

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet hrvatskih studija

Petar Ušković Croata

**EPIGRAMATSKO PJESNIŠTVO ĐURA
FERIĆA: INTERPRETACIJA, KRITIČKO
IZDANJE I KOMENTAR**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2025.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet hrvatskih studija

Petar Ušković Croata

**EPIGRAMATSKO PJESNIŠTVO ĐURA
FERIĆA: INTERPRETACIJA, KRITIČKO
IZDANJE I KOMENTAR**

DOKTORSKI RAD

Mentorica: prof. emer. dr. sc. dr. h. c. Mirjana Matijević Sokol

Zagreb, 2025.

Sveučilište u Zagrebu

Faculty of Croatian Studies

Petar Ušković Croata

**EPIGRAMATIC POETRY OF ĐURO FERIĆ:
INTERPRETATION, CRITICAL EDITION
AND COMMENTARY**

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor: Distinguished Professor em. Mirjana Matijević

Sokol, PhD

Zagreb, 2025.

INFORMACIJE O MENTORICI

Mirjana Matijević Sokol rođena je u Splitu 1. VI. 1952 godine. Diplomirala je 1976., magistrirala 1985. te doktorirala 1999. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu s temom doktorske disertacije „Toma Arhiđakon i njegovo djelo“ pod mentorstvom akademika profesora Tomislava Raukara. Bila je zaposlena u Zavodu za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (1977-1997) na mjestu asistenta za srednjovjekovnu građu. Zatim je najprije u svojstvu asistenta zaposlena na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu na kojem je izabrana za docenticu (1999), zatim izvanrednoga profesora (2004) i naposljetku redovitoga profesora (2009). Od akademske 1989./1990. godine predaje, najprije kao vanjski suradnik na Odsjeku za informacijske znanosti (Katedri za arhivistiku) Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu kolegij Srednjovjekovni latinitet. Od akademske 1994./1995. godine na Odsjeku za informacijske znanosti – Katedri za arhivistiku još i Pomoćne povijesne znanosti. U programu rada Dubrovačke medievističke radionice sudjelovala je od 1993. kao predavač diplomatike, kronologije i srednjovjekovnog latiniteta. Od akademske 1994./1995. godine sudjeluje u radu Poslijediplomskog studija hrvatske povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Nositeljica je i predavačica predmeta Pomoćne povijesne znanosti, a u okviru predmeta Latinski jezik predaje srednjovjekovni latinski. Povremeno je držala i drži nastavu iz pomoćnih povijesnih znanosti i srednjovjekovnog latiniteta na diplomskim i poslijediplomskim studijima u Splitu i Zagrebu. Sudjeluje u radu interdisciplinarnog doktorskog studija Medievistike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te na Poslijediplomskom doktorskome studiju Povijest stanovništva Sveučilišta u Dubrovniku. Kao vanjski suradnik angažirana je na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu i na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu. Od 2003. godine predstojnica je Katedre za pomoćne povijesne znanosti i metodiku nastave povijesti. U svrhu unapređenja izborne nastave i ponude specijalističkih izbornih predmeta na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu uvela je nove izborne predmete otvorene za sve studente na fakultetu: Heraldika I-II, Dokumenti za hrvatsku srednjovjekovnu povijest I-II. i Latinska epigrafija srednjega i novoga vijeka I-II. Inicirala je

i nositelj je izbornih predmeta Hrvatska epigrafija i paleografija I-II. na kojima se obrađuju tropismena vrela hrvatske povijesti. Sva predavanja iz predmeta Pomoćne povijesne znanosti I. i Pomoćne povijesne znanosti II. kako za preddiplomski, tako i za doktorski studij Medievistike dostupna su studentima u elektroničkom obliku preko fakultetskog sustava Omega – sustav učenja na daljinu. Zbog reforme dosadašnjeg studija povijesti po načelima Bolonjske deklaracije izradila je novi program studija za predmet Pomoćne povijesne znanosti na preddiplomskom i diplomskom studiju Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Sudjelovala je u izradi novog diplomskog studija Pomoćnih povijesnih znanosti Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Pod njezinim je mentorstvom izrađeno tridesetak diplomskih, magistarskih i doktorskih radnja. Prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol sudjelovala je u više radijskih i televizijskih emisija, popularizirajući teme s područja svog bavljenja. S istim je ciljem objavila više članaka u novinama (Vjesnik, Slobodna Dalmacija, Solinska kronika, Novi list i dr.) te je držala prigodna popularno-znanstvena predavanja (Zabok, Zelina, Čazma, Crikvenica i dr.). Član je Hrvatskog društva klasičnih filologa u Zagrebu i Hrvatskog arheološkog društva u Zagrebu kojem je od 1993. do 2001. bila tajnica. Ove je godine (2012.) izabrana u sedmeročlano predsjedništvo Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti (HNOPZ) u Zagrebu. Članica je Odbora za hrvatski latinitet Razreda za filološke znanosti HAZU te Odjela za povijest Matice hrvatske. Za znanstveno-stručne joj je rezultate dodijeljena 2004. godine Nagrada Josip Juraj Strossmayer Zagrebačkog velesajma i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, te Plaketa Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

ZAHVALE

Mnogo je pojedinaca i institucija bez kojih ovaj doktorski rad ne bi mogao biti realiziran. Na prvome mjestu zahvalu dugujem Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu na kojemu sam stekao vrijedna znanja koja su u meni pobudila klice znanstvene znatiželje, koje su naposljetku i dovele do izrade ovoga rada. Među mnogim profesorima na prvomu mjestu hvalu dugujem pokojnomu prof. dr. sc. Pavlu Knezoviću (1949.–2019.), koji mi je predao ljubav prema hrvatskomu latinitetu, napose onom s područja Dubrovnika, i slikovito me zarazio bavljenjem izvorima uz uvijek aktualni poziv: „*Ne ću piti vodu iz lokve pored izvora.*“ Uz prof. Knezovića zahvaljujem svim nastavnicima s Odsjeka za hrvatski latinitet uz koje je moje skromno znanje dozrijevalo i širilo horizonte. Posebno hvala doc. dr. sc. Luciji Krešić Navecki koja mi je institucijska mentorica na Fakultetu hrvatskih studija. Posebnu zahvalu dugujem i akademiku Darku Novakoviću, koji mi je nesebično posredovao snimke Ferićevih rukopisa iz Bogišićeva arhiva u Cavtatu i razriješio neke ključne početne dileme, i to u trenutku kad je bilo kakav pristup Bogišićevu arhivu bio onemogućen. Hvala također pripada i akademiku Stjepanu Čosiću koji mi je posredovao digitalizirane skenove Čulićevih rukopisnih bilješki o Dubrovčanima i dao mi vrijedne savjete; zatim dr. sc. Jadranki Bagarić, koja mi je često pomagala savjetima, te snimala i slala rukopise u knjižnici Male Braće. Hvala i dr. sc. Rudolfu Barišiću koji mi je posredovao korespondenciju Ferić-Vrhovac. Neizmjereno hvala voditeljici Znanstvene knjižnice u Dubrovniku, Pauli Raguž, i ravnateljici Dubrovačkih knjižnica Jeleni Bogdanović, koje su mi nesebično (i bez ikakve naknade!) slali snimke Ferićevih originalnih epigrama iz Znanstvene knjižnice. Na kraju, iako zaslužuje biti na prvomu mjestu, najveća hvala mentorici prof. emer. dr. sc. Mirjani Matijević Sokol koja je, napustivši svoje znanstvene interese i ekspertizu, prihvatila mentorstvo ovoga rada i pratila me podrškom i savjetima, iako je se našla „u tuđim cipelama“.

SAŽETAK

Autor se u radu bavi trima rukopisnim zbirkama dubrovačkoga erudita, pjesnika, parafrazatora i prevoditelja Đura Ferića (Dubrovnik, 5. VI. 1739. – 13. III. 1820.), jednoga od najplodnijih dubrovačkih pisaca s kraja XVIII. i početka XIX. stoljeća. Donosi se sažeti pregled dosadašnjih istraživanja Ferićeva latinskoga pjesništva te povijesni kontekst u kojem djelovao i stvarao. Posebno se analiziraju tri rukopisne zbirke njegovih latinskih epigrama koje do sada, osim djelomično, nisu bile posebno istraživane ni interpretirane. Riječ je o sljedećim zbirkama epigrama: Pohvale dubrovačkih pjesnika koji su pisali hrvatskim jezikom (*Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt elogium Latine exarata*), Epigrami o našijencima (*Epigrammata de nostratibus*) i Moji epigrami (*Epigrammi miei*). Ukupan opseg navedenih zbirki obuhvaća **6 482** stiha koji su transkribirani i čije je kritičko izdanje priređeno u dodatku ovoga rada. Svaka se od navedenih triju zbirki interpretira u kontekstu Ferićeva stvaralaštva i njegova portretiranja Dubrovnik prve polovice XIX. stoljeća. Budući da je kao svećenik i profesor bio kulturno angažiran i u tom kontekstu njegovi su epigrami važni za uvid u recepciju hrvatskih književnika, zatim i za bolje razumijevanje efemernih tema kao i socijalno-psihološkoga profila Ferićevih suvremenika. Nadalje, analizira se Ferićev jezik, stil i versifikacija u kontekstu hrvatske novolatinske književnosti. Autor poseban naglasak stavlja na valorizaciju predmetnih Ferićevih zbirki *per se* i njihovu ulogu u dubrovačkoj književnosti, ali i njegovoj anticipaciji hrvatskoga narodnoga preporoda. Temeljem dosadašnjih istraživanja i novostečenih spoznaja nastoji se Ferića prikazati kao ključnu književnu figuru koja čiji latinski opus predstavlja kontinuitet između predromantizma i hrvatskoga narodnoga preporoda.

Ključne riječi: Dubrovnik; Dubrovačka republika; hrvatsko latinsko pjesništvo; epigrami; hrvatski latinitet, Đuro Ferić, dubrovačka književnost; Hrvatski narodni preporod; latinska metrika

SUMMARY

The author deals with three manuscript collections of the erudite, poet, paraphraser and translator Đuro Ferić (Dubrovnik, 5 June 1739 – 13 March 1820), one of the most prolific Dubrovnik writers from the end of the 18th and the beginning of the 19th century. A brief overview of previous research into Ferić's Latin poetry and the historical context in which he worked and created is provided. Three manuscript collections of his Latin epigrams are analyzed in particular, which until now, except partially, have not been specifically researched or interpreted. These are the following collections of epigrams: Praises of Dubrovnik poets who wrote in the Croatian language (*Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt elogia Latine exarata*), Epigrams about our citizens (*Epigrammata de nostratibus*), and My epigrams (*Epigrammi miei*). The total scope of the mentioned collections includes 6,482 verses that were transcribed and whose critical edition is prepared in the appendix of this work. Each of the mentioned three collections is interpreted in the context of Ferić's creativity and his portrayal of Dubrovnik in the first half of the 19th century. Since he was culturally engaged as a priest and professor, and in this context, his epigrams are important for insight into the reception of Croatian writers, and also for a better understanding of ephemeral topics as well as the social-psychological profile of Ferić's contemporaries. Furthermore, Ferić's language, style and versification are analyzed in the context of Croatian neo-Latin literature. The author places special emphasis on the valorization of Ferić's collections per se and their role in Dubrovnik literature, but also on his anticipation of the Croatian national revival. On the basis of previous research and newly acquired knowledge, we try to present Ferić as a key literary figure whose Latin oeuvre represents the continuity between pre-romanticism and the Croatian national revival.

Ferić's deep connection and work on collecting manuscripts of Croatian poets from 16th-18th centuries resulted with a collection of epigrams under the title *Elogia Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt* in which he mentioned 73 older Croatian poets and 18 prose writers who characterized the mentioned period in the form of praise in verses. The collection consists of a total of 854 Latin verses, most of which fall into elegiac couplets, and a smaller

part into hendecasyllables. In each epigram, Ferić mentioned the name of the author and the work for which he deserves praise, and if it was about monks, he also mentioned which order they belonged to.

Another manuscript collection of epigrams entitled *Epigrammata de nostratibus* deals with humorous anecdotes of Ferić's contemporaries. In 1202 Latin verses and 105 epigrams, which are mostly sarcastic and humorous, he illustrates the incidents of priests, lawyers, merchants and nobles, and in the commentary he mentions which person it is. Although most of the persons remain unknown to this day, this collection is of exceptional importance for the social history of Dubrovnik in the first decade of the 19th century.

The third and largest collection entitled *Epigrammi miei* consists of 541 epigrams in 5 books. The larger epigrams do not have a great literary value, but they point to Ferić's humanist erudite-eclectic explications. Their mostly trivial content leaves plenty of room for humor and vivid anecdotes. On the other hand, in some epigrams Ferić shows his reading and education, so he mentions some writers like John Milton, Jean Racine, Rabelais and others. With these epigrams, Ferić came closest in terms of style and content to the Martial canon, because they are concise and concise, and the writer tries to surprise the reader

The importance of this research into the life and epigrammatic creativity of Đuro Ferić not only complemented his poetic physiognomy and versification skills, but also showed that in the manuscript collections of epigrams he established a kind of syncretism of almost disparate starting points of ancient, medieval and humanistic provenance. The presented corpus of his epigrams proved to be crucial for delineating his creative profile, which is why he was appreciated by his contemporaries in Dubrovnik.

Keywords: Dubrovnik; Republic of Dubrovnik; Croatian Latin poetry; epigrams; Croatian Latinity, Đuro Ferić, Dubrovnik literature; Croatian national revival; Latin metric **SADRŽAJ**

SADRŽAJ

I. UVOD	1
II. POSTAVKE ISTRAŽIVANJA	5
2.1. <i>Izvori i literatura</i>	5
2.2. <i>Metode</i>	5
2.3. <i>Cilj i hipoteze</i>	7
III. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA	9
IV. ĐURO FERIĆ – ŽIVOT I DJELO	13
4.1. <i>Ferić i njegova vizija književnosti Dalmacije, Kvarnera i Istre</i>	18
4.2. <i>Đuro Ferić kao parafrazator u kontekstu predilirizma</i>	35
4.3. <i>Korespondencija s Maksimilijanom Vrhovcem 1791.-1793</i>	37
V. DUBROVNIK NA RAZMEĐU 18. I 19. STOLJEĆA	42
5.1. <i>Klasicizam i klasicistička kultura u Dubrovniku</i>	44
5.2. <i>Đuro Ferić u kontekstu dubrovačkoga neoklasicizma</i>	48
5.3. <i>Epigram kao žanr u dubrovačkom latinitetu</i>	50
VI. RUKOPISNE ZBIRKE	53
6.1. <i>(Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt elogia Latine exarata)</i>	53
6.1.1. <i>Struktura, autograf i prijepisi</i>	53
6.1.2. <i>Interpretacija</i>	62
6.2. <i>Epigrami o našijencima (Epigrammata de nostratibus)</i>	75
6.2.1. <i>Struktura, autograf i prijepisi</i>	75
6.2.2. <i>Interpretacija</i>	76
6.3. <i>Moji epigrami (Epigrami miei)</i>	87
6.3.1. <i>Struktura, autograf i prijepisi</i>	87
6.3.1. <i>Interpretacija</i>	88
VII. NAČELA USPOSTAVE LATINSKOGA TEKSTA	100

7.1. <i>Neke karakteristike Ferićeva izraza</i>	100
7.1.2. <i>Pravopis</i>	100
7.1.2. <i>Jezik</i>	101
VIII. POKUŠAJ VRJEDNOVANJA LATINSKE POEZIJE ĐURA FERİĆA	104
IX. ZALJUČAK	107
X. POPIS IZVORA I LITERATURE	109
XI. KRITIČKO IZDANJE EPIGRAMA ĐURA FERİĆA	115
XII. ŽIVOTOPIS AUTORA S POPISOM OBJAVLJENIH RADOVA	311
XIII. ILUSTRACIJE	315

I. UVOD

Cilj je ovoga znanstvenoga istraživanja sintetiziranje i prikaz triju rukopisnih zbirki epigrama dubrovačkoga pjesnika i parafrazatora Đura Ferića (1739. – 1820.), njihova književna interpretacija te, u drugom dijelu studije, njihovo kritičko izdanje i valorizacija u kontekstu dubrovačke književnosti latinskoga izraza u vremenu neoklasicizma, te hrvatskoga latiniteta u širem smislu.

Ferić je jedan u nizu naših nedovoljno proučenih književnika s kraja osamnaestog i početka devetnaestoga stoljeća, koji je iza sebe ostavio obiman pjesnički rukopisni opus. Dio je njegovih djela, pisanih na hrvatskom i latinskom jeziku, objavljen za njegova života u različitim izdanjima¹, dok je velik dio – što u autografu, što u prijepisima različitih prepisivača – do danas ostao u rukopisu u Arhivu Male braće, Državnom arhivu i Znanstvenoj knjižnici u Dubrovniku, te u Bogišićevom arhivu u Cavtatu. Iako je hrvatski dio Ferićeva opusa adekvatno valoriziran to nije slučaj i s latinskim, koji je prezentiran tek djelomično i ne pruža dobar uvid u Ferićevu latinističku pjesničku fizionomiju. U ovom se radu obrađuju tri rukopisne zbirke izvornih Ferićevih epigrama što je važna činjenica ako uzmemo u obzir da je Ferićeva preokupacija, između ostaloga, bilo i parafraziranje².

Uz prikaz dosadašnjih spoznaja o Ferićevom latinskom opusu, analizirat ćemo njegove epigrame koji su sačuvani u rukopisu. Nastojat ćemo opisati rukopis i njihov sadržaj, te kontekstualizirati pojedine epigrame i komentirati ih s obzirom na njihove teme. Žanrovsku ćemo pripadnost moći definirati za svaku pojedinu zbirku, a unutar posljednje *Epigrammi miei*, koja je ujedno i najopsežnija i sadržajno heterogena, kategorizirat ćemo epigrame prema žanrovskoj pripadnosti. Nastojat ćemo prikazati jezično-stilističke i metričke osobitosti Ferićevih epigrama.

¹ *Paraphrasis in psalmos et cantica utriusque testamenti cum adnotationibus* (Ragusii, 1791.); *Fabulae ab Illyricis adagiis desumptae* (Ragusii, 1794.); *Epistola ad Julium Bajamontium Spalatensem* (Ragusii); *Epistola ad Michaelem Denisium Vindelicum* (Viennae 1798.); *Epistola cum XXXVII poematibus Illyrica linguae Latino carmine redditis* (Ragusii 1798.); *Periegesis sive descriptio locorum orae Ragusanae duobus libris comprehensa* (Ragusii 1803.); *De Slavicae genitis antiquitatibus* (1798.); *Fedra, Augustova obsužnika pričice Esopove u pjesni slovinske prenesene* (Dubrovnik 1813.)

² O Feriću kao parafrazatoru pisali su Željko Puratić: Đuro Ferić i Kvint Horacije Flak. *Živa antika* 16.1-2 (1966), str. 333–337.; Željko Puratić: Paraphrasis psalmodum poetica. *Živa antika* 26.1 (1976), 193–212.; Vladimir Vratović: Horacije u dubrovačkom pjesništvu 18. i 19. stoljeća. Zagreb: 2011.

Kad se uzme u obzir Ferićev opus u cjelini, neovisno je li riječ o njegovim hrvatskim ili latinskim stihovima, prepjevima, pjesničkim poslanicama ili makaronskoj poeziji³, valja reći da je do danas samo jedno njegovo djelo doživjelo kritičko izdanje.⁴ Tomu je bilo tako jer su rijetki filolozi i književni povjesničari uglavnom tematizirali parafrazatorski dio njegova opusa, a manje su proučavali njegovu originalnu poeziju, poglavito onu na latinskom jeziku. Tek početkom 20. stoljeća, osamdeset godina nakon njegove smrti, Ivan Kasumović⁵ u *Nastavnom vjesniku* prikazuje Ferićevu Perijegezu. Od drugih književnih povjesničara Mihovil Kombol⁶ donosi bilješku o Ferićevom opusu, spominjući samo tiskana latinska djela: *Paraphrasis psalmodum poetica* (Dubrovnik, 1791.), *Periegesis orae Racusanae* (Dubrovnik, 1803.), *Fabulae ab Illyricis adagiis desumptae* (Dubrovnik, 1794.) i njegovu pjesničku poslanicu *Ad clarissimum virum Johannem Müller epistola* (Dubrovnik, 1798.), no ne navodi nijednu njegovu rukopisnu zbirku. Na tragu Kombolove bilješke je i Slavko Ježić, koji u svojoj *Hrvatskoj književnosti* navodi ista djela kao i Kombol, koja su prema svemu sudeći u nedostatku arhivskoga istraživanja bila jedina poznata Ferićeva djela. Ježić donosi kvalifikaciju da se „Ferićev rad kreće u okviru pseudoklasicizma, tipičnog za racionalizam, a basne pripadaju među omiljena izdanja narodnih prosvjetitelja.“⁷ Poslije njih Ivo Frangeš⁸ u svojem *Radu na prikupljanju podataka o Đuri Feriću i njegovu radu oko naše narodne poezije* prvi spominje da se većina materijala o Feriću nalazi u Arhivu Male braće u Dubrovniku, Državnom arhivu u Dubrovniku u biskupskoj kuriji, a tek nekoliko njegovih pisama i pjesama

³ O Feriću kao makaronskom pjesniku vidi: Šime Demo. 2019. *Macaronica Croatica*. Split: Književni krug Split Marulianum, str. 31-39.

⁴ Riječ je izdanju koje je prredila Gudrun Wirtz. Đuro Ferić: *Slavica Poematia Latine Reddita*, Eine Frühe Südslavische Volksliedsammlung, Böhlau, Köln - Weimar - Wien 1997., 592 str. „Slavica Poematia sadrži trideset epskih i trideset i devet lirskih usmenih pjesama (Pismice ljubovničke i druge), a između tih dviju skupina je i trinaest pjesama iz Kačićeva *Razgovora ugodnog*. U skupini epskih (narativnih) pjesama nalaze se one "prave" epske pjesme o megdanima i junačkim otmicama, ali i takozvane balade i romance. Ferićev izbor iz Kačića također se uglavnom rukovodio kriterijima folklorne epike, pa su izabrane one pjesme koje su poetički najbliže usmenim epskim pjesmama. Pretpostavlja se da Ferić nije sam prikupljao narodne pjesme, već da su to za njega, negdje između 1793. i 1800., činili Julije Bajamonti i Marko Bruerović; ovaj posljednji vjerojatno je zapisao pjesme bošnjačkih muslimana.“ Usp. Dukić, Davor. „Gudrun Wirtz, Đuro Ferić: Slavica Poematia Latine Reddita, Eine Frühe Südslavische Volksliedsammlung, Böhlau, Köln - Weimar - Wien 1997., 592 str.“ *Narodna umjetnost*, vol. 36, br. 2, 1999, str. 167-168.

⁵ Ivan Kasumović. Ferićeva Perijegeza i rimski pjesnici. *Nastavni vjesnik* knj. 8. sv. 3. Zagreb: Zemaljska tiskara.

⁶ Mihovil Kombol. 1943. *Hrvatska književnost do narodnog preporoda*. Zagreb: Tisak Hrvatske državne tiskare. Kombol Feriće ubraja u 'posljednje predstavnike staroga Dubrovnika'.

⁷ Slavko Ježić. 1944. *Hrvatska književnost*. Zagreb: Naklada A. Velzek. str. 165.

⁸ Ivo Frangeš. 1949-1950. „Rad na prikupljanju podataka o Đuri Feriću i njegovu radu oko naše narodne poezije“, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godine. Knj. 57*. Zagreb: 240-241.

u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu. Istraživanje će pokazati da je u Bogišićevoj zbirci puno više od onoga što tvrdi Frangeš, jer se ondje nalazi cijeli autograf Ferićevih izvornih epigrama.

Unatoč činjenici što je Ferić cijenio svoj književni rad, njegovi latinski rukopisni epigrami nisu do danas dobili kritičko izdanje i studiozan prikaz, kao i objektivnu valorizaciju *per se*. Prvi je razlog tomu jer su najvećim dijelom ostali u rukopisu, a drugi jer su ostali u sjeni njegovih drugih, prema sudu filologa, boljih i uspješnijih latinskih stihova. Dugo je vremena Ferićevim najuspješnijim djelom smatran epilij *Periegesis orę Racusanę*, a zatim i *Fabulae ab Illyricis adagiis desumptae*, koje su u kontekstu protopreporoditeljskoga razdoblja bile zanimljivije budući da u njima dominira kroatocentrična tematika. U prilog tezi da je Ferić cijenio svoj književni rad koji je ostao u rukopisu, govori i činjenica koju spominje Pantić⁹ da je Ferić oporučno ostavio sve svoje rukopise Francescu Mariji Appendiniju (1768. – 1837.) da ih tiska, što se nikad nije dogodilo. U djelima navedenima u oporuci Ferić navodi sve tri zbirke epigrama koje su tema ovoga istraživanja, koje će ponuditi njihov *editio princeps*. Čini se da su dosadašnji istraživači Ferićeva opusa svoju pažnju usmjerili najprije na tiskana djela jer su im ona bila zanimljivija zbog svojega sadržaja.

Valja uzeti u obzir i društveno-povijesni i književni ambijent koji je obilježio Ferićevu latinističku produkciju. Ona se odvijala u Dubrovniku u drugoj polovini 18. i prva dva desetljeća 19. stoljeća u vrijeme buđenja nacionalne svijesti i panslavenskih ideja, ali i znanstvene revolucije koja je rezultirala razvojem primijenjenih znanosti – onih koje trebaju djelovati na razvoj i prosperitet društva u cjelini. U Dalmaciji i Dubrovniku još su se osjetile

⁹ Iscrpan popis djela donose Pantić 1979: 115–116; Šonje 1998: 174; Frangeš 1987: 451; Puratić 1980: 184–210; Ljubić 1856: 131; Gortan 1970: 619; Perić Gavrančić 2008: 6–12. Ferić je sav svoj imetak ostavo rođaku svećeniku Trebinjsko-mrkanske biskupije Dominiku Sokoloviću, a F. M. Appendiniju rukopise da ih tiska »*Elenco delle opere mie da stamparsi*: 1) *Epistole Slované*; 2) Šest knjiga novih fabula načinjenih na osnovu narodnih poslova u latinskim jambskim stihovima i podjeljenih na moralne, političke, pohvalne, šaljive, različite i one uzete iz Apoftegma; 3) prevod istog dela na 'ilirski' jezik; 4) Život Ezopov u elegijskim latinskim stihovima i u prepevu na naš jezik; 5) Knjiga latinskih elegija (*Elegiarum liber*); 6) Deset knjiga Erazmovih apoftegmi u latinskim stihovima (*Apophthegmatum libri X Latinis versibus donati*); 7) Knjiga starih fabula u 'ilirskim' stihovima; 8) Pet knjiga latinskih epigrama (*Epigrammatum libri V*); 9) Satire i latinske epistole; 10) Latinski prepev 131 soneta; 11) Le Popjevke nazionali prepevane u latinskim stihovima različitog metra (*Slavica Poematia latine reddita*); 12) Pohvale dubrovačkim pesnicima koji su pisali na 'ilirskom' jeziku ili u stihu ili u prozi (*Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt seu versibus seu prosa elogia*); 13) Šaljivi i satirični sastavi o pojedinim Dubrovčanima (*Epigrammata de nostratibus*) i makaronski stihovi (*Macaronica*); 14) Moralistički distisi na latinskom i 'ilirskom' jeziku (*I distici morali latini e illirici*)« (Pantić 1979: 115).

ideje francuskih fiziokrata čiji je glavni predstavnik prema Ivanu Pederinu¹⁰ bio upravo Ferić. Sve su te okolnosti, svaka na svoj način, intervenirale u Ferićeva latinska djela. On je, iako obrazovan klasičnim uzorima i ukorijenjen u klasicizmu, upravo tematikom postao blizak romantizmu, što se najbolje vidi u inventuri njegova književnoga rada. Kritičko izdanje svih njegovih latinskih djela zasigurno bi dalo velik doprinos objektivnoj valorizaciji njegova djela i potpunijoj profilaciji Ferića kao latinskoga pjesnika. To bi nadalje generiralo nove spoznaje o dubrovačkom, pa i hrvatskom latinitetu s kraja 18. i početka 19. stoljeća, čiji je posljednji značajni predstavnik bio upravo Ferić. Ovim radom koji obuhvaća kritičko izdanje i komentar triju zbirki njegovih epigrama želimo napraviti prvi korak u tom smjeru.

Nakon ovoga uvoda u drugom ćemo poglavlju kratko izložiti postavke istraživanja i strukturu rada. Prikazat ćemo izvore i literaturu, metode te konačno cilj ovoga rada i hipoteze koje smo već u uvodu djelomično anticipirali. Potom ćemo u trećem poglavlju prikazati dosadašnja istraživanja o Ferićevim epigramima. U četvrtom dolazi prikaz života i djela Đura Ferića. Peto poglavlje predstavlja središnji dio ovoga istraživanja i u njemu ćemo svaku od tri navedene zbirke epigrama prikazati zasebno, uz komentar i interpretaciju pojedinih epigrama. Kad je riječ o zbirci *Epigrammi miei* nastojat ćemo ponuditi žanrovsku strukturu epigrama koji se u njoj nalaze. U šestom ćemo poglavlju dati glavna obilježja Ferićeva jezika, stila i versifikacije. Sedmo poglavlje vodi prema zaključku a nosi naslov pokušaj vrednovanja latinske poezije Đura Ferića. Potom slijedi zaključak, nakon kojeg se u prilogu donos kritičko izdanje triju Ferićevih rukopisnih zbirki epigrama.

¹⁰ Pederin, Ivan. 1983. Đuro Ferić kao pjesnik hrvatskih fiziokrata i jedan od začetnika hrvatskog narodnog preporoda. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku*. 21. (1983): 225-249.; Pederin, Ivan. 1984. Fiziokratski pokret u Dalmaciji. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*. 10. (1984): 167-203.

II. POSTAVKE ISTRAŽIVANJA

2.1. Izvori i literatura

Filološka analiza Ferićevih rukopisnih epigrama poglavito će se temeljiti na interpretaciji i kritičkom izdanju relevantnoga arhivskoga gradiva kao i dostupne literature. Što se tiče zbirke *Elogia Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt* (Pohvale dubrovačkih pjesnika koji su pisali na hrvatskom jeziku) koristili smo se Ferićevim autografom koji se nalazi u Bogišićevu arhivu (ms. 29), dok su prijepisi u Državnom arhivu u Dubrovniku (br. 18/403) i u Arhivu Male braće (br. 127). Druga zbirka jest *Epigrammata de nostrantibus* (Epigrami o našijencima). Koristili smo se Ferićevim autografom koji se čuva u Znanstvenoj biblioteci u Dubrovniku (br. 126, 3. sv.), jedan prijepis je u Arhivu Male braće u Dubrovniku (br. 180), a prijepis Luke Pavlovića u Državnom arhivu u Dubrovniku (br. 18). Treća i posljednja zbirka *Epigrammi miei* (Moji epigrami) čuva se u Ferićevom autografu u 5 knjiga epigrama, a nalazi se također u Bogišićevom arhivu u Cavtatu (br. 30). U zbirci se nalaze 482 izvorna Ferićeva epigrama u 4212 stiha. S obzirom na referentni predložak konzultirali smo prijepise i provjerili *variae lectiones*. U analizi izvora koristili smo se relevantnom znanstvenom i stručnom literaturom koja se poviješću Dubrovnika, hrvatskoga latinitet, a posebno Ferićeva stvaralaštva. Sva objavljena literatura o Feriću nastoji se revalorizirati u kontekstu njegova epigramatskoga stvaralaštva kako bi dodatno pridonijela njihovoj recepciji i afirmaciji novih spoznaja o dubrovačkom latinskom pjesniku Đuru Feriću i njegovim epigramima.

2.2. Metode

Ovo se doktorsko istraživanje sastojalo od tri osnovna dijela. U prvom je dijelu naglasak bio na proučavanju relevantne znanstvene i stručne literature i dosadašnjih znanstvenih spoznaja o latinskom pjesništvu Đura Ferića. Taj je dio obuhvaćao i upoznavanje s njegovom rukopisnom ostavštinom i njezinim ubiciranjem. Drugi, ujedno i najzahtjevniji dio istraživanja bio je analiza rukopisne građe u tri dubrovačke zbirke (Arhiv Male braće, Znanstvena knjižnica, Bogišićev arhiv u Cavtatu) te transkripcija i izrada kritičkoga izdanja. Taj je dio istraživanja potom zahtijevao i kolacioniranje teksta i bilježenje *variae lectiones*. U trećem dijelu rada smo transkribirane stihove interpretirali i kontekstualizirali u okviru tri

spomenute zbirke epigrama. Prema tomu, istraživanje je utemeljeno na općeprihvaćenom i uvriježenom filološkom pristupu.

Budući da u književnoj inventuri hrvatskoga latiniteta nasušno nedostaje integralni pristup autorima koji obuhvaća sve aspekte njihova stvaralaštva, što je slučaj i s latinskim pjesništvom Đura Ferića, u doktorskom se će radu nastojati pokazati da upravo interpretacija njegovih dosad neobjavljenih latinskih epigrama može doprinijeti boljoj kontekstualizaciji njegova stvaralaštva i profilaciji njegova latinskoga pjesništva. S druge pak strane, neobjavljeni nam latinski rukopisi, u ovom slučaju u mediju epigrama kao simplificirane književne forme, ukazuju na književne trendove koji su u Ferićevo vrijeme postojali u Dubrovniku iako su već bili na svojem zalasku s Ferićem kao svojim posljednjim predstavnikom.

U prvom dijelu rada, nakon uvoda u temu, donosi se Ferićeva biobibliografija s naglaskom na njezinu latinističku komponentu. Tu će se prikazati njegovo stvaralaštvo u kontekstu efemernih dubrovačkih tema kojima su impregnirani njegovi stihovi, ali i nacionalnoga pjesništva protopreporodnoga razdoblja. Pri izradi doktorskoga rada korištene su metode analize i sinteze kojima se nastoji u novom svijetlu prikazati Ferićevo epigramatsko pjesništvo koje je do sad u literaturi uglavnom bilo percipirano kao prigodničarsko. Štoviše, većina povjesničara književnosti slaže se da je Ferić pisao stihove radi zabave i da su trivijalna sadržaja. Budući da se osim Željka Puratića, Veljka Gortana, i u novije vrijeme Irene Bratičević i Ivana Lupisa nitko nije sustavno bavio proučavanjem Ferićevih rukopisnih epigrama, znanstvena literatura i istraživanja, na koja se može referirati, vrlo su fragmentarna. Tomu unatoč, u radu će se nastojati nadopuniti postojeća znanstvena literatura o Đuru Feriću i njegovu latinističkom ciklusu u kontekstu kontemporarne dubrovačke književnosti, a u prilog činjenici koju je prvi primijetio Gortan, prozvavši Ferića posljednjim hrvatskim latinistom iz Dubrovnika.¹¹ Interpretirajući Ferićeve epigrame apstrakcijom će se prikazati bitne i relevantne činjenice za doktorsko istraživanje te će se dati kritika izvora i literature. Budući da su u nedostatku sustavnih istraživanja arhivskoga gradiva bili iznošeni površni i arbitrarni zaključci i teze o njegovu latinskom pjesništvu koje još nije prikazano *in extenso*, upravo će se analizom njegova epigramatskoga ciklusa nastojati generirati nove spoznaje i relevantne činjenice.

¹¹ Veljko Gortan, „Posljednji hrvatski latinisti iz Dubrovnika“. *Živa Antika*, 21.1 (1971), 325–334.

U drugom dijelu rada donosi se transkripcija i kritičko izdanje Ferićevih epigrama koje *pro futuro* imaju poslužiti kao fundament za *editio princeps* svih njegovih latinskih epigrama u izvorniku i hrvatskome prijevodu.

2.3. Cilj i hipoteze

Cilj je doktorskoga istraživanja donijeti kritičko izdanje tri navedene zbirke Ferićevih rukopisnih epigrama i njihovu integralnu interpretaciju u kontekstu književnih i povijesnih okolnosti Ferićeva stvaralaštva. Analizom ovog dijela Ferićeva opusa predstaviti će se značenje njegovih stihova za hrvatsku latinističku književnost, ali također i eventualni utjecaj na hrvatski narodni preporod i hrvatsku književnost uopće.

Tri su osnovne hipoteze doktorskoga istraživanja:

I. U hrvatskome latinitetu može se primijetiti nedostatak integralnoga pristupa autorima, tj. donošenja vrijednosnih sudova o nečijem stvaralaštvu na temelju djelomično obrađenoga opusa. To je slučaj i sa stvaralaštvom Đura Ferića budući da je adekvatno istražena samo kroatološka komponenta njegova stvaralaštva.

Otkrivanje hrvatske latinističke književnosti bilo je praćeno objavljivanjem antologija koje su fragmentarno donosile dio stvaralaštva pojedinih hrvatskih latinista. Koncept takvih antologija, zbog izostanka cjelokupnoga opusa pojedinih autora, nije donio adekvatnu valorizaciju djela *per se*, iako je za nju postavio dobre temelje. Stoga je cilj na temelju neobjavljenih rukopisnih epigrama Đura Ferića donijeti jasniju i potpuniju sliku njegova latinskoga stvaralaštva, kao i njihovu sinkronijsku ulogu u Dubrovniku u prva dva desetljeća 19. stoljeća.

II. Đuro Ferić svojim izvornim latinskim epigramima predstavlja posljednjeg hrvatskog latinista iz Dubrovnika.

Već je Veljko Gortan bio sklon ovoj tvrdnji, no za nju je ipak nedostajala određena legitimacija jer Ferićevi epigrami nisu bili ni kritički priređeni, niti interpretirani. Odabirom latinskih epigrama kao jezičnoga medija, koji predstavljaju i Marcijalovke manifestacije, Ferić pokazuje da je čvrsto ukorijenjen u antici i klasicizmu, a s druge strane kodificira sasvim novi i funkcionalistički pristup epigramu kao formi. Uvidom u taj segment njegova latinističkoga

stvaralaštva može se i u Ferićevom rukopisnom opusu uočiti kontinuitet rodoljublja u dubrovačkoj književnosti koji je prisutan još od renesanse, a upravo njegovim stvaralaštvom doživljava potpunu legitimaciju i postaje paradigma protopreporodnoga razdoblja u Dubrovniku.¹² U tom kontekstu moći ćemo se složiti s Gortanovom kvalifikacijom o Feriću koja će se pokazati istinitom.

III. U hrvatskoj latinističkoj književnosti ne postoji kritičko izdanje i interpretacija rukopisnih zbirki Ferićevih epigrama.

Uzme li se u obzir njegova uloga u hrvatskome latinitetu, ova teza predstavlja okosnicu doktorskoga istraživanja. Uz već iznesene teze i objavljene znanstvenu i stručnu literaturu o Feriću, nastojat će se publiciranjem njegovih latinskih epigrama i njihovom interpretacijom kodificirati Ferića kao važnoga latinskog pjesnika protopreporodnoga razdoblja i naglasiti kako su upravo njegovi rukopisni epigrami neizostavan segment za njegovu integralnu latinističku profilaciju. Rukopisne zbirke epigrama interpretirat će se u kontekstu hrvatske latinističke tradicije, i pokušat će se prikazati njihova kulturna vrijednost.

¹² Temom rodoljublja u dubrovačkoj književnosti u svojem se doktorskome radu bavio Branko Letić. Vidi: Branko Letić. 1982. *Rodoljublje u dubrovačkoj književnosti XVII veka*. Sarajevo: Svjetlost, Sour izdavačka djelatnost.

III. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Prvi je kritički sud o Ferićevim rukopisnim epigramima dao klasični filolog Veljko Gortan u drugoj polovini 19. stoljeća u svojem radu naslovljenom *Izvorni latinski epigrami Đure Ferića u Cavtatskom autografu*.¹³ Upravo taj Gortanov rad stoji kao smjerokaz na početku svakog istraživanja Ferićeva epigramatskoga stvaralaštva, budući da je on prvi ustanovio da latinski epigrami čine znatan dio njegove pjesničke fizionomije, iako, kako i sam primjećuje, u povijestima književnosti redovito ostaju na margini. Gortan je donio materijalni opis i definirao opseg cavtatskog autografa, odnosno da se sastoji od četiri sveščića s ukupno 103 lista ispisana s obje strane.¹⁴ Gortan je također plauzibilno zaključio da se u spomenutom Ferićevom autografu zapravo nalaze dvije zbirke epigrama, od kojih je prva *Epigrammi miei* (Moji epigrami), a to je zbirka Ferićevih izvornih, vlastitih epigrama, i druga zbirka *Apophthegmata* u kojoj je Ferić u latinskim stihovima prepjevao Erazmova *Adagia*.¹⁵ Gortan je u nekoliko paragrafa eksplicirao opservacije o Ferićevoj prozodiji i o jeziku Ferićevih epigrama i njihovoj tematici, a na kraju donosi i izbor od dvadesetak epigrama. Iako je izostala integralna analiza i interpretacija, sâm Gortan u zaključku svojega rada navodi da u izdanju Ferićeva *opera omnia* mjesto trebaju dobiti i njegovi epigrami, jer upotpunjuju njegovu pjesničku fizionomiju.¹⁶ Na tragu njegovih istraživanja bio je Željko Puratić koji 80-ih godina 20. stoljeća objavljuje prvu i jedinu monografiju naslovljenu *Dorđe Ferić (život i djelo)*.¹⁷ Puratić sintetizira dotadašnje spoznaje o Ferićevim djelima, ali i sam istražuje njegove rukopise u dubrovačkim arhivima i zbirkama s ciljem objave kritičkoga izdanja Ferićevih latinskih djela. U šestoj cjelini svojega djela Puratić donosi zapažanja o Ferićevom epigramatskom stvaralaštvu donoseći kratak opis svih zbirki. On isto kao i Gortan zaključuje da je Ferić bio

¹³ Veljko Gortan, „Izvorni latinski epigrami Đura Ferića u cavtatskom autografu“, *Živa antika* (Skopje), 15(1965) 1, str. 163–176.

¹⁴ Usp. Veljko Gortan, nav. dj. str. 163. Već je Puratić dobro primijetio da Gortan pogrešno navodi signaturu ovoga rukopisa kad piše da se „pod brojem 153 nalazi opsežan autograf Ferićevih latinskih epigrama“, a zapravo se autografi vodi pod signaturom ms. 30.

¹⁵ Veljko Gortan, nav. dj. str. 164. Više o Ferićevim parafrazama Erazmovih *Adagia* vidi u: Petar Ušković Croatia: *Erasmus Ragusinus sive de Apophthegmaton libris a Georgio Ferrich Latinis versibus donatis*. Diplomski rad. Zagreb: 2017.

¹⁶ Veljko Gortan, nav. dj. 171.

¹⁷ Željko Puratić. *Dorđe Ferić*, Sveučilišna naklada Liber-Biblioteka Latina et Graeca, radovi, knj. II, ur. Zlatko Šešelj. Zagreb, 1982.

neobično talentiran i duhovit pjesnik, ali da nije težio za književnom slavom u epigramatskoj poeziji.¹⁸ Ta, kao i tvrdnja da Ferić vjerojatno nije imao namjeru da svoju zbirku u potpunosti publicira, čine se arbitrarnima budući da je Ferić u popisu djela koje treba objaviti nakon njegove smrti (*Elenco delle opere mie da stamparsi*), F. M. Appendiniju, između ostalih neobjavljenih djela naveo i epigrame.¹⁹

Osim zbirke *Epigrammi miei*, Puratić donosi podatke i o druge dvije zbirke Ferićevih epigrama koje su predmet ovoga istraživanja. Ključno je primijetiti da Puratić donosi osnovnu dihotomiju između prve zbirke, i ove u kojoj u 110 originalnih epigrama Ferić donosi anegdote o nekim ljudima iz Dubrovnika njegova vremena.²⁰ Ta je zbirka eklatantan primjer Ferićeve pjesničke umješnosti jer u maniri Marcijala progovara o društvenim prilikama u Dubrovniku s početka 19. stoljeća, istovremeno portretirajući svoje sugrađane, od kojih su nam neki do danas ostali nepoznati. To dovoljno ide u prilog činjenici da je, osim pastoralnih i inih obveza u dubrovačkoj biskupiji, Ferić bio izrazito socijalno angažiran. U zbirci se nalaze epigrami koji tematiziraju efemerne dubrovačke događaje i šaljive situacije, a prema Puratiću glavna je Ferićeva intencija bila da duhovitošću i satirom zabavi svoje prijatelje.²¹ Komentirajući ove epigrame Puratić evocira *Dubrovačke slike i prilike* Josipa Bersa²² u kojima se mogu pronaći stanovite podudarnosti u izboru pojedinih osoba iz dubrovačke prošlosti.

Svoja prinosne istraživanja Ferićeva rukopisnoga korpusa Gortan je kodificirao u drugom svesku *Hrvatskih latinista*²³ u kojem načelno iznosi sintezu dotad prikupljenih spoznaja, ali i potvrđuje da najveći dio Ferićeve rukopisne ostavštine pripada epigramima.²⁴ Važno je spomenuti da Gortan u prilogu donosi transkripciju i slobodni, prozni, prijevod odabranih Ferićevih rukopisnih epigrama, najvećim dijelom iz zbirke *Elogia*, odnosno Pohvala dubrovačkih pjesnika.

¹⁸ Željko Puratić, *Đuro Ferić*: 47.

¹⁹ Vidi ovdje bilješku 8.

²⁰ Željko Putarić, *Đuro Ferić*: 50.

²¹ Željko Putarić, *Isto*.

²² Bersa je u svojem djelu zabilježio neke manje poznate činjenice o Dubrovniku i Dubrovčanima s početka 19. stoljeća, a nekoliko rečenica posvetio je i Feriću. Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike 1800.–1880*. Hannover-Čakovec, 2002.

²³ Veljko Gortan, „*Đuro Ferić*“, *Hrvatski latinisti*, knj. 2. Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 1970. str. 611-617.

²⁴ *Isto*, str. 615.

Vakuum koji nastaje nakon Gortanove studije u *Hrvatskim latinistima* i Puratićeva izdanja ispunjaju svojim istraživanjima spomenuti Ivan Pederin koji Ferića prikazuje u kontekstu fiziokratskoga pokreta u Dalmaciji, zatim Vladimir Vratović koji u analizi Horacijeva utjecaja na dubrovačke autore navodi kako su Ferićevi epigrami jak dokaz njegova talenta, da je u dikciji najviše svoj, kao što je i tematski vezan uz vlastite pjesničke preokupacije i uz tipične dubrovačke prilike i ljude u njima.²⁵ Pavao Knezović²⁶ pisao je o Ferićevim pjesničkim poslasticama, dok je autor ovoga rada također pisao o Ferićevoj zbirci *Apophthegmata*²⁷ u kojoj parafrazira Erazmova *Adagia*.

Temat u časopisu *Dubrovnik*²⁸ posvećen Feriću povodom 200. obljetnice njegove smrti predstavlja svojevrsni kompendij istraživanja njegova opusa, a uz prigodne radove neki autori donose i prepjeve njegovih latinskih stihova. U tematu se ističe rad Irene Bratičević, u domeni čije znanstvene ekspertize su, osim opusa Rajmunda Kunića (1719. – 1794.), i latinistički rukopisi na području Dubrovnika, i Ivana Lupisa, koji su prikazali Ferića kao književnoga sakupljača i prepisivača dubrovačkih rukopisa.²⁹ Njihov je rad prije svega važan u kontekstu Ferićeve epigramatske zbirke *Elogia*, jer ona po svemu sudeći Ferićev prepisivački rad prati i valoriziranjem pojedinih autora u formi latinskih pohvalnih epigrama (*elogia*).

Predloženi pregled istraživanja latinskoga i epigramatskoga ciklusa dubrovačkoga pjesnika Đura Ferića pokazuje da taj dio njegova opusa istraživan tek prigodničarski i da nedostaje integralni pristup njegovim originalnim latinskim epigramima. Dosad objavljeni znanstveni radovi uvelike će doprinijeti u tom istraživanju kao ishodište i smjerokaz u profiliranju i nijansiranju Ferića kao latinskoga epigramatičara. Već poznate činjenice i novootkrivene spoznaje omogućit će integralni i kontekstualni pristup Ferićevim rukopisnim

²⁵ Vratović, Horacije u dubrovačkom pjesništvu, 19-21.

²⁶ Pavao Knezović, Petar Ušković Croatia, *Ferićeva vizija naše književnosti (prema poslanici M. Denisu)*. U: Zbornik radova Dubrovnik u hrvatskoj prošlosti, Mario Grčević, Nenad Vekarić (ur.) Zagreb: Sveučilište u Zagrebu-Hrvatski studiji, 2019. str. 265-287.

²⁷ Petar Ušković Croatia, *Erasmus Ragusinus sive de Apophthegmaton libris a Georgio Ferrich Latinis versibus donatis*. Thesis ad laurem magistralem (diplomski rad), Zagrabiae 2017.

²⁸ 200. obljetnica smrti Đura Ferića Gvozdenice (1739.–1820.) U: *Dubrovnik*, časopis za književnost i znanost. Nova serija godište XXXI., 2020. broj 3/4.

²⁹ Ivan Lupis, Irena Bratičević: *Literary Collectors as Literary Scribes: The Case of Đuro Ferić (1739–1820)* U: *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 14 (2018), str. 129-147.

zbirkama u kontekstu hrvatske latinističke književnosti i Dubrovnika u prvim desetljećima 19. stoljeća.

IV. ĐURO FERIĆ – ŽIVOT I DJELO

Poznatiji kao parafrazator i prevoditelj, nego kao latinski pjesnik, Đuro Ferić (*Georgius Ferrich*) rođen je 5. lipnja, a umro je 13. ožujka 1820. godine u Dubrovniku. Već egzemplarnim uvidom u njegov opus može se zaključiti da je bio erudit, parafrazator, stihotvorac i prevoditelj. Ferić je potekao je iz pučke siromašne obitelji od oca Ivana Ferića i majke Helene Glunčić³⁰, a imao i starijeg brata Nikolu (1736. – 1819.) koji će kasnije postati – ispostavit će se posljednji – trebinjski i mrkanjski biskup. Školovanje je započeo u dubrovačkom kolegiju kod isusovaca, a zatim ga dubrovački nadbiskup Hijacint Marija Milković (1689. – 1756.) šalje u Ilirski kolegij u Loretu gdje završava studije filozofije i teologije i stječe doktorat *utriusque iuris*.³¹ Ferićev prvi biograf Tomo Krša opisuje ga kao intelektualno talentiranog i ustrajnog kad je u pitanju nauka.³² Po povratku u Dubrovnik 9. svibnja 1762. zaređen je za svećenika. Iako je bio iznimno talentiran, može se pretpostaviti da je Ferić kao mladi povratnik iz Loreta u Dubrovniku ostao u sjeni drugih sugrađana koji su bili na svjetskom glasu, a tu Krša prije svega misli na Boškovića, Staya i Kunića. Tada se pored svećeničkih obaveza posvetio proučavanju naše starije književnosti, povijesti i učenju jezika, a mnoge su ga imućne i ugledne dubrovačke obitelji tražile za privatnog učitelja gramatike svojoj djeci, što je on prihvaćao vrlo rijetko i mimo volje. Od prosinca 1773. do kraja 1777. predavao je književnost i latinski u nižim razredima dubrovačke gimnazije. Od 1780. bio je kancelar u francuskom konzulatu.³³ Poslije pada Dubrovačke Republike imenovan je 2. lipnja 1808. kanonikom katedrale, a 20. lipnja 1814. katedralnim arhiepiskopom te 10. ožujka 1815. generalnim vikarom Dubrovačke nadbiskupije, a ubrzo nakon toga i administratorom Stonske biskupije. Te je službe obnašao

³⁰ Prvi je Ferićev biograf bio Tomo Krša (1782.–1826.) koji je na zamolbu Ferićeva baštinka, svećenika Dominika Sokolovića, sastavio njegovu biografiju na talijanskom jeziku naslovljenu *Della vita e delle opere di monsignore Giorgio Ferrich*. Ragusa: Antonio Martecchini 1824. Od njega je poslije podatke preuzeo Šime Ljubić: *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*. Vienna 1856. str. 130-131.

³¹ Usp. Ljubić, *Dizionario*, 1856: 130. U Loretu se Ferić istakao kao student, usp.: „U zakonima vjere i knjižestva odgojen uputi se Ferich put Loreta, gdje dubokouman dostojno na čelo postavi lovornu krunu ljubomudrosti i bogoslovja, na taj način, da u onomu stanu učenja ilirskih crkvenjakah za dugo vremena njegovo se ime pripěvalo“ Kaznačić, 1845: 194.

³² Tomo Krša, 1824: 11-12.

³³ Za kapelana časnih sestara u samostanu Svete Katarine bio je predložen 19. studenog 1791. ali je izabran nešto kasnije. U nekoliko se Ferićevih životopisa pogrešno navodi da je 1791. bio upravitelj ženskog samostana Svete Klare, jer u ženskim samostanima upravljaju poglavarice ili opatice.

do smrti.³⁴ Već kao kancelar organizirao je u svojoj kući prepisivanje djela starijih dubrovačkih pisaca³⁵ i neprestano se bavio proučavanjem književnosti, povijesti te pisanjem tematski veoma raznovrsnih djela, sakupljanjem narodnih pjesama i poslovice zatim prevođenjem s latinskog na hrvatski i obratno. Od svih svojih suvremenika ostavio je i najobimniji i najraznovrsniji opus. Frangeš stoga zaključuje da je Ferić je bio čovjek skroman, uzoran svećenik i živio je povučenim životom kabinetskog radnika.³⁶ Zanimljivo su i rukopisne bilješke o Feriću koje je sastavio fra Inocent Čulić, koji je po uzoru na smjernice formulara austrijske kadrovske službe vodio osobni dnevnik o nekim Dubrovčanima. Podatke o Feriću unio je oko 1804. godine jer navodi da je Ferić u 65. godini života. Između ostaloga navodi da je pouzdan (*grande confidenza*) i izvrstan latinski pjesnik (*bravissimo poeta Latino*).³⁷

Ferićev književni profil bilo bi teško ili nemoguće razumjeti bez dublje kontekstualizacije njegova vremena, napose prilika u Dubrovniku. Političke prilike druge polovine 19. stoljeća obilježene su pretenzijama Francuske vlade na Dubrovnik kao afirmiranu gospodarsku silu. Ona je preko svojega dubrovačkoga konzula naložila da održava što uži dodir s francuskim poslanikom u Carigradu, jer je Turski protektorat nad Dubrovnikom Francuzima bio vrlo suspektan.³⁸ Valja istaknuti i 60. godine 18. stoljeća koje je obilježio sukob među vlastelom, nakon što je Veliko vijeće donijelo zakon da se i pripadnici nove vlastele mogu birati na političke funkcije. Uz to, na društvenu i političku sudbinu utjecao je i austrijsko-turski rat 1788.–1789. godine, te francuska revolucija koja je koincidirala s krajem toga rata. U takvim je okolnostima 1797. Dubrovnik dočekao i pad Mletačke republike kad potpada pod jurisdikciju Habsburške monarhije. No, iako je dubrovačka vlast prihvatila novi poredak, Francuzi nisu prestali razmišljati o svojim interesima u Dubrovniku, a i u njemu je postojao nemal broj, što latentnih, što otvorenih pristaša novoga francuskoga društveno-političkoga poretka.

³⁴ »1820 martius 13 D. Giuro Ferrich. Morto ai 13. di Marzo 1820. alle 9:1/4 die Sera in Età di Anni 80. Mes: 9: gio. 7.« Srđ list za književnost i nauku. 4. Dubrovnik, 1905: 156.

³⁵ Usp. »Catalogo dei Libri delle Poesie Illiriche scritte di suo proprio pugno dall' Illustrissimo e Reverendissimo Monsignor D. Giorgio Ferrich Vicario Capitolare della Diocesi di Ragusa (Ferić je, osim što je u svome domu organizirao prije- pisivanje rukopisnih djela dubrovačkih pisaca, i sam prepisao u 20 knjiga tekstove domaćih pisaca« (RZK, 1997: 153).

³⁶ (Frangeš 1953: 240).

³⁷ Inocent Čulić. *Elenco dei nobili di Ragusa, Salammchesi e Sorbonesi e loro qualifiche*. Državni arhiiv u Zadru, misc. 23. poz. 25.

³⁸ Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, knjiga druga. Zagreb, Fortuna 2019. str. 237-238.

Kad je riječ o Ferićevom javnom i društvenom djelovanju, nailazimo tek na parcijalne informacije. U drugoj polovini, to jest posljednjoj četvrtini 18. stoljeća, na teritoriju Dubrovačke republike nazire se dekadencija vlasti i sistema, koje su praćene i spomenutim previranjima društvenoga poretka. Višestoljetna staleška zatvorenost ustuknula je pred novim promjenama. Ne samo među vlastelom, nego se i među građanima javlja tripartitna podjela na francusku i rusku, a nešto kasnije i na austrijsku struju. Dubrovački ljetopisac Mato Bašić (1737. – 1813.) u tom smislu naglašava moralni slom i nedoraslost dubrovačke vlastele, koja ni u najvišem tijelu vlasti nije mogla suspregnuti ambicije, interese i mržnju.³⁹ Prva etapa raskola manifestirala se podjelom na dvije patricijske skupine: salamankeze i sorboneze. Premda važan i dominantan društveni problem, sukobi unutar vlastele tek su sporadično doživjeli svoje književne manifestacije kod dubrovačkih pisaca. Tako se, primjerice, Ferić u svojem epiliju *Periegesis orae Racusanae* tek uzgledno osvrnuo na anarhiju iz 1763:

„Quam vero horribilis paulo ante hæc tempora casus

Heu misere acciderat! Stigiis discordia regnis

Erumpens animos odiis crudelibus actos

Sic inter se se patrum divisit, inire

Prossus abhorrentes ut sanctę fędera pacis (...)⁴⁰

Spomenuti raskol plemstva koincidira s napoleonskim osvajanjima koje imaju svoje posljedice i u Dubrovniku. Valja podsjetiti da je Ferić, osim što vrši svećeničku službu, u to vrijeme ujedno i kancelar u Francuskom konzulatu u Dubrovniku⁴¹ i očito je bio blizak krugu dubrovačkih frankofila. Istražujući proces protiv Jakobinaca⁴², Žarko Muljačić donosi podatak

³⁹ Stjepan Čosić i Nenad Vekarić: *Dubrovačka vlastela između roda i države: Salamankezi i Sorbonezi*. Zagreb, HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2005. str. 90.

⁴⁰ Đ. Ferić, *Periegesis orae Racusanae*, 1803. str. CLXXIV.

⁴¹ „Francuska je osnovala svoj konzulat u Dubrovniku da bi od konzula dobivala vijesti o Balkanu i Osmanskoj carevini. To više nije bilo moguće poslije poraza Napoleona pa izvješća novog francuskog konzula u Dubrovniku Rochefaudrea pokazuju da je on o tim zbivanjima bio vrlo slabo obaviješten.“ Usp. Ivan Pederin: „Francuska, Napoleon i Hrvati“, *Croatia et Slavica Iadertina*, vol. 7/2, br. 7., 2011, str. 423-441.

⁴² Termin 'Jakobinac' u onovremenim europskim i domaćim mjerilima značajno rastezljiv, i izvan Francuske rijetko se odnosi na sljedbenike francuskih jakobinaca. Na primjeru Dubrovnika, osim pristaše ideja Francuske revolucije može označavati i simpatizera francuske vlasti, ali i ljubitelja francuske kulture, ili sljedbenika francuske mode, odnosno stila odijevanja i/ili već spomenutih revolucionarnih frizura sa čuperkom na čelu. *Jakobinima* su zvali i članove društva „Butiga“, organizacije koja je okupljala protivnike plemstva, većim dijelom pripadnike povlaštenih bratovština građanskog sloja - antunine (Facenda, Lalić, Zuzorić i dr.) i lazarine (Martellini, Papi, Stulić)181. Oni su, zajedno s pučanima, građanski „Frančezi“, vesele se propadanju vladajuće klase i najviše od svih priželjkjuju francusku vlast. Međutim, poznato ih je tek 56, što je u omjeru prema

da je dubrovački konzul u Beču, Sebastian d'Ayala, doznao za pisma nekolicine dubrovačkih Jakobinaca koji su namjeravali surađivati s Napoleonom.⁴³ Glavni je optuženik bio Maro Martellini za kojeg doznajemo da je „šetao s dum Đurom Ferićem ili s kirurgom Giromellom“⁴⁴. U istom je procesu iz 1797. Ferić ponovno imenovan Jakobincem u iskazu dubrovačkoga brijača Roccija koji je izjavio „da je notorno da je Martellini Jakobinac, a to su i Ferić, Giromela i fra Urban Grkeš“⁴⁵. U pogledu političkih uvjerenja, zanimljivo je spomenuti svojevrsni antagonizam između Đura Ferića i njegova brata Nikole, koji je od 1792. do 1819. obnašao službu trebinjsko-mrkanjskoga biskupa. Naime, dok se Đuro kao član *Società patriottica*⁴⁶, koje je dobrim dijelom okupljalo one koji su se povodili za francuskim idejama, susretao s ostalim istomišljenicima poput Franje Marije Appendinija, Luke i Vlaha Stullija, Brne Džamanjića, njegov je brat Nikola ostao zapamćen po protufrancuskim razmišljanjima koja su žestokim rječnikom bila posebno osjetljiva prema položaju francuskog svećenstva.⁴⁷ Treba konačno reći i to, da vlada Dubrovačke republike nije bila sklona niti je odobravala okupljanja u *Società patriottica* i sličnim akademijama koje su participirale u diseminaciji francuskoga kulturnoga upliva, koji se, uz premoćniji talijanski, osjećao i u prošlim stoljećima, a u Dubrovniku je bio osobito dominantan u 18. stoljeću. Tako su, ne samo plemići i izobraženi ljudi poznavali francuski jezik i čitali francusku literaturu, što je slučaj i kod Ferića koji se u nekim epigramima referira na francuske pisce.

Budući da u Ferićevoj biografiji postoje mnoge lakune koje otežavaju integralnu rekonstrukciju njegova društveno-političkoga djelovanja u svim etapama, teško je domisliti njegovu reakciju na uzvik senatora Pala Gozzea iz 1808.: „finis Reipublicae“. S jedne strane,

frankofilskim plemićima, iako nešto veći, općenito zanemariv broj.182 Društvo „Butiga“ najaktivnije je bilo u vrijeme francuske okupacije, a prema Vladimiru Bazali imalo je ključnu ulogu u predaji Dubrovnika Francuzima, čemu nema potvrde u izvorima¹⁸³. Sam pojam Jakobin, mijenjajući značenje kroz razdoblja triju vlasti, samostalne dubrovačke, francuske i austrijske, dugo se zadržao u dubrovačkoj svakodnevici. Usp. Ivan Vekić: „Hrvatska percepcija Francuske revolucije“ *Rostra*, god. V, br. 5. str. 200.

⁴³ Žarko Muljačić: „Istraga protiv Jakobinaca 1797. god. u Dubrovniku.“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, vol. , br. 2, 1953, str. 243..

⁴⁴ Ž. Muljačić, Nav. dj. str. 248.

⁴⁵ Ž. Muljačić, Nav. dj. str. 249.

⁴⁶ Ferićev biograf Tomo Krša u za Ferića govori da je kao član raznih akademija „aveva stimolato grandemente il suo amico Michel Sorgo ad istituire nelle sue case una società, dove i pochi cultori delle lettere si assembrassero, tenendosi licenziati a poter dire di quella materia scientifica o letteraria, che meglio loro piacesse. Avevagli il Sorgo da quel savio uomo e gentile ch'egli era consentito tale domanda; vi avevano unanimemente concorso que' tra' Ragusei che per opere d' ingegno cercavano onore e fama e nelle prime ragunanze il Ferrich recitò le sue prime Favole“ T. Krša, *Della vita e delle opere di monsignore Giorgio Ferrich discorso*, 1824., str. 38.

⁴⁷ Miljenko Foretić, *Dubrovačka republika i Francuska revolucija*, Zagreb, 1996., str. 25-26.

na tragu njegovih francuskih aspiracija mogli bismo tvrditi da Ferić nije bio dionikom općega neraspoloženja koje je vladalo među narodom i svećenstvom koje spominje Bersa, i da je 1810., poput svojeg nadbiskupa Banija, s ushićenjem položio zakletvu vjernosti novoj vlasti.⁴⁸ S druge pak strane, ne možemo kategorički odbaciti da je Ferić latentno bio među onima kod kojih je još uvijek tinjao razborit patriotizam, koji se još nikad nije pokolebao. To je prema Bersi bio i stav onih Dubrovčana „koji su održanje Dubrovnika nazirali u tradicionaloj zaštiti austrijskoga carskoga doma kao jakog nosioca hrvatske krune.“⁴⁹ U prilog činjenici da je Ferić pripadao potonjoj skupini ide i njegovo ranije eksplicitno utjecanje pod zaštitu Franje I. u poslanici Michaelu Denisu iz 1798.:

„(...)Drevnom se podvrćii pravu i blagoj Franjinoj vlasti.

Kada je dobio narod ono što iskaše željno,

više klečao nije sa žalosnim izrazom lica

kakvo gubitnik ima, nego je uspravan stao (...)“⁵⁰

U zaključku iste poslanice još je jasnije i potpuno nedvosmisleno izrazio nadu u austrijsku upravu:

„Nadam se da će dok Franjo drži žezlo u ruci

ovoj zemlji najzad zora zasjati zlatna.“⁵¹

Iz navedenih se podataka može zaključiti da je Ferić, po svemu sudeći frankofil, prije francuske okupacije Dubrovnika svjetonazorski pristajao uz austrijsku upravu. Nakon Požunskoga mira iz 1805. i francuske okupacije Dubrovnika, Ferić je 1808. imenovan kanonikom Dubrovačke nadbiskupije, 1814. izabran je za arhiprezbitera, a nakon smrti nadbiskupa Banija 1815., nakon koje je katedra dubrovačkih nadbiskupa bila sedevakantna čak

⁴⁸ „Te godine, 1810., dođe i svećenstvo na red da položi zakletvu vjernosti. Nadbiskup Bani pravio je žalostan izuzetak. Velika većina svjetovnih i redovnih svećenika položila je preko srca zakletvu, samo je on emfatičnim izjavama odanosti izvršio taj svečani čin. Kad je nakon četiri godine obećao vjernost caru Franji I. nije trebao sastavljati novi govor; ponovio (Bani, op. a.) je jednostavno i s jednakim ushićenjem svoj besjednički patos iz 1810.“ Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*, Hannover-Čakovec, 2002., str. 40.

⁴⁹ Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*, Hannover-Čakovec, 2002., str. 42.

⁵⁰ Đuro Ferić, *Ad clasissimum virum Michaelem Denisium Vindelicum Georgii Ferrich epistola*, Dubrovnik, 1824. Stihovi su preuzeti iz prepjeva Zrinke Blažević: „Poslanica Dubrovčanina Đura Ferića preslavnomu gospodinu Michaelu Denisu iz Bavarske“, časopis *Dubrovnik* 3-4, Dubrovnik, 2020., str. 36. O ovoj Ferićevoj poslanici bit će više riječi u sljedećem poglavlju.

⁵¹ Z. Blažević, „Poslanica Dubrovčanina Đura Ferića preslavnomu gospodinu Michaelu Denisu iz Bavarske“, str. 44.

30 godina, vršio je službu generalnoga vikara i upravitelja Stonske biskupije, sve do smrti 13. ožujka 1820. Podatak da pristaša i konfident austrijskih vlasti, Inocent Čulić, Feriću nakon Bečkoga kongresa i dolaska austrijske uprave nije bio osobito sklon, i da ga je svakom prilikom ogovarao, ide u prilog tvrdnji da Ferić barem u književnim artikulacijama ostao blizak francuskih prosvjetiteljskih ideja.⁵²

4. 1. Ferić i njegova vizija književnosti Dalmacije, Kvarnera i Istre⁵³

Ferićev pogled na književnost ranijega razdoblja na području antičke Dalmacije dobiva svoju legitimaciju u četiri njegove stihovane poslanice na latinskom jeziku. Već odabirom jezičnoga medija, to jest poslanice u latinskim stihovima, Ferić pokazuje da čvrsto stoji na postavkama neoklasicizma. Iz te perspektive važno je u širem kontekstu njegova latinskoga opusa spomenuti da je prvu poslanicu uputio Johannu Mülleru i popratio je prepjevom na latinski trideset i sedam narodnih pjesama (*Ad clarissimum virum Joannem Müller. Huic accedunt Illyricae linguae poemata triginta septem Latinis carminibus reddita*, Dubrovnik, 1798), drugu također u Beč Mihaelu Denisu⁵⁴ (*Ad clarissimum virum Michaellem Denisium*), treću Splićaninu Juliju Bajamontiju (*Ad clarissimum virum Iulium Baiamontium Spalatensem epistola*, Dubrovnik, 1799),⁵⁵ a četvrtu Melhioru Cesarottiju (*Ad clarissimum virum Melchiorem Cesarottum epistola*). Signifikantno je su sve četiri poslanice izrazito kroatocentrične jer pružaju sintezu najvažnijih autora koji su pisali ilirskim jezikom, pa mogu poslužiti kao bitan interpretacijski ključ pomoću kojeg se mogu shvatiti i Ferićeve rukopisne zbirke epigrama. U pregledima hrvatske književnosti uglavnom se neizostavno spominju prva i treća Ferićeva poslanica, o četvrtoj nema ni slova, a drugu, adresiranu Michaelu Denisu, neki jednostavno „preskaču“, odnosno ne navode je iako je ona jedina doživjela više izdanja. Baš je

⁵² Bersa piše da je „fratar Inocencij Čulić svakom prilikom ogovarao Ferića, ali je priznavao da je njegova zbirka narodnih pjesama, pripovjedaka i poslovice doista dragocjena.“ Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*, str. 163.

⁵³ Ovo je poglavlje uz manje izmjene prethodno objavljeno kao izvorni znanstveni članak u koautorstvu s Pavlom Knezovićem: Knezović, Pavao, Ušković Croata, Petar: *Ferićeva vizija naše književnosti (prema poslanici M. Denisu)*. U: Zbornik radova Dubrovnik u hrvatskoj prošlosti, Mario Grčević, Nenad Vekarić (ur.) Zagreb: Sveučilište u Zagrebu-Hrvatski studiji, 2019. str. 265-287.

⁵⁴ „Mihajlo Denis rodio se g. 1729. u Schärdingu na Innu, a umro je g. 1800. Bio je jezuit, učitelj jevrejskoga, latinskoga i grčkoga jezika i retorike. Car Josip II. postavi ga za drugoga kustosa dvorske biblioteke. Bio je i pjesnik, te je prevodio Ossiana, a i sam pjevao pod imenom barda Sineda“ (Kasumović, 1902: 573).

⁵⁵ Usp. Kasumović, 1902: 451-458; Puratić, 1982: 44-46.

ta poslanica na određeni način kodificirala Ferićev talent za književnu dijakronijsku sintezu, istu onakvu kakvu će nastojati dati u epigramatskoj zbirci *Elogia Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt elogio Latine exarata*, koju je na neki način anticipirao u ovoj poslanici.

Razumljivo je da je prvi pisac Ferićeva životopisa Tomo Krša prvi progovorio o njoj pohvalivši učenost kojom je autor u njoj iznio čitavu povijest Dalmacije, čak i one najstarije epohe, i to u vrijeme zamjene mletačke vlasti austrijskom.⁵⁶ Na kraju navodi da je prvi put tiskana 1798. u Beču: „Questa epistola vide la luce in Vienna l'anno 1798“⁵⁷. Pasko Antun Kazali naglašava da je Ferić istovremeno ispjevao poslanice J. Mülleru i M. Denisu te da je potonja svojevrsni kompendij povijesti Dalmacije i da je u njoj izražena nada u bolji život pod novom vlašću.⁵⁸ Antun Kaznačić također navodi da su te dvije epistole istovremene s tim da prvo govori o ovoj upućenoj M. Denisu: „U Beču pritištena god. 1798 štije se u latinskih stihovih knjiga Mihajlu Denisu, u kojoj sgodno, uredno i kratko pjesničkim duhom uzdignuju se najpoglavitie i najplementie Dalmatinske deržave; kratak trud, nu dostojan veoma učenu čovjeku“. Nakon A. Kaznačića i Ljubića⁵⁹ sve do Kasumovićeve rada 1902. potpuni je muk u našoj književnoj povijesti o tom Ferićevom djelu.⁶⁰ Kasumović pretpostavlja da je doživjela drugo izdanje zato što nije obična prigodnica, nego *laudes Dalmatiae* i da je to izdanje priredio sam izdavač A. Martecchini.⁶¹ Kasumović donosi ukratko sadržaj epistole i zaključuje da u njoj nema „velike poezije“, te da je njezina jedina vrijednost u Ferićevom velikom „patriotizmu“.⁶²

⁵⁶ „In una Epistola indiritta nel 1797. a Michel Denis, ed allusiva al passaggio, che in quell'anno avea fatto la Dalmazia dalla Veneta all'Austriaca dominazione, l'autore nostro compendiò dottamente tutta la Storia di quella provincia, fattosi dalle più remote epoche di essa“ (Krš, 1824: 28).

⁵⁷ Krša, 1824: 28.

⁵⁸ „Intanto tradusse in latino e fe'stampare in Ragusa nel 1798 trenta poemetti slavi preceduti da un'epistola con che li dedicava allo storico Müller, nel medesimo tempo in che veniva fuori a Vienna un'altra epistola a Michel Denis, in cui, alludendo alla nuova potenza da che pendeva Dalmazia, ne compendia l'istoria“ (Kazali, 1841: 3).

⁵⁹ Ljubić je samo navodi i to površno u popisu Ferićevih djela: „*Epistola ad Michaellem Denisium Vindelicum. Viennae 1798.*“ (Ljubić, 1856: 131), a ne spominje dubrovačko izdanje iz 1824.

⁶⁰ Usp.: Kaznačić, 1882: 188-190; Ljubić, 1869: 424-425; Šurmin, 1898: 103-103; Stojanović, 1900; Vodnik, 1913: 316-318; Bogdanović, 1933: 360-361; Ježić, 1993: 160-161; Frangeš, 1987: 48-49 i 450-451; Novak, 2003:163; Jelčić, 2004: 140.

⁶¹ Tko je to drugo izdanje izdao, ne kaže se; bit će, da je to učinio sam marljivi štampar i nakladnik Martekini. Poslanica nije samo obična prigodnica, nego – da tako rečem – 'laudes Dalmatiae', pa je zadržala svoju vrijednost i poslije one prigode, kad je spjevana i zato je i po drugi put izdana“ (Kasumović, 1902: 573-574).

⁶² „Rekao sam već, da ne smijemo ni u jednoj ovoj poslanici tražiti velike poezije i po njima suditi Ferića kao pjesnika; niti je u njima pjesnička građa niti su s puno poezije obrađene. Više nas zanosi ovdje sam predmet. O kome se radi, a koji je i Feriću bio glavniji od forme. ... Ako mu se i ne divimo ovdje kao veliku pjesniku, ako i ne ćemo ove dvije poslanice ubrojiti među pjesnička djela velike vrijednosti, ali ćemo mu priznati nešto, što također vrijedi mnogo, što ga diže u našim očima iznad mnogih starih naših pjesnika, a to je njegov veliki

Poslije Kasumovića na nju će svrnuti pažnju čitatelja tek 1945. Mihovil Kombol napisavši: „I u poslanici poznatom bečkom pjesniku Michaelu Denisu, kustosu dvorske biblioteke (*Ad clarissimum virum Michaellem Denisium*, Dubrovnik, 1798) Ferić je rodoljub, ističući slavu Dalmacije i vrline Ilira i navodeći mjere potrebne, da se taj narod podigne“⁶³. Upravo će se ta Kombolova procjena manje-više doslovno provlačiti kroz našu literaturu pa i nakon onog Pederinova rada u kojem je pisao o Feriću kao pjesniku dalmatinskih fiziokrata. Primjerice o njoj piše Gortan: „*Ad clarissimum virum Michaellem Denisium (Poslanica slavnome mužu Mihaelu Denisu iz Gornje Austrije)*, tiskana prvi put 1798. u Beču, gdje je Denis bio dvorski bibliotekar, a drugi put u Dubrovnik 1824, u 303 heksametra sadržava pohvalu Dalmacije i prijedloge za njezino uzdizanje, a ono se, osim na gospodarskom, sastoji i u kulturnom i književnom smislu, to jest reafirmaciji hrvatskih autora. U toj rodoljubnoj poslanici Ferić spominje imena dvadesetorice Dalmatinaca koji su se istakli u književnosti i u znanosti⁶⁴. Veoma slično o njoj pišu Ž. Puratić (1980), Š. Šonje, G. Wirtz, K. Bakija, S. Perić Gavrančić.⁶⁵ U knjizi o Ferićevom životu i djelu Puratić iznosi što je bio povod i cilj sastavljanja ove poslanice te kaže da „je pisana početkom marta 1798.“⁶⁶ Nakon toga donosi djelomično sadržaj potkrjepljujući svoje tvrdnje citiranjem desetak Ferićevih stihova. Zamjećuje da se iz teksta poslanice uviđa da je Montesquieu utjecao na Ferića i da je „očit Horacijev stil pripovijedanja.“⁶⁷ Zatim iznosi kako Ferić nije imao namjeru tiskati ovu poslanicu, a potom se

patriotizam i, da tako rečem, demokratizam. Dok je gotovo kod svih naših starih pjesnika i hrvatskih i latinskih vrijedila – sad više sad manje – ona Horacijeva: 'Odi profanum vulgus et arceo'; dok su se drugi pjesnici njegova doba i prije njega slabo obazirali na prosti narod, njegovo blago i njegove potrebe, evo njega, gdje prisluškuje kucanje narodnog srca, gdje se oduševljava za narodno blago, brine se za nj, radi oko narodnog dobra i sreće. I u latinskoj za onda modernoj odjeći Ferić je naš srcem i dušom“ (Kasumović, 1902: 576-577).

⁶³ M. Kombol, *Hrvatska književnost do narodnog preporoda*, str. 340.

⁶⁴ V. Gortan, *Hrvatski latinisti*, sv. II., str. 615.

⁶⁵ Usp.: „Iz želje da pomogne uzdizanju naših krajeva iz ondašnje teške zaostalosti, piše i M. Denisu“ (Puratić, 1980: 189). „O Ferićevu zanimanju za pučke poslovice, izreke i pjesme govore i pisma što ih je u latinskom heksametru izmijenio s povjesničarom Johannesom Müllerom iz Beča, komu šalje u prepjevu i pjesmu o Hasanaginici; s Michaelom Denisom, kustosom Dvorske biblioteke u Beču, komu piše o zaostalosti Dalmacije i pruža vrijedne podatke iz njezine prošlosti i o njezinim piscima;“ (Šonje, 1998: 172-173). „U latinskim se poslanicama obraća važnim ličnostima svoga vremena: njemačkom prevoditelju *Ossiana* Michaelu Denisu upućuje poslanicu o povijesti i budućnosti Dalmacije (1798)“ (Wirtz, 2000: 215-216). „I u *Poslanici slavnome mužu Mihaelu Denisu iz Gornje Austrije* hvali Dalmaciju i ističe imena 20-torice Dalmatinaca koji su se bavili književnošću i znanostu“ (Bakija, 2002: 49). „Michaelu Denisu, bibliotekaru na bečkom dvoru i prevoditelju *Ossiana* na njemački jezik, upućuje 1789. poslanicu o povijesti i budućnosti Dalmacije i navodi imena dvadesetorice pojedinaca koji su se istakli u književnosti i znanosti“ (Perić Gavrančić, 2008: 6).

⁶⁶ Ž. Puratić, *Dorđe Ferić*, str. 42.

⁶⁷ Ž. Puratić, *Dorđe Ferić*, str. 126, bilješka 93.

osvrće „na neke autore iz Dalmacije koje Ferić spominje.“⁶⁸ Nema dvojbe da je njegova procjena Ferićeve epistole uvjetovana i tadašnjim državnim režimom,⁶⁹ ali još više poimanjem našeg latiniteta u tadašnjoj literaturi. Značajan je iskorak rad „Đuro Ferić kao pjesnik hrvatskih fiziokrata i jedan od začetnika hrvatskog narodnog preporoda“ Ivana Pederina. Prema njemu Ferić je nazore i nauk dalmatinskih fiziokrata prvenstveno ugradio u stihove svog omanjeg epa *Periegesis orae Rhacusanae*. Sagledavajući u tom svjetlu i Ferićeve poslanice zamjećuje da se glede sadržaja izdvaja ova upućena M. Denisu upravo zbog toga „jer je kao kustos Carske knjižnice i nastavnik na Theresianumu djelovao u okviru bečkog centralizma i germanizacije.“⁷⁰ Zbog toga mu nije kao Mülleru i Bajamontiju pisao o našem folkloru nego o povijesti i kulturi Dalmacije „time je austrijsko činovništvo želio razuvjeriti u postulat koji ono duguje Jerneju Kopitaru, a to je da južni Slaveni nisu povijesni narodi nego folklorni organizam koji se ostvaruje u jeziku i folkloru, te da Hrvata zapravo nema“⁷¹.

Povod sastavljanja epistole na samom njezinom početku otkriva Ferić, kako se već navodilo u literaturi, ali još nije zamijećeno da je Đuri njegov vršnjak i prijatelj Stjepan Rajčević sugerirao i sami sadržaj poslanice – *rem praeclaram*. Tu poslanicu koja ima 299, a ne 303 heksametara, pisao je, kako sam navodi, u Dubrovniku polovicom ožujka 1798. trpeći tešku bolest bubrega.⁷² Iako je stihove popratio s 24 bilješke (neke su prilično izdašne), ipak ih je ili manje nego je kanio ili su pak bile nedorađene. Dakle, takva epistola nije bila spremna za tisak, ali ju je Rajčević dao tiskati u Beču najvjerojatnije bez Ferićeva znanja.⁷³ Najznačajniji utjecaj na sadržaj poslanice su imale *Ossianove pjesme*, prosvjetiteljski nauk dalmatinskih fiziokrata i tadašnja osobita vrsta putopisa kakvi su bili oni Alberta Fortisa. Ferić je *Ossianove pjesme* upoznao preko prijevoda Melchiora Cesarottija (tiskan 1763.)⁷⁴ koji je bio popraćen

⁶⁸ Ž. Puratić, *Đorđe Ferić*, str. 43. Osvrnuo se samo na Stjepana Rajčevića, Ivana Lovrića, Andriju Kačića Miošića i Matiju Vlačića (Puratić, 1982: 43-44). Da ih i nije sve prepoznao razvidno je iz navođenja njihovim imena u 96. bilješki (Puratić, 1982: 127)

⁶⁹ Usp.: „Ferić u epistoli piše o Slavenima na Balkanu uopće, a ne samo o Dalmaciji. On, iako Dubrovčanin, smatra sebe i svoj grad sastavnim dijelom Dalmacije“ (Puratić, 1982: 43).

⁷⁰ I. Pederin, *Đuro Ferić kao pjesnik hrvatskih fiziokrata i jedan od začetnika hrvatskog narodnog preporoda*, str. 245.

⁷¹ I. Pederin, *isto*, 245.

⁷² „Ova poslanica ima 303 daktilska heksametra,...“ (Kasumović, 1902: 574). „... u 303 heksametra ...“ (Gortan, 1970: 615). „Poslanica je pisana početkom marta 1798.“ (Puratić, 1982: 42).

⁷³ Usp. Ž. Puratić, *Đorđe Ferić*, str. 43)

⁷⁴ Die Gedichte Ossians eines alten celtischen Dichters, aus dem englischen übersetzt von M. Denis, Wien 1768.

značajnim predgovorom i izdašnim bilješkama.⁷⁵ Johann Michael Cosma Denis (Schärding, 27. 9. 1729. – Wien, 29. 9. 1800.)⁷⁶ uz svoj prijevod *Ossianovih pjesama* (objavljen 1768.) donosi prijevod Cesarottijeva predgovora i bilježaka dodajući im i vlastite. U jednoj od njih piše kako postoje u Dalmaciji i Hrvatskoj bardi poput onih kod Kelta koji su sačuvali Ossianove pjesme.⁷⁷ Denis je već kao dječak početkom 1742. na austrijsko-bavarskoj granici blizu Passau slušao naše narodne pjesme što su ih pjevali vojnici - „husari Hrvati, koje je s turske granice doveo barun Trenk“ - kako piše u svom životopisu *Commentariorum de vita sua libri V, MDCCIC* „... cunctorum animis Huszarorum, Croatarum, eorumque maximo, quos a finibus Turcicis admovere ferebatur Trenkius, metu percussis, de quibus dira quaeque rumor praemiserat“.⁷⁸ Denis je inače bio uz Klopstocka vodeći pjesnik ossianovske poezije, tzv. Bardendichtung, iz kojeg razdoblja je najznačajnija njegova zbirka pjesama *Die Lieder Sined des Narden* (Beč, 1772.) u kojoj je *Heimkunft der Kroaten* posvećena Hrvatima i njihovim pjesmama kao i 2. pjesma (*Zweites Lied*) u zbirci: *Zwist ser Fürsten* (Beč, 1778.).⁷⁹ Ferić je nedvojbeno znao preko svog prijatelja S. Rajčevića kako je silno Denis osvojen duhom Ossianovih pjesama, a njima je i sam bio ne samo veoma odan, nego i gotovo sasvim osvojen. To se najbolje očituje kroz njegov živi interes za narodno stvaralaštvo, za narodne poslovice, narodne lirske i epske pjesme, te drevnu nacionalnu povijest. U takvim uvjerenjima nalazio je potvrdu kod Fortisa, Cesarottija, Rajčevića, Bajamontija, F. M. Appendinija, M. Sorkočevića.

⁷⁵ Uz 64. stih („... praeclare vir in Ossiannide fecit ...“) donosi bilješku (k) u kojoj hvali Cesariottijev prijevod: „Padovanac Melhior Cesarotti veoma sretno je preveo stihovima Ossianove pjesme.“ Zatim Ferićeva poslanica: *Ad clarissimum virum Melchriorem Cesarottum epistola* (rukopis u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu R. 3424) i Cesarottijev odgovor: *Risposta a Monsignor M. Giorgio Ferrich a Ragusa*.

⁷⁶ „Dies nastalis V. Kal. Oct. ...Indita mihi super sacro fonte nomina Johannes Michael Cosmas, quibus dum sacramento confirmationis admoverer, Petrus accessit“ (Denis, 1801: 3).

⁷⁷ „Spomenuta je bilješka dio Denisova komentara uz Macphersonove 'rasprave' o starosti Ossianovih pjesama... 'Sollte man nicht unter unseren slavischen Nationen, besonders aber in Böhmen, Dalmatien und Croatien auf eben diese Art aufbehaltene Ueberbleibsel des dichterischen Alterthums finden können? Und würden wir nicht in manchem Funken des Genies entdecken, wenn sich ein Sprachkündiger Macphersons Mühe nehmen wollte?' Denis je vjerojatno uspoređivao Veliku Britaniju, u kojoj se našao Macpherson da prevede stare keltske pjesme, s austrijskim carstvom, u kojem su 'naši' slavenski narodi usmenom predajom sačuvali stare pjesme, pa bi trebalo, da se i tu nađe kakav Macpherson, koji bi pjesme sakupio i preveo na njemački. Te bi pjesme 'naših' slavenskih naroda bar donekle ispunile prazninu, kad se već nisu mogle pronaći pjesme starih Germana. A prihvaćajući pjesme 'naših' slavenskih naroda kao svoje, ti bi se narodi povezali s carstvom, što bi svakako bilo u interesu politike, kojoj je služio Denis“ (Janković, 1954: 199).

⁷⁸ Usp.: „... cunctorum animis Huszarorum, Croatarum, eorumque maximo, quos a finibus Turcicis admovere ferebatur Trenkius, metu percussis, de quibus dira quaeque rumor praemiserat ...“ (Denis, 1801: 9).

⁷⁹ Usp. 12. i 13. strofs: „Euch grüßet das Lied, Männer der Ehre! / Heldenbewohner Croatiens! / Gleich fertig den nervirgten Arm / Zum Pfluge, zum Schwerte zu strecken! / Zwar ist euch fremd der deutsche Gesange; / Doch habt ihr auch Barden und liebet das Lied./ Ich hab euch behorcht. Es quoll, euch herauf./ Tieflangsam und füchterlich ernst.“ <http://www.zeno.org/Literatur/M/Denis,+Michael/Gedichte/Der+Zwist+der+Fürsten/Zweit> Pseudonim *Sined* nastao je okretanjem prezimena *Denis*.

I za njega je *Ossian* (odnosno J. Macpharson) kao i za Cesarottija *straordinario poeta* koji je stvorio *soda e polita letteratura* o iskonskom moralu (*di candidissimi costumi*) naroda neiskvarenog rimskom civilizacijom.⁸⁰ Marcpharsove Kelte Ferić prepoznaje u Fortisovim i Lovrićevim Morlacima kao što ih je i Rajčević vidio u stanovnicima Vlaške i Moldavije čije su zemlje, običaje i kulturu ostali europski narodi „manje poznavali nego samu Ameriku“.⁸¹ Meni se čini da je ključna ideja Ferićeve poslanice pružiti Denisu informacije o stanovništvu krajeva, koji su došli pod vlast Austrije, kako bi ga ta nova vlast preko lokalne uprave i ekonomski i prosvjetno podigla. Denis je bio jako involviran u dvorsku politiku i sigurno je mogao utjecati na odabir austrijskog činovništva koje će djelovati u Dalmaciji. Navođenje sjajnih umova minulih stoljeća samo je argument više da taj zapušteni i siromašni puk može opet iznjedriti iste takve učene i velike ljude ako mu se to omogući. Istaknuto je i u ovoj poslanici domoljublje, ali i njega Ferić uvelike duguje duhu ossianske tradicije, koji je tražio isticanje junaka i kraljeva drevne prošlosti.

Interesantan je i Ferićev izbor pisaca s kojima Denisu predstavlja onu „učenu Dalmaciju“ od Kvarnera do Dubrovnika. Kasumović je predbacio Feriću na izboru jer „nije izabrao ni najznamenitije ni najumnije“.⁸² Puratić se osvrće „na neke autore iz Dalmacije, koje Ferić spominje“ ne pitajući se zbog čega spominje upravo te pisce, a ne neke druge, ali mu prigovara što je preškrto u donošenju podataka.⁸³ U ostaloj literaturi, u kojoj se govori o toj Ferićevoj poslanici, najčešće se ne osvrće na taj njezin dio ili se jednostavno konstatira da „Ferić spominje imena 20-orice Dalmatinaca koji su se istakli u lijepoj književnosti“ (Gortan,

⁸⁰ „Ossian è il genio della natura selvaggia: i suoi poemi somigliano ai boschi sacri degli antichi suoi Celti: spirano orrore, ma vi si sente ad ogni passo la divinità che vi abita“ (Cesarotti, 1810: XXIII).

⁸¹ „La Valachia, la Moldavia, l' Illirio, e la Russia stessa sono meno conosciute dall' America, e pure sono in Europa; e buona parte dell' Europa e abitata da' nazioni molto culte“ (Rajčević, 1788: 4). Nakon povijesnog i geografskog pregleda Rajčević u knjizi veliku pažnju posvećuje opisima stanja u poljoprivredi, rudnom bogatstvu zemlje, plodnosti tla, načinima obrađivanja zemlje, uzgoju žitarica i stoke. Međutim najzanimljivija su poglavlja u kojima opisuje društveno uređenje, sudstvo, školstvo, moral, vjerske obrede, pučke običaje i folklor. Usp. Čale, 1955: 196-197.

⁸² „Da to posvjedoči, navodi nam pjesnik 20 primjera, ljudi, koji su se odlikovali znanjem. Sam veli, da ne navodi živih, jer će njih tek potomstvo zapisati. No u izboru naučenjaka i umnika nije bio sretne ruke: nije izabrao ni najznamenitijih ni najumnijih; Ferić navodi bez ikakve razlike ljude, koji su pisali hrvatski, i one, koji su pisali latinski i talijanski“ (Kasumović, 1902: 574).

⁸³ „Ferić je, po našem mišljenju, trebalo da dà točnije i potpunije podatke o djelima dalmatinskih pisaca, i tako da Denisu bolje prikaže kulturu Dalmacije. To je uviđao i sam Ferić. Stoga i nije htio da Rajčević u Beču objavi ovu njegovu poslanicu u onoj formi kako je objavljena, zacijelo i zbog toga što nije izabrao baš sve najzaslužnije ljude iz prošlosti Dalmacije“ (Puratić, 1982: 44). On se osvrnuo samo na S. Rajčevića, I. Lovrića, A. Kačića Miošića i M. Vlačića (Puratić, 1982: 43-44), iz njihova popisa u bilješki 96 vidi se da ih nije sve prepoznao, npr. „Martin Rosa iz Šibenika“ (Puratić, 1982: 127), umjesto Martin Kolunić Rota.

1970: 615).⁸⁴ Zamjetan je poredak, jer su *decora ingenia* svrstana su donekle po „književnim“ krugovima: trogirski, makarski, splitsko-hvarski, šibenski i creski. To svrstavanje po krugovima Ferić duguje arhitekturi naracije u putopisu. Zanimljivo je da on potpuno anulira vrijeme, tj. razdoblje u kojem je neki pisac djelovao. Uzme li se da je u bilješkama istaknuo najvažnije, opazit će se da su kriteriji bila bliskost odabranoga duhu Ossianove poezije s jedne strane, a s druge da li ga je spomenuo Alberto Fortis u svojim putopisima. Kratkoća bilježaka i odabir informacija u njima odraz su tipa biografije galantnoga stoljeća kakvu je Ferić prihvatio od dubrovačkog franjevca Sebastijana Slade i Ignjata Đurđevića.⁸⁵ Signifikantno je da se Ferić pozvao na Sladino djelo i prilikom sastavljanja zbirke *Elogia*. Iz trogirskog kruga spominje Franju Trankvila Andreisa, Ivana Štafilića i Koriolana Cipika, te znatno kasnije Ivana Lučića. U drugom svesku, gdje opisuje Trogir,⁸⁶ Fortis ne spominje Ivana Štafilića.⁸⁷ Ferić donekle ispunjava Fortisovo obećanje i navodi da je Franjo Trankvil Andreis napisao *Razgovore između Sule i Cezara o privatnom životu* te da je to djelo tiskao, a da se ostala njegova djela, kako u stihu tako i u prozi čuvaju netiskana.⁸⁸ Poput Palladija Fusca i Ivana Lučića i Ferić ističe u bilješci da se Cipikovo djelo odlikuje elegancijom izraza i istinitošću,⁸⁹

⁸⁴ „... i navodi imena dvadesetorice pojedinaca koji su se istakli u književnosti i znanosti“ (Perić Gavrančić, 2008: 6).

⁸⁵ Usp. Slade, Sebastijan. 1767. *Fasti litterario-Ragusini sive virorum litterarorum qui usque ad annum MDCCXLVI. in Ragusina claruerunt ditone prospectus*. Venetiis: Excudebat Gaspar Storti. (Prijevod: *Dubrovačka književna kronika*, Zagreb 2001.); Ignjata Đurđevića *Vitae illustrium Rhacusinorum* ili *Vitae et carmina nonnullorum illustrium civium Rhacusinorum*, objavio P. Kolendić. 1935. *Biografska dela Ignjata Đurđevića*. Beograd: Srpska kraljevska akademija.

⁸⁶ „Della storia di questa città [Trogir] pubblicò un farraginoso volume abbondantissimo di documenti e buone notizie il celebre *Giovanni Lucio*, che vi nacque di nobilissima famiglia ora estinta. ... *Coriolano Cippico*, *Marino Statileo*, *Tranquillo*, e *Paolo Andreis* sono i più illustri nomi fra' letterati traugini. Di questi e d' altri io darò forse in più opportuna occasione dettagliate memorie, profittando dell' erudite fatiche del dotissimo vescovo che si occupa nel raccoglierele; quando egli, che può farlo superiormente, non le dia al pubblico per onore della sua nazione.“ (Fortis, 1774a: 7). / „O povijesti ovoga grada objavio je zbrkan svezak, prepun dokumenata i dobrih zapisa, slavni Ivan Lucius [tj. Lučić] koji se ovdje rodio u plemenitoj, sada izumrloj obitelji. Najslavnija imena među Trogiranima od pera jesu Koriolan Cipiko, Marin Statilić, Trankvil i Pavao Andreis. O njima i o drugima možda ću na prikladnijem mjestu dati potanje podatke koristeći se učenim trudom veoma obrazovana biskupa koji se bavi njihovim prikupljanjem, kada ih on, koji to može učiniti na vrstan način, objavi zbog časti svoga naroda“ (Fortis, 1984: 154).

⁸⁷ Poznato je pet izdanja Štafilićeva *Tractatus de gratiis*: Venecija 1540. i 1549. Pariz 1547., Lyon 1573. i Rim 1587. Feriću je bio dostupan primjerak iz Knjižnice Male braće u Dubrovniku kojega navodi Kaznačić: „*Staphilei* (P. D. Joannis) *Episc: Sibenicensis*. De Gratiis expectativis: et aliis litteris apostolicis gratiae et justitiae tractatus – Venetiis MDXXXX apud Michaellem Tramezinum“ (Kaznačić, 1860: 260).

⁸⁸ Andreis je 1527. u Strasbourgu tiskao *Dialogus Sylae. De privata vita* u kojem razgovaraju Sula, Cezar i Pompej i „razmatraju slasti smirena uživanja privatnog života, a na primjeru Dioklecijana, koji ga je kao 'noster Diocletianus' podsjećao na daleki zavičaj“. N. Kolumbić. 1983. *Andreis, Franjo Trankvil*. u: *Hrvatski biografski leksikon*. I., Zagreb, 116.

⁸⁹ „Illustratum est autem aetate nostra Tragurium Coriolano Cepione Oratore, Historicoque elegantissimo, qui quum sub Petro Mocenico Classis Venetae Imperatore Trierarchus, non sine ingenti gloria ob res egregie gestas, militasset: quo tempore Turcae Calcidem expugnarunt, confecto bello, de Petri ipsius gestis librum luculentissime

ali se od njih razlikuje u opisu, time što navodi da ima tri knjige u kojima je opisao „azijatski rat“ u kojem je i sam sudjelovao.⁹⁰ Razumljivo je što je Ferić bilješku o Ivanu Lučiću stavio na sami kraj (x), jer je Lučić opisao upravo onaj dio povijesti o kojem će pjevati u sljedećim stihovima. Kako je mnogo Ferić cijenio Lučića i njegova djela vidi se iz tvrdnje da „su njegova djela jasnija od sunca“, tj. ona dopiru i tamo, kamo ne mogu sunčeve zrake i svjetlost. Može se iz toga zaključiti da je Ferićevo poimanje Lučićeva djela sasvim suprotno Fortisovom koji na više mjesta za Lučićeve tvrdnje veli da su pogrešne, netočne ili bezvrijedne,⁹¹ ali mu i Fortis ponekad zna i oprostiti jer je tako pisao ponesen željom da iskaže čast svojoj zemlji.⁹² Takav Fortisov stav je odraz ossianskog duha.

Nakon spomena Trogirana Ferić u bilješkama prelazi na Ivana Lovrića, pisca koji u svom djelu pruža najistinitiju sliku ljudi koji su najbliži junacima u Ossianovim pjesmama. Dva su razloga, čini mi se, zbog kojih Ferić ovako veliku prednost daje Ivanu Lovriću. Prvenstveno što je on svojim *Osserrvazioni sopra diversi pezzi del Viaggio in Dalmazia del signor abate Albero Fortis coll'aggiunta della vita di Socivizca* (Venecija, 1776) opisao taj naš ossianski svijet.⁹³ Fortis je svojim putopisom pružio, prema Lovrićevom mišljenju možda i nenamjerno („qualche inavvertente sbaglio“) neobjektivnu sliku Dalmacije i njenih stanovnika, Morlaka prvenstveno, zbog toga je smatrao svojom obvezom prema domovini i svome narodu

scriptum aeditit: quem ipse pluries legi captus Cepionis, tum copia, elegantiaque, tum fide, et gravitate.“ Bilješka I. Lučića: „Coriolano Cepione oratore – De quo Marcus Antonius Sabellicus. De antiquae linguae reparatione: 'Nec Coriolanus Cipicus parum uno est libro notus, quo ille Petri Mocenici, qui postea Princeps fuit gesta est complexus, vix ex Dalmatica illa ora eam dicendi facultatem hac quisquam tempestate expectasset: redundat brevis illa historia multis quidem virtutibus, et quod me potissimum delectavi nihil est quod in illius elocutione requiras; nec est ut ad Palladium Nigrum; per quem proximis annis Romanae in ea terra literae in antiquum sunt statum restitutae, eius studia referas: est enim Coriolanus iam grandis natu, quippe quem diu ante illius in Dalmatiam accessum profecisse oportet“ (Fusko, 1990: 98-102)

⁹⁰ *Petri Mocenici imperatoris gestorum libri tres*, (Venecija, 1477). Ferić je mogao imati u rukama primjerak što se nalazi u Knjižnici Male braće u Dubrovniku: „Petri Mocenici imperatoris gestorum libri – Impressum Venetiis per Bernardum pictorem et Erhardum Ratdolt de Augusta una cum Petro Lossein de Langencen correctore ac Socio MCCCCLXXXVII.“ Kaznačić, 1860: 281), ali je vjerojatnije imao primjerak objavljen s naslovnicom: *De bello Asiatico Coriolani Cippici Dalmatae Traguriensis libri tres*. Opera Joannis Cippici nunc iterum impressi. Venetiis, Apud J. Antonium Rampazettum, MDXCIII. To izdanje je pripremio Ivan Cipiko i posvetio ga „Leonardo Mocenico Nicolai filio Senatori Sapient. Clarisq.“

⁹¹ Usp. Fortis, 1984: 16; 18; 33; 81; 87; 150; 174.

⁹² „Egolino meritano qualche compatimento, se trasportati dala voglia di far onore al proprio paese ...“ (Fortis, 1774: 23).

⁹³ „Lovrić je svoju knjigu nazvao bilješke o Fortisovu putopisu, imajući očito u prvom redu na umu, da kao domaći sin ispravi pojedine navode stranog putopisca. Tako je u načinu prikazivanja prirodno pošao stopama svoga prethodnika i pisao, izuzevši života Stanislava Sočivice, u najvećem dijelu knjige o istim stvarima, o kojima je već pisao Fortis, tj. o prirodnim znamenitostima svojega zavičaja i o ostacima rimskih starina, ali naročito, i opširnije od Fortisa, o životu i običajima svojih Zagoraca, samo s tom razlikom, što je Fortis obišao čitavu Dalmaciju, dok se on ograničio na sinjsku krajinu“ Kombol, 1948., str. 223.

popraviti je („mi oblige rimancarli, acciò di una cosa affatto nova, come questa“) i tom istom zainteresiranom svijetu pružiti pravu i prije svega istinitu sliku o životu i običajima svojih Zagoraca: „Tu dunque, o verità, sarai la mia guida e tu l'unico oggetto delle mie fatiche“ (Lovrić, 1776: 5). Lovrić je doista nastojao i uspijevao dati istinitu sliku o narodnim običajima, moralu, ekonomskom stanju, religioznosti i praznovjermima, prirodnoj nadarenosti, hrabrosti i junaštvu Morlaka, osobito u Stanislavu Sočivici kao njihovom oličenju. Čitavo je djelo natopljeno domoljubljem prije svega, nepatvorenom ljubavlju prema svemu jeziku,⁹⁴ običajima, moralu, vrlinama i manama, brdima i dolinama njegova naroda, zato jadikuje i boli ga njegova bijeda i „savršeno neznanje“.⁹⁵ Upravo su, čini mi se, te karakteristike i taj sadržaj Lovrićeva djela privukao Ferićevu⁹⁶ pažnju da ga spomene u poslanici jer je bio uvjeren da se te stvari i Denisu dopadaju.⁹⁷ Nakon Lovrića prelazi na makarski krug kojem su ossianske ideje veoma bliske kao i Lovriću. Tu spominje Klementa Grubišića i Andriju Kačića Miošića, te I. J. Pavlovića Lučića kao izdavača Mrnavićeve hagiografije o sv. Sabi.⁹⁸ Da je napisao „upravo

⁹⁴ Usp. „Nasuprot će današnji čitalac sa zanimanjem pročitati već one njezine [tj. Lovrićeve knjige] dijelove, gdje dolazi do izraza Lovrićeva ljubav prema narodu i naročito prema narodnom jeziku o kojem katkad ima sasvim moderne nazore, kao kad na pr. uza sve književne zasluge Dubrovčana drži, da najčistiji narodni jezik valja tražiti podalje od gradova izvrgnutih tuđem utjecaju“. Kombat, 1948, str. 224.

⁹⁵ „No premda mi se čini, da su Morlaci po svojoj pameti sposobni naučiti svaku stvar, ipak žive u savršenom neznanju, i Fortis ih je zacijelo htio odviše pohvaliti veleći, da i odrasli nauče čitati, pisati i računati, jer uistinu nisu obično vješti nijednoj od tih triju stvari. Budući da moraju više misliti na uzdržavanje života nego na bistenje uma; oni ga ne bi mogli razbistriti, ni da hoće, jer nemaju sredstva“ Lovrić, 1948, str. 136-137.

⁹⁶ Čini mi se da zbog toga Ferić naglašava da u Lovrićevim djelima ima veoma mnogo soka: „Multa hic scripsit, in quibus succi plurimum.“

⁹⁷ Ferić napominje da je zbog Lovrićeva djela došlo do polemike i neki su branili Fortisa od napada, a među njima je bio i Crešanin Petar Sklamer (Pietro Sclamer) koji je u obranu Fortisa napisao knjižicu naslovljenu *Sermone parenetico* i objavio je 1777. u Modeni. Neki su držalo da je taj Sklamer pseudonim Alberta Fortisa, drugi su pak sumnjali. Usp. Stojković, Marijan. 1930. „Je li 'Pietro Sclamer Chersino' pseudonim Alberta Fortisa?“, *Nastavni vjesnik*, 38., Zagreb, 216-221. Ž. Muljačić je pronašao u Bernu i jedno pismo koje je 3. 12. 1777. Alberto Fortis uputio švicarskom prirodoslovcu pastoru Jakobu Samuelu Wytttenbachu u kojem mu, pored inog, piše da je jedan Dalmatinac „pripremio za tisak, u obranu Fortisa, mali *Sermone*. Međutim su pristaše nadobudnog mladića [tj. Lovrića] omele tiskanje te knjižice“ (Muljačić, 1968: 114). Kad je Lovrić objavio svoj odgovor Fortisovim braniteljima (*Lettera apologetica di Giovanni Lovrich al celebre signor Antonio Longo etc., in cui si confutano varie cesure fatte al suo libro Osservazioni etc.* Padova, 1777.) datiran 15. siječnja 1777., tada se Fortis odlučio odgovoriti Lovriću „kako besposličar [tj. Lovrić] ne bi shvatio njegovu [tj. Fortisovu] šutnju kao priznanje poraza. Iako mu je bilo ispod časti da polemizira s mladim studentom, Fortis je napisao i objavio protiv Lovrića jedmo Pismo i dao je tiskati *Sermone*, rad Lovrićeva sunarodnjaka“ (Muljačić, 1968: 115). Otud Muljačić zaključuje da Petar Sklamer (Pietro Sclamer) nije pseudonim Aalberta Fortisa, „ali da se Fortis svim silama založio da se *Sermone* tiska i proširi po Evropi“ (Muljačić, 1968: 116). Fortis je naime svom prijatelju Wytttenbachu poslao primjerak *Sermone* i svog Pisma (*L' Abate Fortis al Signore Giov. Lovrich.* In Brescia: Francesco Ragnoli, 1777.) s molbom da nađe nekoga tko će to prevesti na francuski i njemački (Muljačić, 1968: 115).

⁹⁸ Naslovnica: *Vita S. Sabbae abbatis Stephani Nemaniae Rasciae regis filii.* (Auctore Joanne Tomco Marnavitio Bosnensis. Nunc ex autographo ejusdem Marnavitii codice iterum edita & praefationibus, animadversionibus notisque historico-chronologico-criticis illustrata oper & studio Joannis Josephi presbyteri Paulovich Lucich). Venetiis: Apud Sebastianum Coleti, 1789.

odličnu raspravu“ o podrijetlu glagoljice Klement Grubišić (1725-1773) kaže Ferić.⁹⁹ Grubišić u toj knjižici ne piše samo o toma kako je vrlo davno u dalekoj Frigiji glagoljicu izumio Frigijac Fenensije, nego pripovijeda i o drevnoj nacionalnoj prošlosti, a to je sukladno duhu Ossianovih pjesama. Grubišića hvali i Fortis,¹⁰⁰ i za njega kaže: „Ovaj učeni čovjek zlatne naravi bio se povukao u neku seosku kuću gdje se primjerom bio prihvatio reforme zaostale poljoprivrede među Primorcima, baveći se kao smireni filozof znanošću...“ (Fortis, 1984: 214). Tako je Grubišić svojim „znanstvenim“ i praktičnim radom („e quant'oltre possano arrivare nella coltura dello spirito col proprio esempio lo provava il conte abate *Clemente Grubisch*“, tj. sadnjom voćaka i maslina) onaj idealni lik Dalmatinca u sadržaju Ferićeve poslanice. Feriću je nedvojbeno Meczpherson „naroda slovinskoga“ mali brat Andrija Kačić Miošić, koji je u zadnji čas zapisao „da se posve ne izgube od stari vitezova uspomene“, i da se „sadašnji i poslidnji vitezovi mogu ogledati kako u zrcalu u rabrenita vojevanja i glasovita junaštva svoji dida i šukundida“, kako fra Andrija navodi u predgovoru svoga *Razgovora ugodnoga naroda slovinskoga* (Mleci, 1756), utkivajući te uspomene u puku omiljeni deseterac „cum decade carmine, non a Calliope Parnassia, sed a Musa nostra Montana intexto“. Naglašava to i sam Ferić navodeći da je „u desetercima predstavio običaje, navike, mudre izreke starog ilirskog puka“ i sve to nabijeno domoljubljem i to praktičnim. Zbog toga Ferić stavlja Kačića Miošića uz bok Cesarottiju i Denisu.

Nakon toga prelazi Ferić na šibenski krug, kojeg je već najavio spominjući I. Tomka Mrnavića unutar makarskog. Interesantno je da u ovom „drugom“ dijelu bilježaka Ferić isprepliće Šibenčane, Hvarane, Rabljane, Splitsane, Cresane, „Dubrovčane“ dodajući im na kraju i Trogirana Ivana Lučića. Sve podatke o Šibenčanima Ferić preuzima od Fortisa, a to on i otvoreno priznaje. Možda je to razlog što su „razbacani“ u bilješkama. Petra Makrančića i

⁹⁹ Grubišić, Klement. *In originem et historiam alphabeti Sclavonici glagolitici vulgo Hieronymiani disquisitio antiquitatis populorum septentrionalium reique litterariae Sclavonicae et Runicae studiis proposita*. Venetiis: Apud Jo. Baptistam Pasquali. 1766.

¹⁰⁰ „I Macherani sono di svegliatissimo ingegno e particolarmente addetti al mercanteggiare. Riescono felicemente anche nella letteratura; e quant' oltre possano arrivare nella coltura dello spirito col proprio esempio lo provava il conte abate *Clemente Grubisch*, nato in Macarska (sic!) d' antica e nobile famiglia, che nello scaduto anno MDCCLXXIII immaturamente fu tolto dala morte alla repubblica letteraria, alla patria du cui era lo splendore, ai viaggiatori che ne ritraevano lumi, ed ospitalità nobilissima a tutti i buoni che lo amavano giustamente. Egli dee aver lasciato delle pregevoli cose Mss. fra le quali meritano particolar menzione una *Storia Narentina* condotta a buon termine e un Trattato delle *Origini ed Analogie* della lingua slavica, pieno di laboriosa erudizione“ (Fortis, 1774a: 109-110).

neobično djelo *Controversia Lyaei atque Thetidis* vjerojatno spominje,¹⁰¹ jer je tiskano 1634. u Beču čime stvara neku sponu s Denisom. Antuna Vrančića vjerojatno nije mogao mimoći, jer najbolji i najobimniji životopis kojega donosi Fortis jest upravo Antuna Vrančića (Fortis 1774: 137-145) za koga tvrdi da je najglasovitiji Dalmatinac.¹⁰² Petra Divnića spominje zbog njegove pjesme u pohvalu Šibeniku, koju Fortis donosi na hrvatskom i talijanskom (Fortis, 1774: 149-152), a nju je i Ferić prepjevao na latinski i nalazi se među pjesmama kojima je popratio poslanicu J. Müllera.¹⁰³ Martin Kolunić Rota ušao je u popis jer ga spominje i Fortis (1774: 148), ali i zbog toga što Ferić nije želio upoznati Denisa samo s piscima i znanstvenicima nego i sa slavnim Dalmatincima koji su se bavili lijepim umjetnostima.¹⁰⁴ Svojevrsno prvenstvo među Šibenčanima Ferić daje Ivanu Tomku Mrnaviću upravo zbog bliskosti njegovih djela duhu Ossianovih pjesama. Tu su brojni životopisi slavni junaka, banova, svetaca i careva „ilirske“ krvi, ali tu je i činjenica da je Mrnavić djelo *Regiae sanctitatis Illyricanae foecunditas* (Rim, 1631) posvetio caru Ferdinandu III. kao „Hungariae regi“.¹⁰⁵

Od hvarskog kruga Ferić ne spominje nijedno ime, kojeg ne donosi Fortis u putopisu.¹⁰⁶ Razlikuju se samo u nekoliko podataka.¹⁰⁷ Među njima je najznačajniji Ferićev dodatak da Pribojević u govoru navodi svoje slavne sunarodnjake. Govor u kojem Pribojević podrijetlo slavenskog roda izvodi iz vremena općeg potopa, od patrijarha Noe i njegovih sinova,¹⁰⁸ sasvim

¹⁰¹ Već sama po sebi je zanimljiva prepirka između vina i vode. O P. Makramčiću i tom djelu vidjeti Tvrtković, Tamara. 2003. *Controversia Lyaei atque Thetidis* Šibenčanina Petra Makrančića. *Hrvatska književna baština*. 2. Zagrebu, 183-210.

¹⁰² Vrančićev životopis Fortis započinje rečenicom: „Fra tutti uomini illustri de' quali può vantarsi madre la Dalmazia, merita per ogni titolo il primo luogo Antonio Veranzio da Sibenico“ (Fortis, 1774: 137) / „Među svim glasovitim ljudima kojima se može podičiti majka Dalmacija, prvo mjesto u svakom pogledu zaslužuje Antun Vrančić iz Šibenika“ (Fortis, 1984: 90).

¹⁰³ „Laudes urbis Sibenici ejusque territorii descriptio“ nalazi se na 4. mjestu od 37 pjesama u: Ferić, Đuro. 1798. *Ad clarissimum virum Joannem Müller epistola – huic accedunt Illyricae linguae poematia triginta septem Latinis carminibus reddita*. Ragusii: Andreas Trevisan, 23-25.

¹⁰⁴ Opširnije Zenić, 2002: 182-185.

¹⁰⁵ Ferić je držao da je djelo *De rebus Dalmaticis libri octo* Mrnavićevo, a ne Dinka Zavorvića. Opširnije o tom slučaju Zenić, 2002: 143-147.

¹⁰⁶ „Parecchi uomini dotti produsse la città di Lesina nel secolo XV i nomi de' quali sono riferiti da Vincenzo Pribevio nella sua orazione *de Origine & successibus Sclavorum* colà recitata nell' anno MDXXV. Fra questi due si distinsero nella poesia e furono *Annibale Lucio* e *Pietro Ettore* del primo de' quali sono stampate alcune cose poetiche (a); del secondo forse anche à il pubblico qualche opera, e molte ne restano mss. Fra queste contasi una traduzione del *Remedio d'amore* d' Ovidio in versi illirici e varie egloghe.“ U bilješci: „(a) *Robigna* Gospodina Anibala Lucia, Hvarskoga Vlastelina. Venezia 1627. in 8°“ (Fortis, 1774a: 174-175), usp. Fortis, 1984: 251.

¹⁰⁷ Ferić navodi da je V. Pribojević bio dominikanac i da je „prilično učen“ govor koji je napisao i održao u Hvaru 1535., dok Fortis navodi da ga je održao 1525. Govor je tiskao kao *De origine successibusque Slavorum*. Venecija 1532.

¹⁰⁸ Opširnije Kurelac, Miroslav. 1997. *Vinko Pribojević i njegovo djelo*, u: Pribojević, Vinko: *O podrijetlu i slavi Slavena*. Zagreb: Golden marketing – Narodne novine, 7-44.

je sukladan osnovnom duhu Ossianskih pjesama, pa je i to razlog što ga Ferić spominje. Za Hektorovića donosi da postoje mnogi rukopisi njegovih radova, a sve je njegovo prekrasno, ali se izdvaja prijevod Ovidijeva djela *Remedia amoris* (*Od lika ljuvenoga*) i njegove ribarske ekloge na hrvatskom, tj. *Ribanje i ribarsko prigovaranje i razlike stvari ine*. Budući da tu Hektorović donosi mnoge narodne poslovice, pitalice, zagonetke i dvije stare bugarštice (o Marku Kraljeviću i bratu mu Vukašinu, te o Radosavu Siverincu i Vlatku, udinskom vojvodi) bliske su ossianskoj poeziji i zbog toga ih Ferić nije mogao ne spomenuti. Zbog tih istih razloga prenosi Fortisove podatke o Hanibalu Luciću jer je *Robinja* u prvom redu drama mladog i neustrašivog viteza Derenčina. Iz hvarskog je kruga donekle i Ivan Franjo Biundović (Blondus) prvi pisac baroknog, herojskog-galantnog romana na talijanskom tlu. Romanima *L'Eromena*, *La donzella desterrata*, *Il Coralbo* koji su ubrzo prevedeni na engleski, francuski, njemački i doživjeli brojna izdanja. Biundović je stekao po svoj Europi veliku slavu kako zbog elegancije izraza tako i zbog obilja sentencija u njima, koje su vađene i izdavane u zasebnim zbirkama. Pozicija na kojoj ga Ferić spominje najvjerojatnije je uzrokovana njegovim djelom *L'istoria delle guerre civili d'Inghilterra tra le due case di Lancastrò e Iorc*, tj. *Povijest građanskog rata u Engleskoj između dviju kuća Lancaster i York* u kojem su opisani gotovo oni isti narodi i mjesta kao i u Ossianovim pjesmama. Gotovo ništa od toga se ne može saznati od Lavocata na koga Ferić upućuje.¹⁰⁹

Odmah nakon hvarskog kruga Ferić pažnju usmjerava na Marka Marulića Splitsanina navodeći da su od svih njegovih djela, što ih je napisao na latinskom i hrvatskom, daleko najznačajnija ona što su tiskana u Antwerpenu 1601. u dva sveska.¹¹⁰ Doista mi je čudno što je Ferić samo to napisao o Maruliću u bilješci. Vjerojatno je Ferić spomenuo Marka Antuna de

¹⁰⁹ „Biondi (Gianfrancesco) da Liesina isola della Dalmazia, visse nel XVI. e XVII. Secolo. Vantavasi discendente dagli antichi Re dell' illirico; e su sedotto a cangiar Religione e clima da Arrigo Vottonne, Ambasciador d' Inghilterra in Venezia, o secondo altri, dall' apostata Marcantonio de Dominis, col quale trasferissi a Londra, dove il Re Jacopo I. gli assegnò un' annua pensione di 3000 franchi, e lo impiegò appresso il Duca di Savoja, da cui fu fatto Cavaliere. Ma come poscia esalto di soverchio la podestà Regia, fu obbligato a sortir d'Inghilterra prima di aver terminato la sua storia divisa in 3. vol. finalmente m. nel 1644. in Aubonna, nel cantone di Berna negli Svizzeri, in casa di suo cognato Teodoro Mayerne già primo Medico di Jacopo I e poi di Carlo I. suo successore“ Lavocat, Jean Baptiste. 1790. *Dizionario storico portatile...* Edizione novissima. Tomo I., Bassano: a spese Remondini di Venezia, 288.

¹¹⁰ To se izdanje nazili u Knjižnici Male braće u Dubrovniku kako navodi Kaznačić: 1494. Opera omnia; numquam antea simul excusa (sic!), divisa in duas partes, quarum, prior dictorum factorumque memorabilium libros sex continet; Posterior vero – De Fide, Spe et Charitate libros septem. Antuerpiae MDCI ex officina Martini Nuntij. 1493. Maruli (M. Spalatensis) Operum Tomus Posterior continens libros septem, Opus vere Evangelicum De Fide, Spe et Charitate; cui adjunximus L. ejusdem auctoris parabolae (et reliqua uti in supradictae edit. frontispitio) – Antuerpiae M.DCI. ex off. Martini Nutii.“ Kaznačić, 1860: 252.

Dominisa, zbog veoma pohvalnog i Fortisova¹¹¹ i Lovrićeva¹¹² pisanja o njemu, ali ga svrstava među filozofe nazivajući ga najslavnijim („philosophus ille clarissimus“). Naslov Dominisova djela¹¹³ mogao je Ferić uzeti od Fortisa, a mogao ga je i imati u rukama jer se jedan primjerak nalazi u Knjižnici Male braće u Dubrovniku (Kaznačić, 1860: 269, br. 1628).¹¹⁴ Prešućivanjem odnosa Crkve prema Dominisu, čini se da je Ferić pokušao opravdati pozivanjem na Lavocata¹¹⁵ iako on o tom piše detaljnije od Fortisa i Lovrića.

Iz creskog kruga spominje Ferić dvojicu Petrića, Franju Macela (Antonfrancesco Marcello) i Franju, upućujući Denisa i čitatelje na Lavocatov riječnik,¹¹⁶ a donosi neobično

¹¹¹ „Fra gli arcivescovi, che primo luogo Marc' Anronio de Dominis nativo della città d' Arbe, che avrebbe lasciato di se ben più gloriosa memoria, se si fosse contentato d' essere un uomo distinto nella fisica e nelle matematiche e materie di religione. Il suo oposcolo de' *Raggi visuali e della luce ne' vetri da osservazione e dell' iride* e l' altro cui pubblico col titolo d' *Euripo o sia del flusso e riflusso del mare*, meritano tanto maggior attenzione, quanto che precedettero di molto que' celebri filosofi dell' età nostra, che sono asceti meritevolmente in riputazione svilupando le dottrine medesime, che il dotto prelato aveva insegnate. Il gran Newton à reso giustizia al de Dominis dall' operetta del quale à tratto le prime teorie della luce. Io ò veduto (e un giorno forse ne pubblicherò alcuna) delle cose inedite di Marc' Antonio de Dominis, che servono moltissimo alla storia del di lui spirito“ (Fortis, 1774a: 174-175).

¹¹² „Iridine boje ili duga znak su dobre ili loše berbe vina ili ulja. Naš Dalmatinac Marko Antonije de Dominis bio je prvi, koji je iskustvom dokazao uzrok duginih boja, a jedan se slavni ultramontanski filozof nije stidio da sebi prisvoji njegov pronalazak. Čudo da ga Dalmatinci onih barbarskih vremena nisu proglasili vješcem ili čarobnjakom, ali je rulji fanatika i nezalica ipak pošlo za rukom da ga svojim progonima natjer u ludilo, a radi nekih njegovih rđavo shvaćenih rečenica proglasili su ga heretikom (krivovjercem)“ (Lovrić, 1948: 149).

¹¹³ De Dominis, Marcus Antonius. 1611. *De radiis visis et lucis in vitris perspectivis et iride tractatus*. Venetiis: Apud Thomam Baglionum. Dvojezično izdanje: *De radiis visis et lucis in vitris perspectivis et iride tractatus. / O zrakama vida i svjeta u optičkim staklima i dugi rasprava*. Zagreb: HAZU, 2005.

¹¹⁴ To je Dominisovo djelo bilo veoma poznato među znanstvenicima, usp. „Bez pretjerivanja se može reći da za to djelo zna svaki fizičar pogotovu svaki fizičar koji se zanima za povijest svoje znanosti“ (Hondl, Stanko. 2005: 2).

¹¹⁵ „Dominis (Marcantonio de) fam. Arciv. di Spalato, era parente del Papa Gregorio X: Entrò in sua gioventù ne' Gesuiti, e vi si fece dotto; ne uscì poi, e fu Vesc. di Segni, poi Arciv. di Spalato in Dalmazia. Ma essendo stato deferito all' Inquisizione sotto Paolo V. i Protest. lo trassero in Inghilt., ove dimorò dal principio del Regno di Giacomo I. sino al 1622. in cui ritornò a Roma a sollecitaz. dell' Ambasciad. di Spagna. Quivi abiurò i suoi errori, e dimandò perdono in un pubblico Concistoro, ma poco tempo dopo fu chiuso per alcuni sospetti nel Castel S. Angelo, ove m. nel 1695. di 64 anni. Evvi del suo: 1. Una fam. Op. *de Rep. Ecclesiast.* che fu censurata dalla Sorbona nel 1618.: 2. Un piccolo Trattato *de Radiis visus, & lucis* stampato in Venezia nel 1611., nel quale egli spiega l' Iride a un dipresso, come poi la spiegò anche Cartesio. Egli fu, che fece stamp. in Inghilt. la Storia del Concil. di Trento di Fra Paolo. * *E' stato il primo fra' moderni a testimonianza dell'istesso Newton nell'Ottica, che abbia spiegato meccanicam i Colori. Verisimile pertanto egli e, che Cartesio l'imitasse nell'accennata spiegazione dell'Iride. Fu stamp. in Inghilterra una grand'Op. da lui intrapresa intit. de Rep. Ecclesiastica in due vol. in fol. nel 1617. e 1622., o in Germania nel 1658. Molte proposiz. tratte da quest'Op. furono censurate nel 1618. dalla Facoltà di teologia di Parigi.*“ Ladvoat, Jean Baptiste. 1754. *Dizionario storico portatile...* (Trasportato dalla francese nell'italiana favella coll' aggiunte ed osservazioni del padre D. Antonmaria De Lugo). Tomo 2. In Napoli: Presso Benedetto Gessari, 43.

¹¹⁶ U svom rječniku Lavocat donosi: „PATRIZIO (Francesco) cel. Filos., ed uno de' più dotti uomini del suo tempo, era di Clissa d' Istria. Insegnò Filosofia in Ferrara, in Roma, in Padova con una riputazione straordinaria, e fu nemico dichiarato de' Peripatetici. M. in Roma nel 1597. d' anni 67. Havvi di lui un gran numero d'Opere diverse, ed una edizione de' Lib. attribuiti a Mercurio Trismegistro“ Lavocat, Jean Baptiste. 1766. *Dizionario storico, portatile...* Edizione novissima. Tomo quinto. Bassano: Nella stamperia di Bassani a spese Remondini. 114. Lavocat nema natuknicu za Antuna Marcella (Petrića).

dug citat iz Fortisa, kojeg je on uzeo iz djela *De Illyrico caesaribusque Illiricis* Ivana Tomka Mrnavića. Fortis je veoma pohvalno prikazao Franju Petrića (Fortis, 1771: 153-157) a kao kuriozitet spominje kako je pronašao da je optuživan zbog prikrivanja svoga mjesta rođenja.¹¹⁷ Uz pomoć Zadrana Antonija Danielija odgovor na to pitanje našao je Fortis u spomenutom djelu Tomka Mrnavićeva pa to navodi: „... fertur enim rurali Sacerdote Crexani patre genitus“ (Fortis, 1771: 154). Ferić podsjeća Denisa na dvojicu naših Petrića („Patritii gemini“) među Šibenčanima A. Vrančićem i M. Kolunićem čime vjerojatno upućuje na veoma poznatu Franjinu učenost, što je osobito naglašeno u bilješci.¹¹⁸ Međutim, drugi Petrić kojega spominje Ferić, prema Palladiju Fuscusovom suvremeniku Antuna Marcella, sam otok Cres je postao poznat „proširenim učenjem i svetim životom franjevca reda Male braće Antuna Marcella“ (Fusko, 1990: 109). Od Fortisa se doznaje da je taj Petrić bio brat Franjinog djeda, general franjevačkog reda, diplomat, te novigradski i creski biskup.¹¹⁹ Čini se da je „zalutao“ u poslanicu obzirom na osnovni kriterij, tj. ossijansku tradiciju.

Još Ferić spominje Rabljanina Antuna Nimiru koji je, iako samouk, bio jedan od najpoznatijih matematičara svoga vremena.¹²⁰ Dakle, Dalmatinci su prirodno nadareni i za apstraktne znanosti. I na kraju kao svojevrsan kuriozitet navodi da je kod S. M. Crijevića pronašao podatak da je Matija Vlačić po rođenju Dubrovčanin „vere patria Ragusinus“. Ako tko želi doznati nešto više o Vlačiću upućuje ga Ferić da vidi u Lavocatovu rječniku pod *Mathias Flacius Illyricus* ili pod *Mathias Francovich*. Međutim Lavocat (u 2. tomu, str. 170) donosi: „Flacco Illirico *vidi* Trancowitz“, te tako nekoliko podataka o Vlačiću donosi u 6. tomu.

¹¹⁷ „Il caso mi fece anche trovato che un letterato del XVI. secolo, accusato d'aver avuto la debolezza di mentire o almeno di dissimulare la patria, appartiene a Cherso e dev'essere restituito a quell'isola; i Chersini possono trarne vanto, ed impegno d'emulazione. Francesco Patrizio, filosofo, poeta e filologo di gran nome, che fece assai bella figura nel secolo suo, ed ebbe delle viste superiori agli studij di que'tempi, nacque veramente nell'isola di Cherso“ (Fortis, : 153)

¹¹⁸ „... aetate nostra praestantissimum virum politicorum litterarum et Platonicae doctrinae in Europa facile principem ...“ (Ferić, 1824: 18).

¹¹⁹ „Nel Dialogo intitolato *il Contarino* Francesco Patrizio dice, che Frate Antonfrancesco Marcello Patrizio, Generale de' Minori, poi Arcivescovo di Patraso, e finalmente Vescovo di Cittanova [tj. Novigrad], era fratello del suo Avolo. Ora questo Frate, che fu Oratore della Città di Cherso all' Eccellentissimo Senato, ed ottenne che fosse la Città circondata delle Mura, ch'ella à presentemente, è nominato nello Statuto della sua patria, e nelle Ducali inseritevi F. Antonio Marcello DE PETRIS, onde Petrizio e Patrizio sfiguratamente ne vennero. Il pronipote Francesco gli fa grandissimi elogj, come à *uomo di profonda scienza e d'ammirabile eloquenza*, come gliene avea fatti Palladio Fosco e gliene fece Luca Waddingo negli *Ann. Ord. Min.* T. VIII. A. D. 1517. n. 19. È sepolto questo Vescovo nella Chiesa de' Frati Conventuali di Cherso, i quali anno coperto con una predella d'altare fabbricata pochi anni sono il di lui Epigramma sepolcrale, senza nemmeno tenerne copia“ (Fortis, 1771: 157).

¹²⁰ Fosco navodi: „Dok sam ovo pisao živio je među Rabljanima Antun Nimira, izuzetan vještak u matematičkoj znanosti koju je savladao bez ičije poduke“ (Fosko, 1990: 109).

pod Trancowitz,¹²¹ a uopće nema natuknice pod Francovicz. Dakle, Ferić nije pogledao Lavocatov rječnik, jer da ga je konzultirao dao bi čitatelju točnu uputu. To je samo još jedan, pouzdan dokaz da Ferić nije sredio i dao zadnju ruku svojim bilješkama.

Osobitu pažnju Ferić je poklonio drevnoj „nacionalnoj“ prošlosti započinjući s mitskim vremenima, onim prije rimske dominacije da bi se pohvalio brojnim „sunarodnjacima“ koji su bili rimski carevi. Pripovijeda li istinu Denis i čitatelj mogu provjeriti kako ne samo kod starih rimskih i grčkih historičara (Livija, Flora, Polibija, Apijana i Eutropija) nego i kod uglednih povjesničara kao što je Charles du Fresne Du Cange (1610.–1688.) koji o njima pripovijeda u djelu *Illyricum vetus et novum*.¹²² Dakle, mi se ne hvalimo, ali nas hvale drugi. I doista Du Cange u drugom poglavlju „De rebus gestis Illyricorum sub regibus synopsis“ pripovijeda ne samo o svim ilirskim „kraljevima“ koje spominje Ferić nego ih navodi znatno i više, počevši govoriti o podrijetlu Ilira¹²³ i prvih njihovih vladara, tj. Kadma¹²⁴ nakon kojega slijedi Kadmov ili Polifemov i Galatejin sin Ilir,¹²⁵ koji je imao šest sinova i tri kćerke. Potom su, prema Du

¹²¹ „TRANCOWITZ, o piuttosto Francowitz (Mattia) fam. Teologo Protest. Più noto sotto il nome di *Flaccius Illyricus*, nacque a Albona nell' Illirio ai 3. Marzo 1520. Egli era nominato Mattia Flach, ma egli latinizzò il suo nome secondo la costumanza de' dotti del suo tempo. Egli fu Discepolo di Lutero, e di Melanctone, ed insegnò poi con riputaz. A Wittemberg, a Brunswic, a Jena, e in molte altre città. Egli si sollevò forte contro l'interim di Carlo V. Egli ebbe vivissime dispute co' Cattol. Ed anche co' Luterani, e Calvinisti. M. a Francfort sul Meno agl' 11. Marzo 1575. d' anni 55. Egli ebbe la più gr. Parte nella composizione della *Centurie di Magdebourg*, fu aut. di un Op. fam. intitolata il *Catalogo delle testimonianze della verità*, e compose un gran numero d'Opere principalmente di controversia.“ Lavocat Jean Baptiste. 1759. *Dizionario storico, portatile...* Edizione novissima. Tom 6. Venezia: Nella stamperia Remondini, 184.

¹²²Naslovnica: Caroli du Fresne domini Du Cange: *Illyricum vetus & novum sive Histortia regnorum Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Bosnae, Serviae atque Bulgariae* (Locupletissimis accessionibus aucta atque a primis temporibus usque ad nostram continuata aetatem). Posonii: Typis haeredum Royerianorum, 1746.

¹²³ „§ I. Antiquissimos regionis inhabitatores *Encheleos*, quidam nominant. Quo nomen ex *Phoenicum* deriuato sermone *Akelim*, id est agricolae intelliguntur, qui tamen propter temporis remotioris obscuritatem ad quam sint referendi *nationem*, prorsus est incertum. Hi, dum *regionem* vastam longa temporum serie, tenuerant: accidit, quod emigrantibus ex *Asia & Europa*, diversis populis, *Phoenices* primum & *Siculi*, deinde *Argonautae*, *Colchi*, *Heneti*, atque *Celtae*, ad eos adcesserint; in unam coeuerint ciuitatem, in quinque *Illyriorum*, *Liburnorum*, *Iapydum*, *Istriorum* & *Scordischorum* populos maiores, usque ad Romanorum aduentum semper discreti“ (Du Cange 1746: 5).

¹²⁴ „§ III... Nobis, in hac temporum obscuritate, satis superque, pro *Phoenicae* origine, testimonii est: quod, pulsi ab Argiuis, Boetia, *Cadmi*, in Illyridem concesserint, occupataque inter *Naronem* atque *Drilonem*, regione maritima, gentem condiderint Illyricam. *Cadmum* vero, eiusque coniugem *Harmoniam*, Phoenices fuisse, atque ex *Phoenica* adseueratione euidentis est“ (Du Cange, 1746: 5). Zatim: „CADMUS Phoenix, primus omnium, *Illyriis* praefuisse creditur. Is namque, translatis, ex *Phoenicia* in *Graecim*, litteris artibusque; dum ab *Argiuis* *Boetia* pulsus esset: in *Illyricum* cum sociis concessit; delectisque inter *Naronem* atque *Drilonem* sedibus, non solum imperium, verum litteras quoque, artes & rerum commercia, cum nauigatione, apud *Illyrios* instaurauit“ (Du Cange, 1746: 7).

¹²⁵ „ILLYRIUS *Cadmi*, vel *Polyphemi* atque *Galataeae*, filius, in regno *Illyriorum* successit, propagataque per filios atque filias, gente *Illyrica*, conclusae *Narone* atque *Drilone* amnibus regioni, nomen concessit, quod postea, propter praeclara populi facta, non modo in *Liburniam*, ad *Danubium* usque, prisca sui celebritate, manuit. Illyrio *Achillem*, *Autarium*, *Dardanum*, *Medum*, *Taulantium*, *Perrhebumque* filios; filias vero *Partham*, *Daortam*, *Daseram* aliasque fuisse fertur“ (Du Cange, 1746: 7-8).

Cangeu, ilirski vladari bili Alcinoj, Autar, Bardil, pa Bardilov i Glaucijin sin Klito, zatim Aleksandar Veliki, a nakon koga je, oslobodivši Ilire makedonskog jarma, vladao kralj Pleurat I., kojeg je naslijedio Argon, a potom je kraljevstvom upravljala njegova supruga Teuta koja je kraljevstvo ostavila Pineju, a njega naslijedio Pleurat II poslije kojega je kraljevstvom vladao posljednji ilirski kralj Gencije.¹²⁶ Dok u idućem poglavlju Du Cange pripovijeda što su sve u Iliriku uradili rimski careve za vrijeme svoje vladavine posebno ističe one koji su rodom iz Ilirika.¹²⁷ Ferićeva „lista“ rimskih careva ilirske krvi znatno je bogatija od Du Cangeove, vjerojatno zato što mu je „izvor“ *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* fra A. Kačića Miošića. Tako se Ferić u toj posljednjoj bilješci vraća onom osnovnom kriteriju, tj. Ossianovim pjesmama kojima su u našoj književnosti najbliže upravo *pisme* Starca Milovana.

Ferićeva se poslanica M. Denisu osim dvaju spomenutih cjelina, prvoj u kojoj donosi izbor pisaca iz Dalmacije, Istre i Kvarnera, i drugoj gdje posebno ističe i veliča slavnu prošlost Dalmacije, sastoji i od treće. U njoj Ferić progovara sa stajališta dalmatinskih fiziokrata čijim je naukom cijela poslanica *medullitus* prožeta. Već smo spomenuli da je Kombol prvi uočio taj Ferićev stav u kojem donosi savjete i preporuke za gospodarski prosperitet Dalmacije jer joj samo on može vratiti negdašnji status, dok će sve ostalo doći smo po sebi.¹²⁸ Taj je Ferićev stav potpuno u skladu s fiziokratskim pokretom u Dalmaciji, koji je nastao pod utjecajem talijanskih fiziokratskih akademija.¹²⁹ Osnovna je maksima fiziokrata bezuvjetna vjera u napredak koji se zasniva na radu. Ivan Pederin ističe da je fiziokratski nauk istovremeno i politički i gospodarski; imao je odraza u Italiji i kod naših intelektualaca koji su ga, budući da su bili okupljeni u poljodjelskim akademijama u Zadru, Splitu i Trogiru, prihvatili (Pederin,

¹²⁶ „PLEURATO I. regnante, *Illyrii*, ubi, post mortem M. *Alexandri*, iugum Macedonum excusserant ... AGRON *Pleurati* filius non minus miles quam dux fortis, copiis terrestribus & nualibus, omnes priores *Illyriorum* reges, longe anteibit. ... TEUTA regina, *Agronis uxor*, relictum sub tutela sua PINEUM priuignum, eiusque regnum, ingenio muliebri administrabat... PINNES seu Pinneus *Argonis* regis filius, qui, post mortem Theutae regnae, in *Demetrii Pharii* tutelam peruenerat, ... PLEURATUS II *Romanorum* indultu, in libertatem adsertus, dum *Illyriis*, potestate praeest regia;... GENTIUS *Pleurati* filius rex *Illyriorum*,... Rex Gentius cum coniuge & liberis eiusque fratre Carauantius, cum aliquot nobilibus *Illyriis* Romam missi, ante currum in triumpho, qui L. Annicio de *Illyriis* decretus erat, ducebantur.“ (Du Cange, 1746: 12).

¹²⁷ Usp. *Decius*, *Bubaliae*, in *Pannonia inferiore* natus ...; *Claudius II* ex praeclaro equitum *Dalmatiae* ordine natus....; *Probus* patre agresti, hortorumque studioso, e *Dalmatio* sanguine ...; *Diocletianus* *Dalmata*; *Iovianus* patre Varoniano, agri *Singindonensis* in *Pannonia* incola, genitus ...“ (Du Cange, 1746: 21-30).

¹²⁸ „*Cetera sponte fluent: populi progressibus obstat/nil adeo, ut rerum veras haud noscere causas*“ (Ferić, 1824: 7).

¹²⁹ U Splitu se 1767. osniva *Società economica* ili *Accademia agraria* koja je 1784. odlikovana zlatnom medaljom mletačke vlade. God. 1787. osnovana je *Accademia economico-agraria* u Zadru pa *Accademia agraria* u Trogiru, a onda 1798. i u Kaštel-Lukšiću (Pederin, 1984: 173).

1984: 169). Okosnica je fiziokratskog nauka inzistiranje na radu, a najvažniji su sektori na kojima rad valja primjenjivati poljodjelstvo, lov, ribarstvo, stočarstvo, voćarstvo itd. Ferić *iure meritoque* kaže da je Dalmacija zanemarena i da je zbog toga majka zemlja svima postala maćeha i rješenje vidi u njezinu obrađivanju.¹³⁰ Uz takvo zapušteno i oronulo stanje poljodjelstva u ondašnjoj Dalmaciji, razvitku fiziokratskog pokreta išla je u korist i nerazvijena trgovina i prometna povezanost. Ferić piše Denisu i o tim problemima jer je fiziokratski nauk usredotočen na izvoz i razmjenu robe. Navodi da je u gradovima potrebno raskršiti nedostupne prilaze i urediti ceste, izgraditi tržnice, te učiniti Krku, Neretvu i Cetinu plovnicama kako bi roba mogla ići i riječnim putovima.¹³¹

Uzori su fiziokrata djelomice i antički. P. Nutrizio Grizogono vidi poljodjelstvo kao lijepo i dostojno slobodna čovjeka pri čemu se pozivao na primjer Cicerona (Grisogono, 1775: 12), smatrajući da je i propast samog Rima uslijedila napuštanjem pluga kao oruđa za rad. No, pored obnove rada kao djelatnosti, fiziokrati se zalažu za reformaciju ćudoređa, običaja, folkloru, jezika i školstva. Naši su fiziokrati uočivši vrijednost zemlje i rada, zaključili da je Dalmacija zaostala pa su proučavali uzroke (*causas*) te zaostalosti kao i način da se ona prevlada. Razlog zaostalosti je neznanje, predrasude i barbarstvo (Pederin, 1984: 181). Na tome polju Ferić vidi obnovu Dalmacije u znanosti (*scientia*) i umjećima (*artes*), no one ne mogu nastupiti dok se ne odbace divlji običaji (*morum feritate remota*). On naprotiv smatra da se Dalmacija njima može oduprijeti njegovanjem folkloru,¹³² narodnih pjesama i jezika, a sve to latentno je sadržano u sintagmi *propria gentis*. Zato predlaže da se u gradovima otvore gimnazije i škole u kojima bi se mladići podučavali različitim zanimanjima i obrtima.¹³³

¹³⁰ „*Quod haec pars dominis neglecta prioribus...*“; „*Quae cunctis amat esse parens, eadem unde noverca / pluribus est terra? Id varii a discrimine cultus / ni repetas...*“ (Ferić, 1824: 4, 7). I. D. Stratiko u *Memoria nella necessità e modi d'istruire i contadini nell'agricoltura* piše da čovjek mora iznenediti „dobru majku prirodu“ (*questa benefica madre*) tako što će znanošću proniknuti njezine tajne i koristiti domovini (Stratiko, 1789: 57-59).

¹³¹ „*Hoc mercaturam exercenti principium ac fons / Ut rerum quaecunquo redundant, advena tollat, / Accipere hic contra sibi deficientia curet. / Emporia hinc opus est statuatur in urbibus, ultro / Ut citroque frequenter commeet institor: amnes / Commoda plura ferent Titius (z), Naro, Nestus in omnem / Partem navigiis etiam maioribus apti. / Difficiles aditus perrumpere, conque fragosas / Complanare vias...*“ (Ferić, 1824: 9). U prva tri stiha vidimo da Ferić potpuno zastupa razmjenu robe, odnosno izvoz kultura kojima zemlja obiljuje, a uvoz onoga što nedostaje. Tu Pederin primjećuje da su fiziokrati, za razliku od merkantilizma, vječno zabrinuti za količinu novčane mase u državnoj blagajni, i da su obuzeti pitanjem viška bogatstva (Pederin, 1984: 167).

¹³² Uzor zdravog društva Ferić i ostali fiziokrati vide u Morlacima kao „zdravom društvu“ bez luksuza. Julije je Bajamonti uz to bio oduševljen morlačkim folklorom što je osobito lijepo vidljivo iz njegova rada *Il Morlacchismo d' Omero*. To je plod njegova prijateljstva s Đurom Ferićem i utjecaj Melchiorre Cesarottija (Pederin, 1984: 190).

¹³³ „*Aptus sit studiis incumbere Dalmata, et idem / Acri polleat ingenio, sit cura, per urbes / Gymnasia institui, praeceptoresque iuventae / Praeficere, omnigenas doceant qui naviter artes*“ (Ferić, 1824: 6). P. Nutrizio Grizogono je također istakao slabo stanje školstva u Dalmaciji i potrebu da se osnuju javne i opće škole u svakom našem gradu (Grisogono, 1775: 104-105).

Pederin dobro primjećuje da fiziokrati vide obnovu i u rehabilitaciji jezika. Taj jedan i jedinstveni nacionalni jezik kod nas mora biti hrvatski jer je star i častan (Pederin, 1984: 191). Upravo je jezik i kod Ferića neizostavan element napretka kad kaže da treba preferirati i njegovati vlastiti (ilirski) jezik prije svakog drugog.

Ferić Denisu piše kako se nada i vjeruje da će se napredak i prosperitet dogoditi pod upravom Austrije i carem Franjom I.¹³⁴ Smatra da najprije poticanjem fizičkog rada, a zatim školstva i znanosti Dalmacija može doživjeti ponovni preporod i „roditi“ velike muževe, slične ili još veće od onih koje nabraja u ovoj poslanici.

Ova Ferićeva poslanica glede stila i pjesničkog umijeća ne zavrjeđuje pohvalu iako je veoma vješto protkana reminiscencijama iz poezije rimskih klasika osobito u završnim stopama stihova. Njezina se važnost vidi u Ferićevim fiziokratskim i protopreporodnim intencijama za kulturnu revitalizaciju i homogenizaciju, prije svega Dalmacije, a onda i drugih hrvatskih zemalja. Poslanica M. Denisu otkriva početke i uzroke Ferićeva interesa za našu narodnu pjesmu, a tim je on postao preteča romantizma u našoj književnoj povijesti. Uz to, ona ujedno inaugurira zbirku *Elogia Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt* kojom je Ferić nastojao obnoviti dubrovačku kolektivnu memoriju i predložiti 'lektirne naslove' starije dubrovačke književnosti. U tom smislu Ferić je gotovo vizionarski, slijedeći arhitekturu Fortisova putopisa, nagovijestio upoznavanje naše književne i znanstvene povijesti u topografskim jedinicama ili krugovima. Još treba istaći da u ovoj poslanici Ferić dijeli Vergilijevo poimanje uloge rada *labor omnia vincit* u razvoju civilizacije i kao tvorca napretka pa je zbog toga u nju vješto ugradio tadašnji nauk fiziokrat koji je uvelike utjecao na razvoj i dinamiku Ilirskoga pokreta.

4.2. Đuro Ferić kao parafrator u kontekstu predilirizma

O Ferićevoj pjesničkoj parafrazi psalama (*Paraphrasis psalorum poetica*) dosad je najviše pisao ranije spomenuti Željko Puratić¹³⁵, no pored njega i drugi su povjesničari

¹³⁴ „Auguror, evenient FRANCISCO sceptrā tenente, / Aureaque his etiam surget lux denique terris“ (Ferić, 1824: 6). Pederin nadalje navodi da se program fiziokrata nije ostvario zbog politike druge austrijske uprave koja bi se mogla nazvati otprilike neomerkantilizam (Pederin, 1984: 194).

¹³⁵ Željko Puratić (1931.–1992.) najprije je 1976. objavio rad O Ferićevim parafrazama psalama i o prepjevima »Apophthegmata« E. Roterdamskog. U: *Živa antika*, 26(1976) 1, str. 193–212. Isti je 1982. objavio prvu opširnu

književnosti¹³⁶, koji su se dotaknuli Ferića i njegova opusa, primijetili da se on u književnosti javlja relativno kasno upravo s Parafrazom psalama kao prvim tiskanim djelom.¹³⁷ Iako je taj žanr potpuno u skladu s dubrovačkim neoklasicističkim uzusima, Ferićeva pisma Vrhovcu ostavljaju otvorenu mogućnost tumačenju da Ferićev prvijenac *Paraphrasis* nije imao očekivanu recepciju i utjecaj, iako su i nakon njega u Hrvatskoj objavljivanje parafraze psalama. Njegovu su Parafrazu, čini se, umjetničkim dosegom nadmašila njegova druga pjesnička ostvarenja, poglavito epilij *Periegesis orae Racusanae* (Dubrovnik 1803.) koju struka još uvijek smatra najuspješnijim Ferićevim djelom. Premda, kao i Psalmi, pripadaju didaktično-moralističkomu žanru, njegova je zbirka basni koje je napisao na temelju narodnih poslovice bila uspješnija za pouku mladeži, a bila je i među omiljenim izdanjima narodnih prosvjetitelja.¹³⁸ U tome smislu, čini se da odgovor na slabiju recepciju Parafraze treba tražiti u njezinoj strukturnoj, ali napose sadržajnoj neatraktivnosti u nadolazećoj, dominantno kroatocentričnoj epohi. S druge strane, dok se posljednji kontingent dubrovačkih latinista još uvijek zanosio parafraziranjem kako antičkih (npr. Horacije), tako i crkvenih knjiga (Psalmi), u sjevernoj se Hrvatskoj, kako navodi Šurmin latinski jezik nastojao zamijeniti „živim narodnim govorom.“¹³⁹ Puratić je u spomenutom radu notirao važnija obilježja Ferićeve Parafraze, eksplicirao je 14 latinskih metričkih shema kojima se Dubrovčanin u prepjevu uglavnom koristio i za svaku od njih donio nekoliko primjera iz Ferićeva izdanja. Spomenuo je i Ferićeve uzore za ovo djelo, dotaknuo se predgovora, ali izostavlja Ferićevu posvetu zagrebačkomu biskupu Maksimilijanu Vrhovcu (1752.–1827.) i njihovu rukopisnu korespondenciju koja mu sigurno nije ni bila dostupna niti se do sada o njoj pisalo.¹⁴⁰ Posljednji je o Ferićevoj Parafrazi psalama pisao Vladimir Vratović¹⁴¹ *sub specie* Horacijeva utjecaja na

i sveobuhvatnu (i do sada jedinu) studiju o Ferićevim djelima: Željko Puratić: *Đorđe Ferić*. Zagreb: SNL-Latina et Graeca, 1982.

¹³⁶ Latinski je pisao i svećenik Đuro Ferić, počevši s latinskom parafrazom psalama. Vidi: Mihovil Kombol: *Hrvatska književnost do narodnog preporoda*. Zagreb: Nakladni odjel hrvatske državne tiskare, 1943. str. 404.

¹³⁷ Đuro Ferić, *Paraphrasis psalmodum poetica cui accedit altera in utriusque Testamenti Cantica*. Racusae: Typis Andreae Trevisan, 1791. Ferić dakle objavljuje djelo kao 52-godišnjak, što nije začudno uzmemo li u obzir činjenicu da se je do tada poglavito bavio sakupljenjem i ocijenjivanjem starije dubrovačke književnosti. O toj njegovoj preokupaciji uputno je pogledati rad Irene Bratičević i Ivana Lupisa *Literary Collectors as Literary Scribes: The Case of Đuro Ferić (1739–1820)* U: *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 14 (2018), str. 129-147.

¹³⁸ Slavko Ježić, *Hrvatska književnost*. Zagreb: Naklada A. Velzek, 1944. str. 165.

¹³⁹ Đuro Šurmin, *Povijest književnosti Hrvatske i Srpske*, Zagreb: 1898. str. 141.

¹⁴⁰ U korespondenciju Đura Ferića i zagrebačkoga biskupa Maksimilijana Vrhovca u Nadbiskupskom arhivu Zagrebačke nadbiskupije uputio me je kolega dr. sc. Rudolf Barišić s Hrvatskoga instituta za povijest te mu ovom prigodom najsrdačnije zahvaljujem na posredovanoj transkripciji pisama i signaturama.

¹⁴¹ Vladimir Vratović, *Horacije u dubrovačkom pjesništvu 18. i 19. stoljeća*. Zagreb: Biakova, 2011.

njegovo pjesništvo. Premda taj utjecaj, prema Vratovićevu mišljenju, nije prevelik, on se prvenstveno očituje u Parafrazi psalama koju je Ferić na poticaj latinskoga pjesnika Frana Staya (1722.–1793.) dovršio u latinskim heksametrima.¹⁴² Puratić u svojem radu o Ferićevoj Parafrazi krivo donosi da je Ferić „na savjet istoga Staya preradio sve (psalme, op. a.) u razne pjesničke metre“ jer Ferić uvodu izrijekom navodi da je 1786. pisao u Rimu bratu, također pjesniku, Benediktu Stayu (1714. –1801.) koji mu govori da različitost argumenata u psalmima zahtjeva i različite metričke sheme (*ipsa argumentorum varietas metrorum postulat varietatem*) te ga potiče da Parafrazu preradi u Horacijevim metrima. Međutim, ostalo je pokušati ponuditi odgovora na ključno pitanje, je li intencija Ferićeve Pjesnike parafraze psalama bila, kako ju iščitava Puratić, vježba jezične virtuoznosti¹⁴³, ili je ona potencijalno povezana s parafrazatorskim pozicijama koje je Krsto Stay (1719.–1777.) eksplicirao u poslanici tiskanoj na prvim stranicama epa Benedikta Staya o Newtonovoj filozofiji.¹⁴⁴ U tom kontekstu Ferićevi parafrazirani psalmi na neki način anticipiraju estetičke uzuse iz Krstina Razgovor o poučnom pjesništvu koji objavljen u Rimu nepuno godinu dana nakon Ferićeve *Parafraze*.

4.3. Korespondencija s Maksimilijanom Vrhovcem 1791.-1793.

Prema pismima iz Nadbiskupskoga arhiva u Zagrebu¹⁴⁵ razvidno je da je samoj posveti Vrhovcu neposredno prethodila korespondencija Ferića i zagrebačkoga biskupa koja je trajala

¹⁴² Puratić, *Paraphrasis psalmodum poetica*, 195.

¹⁴³ Puratić, *Dorđe Ferić*, 73.

¹⁴⁴ Krsto Stay (lat. Christophorus Stay), filozof i latinski pjesnik (Dubrovnik 1719. – Rim, 1777). Brat Benedikta Stayja. Prvo je filozofsko i književno obrazovanje primio u *Collegium Ragusinum*-u rodnomu Dubrovniku, da bi ga kasnije napustio i književni rad nastavio u Rimu gdje je, kako izvrsno primjećuje Zlatko Posavac, djelovao u Rimskom krugu hrvatskih neoklasicista zajedno s bratom Benediktom te Ruderom Boškovićem (1711. –1787.), Rajmundom Kunićem (1719. –1794.) i Bernardom Džamanjićem (1735. –1820.). Uputno je ovdje spomenuti njegovo pismo bratu Benediktu o njegovu filozofskom djelu o njutonizmu (*Ad Benedictum fratrem epistola*), predgovor njegovom epu o Descartesu (*Philosophiae recentioris versibus traditae libri sex*), nadgrobnni govor povodom smrti mladića, njegova rođaka, književnika, Iva Aletina o kojemu je dužnu pažnju posvetio kolega dr. sc. Relja Seferović u: Relja Seferović, »Kristofor Stay na odrom Ivana Natalija Aletina.« *Latina et Graeca* 2 br. 9(2006): 51-72. Ipak, najvažnijim se njegovim djelom smatra estetička rasprava *De poesi didascalica dialogus* je objavljeno kao 1792. adligat. Dijalog je odnedavno dostupan u hrvatskom prijevodu u: Hrvatska filozofija 12.–19. stoljeća. Izbor iz djela na latinskome, ur. Erna Banić Pajnić i dr. Zagreb: Institut za filozofiju, 2015. 350-395.

¹⁴⁵ U arhivskom fondu *Epistolae ad Episcopos* nalaze se samo 4 Ferićeva pisma u autografu adresirana Vrhovcu pod signaturama: vol. 111, n. 150 (pismo od 1. svibnja 1791); vol. 111, n. 173. (5. listopada 1791); vol. 112, n. 19. (1. kolovoza 1792); vol. 112, n. 140 (15. svibnja 1792). Pokušali smo pronaći Vrhovčeva pisma Feriću ali u NAZ-u nije bilo uspjeha. Ona nisu ni u osobnom fondu biskupa Vrhovca, niti u fondu *Epistolae episcoporum Zagrebiensium scriptae ad diversos*, niti u *Epistolae diversorum ad diversos scriptae*. Skloni smo stoga zaključiti da nisu prepisana ili su omaškom smještena u neki drugi fond.

do 1793. godine. U prvomu pismu koje je 1. svibnja 1791. uputio Vrhovcu, Ferić zahvaljuje svojem mecenu na prihvaćenom pokroviteljstvu nad Parafrazom psalama ovim riječima: „nije mi se moglo dogoditi ništa ugodnije, negoli to što si mi dopustio da svoju *Parafrazu psalama* smjestim pod tvoje pokroviteljstvo“¹⁴⁶. Činjenica Ferić želi Vrhovca kao mecenu nimalo ne čudi jer je upravo on „središnja osoba hrvatskoga crkvenoga i kulturnoga života na prijelazu 18. i 19. stoljeća“¹⁴⁷, a neki ga smatraju i prvim književnim mecenom u Hrvatskoj¹⁴⁸. Ferić je u svojem pokrovitelju prepoznao vrsnoga kulturnoga radnika koji je, poput Ferića u Dubrovniku, u Zagrebu brinuo za „kulturu ilirskoga naroda i za književnost“¹⁴⁹. Osim toga, Ferić u predgovoru hvali i Vrhovčeve namjere da tiska knjige na hrvatskom jeziku: „id enim ipsa loquuntur volumina, Divinique libri testantur, quoa in idioma gentis nostrae magna parte iam traductos curam suscipis evulgandi.“ Muljačić pretpostavlja da su Ferić i Vrhovac upoznali sedamdesetih godina 18. stoljeća za vrijeme studija u Italiji jer Ferić bio u Loretu, a Vrhovac u Bologni, no za to nemamo pouzdanih podataka.¹⁵⁰ Već ovdje valja istaknuti da se u njihovoj paralelnoj djelatnosti i književnomu radu može prepoznati uspostavljanje kontinuiteta hrvatske književne geografije. Na tomu tragu V. Deželić (1864.–1941.) ističe da su zasluge Maksimilijana Vrhovca za preporod veće i nemjerljive s onim što je potaknuo Ljudevit Gaj.¹⁵¹ Iako iz današnje optike Deželićeva teza o Vrhovcu nije posve plauzibilna, treba reći da su glavne odrednice Vrhovčeva djelovanja bile suprotstavljanje pretenzijama mađarskoga plemstva i nastojanje oko zbližavanja hrvatskih krajeva. U prilog njegova kulturnoga rada dovoljno je spomenuti *Okružnicu o sakupljanju narodnoga blaga* od 26. lipnja 1813. u kojoj poziva svećenstvo svoje biskupije da skuplja narodne poslovice i pjesme, a upravo se Ferić u Dubrovniku također isticao skupljanjem i parafraziranjem narodnih poslovice, folkloristike i narodnih običaja. Iz prvoga pisma smijemo pretpostaviti raniju korespondenciju, budući se Ferić referira na raniju komunikaciju u kojoj Vrhovac očito od njega traži da požuri s tiskom: „to što mi naređuješ da požurim s tiskanjem, svim ću silama nastojati da knjiga dođe na javno

¹⁴⁶ NAZ Epistulae ad Epsicopos vol. 111, n. 150.

¹⁴⁷ Juraj Kolarić »Maksimilijan Vrhovac.« u: *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, ur. Franko Mirošević. Zagreb: Školska knjiga, 1995: 427-445.

¹⁴⁸ Velimir Deželić, *Maksimilijan Vrhovac* (1752. – 1827.). Zagreb: Tisak C. Alberta, 1904. str. 115. Vrhovac je, osim s Ferićem, imao kontakte i s brojnim drugim Dubrovčanima poput Konstantina Barčića, Joakima Stullija, Mihe Vilenika. itd. Vidi: Josip Kolanović, »Djelatnost Maksimilijana Vrhovca na povezivanju hrvatskih zemalja (do 1809).« *Historijski zbornik* 37 (1984): 31-60.

¹⁴⁹ J. Kolarić:

¹⁵⁰ Ž. Muljačić, *Iz dubrovačke prošlosti*, Zagreb, 2006., str. 201.

¹⁵¹ V. Deželić, *Maksimilijan Vrhovac*, str. 215-217.

svijetlo“.¹⁵² Svrha Parafraze psalama nije, prema Feriću, težnja za ljudskom slavom niti stjecanje velikoga imena, nego duhovna obnova i da „svi budu zahvaćeni plamenom Božanske ljubavi“¹⁵³.

Iz drugoga Ferićeva pisma datiranoga 7. listopada 1791. (*Nonis Octobris*) može se zaključiti da je *Paraphrasis* izišla iz tiska neposredno prije toga datuma jer je Ferić uz pismo poslao Vrhovcu njegov primjerak djela, a pritom se ispričava što je tisak bilo vrlo spor „*lente enim opus in lucem prodibat*“¹⁵⁴ i moli mecenu za da detaljno pročita njegovo djelo te ga upozori na eventualne pogreške i propuste u prepjevu.

U trećem pismu od 1. kolovoza 1792. Ferić moli Vrhovca da preporuči Parafrazu u svojoj pokrajini, tj. Zagrebačkoj biskupiji i pomogne da se ona bolje prodaje, pa čak i po umanjenoj cijeni (*dilato pretio*), a nije propustio spomenuti da ju traže Talijani i Dalmatinci, ali da usprkos tomu od njega nema nikakve materijalne koristi.¹⁵⁵ Na tragu interesa Talijana i dalmatinaca koji Ferić evocira, Puratić je dobro zamijetio da je „Ferićeva Parafraza psalama i kantika naišla je bila na vrlo dobar prijem u ondašnjim književnim krugovima“¹⁵⁶. Da je ta tvrdnja istinita potvrđuju brojne talijanske antologije koje Ferića pozicioniraju uz bok Kuniću i Zamanji.¹⁵⁷ Tako se primjerice u antologiji *Bibliotheca Italiana* iz 1834. Ferićevoj parafrazi atribuirala „velika učenost i odličan ukus“.¹⁵⁸

Gotovo isto moli Ferić Vrhovca i u četvrtom pismu od 15. svibnja 1793. u kojem kaže mu je ostalo još više od dvije stotine primjeraka (*plusquam bis centum exemplaria*) i moli

¹⁵² NAZ EAE, vol. 111, n. 150.

¹⁵³ NAZ EAE, vol. 111, n. 150.

¹⁵⁴ NAZ EAE, vol. 111, n. 173.

¹⁵⁵ Iz VII pisama Julija Bajamontija od 22. 7. 1790. doznajemo da je on iz Splita naručio veći broj Parafraze. Vidi fond Kaznačić, Arhiv HAZU u Zagrebu, XV 21/A IV.; „(...) tua in omnes istius Urbis et Provinciae Ordines auctoritate, rem meam promovere velis, quatenus aliqua Codicum portio presentibus nummis, vel dilato pretio vendi possit. Eos enim Itali et Dalmatę frequenter requirunt: sed, ut verum fatear, exiquo auctoris emolumento.“ NAZ EAE vol. 112, n. 19. Vidi ovdje Prilog I..

¹⁵⁶ Ž. Puratić, *Dorđe Ferić*, 75.

¹⁵⁷ „Ragusi andò distinta per amore agli studii classici e vanta dei poeti latini di alto merito, fra i quali i due grandi traduttori d' Omero Raimondo Cunich e Bernardino Zamagna, e Giorgio Ferrich, e Bartolomeo Boskovich, e i fratelli Stay, ed Urbano Appendini“ Lorenzo d' Puppatti, *Inni a Dio di tutti i tempi e delle principali nazioni antiche e moderne*, Castelfranco, 1863., str. 174. Ferić se navodi i u djelu *Parafraze del salmo Coeli enarrant gloriam Dei e dei sette penitenziali*: „I più noti fra essi sono i due Mattei Loreto e Saverio, il padre Ruggilo, Giovanni Diodati, Pietro Rossi, il conte Gazola e 'l Marchese di Montrone i quali tutti il volsero in versi Italiani; non che Scozzese Bucanano, l' Inglese Jenson, il Raguseo Giorgio Ferrich“. *Parafraze del salmo Coeli enarrant gloriam Dei e dei sette penitenziali*, Napoli: 1828., str. 4.

¹⁵⁸ „Qui si diede pure un saggio della parafraze poetica dei Salmi che pubblico in lingua latin il signor Girogrio Ferrich reguseo, l'anno 1791.; parafraze di ottimo gusto e ottimamente condotta“ *Bibliotheca Italiana*, numero CCXXXIII., Luglio. Milano: 1834., str. 57-58.

zagrebačkoga biskupa da mu pomogne u prodaji istih. Upitno je, međutim, kakav je interes taj Ferićev, na europskoj razini uspješan poduhvat, mogao pobuditi u Zagrebačkoj biskupiji u kojoj je „krajem 18. i početkom 19. stoljeća, postojalo zanimanje za prevođenjem čitave *Biblije* na hrvatski jezik, pri čemu je glavni pokretač i podupiratelj bio prosvjetitelj Maksimilijan Vrhovac, biskup Zagrebačke biskupije.“¹⁵⁹ Taj je podatak, smatramo, bio jedan od glavnih razloga zbog kojeg se Ferićeva Parafraza nije mogla uklopiti u Vrhovčev književno-jezični program. On je insistirao na širenju knjige i njezinu raspačavanju među svećenstvom svoje dijeceze, ali joj je pristupao utilitaristički s intencijom uvođena hrvatskoga jezika (*lingua Illyrica*), kako u upravne poslove, tako i u crkvene i liturgijske knjige. U tom kontekstu smatramo da je pokroviteljstvo nad Ferićevom Parafrazom Vrhovac preuzeo *officii causa*, kao i pokroviteljstva nad drugim sličnim publikacijama, ali ona, s obzirom na spomenuti kulturni ambijent u Zagrebačkoj biskupiji, nije mogla doživjeti očekivanu piščevu intenciju.

Iz korespondencije Ferića i Vrhovca koja je prethodila izdanju *Parafraze* razvidno je zašto je Ferić svoj prepjev posvetio upravo Maksimilijanu Vrhovcu. U posveti koja je panegiričnomu tonu, uobičajenom za obraćanje crkvenomu ugledniku, Ferić slijedi uobičajene žanrovske konvencije, spominjući kako je u potrazi za pokroviteljem (*patronum*) koji bi *Parafrazu* „vlašću podupro i dostojanstvom zaštitio“ i nimalo ne čudi da se odlučio baš za tog zagrebačkog biskupa koji se isticao u teološkim, a poglavito u biblijskim znanostima. Dok najprije iznosi Vrhovčev *crusus honorum*, Ferić na prvom mjestu ističe njegov studij u Bologni¹⁶⁰ kao najzaslužniju etapu u njegovoj teološkoj profilaciji, potom ističe i njegovo imenovanje za rektora središnjega sjemeništa u Pešti¹⁶¹. Treba ovdje spomenuti da je Ferić sigurno bio dobro upoznat sa spomenutim Vrhovčevim radom na prijevodu Biblije na kajkavski jezik što je, bez sumnje, jedan od primarnih razloga zbog kojih je odlučio Psalme,

¹⁵⁹ Alojz Jembrih »Vrhovčeva biblija – Je li joj se u trag ušlo?« *Kairos*: Evanđeoski teološki časopis, 6 br. 1 (2012): 89-101.

¹⁶⁰ „Budući da u Rimu nije bio primljen, poslan je 1770. na Hrvatski kolegij u Bologni, gdje je slušao predavanja na tome istaknutom sveučilištu. Četverogodišnji studij u tome poznatom intelektualnom središtu dobro je došao Vrhovcu jer je za to vrijeme naučio talijanski i francuski jezik, upoznao kulturne tekovine tadašnje Italije i na kraju položio doktorat teologije“ Dragutin Pavličević, »Biskup Vrhovac kao preteča hrvatskoga narodnog preporoda.«, u: *Maksimilijan Vrhovac (1752. – 1827.) i njegovo djelo*, ur. Alojz Jembrih. Donja Stubica – Zagreb: Kajkaviana, 2006: 11-22.

¹⁶¹ Budući da je zagrebačko sjemenište bilo ukinuto, postavljen je Vrhovac 1785. za rektora središnjega Sjemeništa u Pešti. Bila je to iznimna čast i povjerenje za mlada 34-godišnjeg Vrhovca, i k tomu Hrvata, da ga Josip II. imenuje voditeljem središnje ustanove za odgoj ugarskoga i hrvatskoga svećeničkoga podmlatka. D. Pavličević, »Biskup Vrhovac kao preteča«: 11-22.

kao biblijsku knjigu, posvetiti njemu jer je „vrlo vješt u teološkim naukama“¹⁶² pa će njegovo umijeće i vještina znati objektivno valorizirati njegovu *Parafrazu*. Drugi je signifikantan podatak iz teksta posvete onaj u kojem Ferić hvali Vrhovca kao vrsnog latinista onoga vremena koji je, kako navodi „pobijedio sve koji su sada na glasu po uglađenom latinitetu i koji lako može prosuditi ako je nešto ispravno napisano prema normi pisaca zlatnoga doba“¹⁶³. Apostrofiranjem Zlatnoga doba rimske književnosti, Ferić želi skrenuti Vrhovčev fokus na versifikacijsku heterogenost *Parafraze* u kojoj je posegnuo za različitim Horacijevskim metričkim shemama.

Analizirana Ferićeva korespondencija, i ona s Mihaelom Denisom, i ona s Maksimilijanom Vrhovcem govori u prilog činjenici govori u prilog činjenici da Ferić afirmira prepoznatljivih i izdvojenih kulturnih vrijednosti Dubrovnika i bio svjestan njegovih književnih i intelektualnih potencijala, što će se kasnije pokazati ispravnim. On svojim poslanicama kreira odnos mikrokozmosa i makrokozmosa na književnim načelima. Stoga oni predstavljaju neizostavnu komponentu za kontekstualizaciju njegovih rukopisnih epigrama.

¹⁶² „O tomu naime govore sami svesci i svete knjige, većim dijelom već prevedene na jezik našega naroda za čiju si promičbu preuzeo brigu“. Đuro Ferić, Posveta Maksimilijanu Vrhovcu.

¹⁶³ Đuro Ferić, Posveta Maksimilijanu Vrhovcu.

V. DUBROVNIK NA RAZMEĐU 18. I 19. STOLJEĆA

Dubrovačka književnost druge polovine 18. i početkom 19. stoljeća participirala je u dinamičnim društvenim promjenama koje su zahvatile cijelu Europu. Ona je također bila pod utjecajem ideja Francuske revolucije i Napoleonovih ratova koji su doveli do metamorfoze europskoga geopolitičkoga prostora. Slom višestoljetnoga koncepta slobode kakvu su Dubrovčani poznavali kulminirao je francuskim zauzećem Dubrovnika 1806. i konačnim dokinućem njezine samostalnosti 1808. godine. Čitav period francuske uprave u Dubrovniku kolidira s borbama velikih sila za istočnu jadransku obalu, a time i dubrovačko područje poprima novi geostrateški smisao. U širim diplomatko-političkim okvirima, dubrovački događaji predstavljaju jednu od epizoda u dugotrajnom francusko-engleskom sukobu na Sredozemlju i Napoleonovu prodoru na Istok. Unutarnje društvene preobrazbe, do kojih je došlo na području bivše Republike odvijale su se nešto sporije, jer je svaki novi oblik političke i društvene integracije na malom području usporen.¹⁶⁴ Spomenute promjene manifestirale su se među plemstvom i građankim staležom. Kriza plemstva se, između ostaloga, mogla uočiti u nemogućnosti vođenja konzistentne politike uvjetovane ranije spomenutom „krvnom“ podjelom među vlastelom. S druge strane, građanki je stalež bio izložen raslojavanju na „obične“ građne i pomorsko-brodovlasnički i trgovački sloj. Premda su nominalno bili izjednačeni, ovi potonji su zbog bogatstva mogli posredno utjecati na politički život Dubrovnika. Teritorij Republike bio je malen, pa je aristokratski sloj lako mogao kontrolirati događaje i nepoželjne utjecaje, a tradicionalistički osjećaj lojalnosti sputavao je dubrovačke građane da politički materijaliziraju svoju većinu.

Devedesetih godina 18. stoljeća Senat se pokušao akomodirati društveno-političkoj situaciji u Francuskoj i zadobiti povjerenje nove građanske vlasti. Nakon jednoga posjeta francuske eskadre u rujnu 1797. godine dogodila se afera s Jakobincima, u kojoj je, kao što smo imali priliku vidjeti, sudjelovao i Đuro Ferić. Za vrijeme diplomatskih sukoba početkom 19. stoljeća u dubrovačkom senatu prevladava frankofilska struja na čelu s Tomom

¹⁶⁴ Stjepan Ćosić, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.–1848.)*, str. 18.

Basseglijem¹⁶⁵ i Antunom Sorgom¹⁶⁶. Takav je društveni ambijent dakako pogodio penetraciji prosvjetiteljstva i francuske kulture na dubrovački teritorij, a bio je posebno prepoznatljiv kod vlastele, svećenstva i građana.¹⁶⁷ Ako je suditi prema izvješćima austrijskoga komesara Reche, među vlastelom i građanima u Dubrovniku je, osim frankofila, postojala i revolucionarnija skupina građana odnosno društvo koje Recha naziva „Butiga“.¹⁶⁸ Među tom skupinom intelektualaca bez čvrste političke profilacije bili su mnogi ugledni Dubrovčani, ali za sada ne postoje indicije da je među njima bio i Ferić.

Nakon što je 27. svibnja 1806. francuska vojska ušla u Dubrovnik odlukom većine u senatu, među kojima su prevladavali frankofili, grad je militariziran od strane francuskih trupa. Crkve i samostani, inače mjesta književne produkcije, postali su vojne baze, dok je Kolegij pretvoren u vojnu bolnicu.¹⁶⁹ No, čini se da spomenuto stanje, kao ni francusko-ruski sukobi nisu osobito utjecali na dubrovački književni kontinuum. Interesi učenih Dubrovčana impregnirani su jezičnom tematikom, ali i rehabilitacijom narodnoga stvaralaštva u svrhu kulturnointegracijskih procesa koji se manifestiraju u interakciji dubrovačkih intelektualaca s onima iz Dalmacije i Hrvatske.

¹⁶⁵ Tomo Bassegli (Basiljević), prosvjetiteljski pisac (Dubrovnik, 3. VIII. 1756. – Dubrovnik, 15. VII. 1806). Pripadnik stare plemićke obitelji, podrijetlom iz Kotor, koja se javlja u Dubrovniku na početku 14. st. Zalagao se za napredak Republike u duhu prosvjetiteljskih načela. Zajedno s M. Sorkočevićem, Đ. Ferićem, F. M. Appendinijem i drugima djelovao je u naprednom i demokratskom Patriotskom društvu i pisao na francuskom jeziku. Preuzeto: BASILJEVIĆ, Tomo. Hrvatski biografski leksikon (1983–2024), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2025. Pristupljeno 10.2.2025. <<https://hbl.lzmk.hr/clanak/1411>>.

¹⁶⁶ Antun Sorgo (Sorkočević), hrvatski diplomat, književnik i skladatelj (Dubrovnik, 25. XII. 1775 – Pariz, 14. II. 1841). Frankofil s utjecajnim društvenim vezama, imenovan 1806. opunomoćenikom Dubrovačke Republike kod Napoleona. Nakon Bečkoga kongresa (1815) u svojim kulturnopovijesnim i jezikoslovnim studijama namijenjenima zapadnoj intelektualnoj publici promicao je vrijednosti dubrovačke baštine i bio među vodećim utopistima obnove Republike, pa je austrijska apsolutistička cenzura zabranila njegove knjige. Preuzeto: Sorkočević, Antun. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Pristupljeno 10.2.2025. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/sorkocevic-antun>>

¹⁶⁷ O odjecima ideja Francuske revolucije i francuske kulture na dubrovačku sredinu vidi: *Dubrovačka republika i Francuska revolucija*.

¹⁶⁸ Naziv književno-intelektualnoga kruga okupljenoga oko braće Stulli, poznatoga pod nazivom „Sorkočevićevi stavovi o građanima – izdajicama Republike zapravo su najbliži onoj karakterizaciji koju je u izvještajima iz 1817. godine iznio austrijski redarstveni povjerenik Reha opisujući „Butigu“: „Butiga“ je, prema njemu, bila tajno društvo prevratničkih aspiracija, protivno vlasteli i starom republikanskom uređenju, u njemu su se uz vođu Rafa Androvića nalazili i Vlaho i Luko Stulli, Antun i Tomo Krša, Nikola Grmoljez, Antun Kaznačić i drugi. Reha ih je opisao kao učene, lukave, amoralne intrigante i tvrdio da su upravo oni imali odsudnu ulogu u predaji grada Francuzima.“ Irena Bratičević: „Mato Sorkočević i njegova pjesma o dolasku Francuza u Dubrovnik“ *Vjesnik dalmatinskih arhiva* 2, br. 1 (2021): str. 377.

¹⁶⁹ Stjepan Čosić, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.–1848.)*, str. 34

5.1. Klasicizam i klasicistička kultura u Dubrovniku

Analiza književnoga, kulturnoga i intelektualnoga života u Dubrovniku 18. stoljeća neizbježno nas upućuje na pojam *klasicizma*. Međutim, zbog različitih tumačenja i značenjske slojevitosti toga pojma, čini nam se ispravnije govoriti o *klasicističkoj kulturi* kao kulturnopovijesnom obilježju epohe. Naime, „klasicizam“ je izveden iz kategorije *klasičnosti* što se kao skup arbitrarnih obilježja pripisuje antičkoj umjetnosti. Termin se ustalio tek početkom 19. stoljeća u suprotnosti s aktualnim romantizmom. Prema tadašnjem shvaćanju, bit klasicizma očituje se u zahtjevu za legitimnim nasljedovanjem, kanoniziranjem i svjesnim oponašanjem sadržaja koji su na umjetničkom i kulturnom planu bili prihvaćeni i smatrani grčko-rimskim. Zbog toga se, osobito kao periodizacijska oznaka, klasicizam često rabi u širokom i neujednačenom značenju. Štoviše, svaki pristup klasicizmu kao stilu, razdoblju, „duhu vremena“ ili ideologiji, ovisi o višeznačnim tipološkim i povijesnim odrednicama „klasičnosti“. Iako sve definicije naglašavaju neposredno oponašanje antičke baštine, pojedina tumačenja različito određuju kulturni utjecaj, stilsku cjelovitost i trajanje klasicizma kao epohe.¹⁷⁰ Osim toga, naknadnim je interpretacijama u 19. stoljeću pojam mijenjao značenje na sinkronoj i dijakronoj razini. Dakako, to je razumljivo imamo li u vidu da su antički obrasci u likovnoj umjetnosti i književnosti predstavljali konstantu, a njihovo teorijsko prepoznavanje i definiranje započelo je već u razdoblju humanizma. Samo u povijesti arhitekture klasični „jezik“ bio je aktualan više od pet stoljeća. Dapače, može se ustvrditi da je permanentno približavanje i udaljavanje od klasičnih idioma svojstveno čitavoj povijesti europske umjetnosti. U smislu takvog „dijaloga s antikom“ treba shvaćati i pojmove renesansnog, baroknog i romantičnog klasicizma. Ukratko, u multidiskurzivnom smislu, značenje *klasicizma* ovisno je o kontekstu.¹⁷¹

¹⁷⁰ Različiti naglasci u pogledu periodizacijskog, stilskog i ideološkog sadržaja klasicizma kao međunarodnog termina, očituju se i u najznačajnijim djelima o europskoj intelektualnoj i kulturnoj povijesti i povijesti umjetnosti od 17. do početka 19. stoljeća. Vidi: Pierre Chaunu, *Civilizacija klasične Evrope*. Beograd: Jugoslavija, 1977.; Victor-Lucien Tapié, *The Age of Grandeur. Baroque and Classicism in Europe*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1960. Za povijest likovnih umjetnosti nezaobilazna je sinteza: Hugh Honour, *Neo-classicism*. Harmondsworth: Penguin Books, 1968.

¹⁷¹ Vidi: John Summerson, *Klasični jezik arhitekture*. Zagreb: Golden marketing, 1998.; O višeznačnosti pojma „klasično“, o kategoriji „klasičnosti“ i njezinu značenju u estetici klasicizma vidi: Vladislav Tatarkjević, *Istorija šest pojmova*. Nolit: Beograd, (s.a.): 171-178.

U ovom radu klasicizmom podrazumijevamo *intelektualnu i književnu kulturu* koja se oblikuje u izrazitoj suprotnosti prema prevladavajućem baroknom stilu i njegovim kulturnim učincima, a zamire u sinkretizmu s predromantičarskim senzibilitetom. Početke tako shvaćene klasicističke epohe možemo pratiti od kraja 17. stoljeća, ponajprije u romanskom svijetu, u Italiji i Francuskoj. Njezinu osnovicu predstavlja spoj racionalizma i umjetničkog stvaralaštva zasnovanog na antičkom naslijeđu. Za uspon klasicističke kulture tijekom 18. stoljeća bitan je bio njezin suodnos s prosvjetiteljskim pokretom koji je penetrirao i u dubrovački kulturni prostor. Naime, filozofska dimenzija klasicizma zahtijevala je jasnu misaonu spoznaju utemeljenu u kartezijskom racionalizmu. Osim toga, revolucionarni razvoj egzaktnih znanosti također je bio nadahnut intelektualnim dostignućima antike. U estetskom smislu „sistema clasico“ podrazumijeva dominaciju klasične forme tj. njezine jednostavnosti, čistoće, proporcionalnog sklada i kontemplativne ljepote, nasuprot površnom baroknom ornatusu i manirizmu *seicenta*. Tako oblikovani zahtjevi počivali su na objektivističkoj estetici koja je nalagala proučavanje i aktivno oponašanje antičkih autora te reafirmaciju klasičnih jezika. Nasljedovanje antike pri tom se nije shvaćalo kao puko „kopiranje“ već kao idejna i oblikovna prilagodba načelima umjetničkog stvaranja i razmišljanja toga doba.

Kao *intelektualna i književna kultura* klasicizam se proširio zahvaljujući specifičnoj poetici. Shvaćena u širem smislu, kao kategorija iznad stila i svjetonazora, *poetika klasicizma* manifestirala se u različitim stupnjevima purizma od polovice 17. do ranoga 19. stoljeća. Isprepletenost i povezanost filozofskih, estetskih, znanstvenih i socijalnih sastavnica klasicističke poetike pridonijela je afirmaciji klasicističke kulture među intelektualnom i umjetničkom elitom. S druge strane, umjetnička i književna djela utemeljena na klasicističkoj poetici kasniji su kritičari uglavnom smatrali epigonskim. To se posebno odnosi na posljednju fazu klasicizma, potkraj 18. i početkom 19. stoljeća, koja se periodizacijski tretira kao krizni i neautentični prijelaz iz jednog univerzalnog stila u drugi. Otuda i pojam „pseudoklasicizam“.

Iako je u odnosu na barok i romantizam stilski nezaokružen i periodizacijski upitan, o klasicizmu ipak možemo govoriti kao o dominantnom *stilu* u umjetnosti druge polovice 18. stoljeća. U to su doba, napose u likovnim umjetnostima, klasični sadržaji zadobili čvrste stilske odrednice. Za taj *stil* u povijesti umjetnosti prevladao je naziv *neoklasicizam*. Njime se ističe

„nova“ klasičnost i njezin periodizacijski karakter u odnosu na ranija razdoblja i stilove.¹⁷² Recentne historiografske spoznaje o klasičnoj starini, praćene otkrićima spomenika grčke i rimske civilizacije, potaknule su interes za antiku u umjetničkom stvaralaštvu. Ukus i imperativ nasljedovanja njezinih estetskih normi i ideala, afirmirao je vodeći teoretičar klasicizma Johann Joachim Winckelmann (1717.–1768.). On je, zapravo, iz pozicije svog vremena „rekonstruirao“ načela i evoluciju grčko-rimskog stila, prvenstveno iz poganskog razdoblja. Time je Winckelmann postavio kanon klasičnosti koji su trebali slijediti i oponašati suvremeni umjetnici. Zahvaljujući popularnosti njegova djela *Geschichte der Kunst in Alterum* (1764.), antička je umjetnost od šezdesetih godina 18. stoljeća postala glavno mjerilo ukusa zapadnoeuropske društvene elite. Štoviše, kao novi kreativni stil, *neoklasicizam* je veoma brzo potisnuo kasnobaroknu „dekadentnost“. Winckelmannovim kanonom čvrsto je definirana umjetnost klasicizma, a s njezinim načelima korespondirao je i najveći dio kulturne prakse od sedamdesetih godina 18. do početka 19. stoljeća. U kulturnopovijesnom smislu bio je to vrhunac klasicističke epohe.

Antička poetika i klasični uzori od srednjovjekovlja su činili okosnicu književnog stvaralaštva. Ipak, o klasicizmu kao uobličenom književnom konceptu možemo govoriti od polovice 17. stoljeća, napose od pojave francuske *tragédie classique*. Kao traganje za estetskom biti helenske i rimske književnosti, od tada ga pratimo kroz različite izraze antibaroknih težnji u gotovo svim europskim književnostima. Međutim, u usporedbi s relativno čvrstim stilskim značajkama i ulogom u likovnom stvaralaštvu i u arhitekturi, književni se klasicizam nije uspio „proširiti“ i kao književna formacija zadobiti univerzalni karakter. Tijekom 18. stoljeća prepoznajemo ga više po općenitim estetskim nego po stilskim odrednicama. Naglašena intelektualnost, elitizam i purizam, te ranoromantičarski prigovori zbog artifizijelnosti i akademizma, ubrzali su odumiranje i sinkretističko „pretapanje“ klasicističke književnosti u širu romantičarsku maticu. Rana je romantičarska poetika upravo iz klasicizma preuzela nadahnuća i teme iz antičke starine, zamjenjujući ih postupno srednjovjekovnim motivima i vernakularnim izrazom. Sudbina književnog klasicizma u tom je pogledu paradoksalna. Za razliku od „nativističkog“ protonacionalnog naboja na kojemu je počivao romantizam, klasicističkoj poetici bio je svojstven internacionalni duh koji je naglašavao težnju za niveliranjem i jednakom pozicijom suvremenih pisaca spram klasičnih

¹⁷² Robert Rosenblum, *Transformation in Late Eighteenth Century Art*. Princeton: Princeton University Press, 1967.

modela. Kao relativno kratkotrajna pojava, bez izrazitih stvaralačkih vrhunaca, književni se klasicizam sve više povlačio pred životnijom romantičarskom poetikom. Zbog toga se u većini književnih povijesti i tretira kao „prijelazna faza“ između stvaralački bogatijih stilova baroka i romantizma.¹⁷³

Konačno, potrebno je imati u vidu slojevitost svjetonazorsku, ideološku i političku dimenziju klasicističke kulture, kako kroz njezinu povezanost s prosvjetiteljstvom općenito, tako i kroz sadržaje i ideologeme nastale u razdoblju Francuske revolucije i Napoleonovih ratova. Iako je postigla tek ograničeni literarni utjecaj, nova je „obnoviteljska“ uljudba, kako se klasicizam izvorno nazivao, postupno prerastala u intelektualni okvir i pokret pogodan za posredovanje različitih ideoloških sadržaja. Izrazita politička instrumentalizacija klasicističke kulture uslijedila je potkraj osamdesetih godina 18. stoljeća kada se, u sklopu radikalnoga prosvjetiteljskog projekta, oživljava politička baština antike. Prilagođeni ideali „demokracije“ i „republikanizma“ postaju dijelom nove građanske ideologije. Više nego u književnosti, ovaj se vid utjecaja potvrdio u političkoj kulturi i u likovnim umjetnostima, posebice u arhitekturi. Ideološki spoj klasicizma kao političkog, umjetničkog i društvenog koncepta najjasnije se iskazao u doba Francuske revolucije.¹⁷⁴ Ipak, bilo bi posve pogrešno klasicizam ocjenjivati na temelju jednoznačne revolucionarne instrumentalizacije. Naime, njegovi kulturni potencijali mogli su u različitim varijantama „podupirati“ posve suprotne ideologije. Već za Napoleonovih ratova klasicizam je nadahnuo francusku imperijalnu ideologiju koja je zenit dosegla retardacijom republikanskih načela u doba Carstva. Osim toga, klasicistička je kulturna paradigma u znatnoj mjeri opstala i poslije Napoleonova sloma, u razdoblju restauracije *staroga poretka*.

¹⁷³ Usp.: H. J. C. Grierson, *Classical and Romantic*. Cambridge: Cambridge University Press, 1923. Problematična stilska i periodizacijska uloga književnog klasicizma iščitava se u brojnim pregledima povijesti europskih književnosti. Starije sinteze u pravilu minoriziraju klasicističku epohu u korist romantizma kao razdoblja uspona nacionalnih književnosti. U novijim pregledima na različit se način pristupa periodizacijskoj ulozi i literarnoj vrijednosti klasicističke književnosti. Dobar primjer za to su pregledi povijesti talijanske književnosti.

¹⁷⁴ Uz knjigu H. Honoura (bilješka 1), o ideološkim prožimanjima revolucionarne ideologije s klasičnom baštinom u politici i umjetnosti, vidi: Robert L. Herbert, *David, Voltaire, Brutus and the French Revolution: an Essay in Art and Politics*. New York: Allen Lane Penguin Press, 1972.

5.2. Đuro Ferić u kontekstu dubrovačkoga neoklasicizma

Dubrovnik Ferićeva vremena sasvim sigurno pripada među one sredine u kojima su klasični sadržaji predstavljali kulturnu konstantu. Ta činjenica ujedno je i temeljno polazište za proučavanje dubrovačke kulturne povijesti u 18. i početkom 19. stoljeća. Za razvoj i distribuciju klasicističke kulture i klasicizma kao književnog stila ključno je bilo djelovanje rimske akademije *Arcadia*. Preko ove akademije, osnovane 1690., dubrovački književnici izravno su stupili u *Civiltà letteraria* talijanskog klasicizma. Dapače, upravo su dubrovački *arkadani* znatno pridonijeli afirmaciji klasicističke poetike u europskim okvirima.

Kad opus i široke književne interese Đura Ferića smjestimo u kontekst dubrovačkoga neoklasicizma možemo zaključiti da se on u njega potpuno uklapa. Zlatko Posavac će epohu u kojoj Ferić stvara nazvati romantičnim klasicizmom, a smješta je između 1790. i 1830. godine.¹⁷⁵ Budući da to, kako ga naziva Posavac, „prijelazno razdoblje“ dolazi na zalazu rimskoga kruga hrvatskih neoklasicista, autorima se konvencionalno odriču visoki estetski dosezi, iako Dubrovnik i dalje živi na tradicionalističkim romantično-klasicističkim i latinističkim uvjerenjima. Ferić je pripadao krugu liberalnoga svećenstva koje se već 1793. i 1794. okupljalo u ranije spomenutom društvu *Società patriottica*, na čijim su se sastancima mogli vidjeti Tomo Baseljić, Franjo Marija Appendini, Luko i Vlaho Stulli, Brne Džamanjić. Stjepan Čosić tvrdi da su posljednji dubrovački klasicisti/latinisti slijedili dva kulturna obrasca koja su se manje razlikovala u formalnom i poetskom, a više u književnoutilitarnom smislu. Unatoč sličnim estetskim, književnim i obrazovnim ishodištima i međusobnoj suradnji, nekoliko se značajnih dubrovačkih pisaca udaljilo od elitističko-kozmopolitskih polazišta arkadijskog klasicizma koje je dosljedno njegovao Stullijev krug. Oni su se sve više okretali hrvatskom jezičnom izrazu, narodnom stvaralaštvu i za rani romantizam karakterističnoj raznovrsnosti poetskih tema. Uz svestrane znanstvenike Francesca Mariju (1768-1837) i Urbana (1777-1834) Appendinija i poštovatelja hrvatske poezije, Francuza Marka Bruerovića (1770-1823), predvodio ih je najstariji pripadnik, dubrovački kanonik Đuro Ferić (1739-1820), a slijedio najmlađi, Antun Kaznačić (1784-1874).¹⁷⁶ Zbog toga Ferićev rad na afirmaciji narodne kulture, folklornog i pučkog stvaralaštva i jezika treba pripisati njegovoj evidentnoj

¹⁷⁵ Zlatko Posavac, *Hrvatska estetika – povijesni pregled*, Naklada Jurčić, Zagreb: 2019., str. 106.

¹⁷⁶ Stjepan Čosić, „Luko Stulli i dubrovačka književna baština.“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, vol. , br. 41, 2003, str. 271-272

predromantičkoj fazi¹⁷⁷ kojoj možemo pripisati i zbirku *Elogia* u kojoj donosi pohvale starijih dubrovačkih pjesnika koji su pisali hrvatskim jezikom. Time se Ferić posve približio nativističkim romantičarskim nazorima, te je u razdoblju ilirizma, zajedno s Bruerovićem i braćom Appendini, bio prepoznat kao nositelj prednacionalnih težnji u oblikovanju hrvatskog kulturnojezičnog identiteta.¹⁷⁸ Na razini mikrorelacija zanimljivo je spomenuti kako je unutar spomenutoga književnoga kružoka postojao antagonizam u osobi Junija Restija, koji nije bio sljedbenik francuskih ideja.

U Ferićevo doba Dubrovnik u jeku svoje političke i ekonomske propasti još uvijek ima obilježje kulturnog središta s velikim brojem ljudi od pera, što u samom gradu, što u talijanskim i drugim europskim kulturnim središtima. On je imao sreću živjeti u tom kulturnom okružju, ali i nesreću gledati skidanje zastave sv. Vlaha s Orlanda i s dubrovačkih brodova, Pripadnost tomu naraštaju značila je biti rođen i odgojen još u doba republike i više idealizirati znamenitost pradjedovskih predaja nego sanjati o svijetloj budućnosti u kojoj će sljedeći naraštaj živjeti u preporođenoj hrvatskoj zajednici. Upravo ta svijest o znamenitosti pradjedovskih predaja iznjedrila je ideju skupljanja, sređivanja i popularizacije, a djelomično i izdavanja književne ostavštine prošlih vremena. Uz to, latinizam je početkom 19. stoljeća još uvijek dominantan i nakon smrti predstavnika „rinskoga kruga“ hrvatskih latinista porijeklom Dubrovčana: Rajmunda Kunića, Benedikta Staya, Ruđera Boškovića, nad čijim su grobovima izrečeni raskošni posmrtni govori na latinskom jeziku.

U takvom ambijentu stvaralaštvo Đura Ferića gotovo je paradigmatško. On proučava povijest književnosti i jezik, u čemu je blizak nativističkim postulatima, dok s druge strane latinskim epigramima, koji su bez sumnje manje virtuozni od, primjerice, Kunićevih, artikulira društvenu sliku Dubrovnika. Isto tako, on pokazuje da je upoznat s dominantnim žanrom životopisne književnosti u 18. stoljeću. Ova tradicija biografskih djela emancipirala se upravo u Dubrovniku, s djelima *Vitae illustrium Rhacusinorum* (1707-1716) benediktinca Ignjata Đurđevića, *Bibliotheca Ragusina* (1740-1742) dominikanca Serafina Crijevića i *Elogia Iesuitarum Ragusinorum* (1764) isusovca Đura Bašića, te jedini biografski leksikon tiskan neposredno nakon dovršetka rukopisa – *Fasti Litterario-Ragusini* (1767) franjevca Sebastijana

¹⁷⁷ Posavac navodi da su „osim nekih evidentnih predromantičnih afiniteta za narodno stvaralaštvo, njegovi nazori tradicionalni, kreću se u okvirima klasicističkih koncepcija“ Zlatko Posavac „Estetika romantičnog klasicizma u Dubrovniku“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, (19-20), str. 277.

¹⁷⁸ Stjepan Ćosić, „Luko Stulli i dubrovačka književna baština.“ str. 272.

Slade. Čini se da je upravo na primjeru ovih djela, a ponajprije Slade, Ferić sastavio svoju zbirku *Elogia Racusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt*.

5.3. Epigram kao žanr u dubrovačkom latinitetu

Epigram u najstarijem obliku nastaje tijekom VII. st. pr. Kr. u Grčkoj kao svečani natpis na poklonu ili u formi epitafa na nadgrobnim spomenicima. Intencija natpisa na poklonu bio je što ljepše izraziti svoje najbolje želje ili pohvalu onome kome je poklon namijenjen, a cilj nadgrobnice bio je stvoriti što ljepšu sliku o pokojniku sa što manje riječi. Upravo ta prvotna namjena odredila je epigramu kraću formu jer je prostor za natpise uvijek bio ograničen. Ton mu je od početka bio svečan i uzvišen, a tijekom vremena riječi poruke počinju poprimiti formu stiha. Lirski je karakter epigram dobivao izvođenjem uz glazbenu pratnju. Tek se kasnije epigramu mijenja uloga te on postaje književni oblik, napuštajući tako svoju prvobitnu ulogu i poprimajući elegičan ton. Katkada je doista teško sa sigurnošću ustvrditi je li neka pjesma epigram ili elegija. Albin Lesky tvrdi da se rani grčki epigrami odnose prema visokoj književnosti slično kao crteži na keramičkim posudama prema slikama jednog Polignota.¹⁷⁹ Kao najstariji pisani spomenik atičkog dijalekta Lesky navodi najstariji arhajski natpis u stihu na Dipilonskoj vazi.¹⁸⁰ Taj natpis u heksametrima rečenu vazu obećava kao nagradu najboljem plesaču. Kao zanimljiv i izuzetan slučaj spominje i nešto mlađi pehar s Ishije s natpisom u kojem je jampski trimetar nepravilna početka združen s dva heksametra.¹⁸¹ Epigrami iz najranijega razdoblja svi su anonimni, pa stoga ne čudi što se oni najuspjeliji pripisuju afirmiranim pjesničkim imenima. Začetnicima epigrama u Grčkoj smatraju se Leonida iz Tarenta, Asklepijad i Kalimah. Najslavniji rimski epigramatičari su Gaj Valerije Katul i Marko Valerije Marcijal. Marcijal je ovoj književnoj vrsti dao nove značajke koje su općeprihvaćene i u novovjekovnoj europskoj književnosti. Marcijalovi epigrami sadržavali su od dva do preko dvadeset stihova. No, važno je reći da Marcijal prednost daje satiričnom epigramu, u Grčkoj poznatom pod nazivom „skoptički“ (*scopticus* = *cavillatorius* < *cavillari* šaliti se, rugati se, ismijavati). Njegovi su epigrami većinom podrugljivi i u njima se ogledaju

¹⁷⁹ Polignot je starogrčki slikar iz 5. st. pr. Kr., rodom s Tasa, koji je u Ateni dobio građansko pravo. Slike mu nisu sačuvane, ali o njihovoj ljepoti doznajemo iz Pausanijinih opisa.

¹⁸⁰ Dipilonske vaze su vrsta grčkih glinenih posuda tzv. kasnog geometrijskog stila (1000.-700. pr. Kr.) nazvanih po Dipilonu (dvostruka vrata, prva iskapanja 1871). To su sjeverozapadna gradska vrata antičke Atene kroz koja su prolazile svečane povorke prema Eleuzini.

¹⁸¹ Lesky, Albin. *Povijest grčke književnosti*, Golden marketing, Zagreb, 2001. preveo Zdeslav Dukat; 21; 177178.

slikovite značajke ljudi, različita zanimanja i šaroliko zbivanje rimske svakidašnjice u doba Domicijanove vlasti (81. – 96.) Isprva namijenjen kamenu, tijekom vremena "seli" u knjige pa je zreli antički epigram obilježen raznolikošću motiva, tema i oblika.¹⁸² Tako osim odavanja počasti pokojniku ili iskazivanja naklonosti u svečanim natpisima na poklonima, počinje služiti i uveseljavanju uzvanika na gozbama pri čemu može dosegnuti razinu vrhunske poezije.¹⁸³ U vrijeme renesanse Marcijal postaje iznimno cijenjen autor – ne samo kao satiričar, kao majstor poante i briljantna retoričkoga oblikovanja, nego i kao izdašan izvor podataka o rimskoj svakodnevnici¹⁸⁴ Upravo će se ta komponenta pokazati ključnom i u opusu Đura Ferića, čiji epigramatski opus dobivamo upotpunjuje intelektualno i društveno sliku Dubrovnika sredine 18. i prva dva desetljeća 19. stoljeća.

U srednjem vijeku epigram je, zahvaljujući svojoj kraćoj formi i jednostavnosti, bio prva pjesnička vrsta koja se uvijek bavala u školama, a koristila se u različitim prigodama, bilo da se radilo o javnim natpisima, kratkim poslanicama, čestitkama, izrazima sućuti, zamolbama za pomoć. U stvaralaštvu mnogih naših latinista, od humanizma, pa sve do kasnog XIX. stoljeća, važno mjesto zauzimaju satirični epigrami u kojima se ismijavaju suvremenski poroci pojedinca ili društva. Kad se radi o humanizmu, nezaobilazna su imena Jana Panonija i Marka Marulića čiji su epigrami pogađali svakoga bez obzira na imovno stanje i društveni status. U 18. i prvoj polovini 19. stoljeća pored svih književnih vrsta latinskoga izraza epigram doživljava svoj vrhunac u opusu Dubrovčana Bara i Ruđera Boškovića, Benedikta Staya, Rajmunda Kunića, Bernarda Zamanje, Đura Hidže, Džona Rastića, Marka Faustina Galjufa, a među njima i Đura Ferića. Pouzdano znamo da je Ferić epigrame pisao tijekom cijeloga života, pa bi se moglo reći da su oni opće mjesto njegove pjesničke preokupacije na latinskom jeziku. Do sada najopsežniji prikaz tog dijela njegova stvaralaštva na latinskom jeziku dao je već spomenuti Željko Puratić, donoseći brojne Ferićeve stihove pojedinačno, ali i neke pjesme u cjelini. O Ferićevom epigramatskom opusu govori i Vladimir Vratović¹⁸⁵, a izbor njegovih epigrama objavljuje i Gortan antologiji *Hrvatski latinisti*.

¹⁸² Jadranka Bagarić, *Poezija Đura Hidže na latinskom jeziku*, str. 70.

¹⁸³ O epigramu općenito i osobito kod Marcijala, vidi više: Marina Bricko. "Epigram i njegov klasik" u: Marko Valerije Marcijal, *Epigrami*, Prevela i priredila Marina Bricko, Matica hrvatska Zagreb, MCMXCVIII.: 5-42.

¹⁸⁴ M. Bricko, *Marcijal*, str. 10.

¹⁸⁵ V. Vratović. Horacije u dubrovačkom pjesništvu str. 19. II.29.; II.30.; II.31. II.32.

Epigram je u hrvatskome latinitetu 18. i početka 19. stoljeća dominantan pjesnički žanr. Za razliku od drugih europskih zemalja koje već prakticiraju književnost na narodnome jeziku, hrvatska je književnost i dalje pretežito pisana na latinskome, ne ometajući pritom razvoj književnoga stvaralaštva i na hrvatskome jeziku. Dubrovnik je važno kulturno središte hrvatskoga latiniteta u kojem je proza ustuknula pred poetskim vrstama. Uzevši u obzir njihov opseg, epigram je sasvim sigurno dominantan žanr što duguje svojim funkcionalističkim elementima. Iako lirski žanr, epigram može biti lišen svake „liričnosti“ i poslužiti kao književni medij za mikroanalizu dubrovačkoga društva na prijelazu stoljeća. Epigram više nije sastavljan toliko po uzoru na antiku, ali ju istodobno posve ne napušta. Potvrda tomu jest satiričnost koju uočavamo u epigramima dubrovačkih latinista, a podsjeća na onu koju možemo pronaći kod Marcijala i Juvenala. Naime, ona antička satira koju čitamo kod Marcijala usmjerena je na pojedince ili pak društvene skupine i puno je oštrija. Kanonski je metar uglavnom elegijski distih i hendekasilab. Glavni su dubrovački epigramatičari i Ferićevi suvremenici Rajmund Kunić, Brno Džamanjić, Đuro Hidža i Marko Faustin Galjuf. Od svih navedenih pjesnika, najveći epigramatski opus ostavio je Rajmund Kunić s preko 3500 epigrama, od kojih je 2691 sačuvan u rukopisu. Parmsko izdanje iz 1803. godine sadrži 585 epigrama. Izdanje Rafaela Radelje tiskano u Dubrovniku 1827. godine naziva *Epigrammata Raymundi Cunichii Ragusini nunc primum in lucem edita*, sadrži 967 Kunićevih epigrama koji nisu već ranije tiskani.¹⁸⁶ Kunićev učenik Bernard Džamanjić (1735.–1820.) sastavio je zbirku *Epigrammatum liber s* preko 100 epigrama prema izdanju F. M. Appendinija, a Đuro Hidža (1752.–1833.) je ostavio 149 epigrama u rukopisu i 92 u prijepisu pod nazivom *Nonnulla epigrammata*.¹⁸⁷ Marko Faustin Galjuf (1765.–1834.) sastavio je preko 500 improviziranih latinskih stihova među kojima se nalaze i epigrami, a svrstani su u zbirku *Carmina extemporanea*. Stvarajući veliku količinu epigrama na latinskom jeziku Ferić se uklapa u dubrovačku epigramatičarsku tradiciju i njezine neoklasicističke koncepte. Zajedno sa spomenutim predstavnicima epigrama Ferić ovoj vrsti pristupa funkcionalistički. U tom smislu estetska vrijednost njegovih epigrama zaostaje za Kunićevim stihovima, premda su u društvenom i kulturnom smislu, unatoč skromnoj kasnijoj recepciji, bili čitani i komentirani.

¹⁸⁶ Martinović, I. (2000), 411.; Bratičević, I. (2015), 5-6, 9-10. Epigrame Rajmunda Kunića objavila je 2015. godine Irena Bratičević.

¹⁸⁷ Gortan, V., Vratović, V. (1969): 3 (II), 754. Epigramima Đura Hidže bavila se u svojem doktorskom radu Jadranka Bagarić: *Poezija Đura Hidže na latinskom jeziku*. Doktorski rad. Zagreb: 2015.

VI. RUKOPISNE ZBIRKE

6.1. Pohvale dubrovačkih pjesnika koji su pisali hrvatskim jezikom (*Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt elogια Latine exarata*)

6.1.1. Struktura, autograf i prijepisi

U zbirci *Elogia* Ferić u formi latinskih epigrama donosi valorizaciju djela dubrovačkih pisaca od 16. do 18. stoljeća, pa se ona može nazvati i mementom starije dubrovačke književnosti.¹⁸⁸ Po dubrovačkim ranonovovjekovnim rukopisima, osobito onima iz 18 i 19. stoljeća, primjećuje se da se prepisivački rad nije uvijek odvijao na relaciji rukopis–rukopis, niti je bio isključivo jednosmjernan – od rukopisa prema tiskanoj knjizi – nego je često znao teći i obrnutim smjerom, od tiskane knjige prema prijepisu. Nedostatak tiskanih primjeraka, njihova skupoća ili pak naručiteljeva ili prepisivačeva želja da se neki tekst posjeduje i da uvijek bude pri ruci, a možda i poštovanje spram autora, nukali su Dubrovčane da prepisuju ono što im se činilo vrijednim i potrebnim, a kontingentu dubrovačkih kolekcionara i prepisivača pripadao je i sâm Ferić.¹⁸⁹ Na naslovnici rukopisa u Bogišićevom arhivu u Cavtatu signature ms. 29, kojim smo se služili u izradi kritičkoga izdanja, stoji naslov *Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt elogια a Georgio Ferrich Ragusino Latine exarata*. Već je Puratić dobro zamijetio da se neispravljeni, to jest osnovni tekst cavtatskog autografa pisan rukom Iva Altestija (1728. – 1816.), dok je sâm Ferić svojom rukom unosio ispravke i dopune, što se može vidjeti po karakterističnom duktusu slova.¹⁹⁰ Identičan se prijepis nalazi i u Arhivu Male braće u Dubrovniku (sign. AMB 127).¹⁹¹ Rukopis je se sastoji od 46 folija uglavnom ispisanih

¹⁸⁸ „Mnogi prijepisi, osobito iz druge polovice 18. i prve polovice 19. stoljeća, upućuju na eruditsko-antikvarski duh, kao i na protoprosvjetiteljske tendencije što su zavladaile Dubrovnikom. Pojačano zanimanje za književnu baštinu, a posebno za djela na narodnom jeziku, želja za nekovrskom sistematizacijom, pa i svijest o propadanju građe, mobilizirali su brojne sakupljače i prepisivače. Među njima su poznatiji Đuro i Ivan Matija Matijašević, Miho Džona Rastić, Josip Betondić, Franjo Stay, Ivan Ksaver Altesti, Đuro Ferić, Ivo Salatić mlađi, Marin Zlatarić, Klement Rajčević, Petar Bašić, Džanluka Volantić, Marko Marinović, Luka Pavlović, Stjepan Marija Tomašević, Rafo Radelja, Ivo Natali Aletin i Ivo Salatić.“ Lahorka Plejić Poje, „O rukopisnoj kulturi u ranonovjekovnom Dubrovniku“, *Poznańskie Studia Slawistyczne*, br. 14, 2018. str. 194.

¹⁸⁹ L. Plejić Poje, „O rukopisnoj kulturi u ranonovjekovnom Dubrovniku“, str. 195.

¹⁹⁰ Usp. Puratić, Đuro Ferić, 1982: 128, bilješka 111.

¹⁹¹ „Mato Sorkočević dodao je rubne bilješke i na prijepisu *Elogia* Đura Ferića – latinskih pohvalnih epigrama o dubrovačkim pjesnicima – i to ondje gdje je bila riječ o Bunićima, tj. Mihi Buniću Babulinovu i Nikolici Buniću, glasovitim predstavnicima roda iz kojega je potjecala njegova žena Magda. Na kraju toga prijepisa ostavio je vlastiti pohvalni epigram u čast Nikolici Buniću povodom njegove smrti u tamnici u Silistriji, koji je sastavio dok je čitao Bunićevo *Glavosječenje Ivana Krstitelja*.“ Irena Bratičević, „Mato Sorkočević i njegova pjesma o dolasku Francuza u Dubrovnik“ *Vjesnik dalmatinskih arhiva*, br. 2, 2021. str. 366.

recto i *verso*. Izvorna paginacija rukopisa nije navedena, ali je dodana na *recto* foliji naknadno prilikom restauracije rukopisa 1981. godine.¹⁹² Ovaj se rukopis se može podijeliti na dvije cjeline, od kojih se prva odnosi na pohvale dubrovačkih pjesnika i na nju otpada 34 folija, a dok se u drugoj i opsegom manjoj nalazi 14 folija. Prva cjelina koja je odnosi na pohvale dubrovačkih pjesnika sadrži 165 numeriranih epigrama¹⁹³ u 735 stihova, osim uvodne (*prospectus operis*) i zaključne pjesme (*conclusio operis*) u jedanaestercima. Druga, manja, cjelina o dubrovačkim proznim autorima dodana je nakon konkluzije i naslovljena je *Elogia nonnulorum civium Ragusinorum qui soluta numeris oratione Illyrice scripserunt* te ima 18 numeriranih epigrama i 119 stihova. Uzevši u obzir obje cjeline možemo reći kako ovu zbirku Ferićevih elogija čini 854 latinska epigrama. S obzirom na kompoziciju i strukturu latinskih stihova, u prvoj je cjelini 157 epigrama u formi elegijskoga distiha, dok je 8 epigrama Ferić napisao u latinskim hendekasilabima u kojima su također i *Prospectus* te *Conclusio operis*. U drugoj cjelini koju čini 18 epigrama, 4 su u hendekasilabima a preostalih 14 u elegijskim distisima. Ovdje valja primijetiti kako Ferić, kao i većina dubrovačkih latinskih pjesnika, stvara epigrame uglavnom i najvećim dijelom u elegijskim distisima, a ta je praksa posve u skladu s uzusima latinskoga pjesništva 18. i 19. stoljeća.

Osim numeracije, Ferić također donosi i naslove epigrama u kojima navodi ime i prezime autora kojemu je upućen, zatim književnu vrstu (*dramma, carmen, tragedia...*) i naziv djela zbog kojeg autor zaslužuje pohvalu. Također, u naslovu navodi radi li se o izvornom djelu ili pak prepjevu nekog djela, a u tome slučaju navodi i autora njegova izvornika. Uz imena pojedinih dubrovačkih pjesnika i pjesnikinja Ferić redovito donosi atribuciju određenom crkvenom redu (*Ordinis praedicatorum, Ordinis minorum* itd.), i nadimak osobe, ukoliko ga posjeduje. Naslov nije zabilježen jedino za posljednji 165 epigram, nakon kojeg slijede dvije prazne folije prije *Conclusio operis*. U prvom dijelu *Elogia* Ferić navodi 75 starijih dubrovačkih pjesnika koji su stvarali od 16. do 18. stoljeća, iz čega se može zaključiti da je nekim pjesnicima posvećen veći broj epigrama. Dva su epigrama u ovom dijelu posvećena nepoznatom autoru (*incertus auctor*), dok u druga dva Ferić ne spominje autora nego samo djela koja zaslužuju pohvalu. Načelno se može reći da su autori zaslužili pohvalu bilo zbog njihova autorskoga djela, bilo zbog prepjeva ili prijevoda stranoga djela na hrvatski jezik, što Ferić uvijek eksplicitno navodi u naslovu. Najveći broj *elogia* adresiran je Juniju Palmotiću,

¹⁹² Usp. Ferić, Đuro. *Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt elogia Latine exarata*. Zbirka Baltazara Bogišića ms. 29. (autograf)

¹⁹³ Prema izvornoj numeraciji ih je 164 jer je dva epigrama imaju istu numeraciju 148, što smo ispravili u kritičkom izdanju.

čak njih 17, zatim Ivanu Gunduliću 9, potom Ignjatu Đurđeviću 8, dok je najvećemu broju pjesnika posvećen samo jedan epigram. U slučajevima kad se radi o autoru za kojeg Ferić navodi više epigrama, naslov i titulaciju navodi samo u prvom epigramu, a u sljedećima je naslov redovito uvodio s *ejusdem de*. U drugoj cjelini svaki od 18 epigrama ima jednog autora kojemu je adresiran, pa ovdje ne nailazimo na slučajeve dupliciranja.

Što se tiče strukture i kvantitete epigrama, Ferić je nakloniji kraćim formama epigrama od jednoga ili dva distiha.

Tablica 1. Popis dubrovački autora u zbirci *Elogia*

R. br.	Pjesnik	Broj epigr.	Djela (ili dio opusa) koja navodi Ferić u <i>Elogia</i>
1.	Andrija Čubranović (prva pol. XVI. stoljeća)	2	<i>Jeđupka</i>
2.	Vladislav Menčetić (1617. – 1666.)	3	<i>Radonja, Zorka, Trublja slovinska</i>
3.	Ivan Šiškov Gundulić (1678. – 1721.)	4	<i>Aminta</i> (T. Tasso), <i>Oton</i> , <i>Sunčanica</i> , <i>Plać Radmilov</i>
4.	Marin Buresić (oko 1510. – 1571.)	1	<i>Zlatne riječi nauka Katovijeh</i>
5.	Stijepo Đurđević (1579. – 1632.)	3	<i>Derviš</i> , <i>Sedam salama pokornieh kralja Davida</i>
6.	Sabo Gučetić Bendevišević (1531. – 1603.)	2	<i>Dalida</i> , <i>Ariadna</i> (izgubljena)
7.	Marin Držić (1508. – 1567.)	3	<i>Posvetilište Abramovo</i> ¹⁹⁴ , komedije, <i>Domini nativitas</i>
8.	Junije Palmotić (1606. – 1657.)	17	<i>Kralj Edip</i> (izgubljena) ¹⁹⁵ , <i>Došastje od Enee k Ankizu</i> , <i>njegovu ocu</i> , <i>Pavlimir</i> , <i>Captislava</i> , <i>Elena ugrabljena</i> , <i>Natjecanje Ajača i Ulisa za oružje Akilovo</i> , <i>Atalanta</i> (izgubljena), <i>Akile</i> , <i>Alčina</i> (T. Tasso), <i>Sveta Katarina od Siene</i> , <i>Fama</i> , <i>Suevia</i> , <i>Govnaida</i> , <i>Kristiade</i> , <i>Danica</i> , <i>Ipsipile</i> , <i>Lavinija</i> , <i>XIII drama</i>

¹⁹⁴Naknadno pripisano Mavru Vetranoviću.

¹⁹⁵„Pored toga na antičku tragičku tradiciju upućuju i danas nesačuvana dramska djela: Filomena Ivana Šiškova Gundulića, zagubljene drame Suevija i Kralj Edip Junija Palmotića, Hekuba Ivana Franatice Sorkočevića, Cid Petra Boškovića“Mihanović-Salopek, 2010. str. 97.

9.	Mavro Vetranović (1482. – 1576.)	6	<i>Suzana čista, Posvetilište Abramovo, Hekuba, Remeta</i>
10.	Dinko Ranjina (1536. – 1607.)	3	ljubavne pjesme, prijevodi s grčkoga
11.	Nikola Nalješković (1510. – 1587.)	2	ljubavne pjesme, pjesničke poslanice
12.	Miho Bunić (1541. – 1617.)	1	<i>Jokasta</i>
13.	Frano Lukarević (1541. – 1598.)	3	<i>Atamante, Vjerni pastijer, Davidovi psalmi (izgubljeni)</i>
14.	Horacije Mažibradić (1565. – 1641)	1	ljubavne pjesme
15.	Džore Držić (1461. – 1501.)	1	izgubljeni opus
16.	Dominko Zlatarić (1558. – 1613.)	4	<i>Elektra tradžedija</i> , ljubavne pjesme, nadgrobni natpisi slavnih muževa
17.	Nikola Dimitrović (1510. – 1550?.)		<i>Tumačenje od Očenaša</i> , religiozne pjesme, prepjevi Davidovih psalama, <i>Pričice izete iz Svetoga pisma i filozofa</i>
18.	Šimun Zlatarić (1593. – 1620.)	2	prepjev 1. knjige Ovidijevih <i>Metamorfoza</i>
19.	Vice Pucić (? – 1666.)	1	<i>Sofronija</i>
20.	Antonio Sassi	1	komedije
21.	Sabo Mišetić (1530. – 1585.)	1	<i>Jeđupka</i>
22.	Stjepan Beneša (druga pol. XVI. st.)	1	Adagia Illyrica
23.	Miho Bobaljević (XVII. st.)	1	O spaljenoj Troji
24.	Maroje Mažibradić (1530. – 1591.)	1	izgubljena djela
25.	Valentino Valentini	1	pjesnički opus
26.	Vlaho Skvadri (1643. – 1691.) ¹⁹⁶	1	<i>Mačuš i Čavalica</i>
27.	Miho Menčetić (1523. – 1590.)	1	mecenat
28.	Miho Gradić (1523. – 1590.)	1	prepjev tragedije <i>Crispus</i> talijanskoga isusovca Bernardina Stefònija
29.	Dživo Bunić Vučić (1591. – 1658.)	1	<i>Mandalijena pokornica</i>
30.	Dživo Gundulić (1589. – 1638.)	9	<i>Osman, Pjesnima pokornima kralja Davida, tri drame, Suze sina razmetnoga, Armida, Rinaldo, Dijana, Endimion, Visini privedroj Ferdinanda II., velikoga kneza od Toskane, U smrt Marije Kalandrice</i>

¹⁹⁶ Ferić ovdje nije znao autora pa je u naslovu naveo *incerti auctoris*.

31.	Ivan Gučetić (1624. – 1667.)	2	drama <i>Ija</i> na latinskom i talijanskom, <i>Leon filozof</i>
32.	Vlaho Vodopić (potkraj XV. st.)	1	cijeli opus
33.	Džore Palmotić (1606. – 1675.)	2	<i>Ači i Galatea, Hero i Leander</i>
34.	Frano Getaldić (1650. – 1719.)		<i>Sgovor duše bogoljubne s Isukarstom propetiem</i>
35.	Jaketa Palmotić (1623. – 1680.)	2	<i>Didona, Dubrovnik ponovljen</i>
36.	Nikola Dživa Bunić (1635.? – 1678.)	2	<i>Glavosječenje navjestitelja Jezusova Ivana Krstitelja slavenoga, Grad Dvbrovnich vlastelom v trexgniu</i>
37.	Šiško Gundulić (1634. – 1682.)	1	<i>svadbena pjesma Katulu Manliju i Juliji</i>
38.	Antun Kastratović (? – 1630.)	1	<i>Prema svjetovnoj ljubavi</i>
39.	Antun Krivonosić (1600. – 1638.)		<i>Paride sudi od tri božice, koja je od njih najljepša, u dubravi od Ide</i>
40.	Petar Kanavelić (1637. – 1719.)	3	<i>Muka Isukrstova, prijevod Knjige o Tobiji</i>
41.	Ivan Bunić mlađi (? – 1719.)	1	cijeli opus
42.	Paskoje Primović (1565? – 1629.)	3	<i>Euridiče, Pjesan od upućenja riječi vječne i od poroda Djevičkoga, makaronsko pjesništvo</i>
43.	Bernard Đurđević (1621. – 1687.)	1	poslovice na hrvatskom jeziku ¹⁹⁷
44.	Bazilije Gradić (o. 1510. – 1585.)	1	<i>Libarce od djevstva i djevičkoga bića</i>
45.	Bernard Sorkočević	1	<i>Officize B. Divizae Mariae</i>
46.	Ignjat Đurđević (1675. – 1737.)	8	<i>Saltijer slovinski, Uzdas Mandalijene pokornice, Razlike zgone nesrećne ljubavi, ljubavna lirika, Orlando (Ariosto), prepjev I. knjige Eneide, Egloge iliti razgovori pastijerski, Suze Marunkove</i>
47.	Arkandeo Gučetić Oblišić (1532. – 1610.)	1	<i>Rosario Priciste Dievize Marie, Maike Boxie</i>
48.	Franciscus Ignatius Aqulinus	2	pohvala
49.	Ignjat Tudišević stariji (?)	1	gimnazijski učitelj Gradića i Palmotića
50.	Baro Bettera (o. 1637. – 1712.)	2	prepjev <i>Oronta iz Cipra, Čućenja bogoljubna varhu sedam pjesni od pokore Davidove</i>

¹⁹⁷ Benešinu zborniku *Adagia Illyrica* dodao je 1687. prijevode poslovice na hrvatski.

51.	Vice Petrović (1679. – 1754.)	1	prijevod Tassova Il Goffredo
52.	Josip Betondić (1709. – 17.)	4	prijevod drame <i>Christus iudex</i> Stefana Tuccija, prepjev Ovidijevih <i>Heroida</i> , <i>Tarkvinije i Lukrecija</i> , književni portret
53.	Anica Bošković (1714. – 1804.)	2	<i>Razgovor pastirski varhu porođenja Gospodinova jedne djevojčice Dubrovkinje</i> ,
54.	Nepoznat autor	1	Lidija i Ariosto
55.	Dominko Zlatarić (1558. – 1613.)	2	prijevod pastorale <i>Aminta (Ljubmir)</i> T. Tassa, <i>Ljubav i smrt Pirama i Tizbe</i>
56.	Serafin Bunić stariji (1440. – 1485.)	1	pjesme u čast sv. Ruže Limske i sv. Katarine, djevice i mučenice i Davidovi psalmi
57.	Bernardino Ricciardi	1	poezija na latinskom, hrvatskom i talijanskom jeziku
58.	Petar Gradić (1560. – 1584.)	1	izgubljena djela
59.	Gabrijel Temperica (XVI. st.)	1	izgubljene pjesme ¹⁹⁸
60.	Andro Franov Sorkočević (?)	1	poezija na hrvatskom i talijanskom jeziku
61.	Šiško Menčetić Vlahović (1457. – 1527.)	1	lirske pjesme u Ranjininu zborniku
62.	Marin Krističević (druga pol. XV. st. – prije 31. V. 1531)	1	kraća pjesma (<i>carmen breve</i>) ¹⁹⁹
63.	Mavro Orbini (pol. XVI. st. – 1614.)	1	rukopisna djela koja kruže Gradom
64.	Petar Bogašinović (o. 1625. – 1700.)	1	ep <i>Beča grada obkruženje od cara Mehmeta, i Kara Mustafe velikoga vezjera. Složeno u pjesan u jezik slovinski po Petru Toma Bogašinovića Dubrovčanina</i> (1684)

¹⁹⁸ Od njegova je pjesničkoga opusa sačuvan samo epigram na hrvatskom jeziku u pohvalu njegova ujaka Marina Burešića i jedno pismo bratiću Franji Burešću, Marinovu sinu. „In libri propylaeo legitur eius epistola ad Franciscum Buresium, Marini filium, fratrem suum amitinum, data et in avunculi sui Marini laudem Illyricum epigramma (...)“ Seraphinus Maria Cerva str 82. tomus II.

¹⁹⁹ U Ranjininu zborniku (1507) pouzdano je njegova pjesma u dvostruko rimovanom dvanaestercu s početnim stihom »Isteci, Danice, pogledaj s prozora«, jedna od najuspjelijih u zborniku, kojoj je, po svem sudeći, Ranjina dodao bilješku »Marin Krističević stakmi si pjesan«. Prvi ju je objavio V. Jagić (Pjesme Šiška Menčetića Vlahovića i Gjore Držića. Stari pisci hrvatski, SPH, 2. Zagreb 1870), nakon njega M. Rešetar (Pjesme Šiška Menčetića i Džore Držića, i ostale pjesme Ranjinina zbornika. SPH, 2. Zagreb 1937). Krističević, Marin. *Hrvatski biografski leksikon (1983–2024), mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. Pristupljeno 31.8.2024. <<https://hbl.lzmk.hr/clanak/kristicevic-marin>>.

65.	Petar Bošković (1704. – 1727.)	2	svjetnovne pjesme (carmina profana) i <i>Hvale duhovne iliti popivki koje se popivaju u vrime svetoga poslanja ili misioni po slovinskih ili dalmatinskih državah (1729.)</i>
66.	Ivan Franatica Sorkočević (1706. – 1771.)	3	prijevodi na hrvatski jezik: tragedija Merope S. Maffeia, Poziv sv. Alojzija Gonzage (s talijanskoga) i prijevod Molièreove komedije Psyché (Psike) s francuskoga
67.	Marin Galjazović (XVI. st.)	1	djelo <i>O pravoj pouci čovjeka na pobožnost</i> ²⁰⁰
68.	Frano Lalić (1679. – 1724.)	1	pjesma <i>Bestužanstvo</i>
69.	Jakov Natalić (1677. – 1713.)	1	pjesme na hrvatskom jeziku
70.	Luko Mihov Bunić (1708. – 1778.)	4	prepjevi IV. knjige Eneide, pjesme, spjev Arion u rieku, Aretuza u goru, prepjev Horacijevih Satira
71.	Andrija Paoli (1697. – 1783.)	1	satirične pjesme
72.	Antun Gleđević (1656/7. – 1728.)	2	drame <i>Porodenje Gospodinovo</i> i <i>Zorislava</i>
73.	Martolica Ranjina (o. 1575. – 1616.)	1	pjesme na latinskom jeziku
74.	Vladislav Nikša Menčetić	1	zbog njegove slavne smrti u Carigradu kao poklisar

Ferićeva zbirka epigrama *Elogia* naslanja se na dubrovačku tradiciju sastavljanja biografskih kompendija znamenitih Dubrovčana. Iako se radi o pohvalama starijih pjesnika, nemoguće je barem na formalnoj razini ne primijetiti da Ferić preuzima uobičajene žanrovske obrasce. On naime u zaključku eksplicitno tvrdi da se ugledao u djelo Sebastijana Slade-Dolcija, a sasvim sigurno da je bio dobro upoznat i s djelom Serafina Marije Crijevića *Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur*²⁰¹, u kojem se također obrađuju život i djela 435 poznatih dubrovačkih pisaca i učenih ljudi koji su živjeli do 1742. Osnovna je

²⁰⁰ „Drukčije se prezivao Brunjola. Zbog toga što je napisao knjigu na hrvatskom o pravoj pouci čovjeka na pobožnost, pohvalio ga je Nikola Nalješković, u čije je doba živio.“ Usp. *Fasti litterario-Ragusini*, 123. Crijević donosi njegov kratki životopis pod naslovom Fr. Marinus Galeatius, ali drži da on pripada obitelji Brugnola: „Est vero, cur credam eam e gente Brugnola originem traxisse, quae familia, olim inter cives satis honesta, ad nostra usque tempora, donec scilicet viguit, Galeatio cum Brugnola nomine notior fuit“ (Bib. Rag. II./III., 384)

²⁰¹ Serafinus Maria Cerva, *Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur*, ed. Stjepan Krasić. JAZU, Zagreb: 1975.,1977., 1980.

razlika što se Ferić ne sastavlja tek prozne biografske natuknice, nego koncentrira na hrvatska djela odabranoga autora. Radi ilustracije donosimo usporedbu dvaju pjesnika, Marina Krističevića i Džore Držića u djelima S. M. Crijevića, Slade-Dolcija s elogijem Đura Ferića.

	S. M. Crijević <i>Bibliotheca Ragusina</i>	S. Slade-Dolci <i>Fasti litterario-Ragusini</i>	Đ. Ferić <i>Elogia</i>
Marin Krističević	Illustres inter viros, qui seculo XV vixerunt, laudandus nobis est non ignobili Marinus Christichievich. Quis ille fuerit, quodve vitae institutum professus, mihi latet, at cum Illyricis Musis rationem habuisse certa res est. Extant enim nonnulla eius varii generis et argumenti poemata, sane elegantissima, descripta initio XVII seculi, quae hominem poeticae satis peritum demonstrant ²⁰²	Nobilis inter Illyricos poetas ineunte seculo XV habebatur, at praeter epigramma, quoad inter Carmina Sigismundi Mensii, nullum aliud ingenii eius monumentum. ²⁰³	Musa micat, Marine, tua inter carmina Mensi, auro inclusa velut gemmula barbarico. Interiere alia: at carmen breve mi satis ut te Eximii vatem nominis esse putem.
Džore Držić	(...) inter alias sacras piisque lucubrationes, quae extant, poema edidit longiusculum idemque elegantissimum <i>De castitate</i> inscriptum(...),	(...) illustrioribus nostris accensetur poetis. De ipso agit cum laude G. Benignus in Proloquio lib. V. sui operis de Natura caelestium	Forte mihi Aonides, sic dicere cepit Apollo quę scripsit noster carmina Darscichius

²⁰² Serafinus Maria Cerva, *Bibliotheca Ragusina*, tomus II., str. 380.

²⁰³ Sebastijan Slade, *Dubrovačka književna kronika*, str. 40.

	<p>multa etiam erotica scrpserat. Ex primis fuit Georgius qui Illyricas Musas coluit rationemque Illyricae poeseos illustravit.²⁰⁴</p>	<p>spiritum (...) Floruit anno 1490.²⁰⁵</p>	<p>Vix ea: Thespiades celeri per inane volatu alta petunt alti mēnia Ragusii. At nihil inveniunt, proh dedecus! Omnia tempus scripta viri, et fatum flebile sustulerant. Delius ut novit meritas exarsit in iras, mox ita deposita nube serenus, ait. Aurea si nostri perierunt carmina mystę at nomen truncis vivet in arboreis. Dixit, et insculpto cognatis nomine lauris Darscichio vitam restituissse ferunt.</p>
--	--	--	--

Signifikantno je da Ferić preuzima one pjesnike za koje i Crijević i Slade spominju da su drugovali s ilirskim muzama (*Illyricis Musis*), a taj se program provlači kroz cijelu zbirku *Elogia*. Ova zbirka svim svojim elementima pokazuje da je Ferić u pogledu književne forme

²⁰⁴ Serafinus Maria Cerva, *Bibliotheca Ragusina*, tomus II., str.106-107.

²⁰⁵ Sebastijan Slade, *Dubrovačka književna kronika*, str. 25.

bio konzervativan i da je posjedovao želju za afirmacijom narodnog genija. Time se Ferić posve približio nativističkim romantičarskim nazorima, te je u razdoblju ilirizma, zajedno s Bruerovićem i braćom Appendini, bio prepoznat kao nositelj prednacionalnih težnji u oblikovanju hrvatskog kulturnojezičnoga identiteta.²⁰⁶ To potvrđuje i podatak koji donosi Grubor u svojem radu o Feriću kao Iliru iz Dubrovnika, u kojem navodi koliko je njegov prijevod *Fabula*²⁰⁷ bio interesantan protagonistima ilirskoga pokreta, da su već 1836. godine doživjeli prijevode u *Danici*, i to iz pera Augusta Šenoe i Ivana Mažuranića.²⁰⁸ Smatramo da nije preuzetna tvrdnja da bi, da su bili objavljeni, njegovi pohvalni epigrami iz zbirke *Elogia* također potaknuli interes kod iliraca.

6.1.2. Interpretacija

Ferić predmetnu zbirku inaugurira s *Prospectus operis* u latinskim hendekasilabima. obraćajući se izravno čitatelju. Pjesnik izborom epiteta već u prvim stihovima izražava divljenje Dubrovniku nazivajući ga *musarum exregia artiumque cultrix*, a kao temeljni poticaj za pisanje zbirke *Elogia* Ferić navodi da dubrovačka mladež uopće ne čita hrvatske pjesnike i da je velik dio njihovih djela izgubljen, što čitamo u sljedećim stihovima:

*Quum raros manibus juvenulorum
Vates Illyricos feri viderem
et (quod tristius est acerbisque)
quum multa eximia interire scripta(...)*

Upravo se u spomenutomu *Prospectus operis* Ferić legitimira ne samo kao pjesnik fiziokratskoga pokreta, nego i predilirizma, jer starije hrvatske autore koji su djelovali od 16.–18. stoljeća, vidi kao instrument kohezije nacionalne zajednice i čimbenik homogenizacije hrvatske književnosti i zemalja. Nadalje, pjesnik u nekim stihovima eksplicitno definira svoju književnu sakupljačku preokupaciju kad piše:

*(...)quidlibet potui uspiam invenire
chartarum veterum recentiumque
descriptas volui bene arbitratus.*

²⁰⁶ Stjepan Čosić, „Luko Stulli i dubrovačka književna baština.“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 41 (2003), str. 272.

²⁰⁷ *Georgii Ferrichii Rhacusanni Fabulae ab Illyricis adagiis desumptae*, Rhacusae 1794.

²⁰⁸ Đuro Grubor, „Ferić – Ilir iz Dubrovnika“. *Nastavni vijesnik, list za srednje škole*, ur. Krsto Pavletić, knj. XVII., sv. 10. Zagreb: 1909., str. 724-725.

Već smo ranije spomenuli da prvu cjelinu rukopisne zbirke *Elogia* koja donosi pohvale dubrovačkih pjesnika čini 165 epigrama u ukupno 735 stihova. Već u prvomu elogiju posvećenomu Andriji Čubranoviću, portretirajući adresata pomoću poredbe s Vergilijem i Homerom, Ferić svoj književni credo naslanja na neoklasicistički književni etos:

*Virgilio fuerat quod Homerus, et Ennius, hoc est
noster hic Andreas vatibus Illyricis.*

Ferić je skloniji kraćoj formi epigrama koji čine jedan heksametar i pentametar, premda nerijetko nailazimo i na dulje epigrame poput 2. koji je posvećen autoru *Jeđupke*. Naime, ovaj epigram pripada skupini koja nije adresirana sigurnomu autoru, što je i *explicite* navedeno u naslovu: *quę fuerit Auctoris mens in Agyptia conscribenda*. Kao i u slučaju manjega broja epigrama iz ove zbirke, Ferić se odlučuje za hendekasilabe:

*Hęc Agyptia přecinens puellis
sortes, ingenium probat poetę,
illud cum haud aliter sibi liceret
qui dulci dominę suos amores,
hac feliciter explicavit arte.*

U slučaju kad se odluči stvarati u duljoj formi, Ferićeva je književna figurativnost usmjerena na jasnu argumentaciju i jasnu poantu, što se i može primijetiti u prethodnom epigramu o autoru *Jeđupke*²⁰⁹.

Drugi primjer kraće, odnosno Marcijalovske forme, vidimo u epigramu posvećenomu Vladislavu Menčetiću u kojemu se između ostaloga uočava i Ferićevo tipično adresiranje u kojemu navodi autora kojeg hvali i djelo po kojemu zaslužuje pohvalu: *Vladislavi Hieronymi Mentii auctoris carminis quod inscribitur Radogna*. Za djelo Ferić najčešće donosi i žanrovsku odrednicu što je u ovom slučaju *carmen* (pjesma). Osim na razini forme, u ovom se epigramu očitavaju konture klasičnoga Marcijalovskoga epigrama aluzijom na blagu mizoginiju,

²⁰⁹ Danas se teoretičari književnosti uglavnom slažu da je Andrija Čubranović fiktivni autor i da nikada nije postojao. Tiskanje *Jeđupke* pjesnika Andrije Čubranovića, koji nikada nije postojao, potaknuo je Nadal Budislavić. To izdanje Pelegrinovićeve *Jeđupke*, tiskano 1599., stvorilo je poslije velike nevolje jer se dugo i dakako neuspješno istraživalo tko je uopće taj Andrija Čubranović koji zapravo nikada nije postojao i kojega je Nadal Budislavić izmislio da bi uz pomoć te mistifikacije lakše deklarirao neke svoje rođačke veze koje su mu tko zna zbog kakvih kombinacija bile potrebne. Usp. Viktorija Franić Tomić i Slobodan Prosperov Novak, *Rani novi vijek*. Zagreb: 2022.

odnosno tipičan lik žene koja se svađa, a za što je, zbog šaljivoga sadržaja, najbolji protuotrov Menčetićeva šaljiva pjesma *Radonja*.

Ferić ne donosi pohvale autora isključivo za njihova vlastita autorska djela, nego pojedince također ističe i za vrlo uspješne prijevode i prepjeve. U takvim slučajevima Ferić u naslovu epigrama navodi ime autora i prevedeno djelo, kao što uočavamo u ovomu primjeru Ivana (Šiškova) Gundulića i njegova prepjeva Tassova *Aminte: Joannis Sigismundi de Gundula de Torquati Tassi Amynta a se Illyrice verso*. Od 4 epigrama koje je Ferić adresirao unuku slavnoga Ivana Gundulića, ovaj se osobito ističe s obzirom na Ferićevu neoklasicističku stilizaciju:

Gundula Radmillo nomen mutavit Amyntę

mutavit linguam, cętera conveniunt

*Imo ita conveniunt, Tassi ut post funera mentem*²¹⁰

imo edisse putem pectore Gundulidę.

U epigramu se može prepoznati anadiploza na kraju drugoga pentametra i početku drugog heksametra u frazi *conveniunt...imo ita conveniunt*. Osim toga izražena je i Ferićeva onomastička vještina po uzoru na antičke eponime, što se ogleda u terminu *Gundulidę*²¹¹.

Sljedeći zanimljiv primjer Ferićeve versifikacije nalazimo u epigramu adresiranom Stijepu Đurđeviću dubrovačkomu plemiću koji se rodio 1579. i koji je u mladosti počinio obilje prijestupa, pa su ga dubrovačke vlasti pred sud izvodile desetak puta. Optuživali su ga zbog ubojstava i zbog pokušaja ubojstava, zbog silovanja i zbog nasilja, a u tamnici gdje prema njemu nisu bili blagi proboravio je veći dio mladosti.²¹² Ferić donosi njegovu pohvalu zbog njegova najvažnijega djela, parodijske poeme *Derviš*²¹³:

Ingeniosus amor loquitur quoque barbara verba

Barbara sed dominę dulcia verba suę.

Dulcia lectori num sint petis? Apta movere

²¹⁰ Uočavamo dvije elizije u drugom heksametru, te jednu u drugom pentametru.

²¹¹ Primjerice, u prvom stihu Lukrecijeva epa *De rerum natura* čitamo *Aeneadum genetrix, hominum divumque voluptas (...)*

²¹² Viktorija Franić Tomić, Slobodan Prosperov Novak, *Književnost hrvatskog baroka. Ideje, osobe i mjesta književne proizvodnje* knj. VII. Zagreb: Fakultet hrvatskih studija, 2022. str. 121.

²¹³ Danas nisu poznate okolnosti u kojima je nastalo najvažnije Đurđevićovo djelo, njegova komična parodijska poema *Derviš*. Napisan u šestinama koje su kasnije postale dominantnim stihom u mnogih mlađih hrvatskih poema, ovaj je spjev o smiješnom turskom zaljubljeniku pobudio pozornost suvremenika. Mlađi naraštaji *Derviša* su često prepisivali i nad njim učili vještinu makaroničkoga pjevanja. U svom temeljnom tonu poema podsjeća na stvarno pjevanje onodobnih *Derviša* što ga je avanturist Đurđević mogao čuti i u najbližoj okolici Dubrovnika.

sunt risum: ergo meo dulcia iudicio.

U navedenom epigramu također se vidi stilska figura anadiploze kojoj je Ferić prilično sklon: *barbara verba...barbara sed (...)*. Također je indikativno da u ovom, a i u nekim drugim epigramima pjesnik *explicite* donosi vlastitu valorizaciju (*meo iudicio*), a konkretnom primjeru radi se o potvrdi šaljivosti Đurđevićeve poeme.

Ferić je u svoje pohvale uvrstio još jednoga dubrovačkoga renesansnoga pjesnika Saba Gučetića (de Gozze) Bendeviševića s dva djela, od kojih je jedno izgubljeno. Najprije donosi pohvalu prepjevane tragedije *Dalida*, napisane 1580., dakle u vrijeme kad su nastale i tragedije Gučetićevih nešto mlađih vršnjaka, Miha Bunića i Frana Lukarevića, kao i pastirske igre što su ih iz talijanskih izvornika ili sjećajući se Držićevih konvencija Dubrovčani obnavljali. Ferić u naslovu donosi i naslov izvornika *Cieco d' Adria*, saznajemo i da joj je autor Luigi Grotta (1541–1585). Ovaj je epigram u formi distiha:

In Dalida Adriacus tibi Cęcus lampada pęfert

*Plus Savine tuo lumine at illa micat.*²¹⁴

Drugo Gučetićevo djelo je drama *Arijadna* za koju Ferić u naslovu kaže da je izgubljena *ejusdem de Ariadnes dramate per iniuriam temporis ammisso vel dellitescente*. Epigram je vrlo zanimljiv zbog Ferićeve domišljate igre riječima:

Erraret cęco ne Theseus in Labirintho

ductu Arianęi staminis obtinuit.

Nunc aliter res est: Minoia Virgo per umbras

*ambulat, heu quali stamine repperiam!*²¹⁵

Pjesnik ovaj pohvalni epigram završava ushitom jer *Arijadna*, koju uz pomoć figure perifrize naziva kao *Minoia virgo*, luta u tmini, ali nema klupka pomoću koje se može pronaći budući da je ova Gučetićeva drama izgubljena.

Tri je pohvalna epigrama Ferić ispjevao u čast djela Marina Držića, a radi se o njegovim komedijama, zatim dramu *Posvetilište Abramovo* i manje poznata božićna pastorala *Porođenje Gospodinovo*, a upravo je tradicija božićne pastorale s kristijaniziranim arkadijskim prostorom bila plodna i dugotrajna, a osobito produktivna u 18. stoljeću. Ipak, valja reći i to da je Ferić

²¹⁴ Uočavamo po jednu eliziju u svakom stihu.

²¹⁵ Uočavamo jednu eliziju u drugom stihu.

potencijalno ovu pastoralu pogriješno pripisao Držiću, premda i u samom epigramu navodi Držića za njezina autora:

*Si quid committis scēnē, lex carminis esto,
ut personę habitus, verbaque conveniant.*

Mos hic Darscichii dio dat dia Puello

*verba rudis pastor rustica verba sonat.*²¹⁶

U ovom se epigramu jasno vidi Ferićev modus adaptacije, odnosno latiniziranja prezimena, što je prisutno i u drugim epigramima. Također, zanimljivo je u trećemu stihu primijetiti kako pjesnik rabi figuru popiptoton, a koristi i manje uobičajen apelativ *puello* umjesto *puero*, no sasvim je jasno da se u ovom slučaju za to odlučio *metri gratia*, to jest, kako bi heksametar mogao prozodijski funkcionirati. U posljednjem se pentamtru Ferić koristi figurom poliptoton s riječi *verba*.

Najveći broj pohvalnih epigrama, čak njih 17, Ferić je adresirao pjesniku Juniju Palmotiću, što ide u prilog činjenici da su Palmotićeve djela u Dubrovniku cirkulirala u raznim prijepisima. Koliko je Ferić cijenio Palmotićeve opus ilustrira epigram o njegove dvije pseudohistorijske drame *Pavlimir* i *Captislava*. Za Pavlimira je Palmotićeve građu preuzeo od Mavra Orbinija i on se posvema uklapa u novi libretistički hibridni dramski žanr. S druge pak strane, *Captislava* je najbolje sročena Palmotićeve ljubavna drama, odnosno scenska povijest čija se radnja smjestila u Dubrovnik, koji u Palmotićevoj dramskoj geografiji postaje središte slavenstva i mjesto gdje kraljuju Krunoslav i Ljubislava:

Nemo tibi in Patriam, Palmotta, fecundius a more est

Quamvis multa manu, consilioque gerat.

Nam tu non tantum hanc illustras carmine docto,

Libera quę Adriacis surgit aquis, Patriam.

Sed veterem, illam etiam manibus quę structa Quiritum

*cujus vix restant rudera, stare jubes.*²¹⁷

Ferić za Palmotića, najplodnijega dubrovačkoga dramskoga pisca 17. stoljeća, kaže da od njega nitko nije rječitiji, a to ne čudi budući da je Palmotiće nastavio literarnu perpetuaciju slavenstva. On je zamišljao Dubrovnik svojega vremena kao pozornicu na kojoj se pojavljuju slavne

²¹⁶ Uočavamo jednu eliziju u drugom stihu.

²¹⁷ Uočavamo po jednu eliziju u prvom, trećem, četvrtom i petom stihu.

ličnosti iz slavenske povijesti i tradicije, upravo ono što je Ferić nastojao imitirati kao je riječ o literarnom protoilirizmu.

U kraćem epigramu od jednoga distiha Ferić hvali Palmotićevo djelo *Fama*. U svojevrsnom *lusus verborum* s glaglom *canere* navodi da je Palmotić Famu ispjevao u kratkoj pjesmi, ali da će ona njega opjevavati vječnim glasovima:

*Tu, Palmotta, brevi cecinisti carmine Famam
te grata æternis vocibus illa canet.*

Sljedeća dva Ferićeva epigrama su vrlo kontrastni budući da se odnose na dva Palmotićeve djela dijametralno suprotne tematike. Riječ je o *Govnaidi* i *Kristijadi*. Signifikantno je da prvo djelo Ferić inferiorno naziva *scriptum*, to jest 'spis', za koji kaže da bi htio da je vječno ostalo u tami kako ne priliči njime zaglupljivati pisaljku²¹⁸:

*Hoc scriptum tenebris utinam latuisset in imis
turpari calamum stercore non decuit.*

S druge strane, za drugo djelo, kršćanski ep *Kristijada*, Ferić navodi da će njegov pjesnik biti ovjenačn i profanim lovorovim vjencem, ali i da će ga sam Krist okruniti na nebesima.

*Bis genitum Palmotta tuo dum carmine legem
qua tibi monstrat iter Musa Latina, canis.
Ecce coronatum bis te, et Parnasside lauro,
Et quam dat Regnis Christus in æthereis.*

Zanimljivo je spomenuti pohvalne epigrame o djelima Mavra Vetranovića, kojeg Ferić naziva opatom s Mljeta (*abbas Melitensis*). U općem sudu o njegovim djelima Ferić piše da Vetranović robuje talentu i da zanemaruje umjetnost, ali i da mu nitko ne će biti ravan. Također donosi usporebu kako je i dobri Vergilije preuzeo sve ono najbolje:

*Dum nimium ingenio indulget Vetranius artem
negligit: hoc jungat, nemo secundus erit.
At non despicias; gemmas nam fertur ab Enni
collegisse bonus stercore Virgilius.*

U drugom epigramu o Vetranovićevom prikazanju *Suzana čista* u kojem se pokvarenost onih koji su preuzeli obvezu živjeti čisto iskazuje nizom slika koje kao da su stigle iz neke gnjevne

²¹⁸ Premda je *Govnaida* nastala na mah i premda je bila vrtna improvizacija, ona nikako nije bez svojih književnih srodnika, pa čak i izravna poticaja. Taj poticaj Palmotić je pronašao u djelu Tommasa Stiglianija, autora poeme *La Merdeide*. Tu je poemu Palmotić mogao poznavati jer je bila tiskana 1629. i kasnije često pretiskavana.

karnevalske pjesme. Za to djelo Ferić navodi da je jednostavno, ali ga posebno hvali jer se Vetranović držao historiografskih činjenica:

Cur adeo hæc simplex prodit Susanna? Quod auctor

latum unguem a sacra non abit historia.

Važnije u poznatije Vetranovićevo djelo *Posvetilište Abramovo* koji je pisac investirao najveću količinu svoje energije te ga je čak ostavio u pet međusobno vrlo udaljenih varijanata, od kojih je jedna, kako se po neizravnim i jedino na tradiciji temeljenim vijestima može pretpostaviti, bila izvedena pred Kneževim dvorom 1546. Ono što je Vetranovića poticalo da više puta obavlja pokuse s biblijskom građom o Abrahamu bilo je prije svega pitanje rasporeda fabulativne energije u drami i uspostavljanje intenzivnijih odnosa između likova i publike. Ferić načelno tvrdi da griješe svi koji duge i neistinite prikaze, ali za Vetranovićevo *Posvetilište* kaže da mu se dopada iako i on griješi u te obje stvari. Zanimljivo je primijetiti da Ferić sintagmu *Dędala tellus* preuzima iz Lukrecijeva epa *De rerum natura* ali i drugi elementi podsjećaju na Lukrecijev opis žrtvovanja Ifigenije iz druge knjige spomenutoga epa.²¹⁹ Također, u posljednjem se stihu može vidjeti kako se Ferić ponovno koristi figurom poliptoton s odnosnom zamjenicom *qui...quo*.

Qui vel longa facit, vel falsa episodica, peccat,

Maurus utroque licet peccet, utroque placet.

Nam quidquid florum et fruticum fert Dędala tellus

quidquid et in terris nascitur alituum

Ut Sarę imminuat curas, hoc monte locavit,

*qui vir, quo soboles unica carpit iter.*²²⁰

Treba spomenuti i jedan od duljih epigrama posvećen opusu Džore Držića za koji Ferić tvdi da je izgubljen, no on nije bio u posjedu Držićevih rukopisa koji su otkriveni tek kasnije kao što je slučaj s pastirskom eklogom *Radmio i Ljubimir* koja je otkrivena tek 1963. godine u Dublinskom rukopisu.²²¹

Forte mihi Aonides, sic dicere cepit Apollo

quę scripsit noster carmina Darscichius

Vix ea: Thespiades celeri per inane volatu

alta petunt alti męnia Ragusii.

²¹⁹ Lucr. *De rer. nat.* I, 78-101.

²²⁰ Uočavamo po jednu eliziju u prvom, trećem i petom stihu.

²²¹ Josip Ham, *Čakavština Džore Držića*, 61

At nihil inveniunt, proh dedecus! Omnia tempus

scripta viri, et fatum flebile sustulerant.

Delius ut novit meritas exarsit in iras,

mox ita deposita nube serenus, ait.

Aurea si nostri perierunt carmina mystę

at nomen truncis vivet in arboreis.

Dixit, et insculpto cognatis nomine lauris

Darsichio vitam restituuisse ferunt.

U ovomu se epigramu ponovno primijetiti Ferićeva vještina interpolacije klasičnih frazema poput *alti męnia Ragusii* koji jasno aludira na Vergilijevu Eneidu²²². Nadalje, Ferić uvodi mitološke nimfe Tespeje koje u letu hitaju prema dubrovačkim zidinama, ali ne pronalaze ništa. No Držić se svojim opusom toliko etablirao da Ferić govori da će njegovo ime živjeti u deblima stabala, što je simbol trajnosti i postojanosti.

Pored nekoliko epigrama koje je posvetio opusu Dominka Zlatarića, ističe se onaj u kojem ga hvali kao najplodnijeg epitafičara hrvatske renesanse. Naime Zlatarić, najmlađi član Akademije složnih²²³, autor je desetka vrlo dobrih prigodnih pjesama, među kojima se kvalitetom izdvajaju pjesme u smrt (epitafi) prijatelja i najbližih, a pisao je i liriku na talijanskom jeziku, od čega se sačuvalo tek nekoliko posvema konvencionalnih primjera. Ovaj je epigram zanimljiv jer Ferić u njemu na neki način apostrofira intenciju svoju zbirku *Elogia* kad za Zlatarića navodi da će zbog njegova pera mnogi učeni ljudi domovine živjeti stoljećima, aludirajući naravno na epitafe koje im je posvetio. Bez sumnje da je i sam Ferić ovom svojom zbirkom imao sličnu ideju vratiti na obzore kolektivne dubrovačke memorije renesansne pisce među kojima su neki bili potpuno zaboravljeni. Stoga Ferić sebe uvodi kao lirski subjekt koji u posljednjem pentametri moli Zlatarića da mu na grob postavi epitaf koji bi u hrvatskome prijevodu glasio: Ovdje počiva Dominik iz roda 'Zlatnih', a kakav to čovjek bijaše reći će ti Padova i domovina.

O cujus calamo diuturna in sæcula vivent

Inclyta tot patrię Dominice ingenia.

²²² Verg. *Aen.* I, 7.

²²³ Akademija složnih (*Accademia dei Concordi*) bilo je književno društvo osnovano u Dubrovniku u prvoj polovini 16. stoljeća. Akademiju je osnovao Sabo Bobaljević Mišetić u Palači Sponzi po ugledu na talijanska književna društva, a članovi su joj bili i neki važniji dubrovački pisci. Od 1599. do 1604. godine djelovala je pri isusovačkom Rimskom kolegiju *Academia linguae Illyricae*, kojoj je glavni cilj bio učenje hrvatskoga jezika. akademija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 1.12.2024. <<https://enciklopedija.hr/clanak/1060>>.

*Da mihi, sicca tui qua corporis ossa quiescunt
hoc carmen solum atque unicum ut urna habeat.*

Dominicus jacet hic: Gentem tibi dixerit aurum

„Quantus erat, Patavi urbs, dixerit, et patria.“

Ovaj je epigram eklatantan primjer kako Ferić stihove impregnira rodoljubljem jer je upravo *patria* čest termin u velikom broju njegovih epigrama. Osnim toga, zanimljivo je primijetiti *lusus verborum* sa Zlatarićevim prezimenom, kojeg Ferić u posljednjem stihu perifrazom opisuje kao *gentem...aurum* što je nedvosmislena i jasna aluzija na obitelj Zlatarić.

Neke pjesnike Ferić nije hvalio, nego ih je kritizirao kao što je slučaj sa Šimunom Zlatarićem, sinom gore spomenutoga Dominka, pa ga Ferić naziva *Aurati consos*. On je uz neka originalna djela prepjevao prvu knjigu Ovidijevih Matamorfoza i naslovio ju *Knjiga parva Pritvora Ovidova*, ali ju je objavio tek njegov nećak Ignjat Đurđević. Ferić o tom njegovom prepjevu nema pohvalno mišljenje:²²⁴

Mutatas inter formas quas iste canebat

Aurati consors nominis atque lyrę.

Hoc quoque, ni abstineat, vidisset Patria monstrum

hunc in Nasonem vertier Illyricum.

Za njegov prepjev navodi da je *monstrum*, odnosno čudovište, ali se Zlatarić, kako Ferić navodi, nasreću suzdržao od daljnjega prevođenja, pa je preveo samo prvu knjigu Metamorfoza. Čini se da je bio uspjeliji njegov prepjev Ovidijeve pripovijest o Heroji i Leanderu iz Heroida, koja je u Dubrovniku uživala veliku popularnost jer je povezana i sa zbiljskim događajem koji se ondje prepričava, a koji se dogodio u XV. stoljeću kod otoka Lopuda.

Ferić je rodoljubni sentiment iskazao u pohvalnom epigramu Stjepanu Benešiću ispjevanom u hendekasilabilma. Benešića je pjesnik cijenio zbog zbirke hrvatskih poslovice i poslovičnih izraza *Ilirske izreke (Adagia Illyrica)*, koji je posvetio dubrovačkomu plemiću Luji Saračiću. Naime, Ferić je i sâm sastavljao slične kompendije po uzoru na Erazmova *Adagia*, a za Benešićeve *patrię loquelę* kaže da ih često koriste Dubrovčani *usurpare solent...singulas in horas*. Ovaj epigram pokazuje kako Ferić cijeni autore s kojima dijeli zajednički interes, napose ako je riječ o skupljanju narodnih poslovice.

²²⁴ Usp. Željko Puratić, nav. dj. 62.

U dva je epigrama Ferić pokazao koliko cijeni opus Ivana Gundulića, a radi se o njegovom djelu *Osman i Suze sina razmetnoga*. Naime, Ferić apostrofira činjenicu da je Gundulić pokazao umješnost komponiranja na narodnom jeziku: *Gundula quid valeat, patria lingua docet*. Nadalje, on se također koristi antičkim mitološkim instrumentarijem spominjući ilirske muze i mogućnost da se s Osmanom rađa nova Ilijada:

Illyricis namque ausus epos tractare Camēnis,

Spem dat posse novam nascier Iliadem.

U drugomu epigramu *De filio progido*, to jest, o razmetnom sinu, Ferić ima mišljenje da je Gundulić minuciozno portretirao razmetnoga sina, ali i da je na šaljiv način izmijenio crkvene pjesme u tome djelu:

Et tu rem similem pręstas modo namque jocosa

mutasti sacris carmina carminibus.

U posljednjem stihu uočavamo poliptoton u imenici *carmina* kojom se Ferić često koristi.

Manje poznatomu pjesniku Vlahu Vodopiću posvetio je Ferić sažet, ali jezgrovit i zanimljiv epigram koji odiše Maricijalovskim stilom. Ferić kaže da njegovo prezime dolazi od naziva za pitku vodu, *a pota unda* ali da je Vodopić pio vodu sa Kastalijskoga izvora²²⁵, aludirajući time na njegovu trajnost i besmrtnost. Vodopića, o kojemu nemamo puno biografskih podataka, spominje Serafin Marija Crijević djelu *Bibliotheca Ragusina* i Sebastijan Slade Dolci u *Fasti litterario-Ragusini*. Sačuvale su se dvije poslanice koje mu je uputio Nikola Nalješković s kojim je prijateljevao.

Jedina pjesnikinja koju Ferić spominje je Anica Bošković i njezin *Razgovor pastirski varhu porođenja Gospodinova jedne djevojčice Dubrovkinje* tiskan u Veneciji 1758., i kao i njezin *Križni put*. Ferić u jednom distihu sumira to djelo što nam omogućuje shvatiti njegov versifikatorski potencijal:

Quum puer hic soboles sit Virginis ipseque virgo

qum bene virginea voce canendus erat.

²²⁵ Kastalija (grč. Κασταλία, Kastalía), u antičko doba, sveti izvor na grčkoj gori Parnasu koji je ispod stijene, iz umjetno napravljene pećine, dalje otjecao i protjecao Delfima. Prema mitu ime je dobio po nimfi koja se u njem utopila bježeći od Apolona. Bio je posvećen Apolonu i muzama, a voda je služila u obredne svrhe. Prema predaji iz helenističkoga doba, voda iz Kastalije davala je pjesničko nadahnuće. Kastalija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 2.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/kastalija>>.

U prvom stihu Ferić se ponovno koristi riječju *virgo* u figuri poliptoton, ali na razini sadržaja je signifikantno kako navodi da se novorođeni Krist rođen od Djevice, mogao također opjevati samo iz usta djevice, misleći na Anicu Bošković jer je znao da je ona boravila u dubrovačkom samostanu svete Katarine. To ide u prilog činjenici kolika je bila receptivna snaga dubrovačke sredine, budući da je Anica Bošković bila Ferićev suvremenik i da ju je odlučio uvrstiti u svoj *Elogij*.

U drugom pohvalnom epigramu koji joj je posvetio, Ferić spominje njezinu poemu *Razgovor na križu s Isukrstom propetijem*, koji simplificirano naziva *Via crucis*. U ovomu se epigramu Ferić služio kontrastnim opisima jer u prvom distihu spominje strahote Kalvarije koja je posvuda pošćropljena krvavim znojem, ali poema Anice Bošković i njezin 'slatki pjev' odagnava dio te kalvarijske muke i gorćine:

*Tota est Calvarii horrificis via consita dumis
Conspersa et guttis undique sanguineis.
Anna sed ambrosia multum dulcedine cantus
temperat, et partem tollit amaritię.*

Koliko je Ferić svojim književnim profilom bio uronjen u duhovnu klimu i intelektualnu atmosferu Grada, potvrđuje njegov sentiment prema prevoditeljskoj praksi koju je često hvalio i prepoznao kao sastavni dio dubrovaćke kulturne legitimacije. U tome kontekstu valja izdvojiti nekoliko pohvalnih epigrama Luku Mihovu Buniću, nešto starijemu Ferićevu suvremeniku koji se pored stvaranja originalnih stihova njegovao i prevoditeljsku praksu. Prvi epigram *Lućę Michaëlis de Bona de IV. libro Aeneidos a se in Illyricum carmen translato* tematizira njegov prepjev IV. knjige Eneide zbog kojeg ga Ferić neizmerno hvali biranim rijećima uz nadu da bi on uz svoj talent mogao prevesti cijeli Vergilijev opus:

*Undenos similes tibi si Ragusa tulisset
Vates, Virgilii qui sequerentur opus;
Quę nunc particula est divineę Eneidos, esset
Integer Illyrico carmine Virgilius.
Quid loquor? Unus eras operi satis ipse, superque
ad se alię at citharam res rapuere tuam.*

Drugi pak epigram govori o prepjevu Horacijevih *Sermones* na hrvatski jezik. Prema Feriću Bunić je prvi koji je omogućio da Horacije 'progovori' hrvatskim jezikom i to na ispravan

način tako da se piše o manama bez da se spominju osobe: *parcere personis, scribere de vitiis*.

U nekoliko je epigrama Ferić obradio autore koji su se dotaknuli poznatoga dubrovačkoga potresa iz 1667. U jednom je epigramu objedinio dvojicu autora, Nikolu Bunića i Baru Betteru. Ferić iznova afirmira svoju versifikatorsku vještinu u drugom stihu, kad se, uvodi retoričko pitanje, pita tko je bolje dočarao taj strašan potres, a odgovara da je to onaj koji ga je prikazao bijednijim:

Triste Bona exitium Patrię, Bettheraque scribunt:

Quis melius pingit? Qui miserabilius.

U drugom i nešto duljem epigramu *Petri Canavelli in idem argumentum* Ferić uvodi sebe kao lirski subjekt i konfabulira s Kanavelićem koji je, za razliku od Ferića, sam doživio taj strašan potres. Smatra da je Kanavelićev izvještaj toliko vjerodostojan i živopisan da mu se, dok ga čita, i samom čini da se nalazi usred potresa:

Quamvis exitium Patrię mea tempora longe

precessit; tibi quod, Petre, videre fuit.

Attamen in luctu heu! videor miseroque tumultu

versari quoties hæc tua scripta lego.

Quin loquor attonitus; post flebile funus eodem

haud trepidant Cives ponere tecta solo?

Ferić je prvu cjelinu zaključio s *conclusio operis* u hendekasilabima. Odmah u prvom stihu tvrdi da je prilikom sastavljanja *Elogia* slijedio Sebastijana Sladu-Dolcija (*Hi sunt, quos ego Dulcium sequutus in album retuli meum*). Za razliku od Slade koji donosi prozne bilješke 271 književnika s područja Dubrovnika, Ferić ih obrađuje 74, ali spominje i neke autore koje Slade ne navodi. Ipak, najveća je razlika na razini forme jer se Ferić elogijima i žanrovski odredio u skladu sa svojim pjesničkim *credom*. Ferić je svjestan da nije obuhvatio sve autore, od kojih onda neke i spominje služeći se retoričkom figurom *praeteritio rhetorica*, a to su Zamanja, Kaboga i, kako kaže, šest stotina drugih pjesnika.

U drugom dijelu rukopisa, koji je naslovio *Elogia nonnulorum civium Ragusinorum qui soluta numeris oratione Illyrice scripserunt*, Ferić ponovno u formi epigrama donosi pohvale Dubrovčana, ali ovoga puta samo onih koji su pisali prozna djela. Ukupno donosi 18 epigrama

u se kojima mahom radi o redovnicima i njihovim propovjedima, panegiricima ili životopisima svetaca, ali ima i poneki epigram posvećen laičkom autoru.

Među ostalima izdvojiti ćemo nekoliko epigrama iz ove cjeline, a prvi je *Georgii Bassich Societatis Jesu eximii concionatoris*. Kao što je iz naslova razvidno posvećen je dubrovačkomu isusovcu i propovjedniku Đuri Bašiću²²⁶. Ferić i u ovom epigramu postaje lirski subjekt jer je i sâm bio na njegovim propovjedima, i k tomu je još bio toliko ganut da je plakao:

*Hunc quoque Divini præconem dicere Verbi
me juvat, e cujus, sæpius eloquio
Pendebam, et largos fundebam lumina fletus
humanis usque adeo cordis erat Dominus. (...)*

Drugi epigram sročeni u formi hendekasilaba posvećen je franjevcu Inocentu Grgiću²²⁷ o njegovu djelu *Nauk karstjanski kratak* ili *Innocentii Garghich Ordinis Minorum de Doctrina Christi Illyrice conscripta*. U ovomu je epigramu zanimljivo primijetiti kako Ferić Franjevački rad naziva *Seraphica cohors*, ali ponovno je prisutan i njegov rodoljubni sentiment u frazi *patrię suę laborem suscepisse volens*. Grgićev stil karakteriziran je sintagmom *melliflua locutio* koja nije prisutna samo u njegovim propovjedima, nego također i u knjigama, odnosno katekizmima.

Epigram *Domini Ignatii Georgii Abbatis Melitensis de Vit S. Benedicti elegantissime ab eo conscripta*, kako se iz naslova može razumjeti, govori o Đurđevićevom Životu sv. Benedikta. Prema Feriću, mnogi se čude što je Đurđević uspio sastaviti takav životopis:

*Sic pulchre, o Ignati, Benedicti scribere vitam
Mirantur quidam te potuisse tui.*

²²⁶ Prešutjevši svoje ime u Mlecima je kod Simeona Occhijs 1765. izdao na hrvatskom kršćanske propovijedi za nedjelje i blagdane preko godine s dvije dodatne propovijedi, od kojih je jedna o blagodatima crkvenih ljudi, a druga o odgoju djece. Neizdane su ostale njegove korizmene propovijedi na talijanskom i djelo *Elogia Ragusinorum Jesuitarum usque ad hæc tempora defunctorum*. Na latinskom je pisao kontraverzije protiv heretika, koje su zbog njegove smrti ostale nedovršene. Preminuo je 1765. u 72. godini. Slade, Sebastijan. 1767. *Fasti litterario-Ragusini sive virorum litterarorum qui usque ad annum MDCCXLVI. in Ragusina claruerunt ditone prospectus*. Venetiis: Excudebat Gaspar Storti. (Prijevod: *Dubrovačka književna kronika*, Zagreb 2001.) str. 108.

²²⁷ Inocent Grgić (Vid kraj Metkovića, 1691 — Dubrovnik, 15. I. 1776) bio je franjevac rodom iz Vida kraj Metkovića. Dva puta obnašao je dužnost kao strješine dubrovačkog franjevačkog samostana. Autor je katekizma *Nauk Kaerstjanski* koji je objavljen u Veneciji 1750. godinine.

No Ferić odgovara da se on ne čudi jer je pravedno i pošteno da djeca pišu o životu svojega oca, aludirajući na taj način na Đurđeviću pripadnost benediktincima jer je on bio opet na Mljetu što je Ferić spomenuo i u naslovu epigrama.

Pace tua, non miror ego, vir maxime, namque

Natorum est vitam rite referre patris.

6.2. Epigrami o našijencima (*Epigrammata de nostratibus*)

6.2.1. Struktura, autograf i prijepisi

Druga rukopisa zbirka koja je bila tema ovoga doktorskoga istraživanja naslovljena je *Epigrammata de nostratibus*, odnosno epigrami o našijencima – ondašnjim Dubrovčanima. Ferićev autograf kojim smo se služili nalazi se u Znanstvenoj knjižnici u Dubrovniku pod signaturom 126., dok se prijepisi nalaze u Knjižnici Male braće (ms. 180) u Povijesnom arhivu u Dubrovniku u prijepisu Luke Pavlovića.²²⁸ Autograf je ispisan na *recto* i *verso* foliji a Ferić nije navodio paginaciju, nego samo numeraciju epigrama koja je označena lateralno na lijevoj margini uz prvi stih. Samo jedan epigram u cijeloj zbirci ima naslov. Ferić je također u tekst intervenirao donoseći bilješke o osobama na način da je najčešće stavio asterisk(*) iznad pojma, a onda ga objašnjava na dnu folije, ili rjeđe ispod predmetnoga epigrama. Kada je htio nešto posebno naglasiti Ferić je onda odlučio podvući te riječi ili stihove, a to je poglavito činio u slučaju citiranja ili parafraziranja nekih, uglavnom antičkih autora. Kad je riječ o opsegu zbirke, nju ukupno čine 1202 stiha u 105 epigrama, iako Puratić tvrdi da ih je 110.²²⁹ Razlog je tomu što je Ferić intervenirao u numeraciju pa nakon 102. epigrama dodao bilješku *alibi ponantur 4 sequentia epigrammata*, to jest da 4 epigrama koji slijede treba premjestiti drugdje, ali ih numerira sa 103, 104 i 105, dok je onaj pod broje 106. izostao. Iz rukopisa se može zaključiti da je sâm Ferić često intervenirao u pojedine epigrame, napose na kraju zbirke.

Za razliku od prethodne zbirke *Elogia*, u ovoj se Ferić afirmira kao kanonski epigramatičar nasljedujući u potpunosti antičku praksu. U tom smislu najveći dio zbirke čine epigrami šaljivoga i podrugljivoga karaktera a glavni likovi su Dubrovčani Ferićevi

²²⁸ Usp. Puratić, nav. dj. 128. bilješka 108.

²²⁹ „Ova zbirka pravih originalnih epigrama, njih 110, bitno se razlikuje od one veće zbirke(...).“ Puratić, nav. dj. 50.

suvremenici, među kojima on neke spominje imenom, dok su neki skriveni pseudonimima ili se pak radi o nama danas potpuno nepoznatim osobama. Ono što upečatljivo na formalnoj razini jest činjenica da se radi o duljim epigramima od prosječno 12 stihova, pa onih u formi distiha gotovo da i nema. Ferić uzima tematiku iz svakodnevnoga gradskoga života, pjeva o zgodama za koje je čuo ili na drugi način saznao, a među trgovcima se ne libi spomenuti ni svećenike, franjevce i odvjetnike. Tek malen broj epigrama govori o prošlim događajima jer Ferić nastoji biti aktualan, a među umrlim osobama spominje samo Sebastijana Sladu-Dolcija i Ignjata Đurđevića.

Ne treba čuditi da Ferić piše satirične epigrame kad je javni i domaći život Dubrovnika bio pun svakakvih poroka. On te poroke odbija na ljudsku glupost, ali pri tome se ne osvrće samo na Dubrovnik, nego i na društvo uopće, kakvo je bilo posvuda u njegovo vrijeme. Ipak, Dubrovnik nije baš bio toliko moralno propao, kako bi se po Ferićevim stihovima moglo zaključiti, ali je u prirodi satiričnih epigrama da se poroci preuveličavaju.²³⁰ Može se pretpostaviti da je Ferić za dobar dio šaljivih zgoda dočuo na književnim sastancima, napose u Sorgovoj akademiji, kad je kolegama čitao svoje latinski pisane basne. Neke od osoba koje Ferić spominje u ovim epigramima su: Josip Betinelli zvani Gobbo, kanonik Miho Menze zvan Tempesta, Petar Balletini, Martolica Boždari zvan Bugarin, Natalis Saraka, advokat Miho Tudizi, Savino Luciani Pozza, Anica Lardokuša, zločinac Mordžin, konzul Prevaux, špijun Remedelli, Paulo Roini, Nikola Gozze zvan Tabakin, liječnik Petar Bianchi, Ivan Aletin, Petar Aletin, Marin Zlatarić zvan Mačak, Didak Arboscelli, trgovac Luko Milković, Maro Zamanja, Mate Bandur, Antun Dordelli, Orsat Ranjina zva Čikuta i drugi.²³¹

Što se tiče kronologije ove zbirke teško je odrediti kad je Ferić započeo sa sastavljanjem satiričnih epigrama, ali zbog epigrama 19 sa sigurnošću možemo znati da ih je pisao i 1813. i 1814. godine. Naime, potvrdu za taj *terminus post quem* nalazimo u spomenu skorašnje smrti Džona Rastića koji je preminuo 30. III. 1814., pa možemo pretpostaviti da je taj epigram Ferić pisao za vrijeme njegove bolesti. S druge strane, treba uzeti u obzir činjenicu da je nakon smrti dubrovačkoga biskupa Banija 15. IV. 1815. Ferić postavljen za vikara Dubrovačke biskupije, a tu je službu obnašao do smrti. Teško je pretpostaviti da je za to vrijeme njegova književna produkcija bila na istoj razini.

²³⁰ Josip Bersa: Dubrovačke slike i prilike, Hrvatski zapisnik, Hannover-Čakovec 2002. str. 174.

²³¹ Puratić, nav. dj. str. 51.

6.2.2. Interpretacija

Ferić ovaj rukopisni korpus inaugurira s nekoliko šaljivih epigrama, prvi među njima govori o nekom dubrovačkom plemiću Prokulu, koji je u jesen vraćajući se u grad morao obaviti nuždu uz put:

Vectus equo, agricola pręeunte redibat in urbem

Proculus autumni tempore frigiduli,

ilicet alvus faecale in terra ponere cogit onus

Laxior in terram ponere ventis onus.

Međutim, dogodilo se da je stolica slučajno završila u njegovoj torbi *In peram insueto tramite stercus iit*. U potrazi mu je pomogao neki seljak koji mu je rekao da pogleda u torbu i da će ga ondje naći.

Dumque aciem explorans fert undique, villicus olli,

Mitte manum in peram, nam tibi stercus ibi.

Vire patricies famulus Racusinus, quę extincta.

Ne možemo sa sigurnošću reći radi li se ovdje o pravom ili izmišljenom imenu plemića, ali je u ovom događaju vjerojatno sudjelovao netko iz plemićkih obitelji jer Ferić u komentaru kaže da je ta obitelj *extincta*, odnosno ugašena, pa je vjerojatnije da je to reminiscencija na zgodu iz prošlosti koju je Ferić negdje dočuo.

Ferićev satirični žalc dominantan je u epigramu 4 koji ima jaku i uočljivu poantu. U njemu su glavni likovi neki čovjek iz obitelji Getaldić (*vir vitiosus de familia Ghetalda*) koji je na tlu skupljao rogove životinja i stavljao ih u torbu. Na to mu je došao neki upravitelj Hyllidis iz Orebića (*Sabioncello*) i dok su zajedno hodali upravitelj je upao u rog(!) i izvrijeđao Getaldića na što je dobio poučan odgovor:

Qui verbis alios sine causa admordet amaris,

Audiri a lęsis asperiora solet.

Sljedeći zanimljiv epigram u kojem se Ferić na zajedljiv način obraća teozozima govori o senatoru Andriji de Paulis kojemu je ispao novčanik ali zbog toga nije pretjerano žalio. Međutim, netko mu je rekao da se izgubljene i pronađene stvari u Dubrovniku vraćaju svojim vlasnicima ako se to razglasi na trgovima:

In nostra amiseę crebro reperier urbe

*Res suescunt dominis restituique suis,
Per fora, perque vias mendicus clamitet ergo
Digna repertori pręmia pollicitus.*

De Paulis se zahvalio na savjetu, ali kaže da ne bi htio da njegov novčanik pronađe neki teolog jer bi imao razloga da mu ga ne vrati. Tu sasvim sigurno možemo primjetiti invektivu usmjerenu prema dubrovačkomu kleru koji Ferić proziva zbog materijalizma i gomilanja novca, što je u suprotnosti s kršćanskim skromnosti:

*Tu mihi consilium pulchrum das, inquit, et hujus
Spem mihi reddendę dulcis amice, facis.
Nolim at theologus reperisset forte quis illam,
Nam titulum cur non reddat, hic inveniet.*

U 10. epigrami Ferić govori o nekom papi, vjerojatno o Piju VII. Epigram počinje tako da žena vidi muža koji je žalostan, i kad od njega želi saznati razlog, ovaj joj priopći:

*(...) Almę qui pręsidet Urbi
Nos contra iratus jam movet arma Pater.
Aspiciens totve illa virum, vos causa, quid illum
Vestra, inquit, fecit curia Pontificem?*

U sintagmi *alma Urbs* treba se čitati Rim, ali teško je zaključiti o kojem papi Ferić govori u ovom kontekstu. Žena pokušava utješiti supruga činjenicom da ga nije dubrovačka kurija postavila za papu i da se ne brine.

Drugi primjer epigrama u dijaloškoj formi između žene i muškarca je onaj u kojem su tema svetci zaštitnici Venecije u Dubrovnika. Naime, neka je žena, čuvši da je sv. Marko evanđelist, upitala nekog patricija je li i sv. Vlaho također evanđelist, što je ovaj zanijekao:

*Marcum Urbis Venetę patronum Epidauria dici
Evangelistam fęmina ut audierat,
Patritium petiti illa virum, num et Blasius esset
Qui Racusanae pręsidet? ille negat.*

Na to mu je ona predložila da izglasaju da i sv. Vaho postane evanđelist da ih Venecija ne bi i u tome smislu nadvladala. U tome sasvim jasno čita da Ferić piše o rivalstvu između Venecije u Dubrovnika:

*Per vestra ergo illum suffragia vos quoque talem,
Hoc nos exsuperet ne Veneta urbs, facite.*

U 15. epigramu koji pripada rijetkima od samo dva stiha, Ferić se ismijava nepismenosti nekoga Dubrovčana Sekunda Bucchije, sina dubrovačkoga plemića Baltazara. Ferić ga proziva zašto je mjesec *Aprilis* napisao s dva 'l', na što mu ovaj odgovara da će to ispraviti dodajući i treće – što je također pogrdno. U ovome epigramu nailazimo i na sinkopiranu inačicu 2. lica perfekta, pa Ferić zbog metra piše 'scripsti' umjesto *scripsisti*:

Cum duplici „l“ vocem Aprilis cum Bucchia scripsti?

Corrigo, ait, facile, tertiam et apparuit.

Ferić na neki način podrugljivo govori o Dubrovniku u 17. epigramu. U njemu se pojavljuje dubrovački gospar (*herus*) Petar Balletini koji je sa sobom u Grad poveo priprostog seljaka koji nikad nije vidio Dubrovnik, a ni neku civiliziranu gradsku sredinu:

Quendam herus agricolam rudiozem adducere secum,

Cui prius haud umquam visa Racusa, volens (...)

Kad je opazio gradske zidine i stao im se diviti ne znajući što vidi, rekao je gosparu kako vidi veliku štalu i pita se kako bi tek u njoj trebala biti velika goveda:

Urbs unde assurgens mēnibus aspicitur,

Ille alia haud noscens nisi tecta agrestia tantum,

Et jumentorum quadrupedum stabula,

Quam stabulum immane aspicio domine, inquit. In illo

O quam etiam immanes est opus esse boves!

Ovo je jedan od epigrama kojim se Ferić koristi kako je Dubrovnik onima iz vana naizgled čini kao kulturni i civilizirani grad, no i u njemu ima nemoralna, pa ljepota gradskih zidina i spomenika nije ogledalo ćudoređa.

Primjer jezičnoga šaljivoga epigrama Ferić je posvetio i patriciju Nikolici Buniću koji je dugo izbivao izvan domovine i nikad nije bio u Italiji:

Patricius quidam a patria cum noster abesset,

Vidissetque oculis, haud animo Italiam

Nakon što ga je ugostio neki Talijan i pitao ga tko je, Bunić je odgovorio da je *equus* odnosno 'konj' grada Dubrovnika, na što mu je ovaj sa prismjehom dobaci i pitao gdje su mu preostale dvije noge, na što se Bunić ispravio:

Hic nostrum Latia ut lingua quis et unde petivit.

Sum Racusanę, reddidit urbis equus.

*Subridens ille hęc ad verba, tibi ergo relictı
Dic duo ubi reliqui quęso fuere pedes?
Dicere eques volui tunc ille. – Ita mercule, nam te
Littera quadrupedem fecerat illa prior.*

U sljedećem primjeru Ferić opet pokazuje da je sklon dijalogiziranju u epigramu, a riječ je o 43. epigramu u kojem spominje dominikanskoga izaslanika u Malom vijeću. Dominikancu ne spominje ime, ali ga perifrazom naziva *electus Gusmani patris* prema prezimenu sv. Dominika. Dok je on govorio ustao se rektor Luko Sorkočević zvanı Debov ali se zbunio i nije mogao ništa izgovoriti rekavši da je sve znao ali je zaboravio:

*Quı mi, ait, accidit hoc? Certe omnia rite sciebam
Verba ego, et hęrebant alte animo illa meo.
At quando haud memini, pauca hęc Pater accipe noster
Es tu, nosque sumus tempus in omne tui.*

U ovome epigramu vidimo kako se Ferić koristi s nekoliko stilskih figura u nekoliko uzastopnih stihova:

*O reverende pater, cepit tum Rector (ad illum
Mutua spectabat reddere nam officia)*

O reverende pater, pater o reverende, sequentum

Može se prepoznati anafora u frazi *O reverende pater*, ali također i anaklaza u posljednjem pentametri u kojem drugi vokativ ima veću težinu.

O utjecaju i važnosti Dubrovačkoga senata Ferić progovara u 45. epigramu u kojem je glavni protagonist Šiško Gundulić, ujedno i posljednji član te obitelji nakon kojega se ugasila loza. Gundulić se navodno oholio i nadimao da je plemić-vitez zlatnoga ključa, no Ferić vješto uvodi kontrast da mu ta titula ništa ne vrijedi jer taj zlatni ključ ne može otvoriti vrata senata, bez kojega se u Dubrovniku ništa važno ne može postići:

*Aureę ego sum clavis eques, qua cuncta recludo,
Vanus homo aiebat talia Gundulides.
Quid juvat? Huic quidam, recludi hac clausa Senatus
Qua sine nil eris hęc, si tibi porta nequit.*

Epigram 47. Feriću je poslužio da se ironično i na slikovit način obrati franjevcima i njihovim propovijedima. Pjesnik spominje fra Hijacinta zvanoga Allomagna, a da je pripadnik

franjevačkoga reda čitamo u sintagmi *çetu in Francisci*. Naime, kako Ferić izvještava, on je jednoga dana propovijedao u Srebrenom pred mnogobrojnim pukom *strenuus ad populum dum sacra verba facit* među kojim su bila i dvojica mladića koji su počeli plakati, pa su rasplakali i ostale. Ondje su bili i neki psi, pa su zaključili da je istinito sve što fra Hijacint propovijeda, čim i psi plaču dirnuti njegovim riječima:

*Quę loquitur, dixere, vir iste pol! omnia debent
Vera esse, hi dum flent ad sua dicta canes.*

Epigrami pod brojem 54 i 55 govore o pjesniku i prevoditelju Marinu Zlatariću, zvanom Maćak, Ferićevom suvremeniku koji je pisao kolende i šaljive pjesme o životu onodobnoga Dubrovnika. U prvom 54. epigramu Ferić spominje da je Zlatarić, kojeg naziva *Aurius*²³² poznat pjesnik koji uz to stalno u rukama ima Vergilijeva djela *cuique erat in manibus semper et ore Maro*. Njega je htio upoznati Didak Arboscilli, kancelar Dubrovačke republike, zamolivši Ferića da mu ga pokaže. Ferić je to i učinio na što je dobio odgovor:

*Ille oculo lustrans, quod scribat credo, poetę
Sed certe faciem non habet ille mihi.
Tunc ego narranti hęc: poteras petere, ora poetis
Qualia deberent iudicio esse suo.*

Ne treba čuditi to da Ferić i na ovom mjestu podrugljivo govori o visokim dužnosnicima Republike jer su oni, zajedno s plemstvom, ciljana skupina njegovih invektiva. To što Arboscilli odgovara da mu se Zlatarić ne čini pjesnikom, aludirajući tek površno na fizički izgled potvrđuje Ferićev poantu iz velikoga broja epigrama, da u dubrovačka vlastela često nije dio liturgije svakodnevnice.

Epigram pod brojem 55 koji čini deset stihova Ferić je iskoristio da opiše historijat i etimologiju Zlatarićeva nadimka 'Maćak'. Pjesnik najprije postavlja nekoliko retoričkih pitanja tvrdeći da Zlatarić taj nadimak ne duguje lijepom izgledu, ni britkom jeziku, nego Ferić ponovno efektno donosi obrat, da je tomu tako jer se Zlatarić poput mačke noću šulja po krovovima i zavodi služavke uvlačeći im se u postelju:

*Nil horum: ancillas amat Aurius utque potiri
Illarum in nocte amplexibus ipse queat,
Felis more levi pede se per summa domorum
Fert tecta adrepens leviter ad thalamos.*

²³² Prema latinskom *aureus*, 3 = zlatan.

*Utque opus exegit, sua post vestigia eodem
Calle suam repetit nocte silente domum.*

Još jedan primjer epigrama usmjerenoga prema dubrovačkim patricijima nalazi se pod brojem 60. Naime, dvojica su patricija, kojima Ferić ne spominje imena (quos haud nomino), zaputili u Italiju i ondje su odjenuli smiješna odijela i stavili mačeve oko pasa čime su na sebe htjeli privukli pozornost:

*Hoc stultis visum satis est, ut totiens urbis
Attonita ad se unos lumina pertraherent.*

Obrat se događa u drugom dijelu epigrama, kad shvaćaju da na njih nitko ne obraća pozornost i kažu „lijepa je Italija, ali tu nas nitko ne cijeni ni pišljiva bobica, idemo natrag u domovinu“.

*At se ubi nec quemquam spectare sibi que salutem
Ferre vident, tales ore dedere sonos.
Pulcra quidem tellus est Itala multaque passim
Urbibus in claris rara videre licet.
Quid tamen hæc prosunt, nemo hîc nos si æstimat hili?
Ad patriam, ad patriam, nos ubi regna manent.*

U posljednjem stihu nailazimo na stilsku iteraciju uzvika *ad patriam*.

U epigramu 63 od 16 stihova glavni su protagonisti dubrovački nadbiskup Grgur Lazzari²³³ i Maroje Zamanja, Petrov sin i brat Bernarda Zamanje. Ferić Zamanji atribuirao pridjev *malignus* iako je obrađivanjem polja stekao velik imetak. Ferić ovdje interpolira Vergilije stihove jer je Zamanja u naletu bijesa počeo skandirati *arma virumque cano* i počeo naglašavati riječ *arma* i proširivati njezino semantičko polje; tako da su njemu *arma* i plug i motike i pijuk. Potom se okomio na nadbiskupa Lazzarija koji je svojim sredstvima (*ere suo*) dao izraditi dva mramorna oltara u dubrovačkoj katedrali:

*Deinde virum exponit: nimirum hic ille, cucullum
Addita cui ad monachi sacra thiara fuit.*

²³³ Grgur Lazzari nadbiskup (Dubrovnik, 14. II. 1713 — Dubrovnik, 8. I. 1792). Benediktinac, gojenac mljetskoga samostana, za svećenika zaređen 1736. Bio je učitelj novaka, prior dubrovačkih benediktinskih samostana na otočiću Sveti Andrija 1741–57, na Mljetu 1757–67. i u Višnjici 1767–92. te predsjednik Mljetske kongregacije 1767–76. Dubrovačkim nadbiskupom imenovan 1777. Vlastitim je sredstvima dao izraditi barokne oltare Gospe od Porata (1783) i Sv. križa ili Sakramenta (1788) u dubrovačkoj prvostolnici, u riznici koje se čuva njegova mitra s izvezenim grbom i inicijalima (pogrješno pripisivana nadbiskupu J. Marčeliću). LAZZARI, Grgur. *Hrvatski biografski leksikon (1983–2024), mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krlež, 2024. Pristupljeno 5.12.2024. <<https://hbl.lzmk.hr/clanak/lazzari-grgur>>.

*Hic ille ęre suo geminas qui sustulit aras
Racusę in templo principe marmoreas.
Hic ille, egregie qui prudens presulis implet
Officia: O! sospes nos regat ille diu.*

Epigram pod brojem 65 sastoji se od samo dva stiha što je vrlo netipično u ovoj zbirci. Ferić spominje Luku Zamanju (Džamanjić), Matina sina, koji ima vitke noge. Neki Turčin ga je ugledao pa pita: *Dic hyemare istis visne bone in pedibus*. Očito se Ferić okomio na fizički izgled spomenutoga Luke Zamanje kad ismijava njegove nježne i tanke noge na kojima će teško prezimiti zimu.

Vrlo je signifikantna arhitektura epigrama pod brojem 67 u kojemu Ferić spominje Niku Nikolića zvanoga Allamagna, kojemu je brat već spomenuti franjevac Hijacint. Niko se pita zašto se u Dubrovniku mogu vidjeti tri različite skulpture svetoga Vlaha: *Tres Blasii effigies positu cur dispare cerno?* Prva se skulptura Parcau sjedećem položaju nalazi na gradskim zidinama kod samostana svete Klare; druga u stojećem položaju može se vidjeti poviše vrata na Pilama; treća pak, nas kojoj Parac kleči pred Kristom bila je naslikana na platnu u Velikom vijeću²³⁴. Ferić je to ovako šaljivo interpretirao: sjedio je dok su Dubrovčani malo grijeshili:

*Sic quidam exposuit feliciter. Ille sedendo,
Racusę populo cum pia vita fuit,
Paucaque peccabant cives, a numine quidquid
Pro gente hac petiit, protinus obtinuit.*

Zatim, kad su počeli teže grijeshiti i kolektivno skretati s pravoga puta ćudoređa Parac je molio stojeći i te molitve često nisu bile uslišane:

*Cępere at postquam gravius delinquere, stando
Orat, sed precibus sepe repulsa venit.*

Ovdje gradacija doživljava kulminaciju pa Ferić, koristeći se poliptonom *crimina criminibus*, kaže da na trećem prikazu Parac kleči jer su Dubrovčani počeli činiti zlodjela, pa on čak ni prignutih koljena pred Kistom ne može ništa postići.

*Crimina criminibus sed cum addita poplite plexo
Orat, nilque humili proficit ille prece.*

²³⁴ Ferić navodi da su je poslije Francuzi odande odnijeli (*a Gallis postea hinc amota*).

Epigram pod brojem 74 Ferić jedini ima naslov i on glasi *De Francesco Maria Sorgo Bobali episcopo Stagnensi homine longissimo*. Taj se epigram sastoji od dva stiha a govori o stonskom biskupu Franu Mariji Sorkočević-Bobaljević. On je prema Feriću bio visoka stasa što je naveo u naslovu kao *homo longissimus*. Zbog toga ga pjesnik hvali da se 'Kristov vinograd' (*vinea Christi*), što je bez sumnje metafora za Crkvu, može osloniti na njega kao na dugačak štap:

*Nixa est egregie te præsule vinea Christi,
Nam fulcire velut pertica longa potes.*

Ferić je u epigramu pod brojem 80 prepričao šaljivu anegdodu na gradskim vratima Pile. Ovdje spominje nekog Pucića, no ne navodi ga poimence premda je u autografu predviđena bilješka za ime. On je svakodnevno kroz Pile prolazio na konju kojeg nije znao dobro jahati:

*Pillarum quoties e portis Puteus exit
Vectus, quem recte flectere nescit, equo*

Tu je u bilizini sjedio i domišljat čovjek (*cerebrosus*), a doznajemo i da se radi o svećeniku u Popovom Polju Nikoli Boškoviću zvanom Konjina, koji je, vidjevši Pucića, počeo oponašati pjev kukavice i na taj ga je način ismijavao, no Pucić na kraju ipak nije shvatio tko se tako njime poigrava.

*Non procul hinc residens quidam cerebrosus, eandem
Quam mittit cuculus vocem imitatur homo.
Audit ut ille, irridet, ait, me nescio quisnam,
Et tacitus vertit terque quaterque caput.
At nullum post se nugantem ut talia vidit,
Ille aliam in partem lumina prompta movet.
Quid vero? aspectat dum hac ille, hic occinit illac,
Missa nec unde venit vox ea scire licet.*

Vrlo zanimljivu scenu Ferić je dočarao u 81. epigramu od 12 stihova. Naime, neki je poznati dubrovački šaljivdija Krsto Bassicti u kafeteriji Paula Olivierija zatražio džezvu kave (*vasculum Arabice*). Dok mu je konobarica ulijevala kavu, on joj dobaci da je sigurno 'ispustila vjetar', na što je ona rekla da nije raspoložena za šale:

Vasculum ut afferri nugator in urbe facetus

*Ad se Cinna fabę juserat Arabicę,
Hęc infundenti laticem dat verba puellę,
Certe emisisti Gellia tu crepitum.
Hęc excandescens apage, inquit, et abiice nugas,
Ad quas haud animum sentio dispositum.*

No, on je uporno nastavio tvrditi već rečeno, a ona se branila da se taj zvuk čuo od pomicanja stolca, ili od obuće. Šaljiva poanta dolazi na kraju kad Krsto kaže da nije to samo čuo, nego je osjetio i nosom:

*Ille autem patulis captans tum naribus auras
Huic iterum pergit dicere dicta prius.
Quid blatras? huic illa, emota hunc sede sonorem.
Fors tu fecisti vel mea ego solea.
Contra ille: excusas tu frustra, nam auribus atque
Hercle pepedisti naribus ipsa meis.*

U epigramu pod brojem 87 Ferić spominje talijanskoga isusovca Simonea Capitozzija²³⁵ koji je i graditelj crkve sv. Ignacija. Njemu je neki priglupi Dubrovčanin (*ingenium cui pingue*) rekao da su kao djeca mislili da kip svetca čuva crkvu o štetnih miševa, na što mu je Capitozzi odgovorio neka si u kuću stavi mačku pa će mu ona biti poput svetca:

*Plura Capitotius qui nos apud incola traxit
Lustra moram templi conditor eximii
Nostrate a cive, ingenium cui pingue rogatus
Hoc puerili olim simplicitate fuit,
Ut Divi effigiem nocuis qui a muribus edem
Protegat, in promptu si sibi forte daret.
Ille subirascens tibi felem acquire domique
Claude, ait, in mures hic tibi Divus erit.*

²³⁵ Simone Capitozzi (1670. – 1753.) nakon završenih studija 1712. dolazi iz Rima u Dobrovnik kao svećenik i tu ostaje do smrti. Tijekom 41 godine boravka u Dubrovačkom kolegiju u četiri je navrata obavljao službu rektora (ukupno 21 godinu) i nekoliko puta vicerektora. Za to vrijeme dovršio je gradnju crkve sv. Ignacija, sagradio je kuću duhovnih vježbi i bio je cijenjen od svoje subraće i svjetovnjaka. Ostavio je kroniku Dubrovačkoga kolega pod naslovom *Alcune memorie di questo Collegio di Ragusa*. Usp. Stjepan Čosić i Mijo Korade, *Isusovci u Dubrovniku. Komentari Stephana Desiderija iz 1639*. Zagreb: Leykam international, 2019: 32.

U 89. epigramu Ferić je na isti način iznenadio čitatelja zanimljivom poantom i igrom riječima. Ovdje ponovno pokazuje kako je sklon ironiji kad je riječ o odviše pobožnim ljudima. Naime, nervozna majka je zabrinuta za sina koji plovi morem. Rekli su joj da je pristao uz obalu luke Oostenda u Belgiji:

Anxia dum mater poscit, quibus orbis in oris

Filius et quali navigat ille rate,

Ut Racusana vehi eum dixere carina,

*Incolumem **Ostendę** jamque (subisse) sinus,*

Kako su pobožni ljudi onoga vremena znali na pamet sve molitve i pobožne pjesme, ona odgovara versom iz himna *Salve Regina*: (...)post hoc exilium **ostende**. Ovo je paradigmatički primjer kako se Ferić u svojoj versifikaciji poigrava riječima, latinskim glagolom *ostendo* i imenom belgijske luke.

Nomen ad hoc manibus dedit has ad pectora junctis

Ostende o clemens, o pia Virgo, preces.

Već se vidjelo da su na meti Ferićeve satirične oštrice plemići, a to je slučaj i u 91. epigramu od šest stihova. Naime, Marin Martellini, sin tajnika Dubrovačke republike, upitao je Nikolu Sorkočevića, zvanoga Nikola Debov, o čemu ih nastavnik poučava u školi, a odgovor je bio da se sada bave *corporum gravitate*. Tu Ferić uvodi obrat i zajedljivu poantu u posljednja dva stiha u kojima ismijava pretilost plemstva:

Recte: et te nostri a secretis filium et illum

Patriciam sobolem convenit esse graves.

U 106. epigramu Ferić spominje dubrovačkoga brijača Nikolu Pervanija i poznatoga liječnika Marka Flora. Spomenuti brijač je pomagao Floru i hvalio ga da je u medicini bolji od samoga Hipokrata. Liječnik je to osjetio i skromno rekao:

Pauca scio, at felix, si scirem tantum ego scire

Quantum Pervanus me putat ille bonus.

Jasnu poantu Ferić je ponovno donio u posljednja dva stiha, a ona glasi da ne treba vjerovati drugima dok te hvale, nego treba imati vlastito mišljenje o sebi:

Noli aliis cum te laudant, tu credere, sed te

Judicio expendas tutemet ipse tuo.

Ferić se znao šaliti i s pojedinim svećenicima-ispovjednicima, naročito kad su dolazili u posjet bolesnicima na smrtnoj postelji. U epigramu 48. spominje Vlaha Tudišića (Tudzizija) koji trpi strašne bolove pri uriniranju. Već ranije spomenuti Fra Hijacint zvan Allamagna došao ga je obići i ispovijediti, te ga tješi ovim riječima da si pred oči postavi biblijskoga Joba:²³⁶

Mysa illum ferat ut patiens hortatur, Jobum

Ante oculos repetens tu tibi pone tuos.

Ulceribus corpus plenum illi, et fragmine testę

Radebat saniem, qua coopertus erat.

Na to on ironično odgovara fra Hijacintu da sve zna i da je čitao o tome, ali da je Job barem mogao urinirati:

Hęc ego cuncta, pater, pulcre novi, inquit, et olim

Lecta mihi, Jobus mingere sed poterat.

Željko Puratić je ispravno primijetio da Ferić ismijava pojedine Dubrovčane koji se žele hvaliti znanjem latinskoga jezika, ali im se dogodi da neke riječi ili izraze navedu netočno.²³⁷ Takav je primjer bio u epigramu 36 s Nikolom Bunićem, ali vidimo da ima još sličnih primjera, kao u epigramu 74 u kojem je svećenik htio pozvati ljude na umjerenost i pri tom citirati Horacijevu prvu Satiru *est modus in rebus*, ali je zabunom rekao *est rebus in modis*, zbog čega je postao predmet ismijavanja u cijelom Dubrovniku:

Huc usque recte doctrinę ast expers homo

Latinam afferre vellet cum sententiam,

Est rebus in modis ita illam epistolam

Concludit, urbis factus ipse fabula.

6.3. Moji epigrami (Epigrami miei)

6.3.1 Struktura, autograf i prijepisi

Opsegom najveću zbirku rukopisnih epigrama Ferić je na prvoj stranici naslovio *Epigrammi miei divisi in 4 parti* dok je na sljedećoj stranici napisao latinski naslov *Epigrammatum libri IV*. Taj se Ferićev autograf nalazi u Bogišićevom arhivu u Cavtatu pod

²³⁶ Puratić, Đuro Ferić, 52.

²³⁷ Puratić, Đuro Ferić: 32.

signaturom ms. 30. Isti rukopis sadržava i jedan dio Ferićevim prepjeva Erazmovih *Apophthegmata* i to knjige 8-10.²³⁸ U vezi cavtatskoga autografa Puratić također ispravno korigira netočnu signaturu koju je Gortan naveo u svom radu.²³⁹ U izdanju ove zbirke koristili smo se spomenutim cavtatskim autografom. Najvažniji razlog zbog kojega je korišten spomenuti predložak leži u njegovoj obuhvatnosti. On nadmašuje sve ostale prijepise i najcjelovitiji je izvor Ferićevih izvornih epigrama.

I Gortan i Puratić donijeli su sadržajni opis autografa navodeći da se on sastoji od četiri sveščića s ukupno 103 folije ispisane *recto* i *verso*. Zbog brojnih Ferićevih naknadnih intervencija, rukopis je na nekim mjestima gotovo nečitak zbog probijanja tinte ili upisivanja sitnih termina na margine ili *inter lineas*. Gortan je prvi primijetio da, iako je zbirka naslovljena 'libri IV', postoji i peta knjiga, ali ona po našem mišljenju nije zamišljena kao dio cjeline, nego je Ferić *in continuo* nastavio pisati epigrame, zapravo prepjeve Erazmovih *Apophthegmata*, tako da se u toj petoj knjizi ne radi o njegovim izvornim epigramima. Riječ je o tome da treći sveščić završava 83. epigramom pete knjige. Četvrti sveščić nema, kako bismo očekivali natpis *Libretto IV*, a započinje epigramom 86, iza kojeg ponovno slijedi epigram s istim brojem 86. na prvi pogled čini se da se četvrtim epigramom nastavlja peta knjiga, da je omaškom preskočen broj 84, a da od dva uzastopna broja 86 prvi vrijedi kao 85. Gortan tvrdi da se to, naoko plauzibilno rješenje, ne može prihvatiti zbog sadržaja epigrama 86 kojim započinje četvrti sveščić.²⁴⁰ Svaka od četiri knjige izvornih Ferićevih epigrama ima 100 numeriranih epigrama.

6.3.2. Interpretacija

Za razliku od prethodne dvije zbirke, od kojih je prva tematizirala zaslužne dubrovačke pjesnike i u kojoj su se mogli naći pohvalni epigrami (*elogia*), te druge zbirke *Epigrami o našijencima*, u kojoj je Ferić specifično na podrugljiv i sarkastičan progovarao o Dubrovčanima i osobama na neki način povezanim s dubrovačkim mikrokozmosom, u ovoj zbirci nailazimo na epigrame različitih sadržaja. Puratić na temelju konzultiranja nekoliko epigrama iz ove zbirke zaključuje da je Ferić imao smisla za humor, za živopisno i duhovito

²³⁸ Isto, 47.

²³⁹ Veljko Gortan u svom članku o Ferićevim epigramima navodi netočnu signaturu 153. Usp. Veljko Gortan, *Izvorni latinski epigrami Đure Ferića u cavtatskom autografu*. Živa antika, XV 1, 1965, 163.

²⁴⁰ Usp. Veljko Gortan, *Izvorni latinski epigrami Đure Ferića u cavtatskom autografu*. Živa antika, XV 1, 1965, 164.

zapažanje, jer mnogi njegovi epigrami predstavljaju živopisno ispriповijedane anegdote.²⁴¹ Najveći dio epigrama možemo ubrojiti u skupinu satiričkih i šaljivih, budući da su u njima najčešće prisutne iste teme, ali im Ferić različito pristupa: ili s oštrijom porugom ili s blagonaklonom šalom. Dio je njegovih motiva bez sumnje naslijeđen iz bogate tradicije žanra, dio je njegova reakcija na onodobne dubrovačke prilike. Nije teško uočiti da među satiričkim epigramima ima i onih u kojima Ferić nije izrazio porugu, nego prevladava opomena koja tu vrstu epigrama približava moralnima (*moralia*). Intencija je epigrama ove zbirke govoriti o ljudskim glupostima vodeći se Marcijalovskim načelom *parcere personis, dicere de vitiis*. Prisustvujući književnim druženjima u Dubrovniku Ferić je promatrao ljude i njihove odnose i materijalizirao ih u epigramima, ali nije navodio njihova imena nego se koristio generičkom nomenklaturom žanra.²⁴² Unatoč golemom pjesničkom iskustvu i naobrazbi Ferićevi epigrami estetski zaostaju za Kunićevim, koji je bliži grčkom i rimskom žanrovskom modelu. Ne treba zaboraviti spomenuti da Kunić, osim talentu, svoj besprijeekorni stil duguje rimskoj naobrazbi.

Što se tiče strukture epigrama, Ferić je koristio samo tri metričke sheme: elegijski distih, falečki hendekasilab i jamski senar. Među ovima, najveći je broj epigrama ipak u elegijskom distihu, zatim u hendekasilabu, a najmanji broj ih je ispjevan u senaru. Na sadržajnoj su razini epigrami vrlo različiti. Ima ih moralnih, šaljivih i satiričnih, ali i mizoginičnih. Uglavnom možemo reći da su to *loci communes* svih epigramatskih pjesnika, što prije svega vidimo u izrugivanju fizičkih mana, u čemu Ferić u potpunosti slijedi Marcijala i Juvenala. Poimanje Ferićevih epigrama kao kratkih pjesama u elegijskom distihu koje vlada u našim književnim proučavanjima danas, jedno je od nasljeđa priređivačke tradicije, a ne od samog Ferića. Njegovi autografi naime pokazuju da su za njega samoga i njegovi stihovi u hendekasilabima bile jednako epigrami kao i one u elegijskim distisma.

Budući da epigrami nemaju naslov, nego samo numeraciju, u analizi ćemo ih navoditi uz broj knjige i redni broj epigrama u navedenoj knjizi. Prvi primjer je satirični epigram (I.9.) na temu žene koja za vrijeme odsutnosti muža čini preljub i ugošćuje izvjesnog Marka. Ona živi na selu pa mu pokazuje životinje: magarce, konje, neraste. No, preljubnik ju pita zašto nijedna životinja nema rogove, na što mu onda odgovara:

Cum vir, qui peregre est, meus huic remeant habebo

²⁴¹ Ž. Puratić, *Duro Ferić*, str. 47.

²⁴² Književni sastanci bili su kod „Fratara Bijelih“; tu su se okupili otac Maslač, Resti, Ferić i kanonik Salatić. Usp. Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*, 2002., str. 180.

Illo etiam discit plurima de genere {...}

U ovom je epigramu, kao i u najvećem broju njih u ovoj zbirci, poanta potpuno jasna i razumljiva.

Epigram I.11. ima istu tematiku povezanu uz preljub. Naime, Ferić piše da je žena Gala rekla mužu koji kreće na put da joj kupi nove cipele. Ovaj nije zaboravio i doista je u povratku donio cipele. Izašao je iz kuće, a žena je odmah otišla u postelju i počinila preljub s mladićem. Završnu šaljivu poantu čitamo u riječima muža koji je to promatrao kroz mali otvor:

Vir, qui hęc per rimam fęda aspicit, o bona, tu istos

Sero, ait, absumes, et si ita, calceos.

Poanta je vrlo neočekivana i u Marcijalovskom stilu. Teško je za sigurnošću reći kolika je učestala bila praksa preljuba jer su upravo te scene česta tema u Ferićevim epigramima. Za potvrdu tomu spomenut ćemo i epigram I.12. o došljaku koji na konju dojahuje u Dubrovnik, ali padne na ulazu u Grad. Neka žena mu se izruguje, no on se opravda da ga konj „baci“ jer se prepadne svaki put kad vidi bludnicu: *Id meus aspecta pellice praestat equus*. Koliki je prema njezinim riječima bio njihov broj u Dubrovniku, saznajemo u poanti kad mu savjetuje da onda ni ne ulazi u grad jer će mu konj polomiti vrat:

Si verum hoc, ne nostram equitans fer te, inquit, in urbem,

Profecto elidet nam tibi guttur equus.

Eklatantan primjer izrugivanja fizičkih osobina nalazimo u epigramu I.19. u kojem se spominje neki grbavac. On je po svemu sudeći bio na misi kad je propovjednik (*sacer orator*) hvalio Božja djela i sve stvoreno. Ovaj raširi ruke i upita propovjednika je li i njegovu grbu Bog dobro stvorio, na što dobiva šaljiv odgovor:

Et dubitas? Huic ille, ut gibbo nil tibi sane

Deest, et per Superos gibbus es egregius.

Još jedan primjer izrugivanja iste tjelesne mane Ferić opisuje i u I.39. gdje spominje kako se za prirodu ne može reći da je škrtka kad je Glauku sitnoga stasa dala veliku grbu:

Natura exiguo designans corpore Glaucum

Gibbam, ne dici posset avara, dedit.

Sličan primjer izrugivanja tjelesnih osobina pronalazimo u epigramu I.29. od dva stiha
Scriptis inęquales elegos bene Lygdamus, idem

Hexametris infelix carmine: claudus erat.

Ovdje Ferić spominje nesretnoga Ligdama koji piše elegije u nejednakim heksametrima elegije, ali to je zbog toga što je šepav (*claudus*), pa su zbog toga i latinske stope također „šepave“.

Epigram I.26. svojom satiričnom oštricom usmjeren je na one koji se preko svake mjere nadmeću znanjem i načitanošću, pa se ispostavi da ne znaju osnove latinskoga jezika. Krista se hvalio Feriću da je kod učenoga govornika tijekom šest godina čitao i apsolvirao Eneidu koju Ferić perifrazom naziva kao *grande Maronis opus*. Kaže da je shvatio sve osim toga je li ime *Aeneas* muškoga ili ženskoga roda. Ferić mu na taj upit ironično odgovara:

Et Critias de se dubium nunc mi injicit. Ecquod?

En stupor ad nostrum pertinet iste genus?

U primjeru kraćega epigrama od samo dva stiha (I.37) Ferić je ime protagonista Fabula bez sumnje preuzeo od Katula.²⁴³ Za Fabula Ferić spominje da se do nedavno smrzavao, ali da se sad grije čistim vinom:

Dicebam nuper nostrum frigere Fabullum,

Nunc firigere nego, nam calet ille mero.

Neki su epigrami na osobit način odraz Ferićeve naobrazbe. On je, kao što smo ranije mogli vidjeti, uz antičku mnogo čitao talijansku i francusku literaturu, a imao je k tome teološko-filozofsku naobrazbu i bio je izrazit čovjek od knjige.²⁴⁴ Zbog toga ne treba čuditi da u pojedinim epigramima nailazimo na autore koji su bili dio Ferićeve literature.

U epigramu I.53. spominje Cicerona kojeg uspoređuje s nekim Luperkom koji je bio rječitiji od samog Cicerona, pa mu se nije „dizala kosa“ na glavi:

Plenius orasti causas Cicerone, Luperce,

Nam tu ubi multiloquax, hisceret ille nihil.

Drugi primjer igre riječima i očite interpolacije invokacije iz Vergilijeve Eneide vidimo u epigramu I.54. Tu između ostaloga primjećujemo da je Ferić čitao i T. Tassa. Ferić smatra da Tasso ne bi pjevao o „pobožnom oružju“ da prije toga nije čitao Vergilija:

²⁴³ *Cenabis bene mi Fabulle apud me. Catull. Carm. 13.*

²⁴⁴ Ž. Puratić. Đuro Ferić: 47.

*Arma virumque cano ni audisses ante Maronis,
arma pia haud dixes, Tasse, ducemque cano.*

U sljedećem, 55. epigramu prve knjige saznajemo da je među Ferićevom literaturom bio i Dante. Iz konteksta se može zaključiti da je čitao *Pakao* jer u prvom stihu postavlja retoričko pitanje tko bi mogao vjerovati da je Aheront, odnosno podzemni svijet, bolji od raja (Elizija) i smatra da je to slučaj kod Dantea. Dakako da se ovdje Ferić ne referira na eshatološku, nego na književnu dimenziju Danteova djela:

*Quis putet Elysiis præstare Acherontia regna?
Hęc tamen in Dantis carmine vera vide.*

U 57. epigramu ponovno nailazimo na reminiscenciju Vergilija ali i Kvinta Enija²⁴⁵. Ferić se obraća Krispu govoreći da je Vergilije od Enijevog „izmeta“ stvorio biser. Tu Ferić koristi antitezu ali također Enijevo djelo *Annales* pogrdno naziva *stercus*. Obrat se događa u drugom stihu kad za Krispa kaže da je učinio upravo suprotno: od bisera napravio izmet, ismijavajući na taj način njegovu pjesničku vještinu.

*Virgilius gemmas Ennii de stercore fecit,
Tu quod erant gemmę, stercora, Crispe, facis.*

Ferić pokazuje iznimnu oštroumnost i sažetost kad je riječ o ismijavanju tuđih pjesničkih talenata. Jedan takav slučaj nalazimo u epigramu I.62. u kojem Ferić spominje da je Celadon tražio slavu lošim pjesmama, ali je naposljetku „pronašao“ samo glad jer se nije proslavio. Očit je Ferićev *lusus verborum* s imenicama *Fama* i *fames*.

*Dum mala quęrebat Celadon per carmina Famam,
Quam non quęsierat, repperit ante famem.*

Sličnu tematiku, ali ovoga puta i pjesničku oholost, Ferić proziva u epigramu I.84. Signifikantno je da u epigramu spominje i nekog papu za kojeg Ferić u bilješci navodi da je deseti s tim imenom (*decimus huius nominis*), ali znamo da za vrijeme njegova života nijedan papa nije imao redni broj X. Riječ je o tome da je neki Chymicus papi poklonio knjigu

²⁴⁵ Enije, Kvint (239. pr. Kr. – Rim, 169. pr. Kr.). Najplodniji posrednik između rimske i grčke književnosti; u Rimu od 204. pr. Kr. U epu *Anali (Annales)* prikazao rimsku povijest od legendarnoga osnutka do svojega doba; prvi u Rimu upotrijebio daktilski heksametar. Enije, Kvint. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 6.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/enije-kvint>>.

napisanu na talijanskom jeziku u namjeri da zaradi novac, no papa mu je umjesto novca dao prazan novčanik kako bi imao gdje staviti novac koji će u budućnosti zaraditi:

Pontifici ut lectus titulus fuit iste, crumenam

Pulcro opere auctori, sed vacuum ęre dedit.

Talia deinde, tibi facere aurum qui bene nosti,

In quam conjicias, accipe, ait, loculum.

Ovdje se Ferić neočekivanom poantom ponovno afirmira kao vješt versifikator jer iznenađuje čitatelja.

Primjer šaljivoga epigrama u hendekasilabima Ferić donosi u I.97. Aul je vodio nekog slijepca ulicama grada, ali i izvan njega. Kad ga je slijepac upitao kamo ga vodi, dobio je odgovor da idu na vrh brda. No, slijepac se poskliznuo i pao licem na izmet koji se ondje nalazio. Ustavši se, poruči Aulu da mu je rekao da ga vodi „na vrh brda“, a ne na „izmete brda“. Ferić je očitu igru riječi u izvorniku označio:

Vultum stercore, tum liturus Aulo,

Tu me ducere collis ad cacumen

Dixisti modo, cum te ego petebam, at

Dixes rectius ad cacata collis.

Posebnu zanimljivu anegdotu na razini vica Ferić donosi u epigramu I.98. U njemu su protagonisti Francuz, Nizozemac i Englez koji su se slučajno zatekli u istom konačištu. Prvo je Nizozemac počeo silovito podrigivati (*immanes edere ructus*) za što je optužio zeleni čaj koji je toga jutra popio. Zatim je Britancu počeo kruliti želudac na što je rekao da mu je naškodila kava. Kad je Francuz vidio gdje se zatekao, počeo je ispuštati vjetrove. i rekao obojici da mu oprostite jer je to zbog čokolade. Budući da je epigram vrlo šaljiv, donosimo ga u cijelosti.

Gallus homo Batavum consederat inter, et Anglum,

Sors quippe hos unum duxit in hospitium.

Immanes Batavus cepit prior edere ructus

Pro facto veniam liberiore petens.

Nam matutinis quoties sibi sumitur horis

The viridis, certo certius illa sequi.

Vix ea, cum similis Anglo venere boatus

Hosque fabę latici dat calido Arabicę.

Gallus ubi in geminos Epicuri de grege porcos

*Se videt illapsum, podice dat crepitus.
Mox illis, faciles ignoscite, dixit, amici,
Hoc, quo prolutus sum, cocolatus agit.*

Nije slučajno je da je upravo Francuz glavni protagonist ovoga Epigrama. Naime Dubrovčani su bili pod utjecajem Francuske revolucije. Tako se 1793. i 1794. određeni broj učenih Dubrovčaka okuplja u novoosnovanom *Società patriottica*, odnosno *Domoljubnom društvu*. Ono je okupljalo prijatelje Francuske i pristaše 'demokratskih ideja', premda svi članovi nisu bili njima jednako zadojeni.²⁴⁶

Zanimljiva je i smiješna anegdota koju Ferić donosi u epigramu II.4. U njemu se spominje Nijemac koji u restoranu zatraži konobara hranu, a ne zna talijanski jezik. Budući da se nisu mogli sporazumjeti, Nijemac mu je nacrtao goluba koji inače u kršćanstvu simbolizira Duha Svetoga, pa mu je konobar odgovora *hanc Sanctum Pneuma vocamus avem*. Ovaj potom naruči da mu ispeče dva 'Duha Svetoga', a epigram završava šaljivom poantom:

*Caupo columbarum lento par torruit igni,
Cumque mero quantum sat tribus apposuit.*

Epigram II.16. sadrži biblijsku tematiku. Ferić u njemu koristi evanđeosku podlogu i lik Marije Magdalene kako bi se obratio svim brbljavim ženama. Na početku postavlja retoričko pitanje zašto se Krist nakon uskrsnuća obratio upravo Mariji Magdaleni, a odgovor je u tome da se to što prije pročuje po Jeruzalemu:

*Ut cito se Solymis dispanderet undique rumor,
Se Christum ad vitam vi revocasse sua,
Hoc voluit primo mulierem scire, sonore
Taliaque rite vulget ubique tube.*

Epigram II.17. pokazuje receptivnu snagu Marcijalovog modela epigrama. Radi se o tome da Ferić preuzima *locus communes*, što je u ovom slučaju izrugivanje liječnika²⁴⁷. Ovaj epigram ima četiri stiha i pokazuje Ferićevu težnju za originalnošću s obzirom na vještu razradu

²⁴⁶ Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, knjiga druga. Zagreb, Fortuna 2019. 432.

²⁴⁷ Poznat je Marcijalov epigram I, 47: *Nuper erat medicus, nunc est vispillo Diaulus: / Quod vispillo facit, fecerat et medicus*. Prijevod: Nekoć liječnik je bio, a pogrebnik sad je Diaulo. Pogrebnik obavlja sad liječnikov prijašnji rad.

i glatku stilizaciju. Naime, nekog je liječnika za vrijeme igra obuzeo bijes pa je čovjeku zaprijetio da će ga ubiti, a ovaj mu je odgovorio da ga nije strah jer on sigurno ne će izliječiti:

Ceperit in ludo violenta percitus ira

Cum quadam medicus jurgia conserere,

Quin se illi vitam erepturum intentat; at alter

Non metuo hoc, nam te non medico utar, ait.

S druge strane, Ferić za razliku od Marcijala piše i pohvalne epigrame o liječnicima, za što potvrdu nalazimo u epigramu II. 50. Na početku citira Thomasa Hobbesa 'čovjek je čovjeku Bog' i smatra da ta atribucija najbolje odgovara liječnicima koji često vraćaju ljudima zdravlje:

Quod veteres homini Deus est homo, dicere sueti

Aptius hoc nulli, quam medico attributus.

Quam Deus est homini largitus namque salutem,

Amissam medicus reddere sepe solet.

Osim liječnicima, Ferić po uzoru na Marcijala epigrame adresira i hvalisavim pjesnicima, odnosno onima koji se žele proslaviti pisanjem, a nemaju talenta. Neki od epigrama kojima potkrjepljujemo ovu tvrdnju jesu II.25. i II.30. U prvome se Ferić obraća Loliju koji je napisao tisuće pjesama, Ferić za proziva da u pjesmama nema *numerum harmonię* odnosno da ne poštuje latinske metre:

Quod numerosa parum dixi tua carmina, Lolli,

Cum sint scripta tibi millia multa, fremis.

Dico iterum, atque iterum, numerum nam in carmine, Lolli

Non ego arithmetice quęso, sed harmonię.

U epigramu II.30. koji se sastoji od dva stiha, Ferić se obraća Rufu koji trideset godina (*sex lustra*) čuva kod kuće svoje pjesme u nadi da će vremenom postati bolje:

Per sex lustra domi retinet sua carmina Rufus,

Tempore namque putat sic meliora fore.

Feriću su, kao što se moglo primijetiti, čest motiv za pisanje šaljivih epigrama bili franjevci i dominikanci. Neke od njih hvali zbog, primjerice retoričke vještine, ali generalno možemo reći da ih često proziva zbog pohlepe, materijalizma i nemoralna. U epigramu II.32. spominje se anegdota između franjevca (*Francisci assecla*) i dominikanca (*Gusmani assecla*) koji su se našli pred rijekom koju su trebali prijeći. Dominikanac je bio slabašan (*mollis*) pa je zamolio franjevca bi li ga prenio preko rijeke. On ga je uzeo na ramena, ali ga su bili nasred

rijeke upitao ga je ima li kod sebe nešto novca (*aliquid eris*). Dominikanac mu je rekao da ima koliko je potrebno, nakon čega ga je franjevac bacio u rijeku rekavši da mu pravilo zabranjuje nositi novac:

*Cur non ante mihi tu dixisti talia? Nummos
Mi Francisci inopis Regula ferre vetat.
Dixit, et ex humeris rapidas projecit in undas,
Mox illi loculos abstulit exanimi.*

Sličan primjer sarkazma franjevačkoga redovničkoga života čitamo u epigramu III.6. koji se sastoji od 8 stihova. Ferić portretira anegdotu u kojoj se spominju franjevac i razbojnik osuđen na vješanje. Franjevac (*mysta*) govori razbojniku kako je sretan, a ovaj mu uzvraća istim riječima jer mu anđeoski korovi poslužuje Vazmenog Jaganjca, aludirajući na sakrament pričesti. No, ovdje Ferić iznenađuje čitatelja tako što franjevac kaže kako nema želju za jelom i da bi ga poslao umjesto njega, kada saznajemo da je i razbojnik zapravo franjevac:

*At me nulla cupido tenet, pater optime, edendi,
Teque libens mittam pro me ego, ut hunc comedas.
Fili, irem at Francisci hodie mihi regula Patris
Pręcipit ad pingues ne admoveam ora cibos.*

Jedni epigram koji ima naslov je II.56. *In tumultum Bonifacii cujusdam*. U njemu je Ferić u dva stiha sastavio epitaf nekom Bonifaciju o kojemu, ako je suditi prema stihovima, nije imao najbolje mišljenje. Ferić je ovdje donio *lusus verborum* sa značenjem imena „Bonifacije“ koje inače znači „onaj koji čini dobro“. On je to ime rastavio na „*Facius*“ i supstantivizirani pridjev „*boni*“. Ferić kaže je ovdje počiva *Facius*, ali da je „*boni*“ oduzeo od imena jer nije u tom čovjek bilo ništa dobrog:

*Hic Facius jacet, ast aliquid de nomine demptum est,
Dixem cuncta, boni si quid haberet homo.*

U epigramu II. 65. Umbro se nakon jedanaest mjeseci vraća s posla i u kući zatekne ženu kako rađa, te se pita je li dijete zaista njegovo. Na to mu je babica odgovara:

*O belle! obstetrix olli, si tamdiu aselle
Portant, et conjux has imitata tua est.*

Osobitost Ferićevih epigrama manifestira se i u spominjanju stvarnih osoba. U nekoliko sljedećih primjera možemo vidjeti kako Ferić spominje prvenstveno autore koji su svojim djelima utjecali na njegov književni profil, a radi se o enkomijastičnim epigramima. U epigramu II.72 spominje maršala Claudea Louisa Hectora de Villarsa koji je u doba kralja Luja XV. rijetki naslov francuskog generalnog maršala. Indikativno je da je preminuo otprilike u vrijeme Ferićeva rođenja, pa je po svemu sudeći njegova vještina ostala dugo na dobromu glasu:

*Quam bene pellacem norat Villarius aulam,
Cum dabat hæc regi libera verba suo!
En ego purgo tuos bellum committere in hostes,
Teque hostes inter, Rex, ego linquo meos.*

U epigramu II.73. Ferić donosi reminiscenciju na francuskoga odvjetnika i agronoma Jean-Baptiste de La Quintiniea²⁴⁸, poznatoga kraljevskoga vrtlara i dizajnera perivoja dvorca Versailles. Ferić poseže za mitološkim instrumentarijem uspoređujući njegove vrtove sa hesperidskim²⁴⁹. Prema Feriću su La Quintinieovi vrtovi privlačniji i od onih mitoloških:

*Quis post Quintinum Hesperidum mirabitur hortos,
Lumine servabat quos draco pervigili?
Usqueadeo alliciunt si quam tamen aurea mala
Ille mihi insulso insulsior est olere.*

U enkomijastičnom epigramu II.74. Ferić hvali i uspoređuje djela i isusovca Tomassa Cevu, matematičara i pjesnika i Jacoppa Sanazzara²⁵⁰. Za Cevino djelo (*festivum carmen*) iz komentara saznajemo da se radi o poemi *Puer Jesus* koja je doživjela brojne prijevode, u prvom redu na njemački i talijanski jezik. S druge strane spominje Sanazzarov religiozni ep

²⁴⁸ Jean-Baptiste de La Quintinie (1626. – 1688.). Djelovao je za vrijeme Luja XIV. Kralj ga je 1670. imenovao upraviteljem kraljevskih vrtova voća i povrća, a između 1678. i 1683. stvorio je Potager du roi u blizini palače Versailles.

²⁴⁹ Hesperide (grč. *Ἑσπερίδες*, *Hesperides*), prema grčkom mitu tri ili četiri kćeri Atlantove koje su (zajedno sa zmajem Ladonom) na krajnjem zapadu s one strane Oceana, čuvale božji vrt i zlatne jabuke života što ih je Hera dobila kao vjenčani dar od Geje. Za Herakla je tri takve jabuke ubrao Atlant, mjesto kojega je Heraklo u međuvremenu nosio na svojim leđima nebeski svod (tema jedne od metopa na Zeusovu hramu u Olimpiji). Jedna od tih jabuka, koju je Erida bacila među božice Heru, Atenu i Afroditu, dovela je do Trojanskoga rata (»jabuka razdora«). Hesperide. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 8.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/hesperide>>.

²⁵⁰ Jacoppo Sannazaro (Napulj, 28. VII. 1457 – Napulj, 6. VIII. 1530), bio je talijanski pjesnik i najistaknutiji pripadnik napuljskoga humanističkoga kruga. Svojim pastoralnim romanima utjecao je i na hrvatske pisce, poglavito na Petra Zornića.

De partu Virginis. Posebno je u ovom enkomijastičnom epigramu zanimljiva poanta. Naime Ferić tvrdi da prema njegovu mišljenju (*me iudice*) Sanazzarovo djelo ipak nadmašuje Cevino, koliko je i dječak (Krist) veći od Djevice Marije:

Vatum Ceva decus sacrorum, et gloria Pindi,

O quam festivi carminis auctor ades!

Virgineo a partu Syncero ut gloria crevit,

A Puero crescet sic tibi Nazareo.

Sed tu illum vincis tantum me iudice, quantum

Parthenis a puero vincitur ipsa suo.

Nadalje u epigramu II.76. od dva stiha Ferić spominje i francuskoga pjesnika Louisea Racinea²⁵¹ kojeg u hvali zbog njegovih djela o religiji i milosti:

Racinium terras vulgabit fama per omnes,

Donec erunt terris Gratia, Religio.

Apologet kršćanstva, Laktancije²⁵², tema je epigrama II.79. koji se sastoji od četiri stiha. Ferić mu je dao atribut *grandiloquus* (=onaj koji govori o velikim stvarima), ali se udrugom stihu vidi se poigrava s etimologijom imena „Lactantius“ (od *lac*, *lactis*, *n.* = mlijeko), pa mu riječi teku 'poput mlijeka'. No, ispod mlijeka nalazi se i otrov pa Ferić na to upozorava čitatelja:

At moneo lege cautus, habet sub lacte venenum,

Hoc si secernas, cetera tuta manent.

Još jedan epigram (II.80.) adresiran je autoru, ovoga puta Alessandru Tassoniju²⁵³, talijanskomu baroknomu pjesniku i njegovom djelu *La secchia rapita*. Ferić iznova poseže za

²⁵¹ Louise Racine (1692. – 1763.) bio je francuski pjesnik iz doba prosvjetiteljstva. Drugi sin i sedmo i posljednje dijete proslavljenog tragičara Jeana Racinea.

²⁵² Lucius Caecilius Lactantius Firmianus (oko 250. – poslije 317.) kršćanski pisac porijeklom iz Sjeverne Afrike i smatra se Arnobijevim učenikom. Car Dioklecijan pozvao ga je u svoju novu prijetolnicu u Nikomediju da poučava latinsko govorništvo. Najpoznatija su mu djela *Divinae institutiones* i *De mortibus persecutorum*. Usp. Drago Župarić. *Kršćanski latinisti*. Sarajevo-Zagreb: KBF, Glas Koncila, 2016. str. 65-67.

²⁵³ Alessandro Tassoni (Modena, 28. IX. 1565 – Modena, 25. IV. 1635). Talijanski pjesnik; bio je u službi kardinala Colonne u Rimu, potom na dvorovima u Torinu i Modeni. Predstavnik je talijanskoga baroka; protivnik aristotelizma i petrarkizma. Autor je mnogobrojnih polemika i kritičkih tekstova protiv španjolske vladavine te je zapamćen kao temperamentna i svadljiva osoba. Danas je poznat ponajprije po junačko-komičnome spjevu *Oteto vjedro* (*La secchia rapita*, 1622), koji se sastoji od 12 pjevanja u oktavama. U njem pripovijeda o fiktivnome srednjovjekovnom ratu između gibelina iz Modene i gvelfa iz Bologne izazvanome »otmicom« drvenoga vjedra iz bunara. Tassoni, Alessandro. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 8.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/tassoni-alessandro>>.

antičkim toposom kao polazištem usporedbe: Homeru je otmica Helene bila dovoljna za ep, dok je Tassoniju bila dovoljna otmica vjedra.

*Rapta Helene causam cantus suffecit Homero,
Tassono causam situla rapta dedit.*

U epigramu kojim Ferić inaugurira treću knjigu III.1. možemo iščitati njegov književni i versifikatorski *credo*. U njemu se, po uzoru na Marcijala, obraća čitatelju i navodi da piše *carmina* bez talenta i znanja za koji se koristi metaforom *Minerva*. Nadalje, savjetuje čitatelja da uzme ono što je dobro a zanemari loše stvari, pa će mu se onda djelo svidjeti:

*Quęcumque invita mihi carmina scripta, Minerva,
Diverso, Lector, nosse colore potes.
Ergo mala obiciens, quę sunt bona, sola relinquere,
Sic tibi contractum forte placebit opus.*

Po sadržaju ovoga epigrama možemo pretpostaviti da je Ferić imao kritičare kojima adresira ove stihove. Iako zbirka rukopisnih epigrama nikad nije bila tiskom objavljena, možemo sa sigurnošću reći da je Ferić čitao epigrame na književnim sastancima. Uostalom, potvrdu da je Ferić imao praksu drugima čitati svoja djela nalazimo u jednom epigramu njegova suvremenika i pjesnika Đura Hidže koji spominje Jadranka Bagarić:

*Illyrice dudum cum me rapuere Camenę
Arruit atque animo vena Latina meo:
Excerpta e veterum dictis epigrammata legit
Ferrichius Latio plena lepore mihi (...) ²⁵⁴*

²⁵⁴ Jadranka Bagarić. Poezija Đura Hidže na latinskom jeziku. Doktorski rad. Zagreb: 2015. str. 233.

VII. NAČELA USPOSTAVE LATINSKOGA TEKSTA

7.1. Neke karakteristike Ferićeva izraza

7.1.1. Pravopis

U Ferićevim autografskim epigramima poštovali smo pravopis izvornika. Njegova grafija u potpunosti korespondira s latinističkim uzusima novovjekovnog latiniteta koji odudara od klasične grafije. Interpunkciju i pisanje velikoga i maloga slova prilagodili smo aktualnomu pravopisu, uz iznimku da svaki versus počinje majuskulom kao je i zatečeno u autografu. Očite omaške i pogreške smo također emendirali u kritičkom aparatu u kojem smo navodili i *variae lectiones*. Bilježenje vokala *i* zadržali smo kao u izvorniku, gdje se on ispred drugoga vokala piše kao *J/j* (npr. *major, jubetis, Junius*). Kad se radi o vokativu ili genitivu druge deklinacije Ferić umjesto geminate *-ii* dosljedno koristi *-ij* (npr. *Patavij, Vergilij, consilijis*), što smo uvijek ispravljali u *-ii*. Valja spomenuti da Ferić glas *i* ponekad bilježi i kao *y* (npr. *ocyus*), što nismo emendirali, nego samo u tom slučaju zadržali grafiju izvornika. Načelno smo, koliko god je to u dopuštala suvremena latinističkom praksom, nastojali što manje intervenirati u izvornu grafiju, svjesni da u autografu ima nepravilnosti za kojima je pjesnik posegnuo radi metričkih postulata.

Umjesto dvoglasa *ae* i *oe* kod Ferića uglavnom prevladava *e caudata* *ę*, osim na početku stiha kad riječ počinje majuskulom (npr: *Aeternum ut fugiat proximus ore liquor*). Za navedeno navodimo sljedeće primjere:

Elogia 15: *Matthęi Illyricę scriptor cultissime linguę*

I. 16.: *In cujus fundo spongia cęca latet*

I. 26. *Masculum Aeneas, femineumque genus*

U nekim slučajevima nailazimo i na hiperkorektivnost:

Elogia 133: *Quamvis nulla tuę superent monumenta Camęnę*

Elogia 24: *Exue femineos vultus age, dixit, et arma*

Epigr. III.13: *Namque amisisti, Ceciliane, nihil*

Kod Ferića primjećujemo nedosljednost u bilježenju *geminata*, što nismo ispravljali kada je riječ o aautorgrafu:

Elogia 79: *dumodo Gundulicis sit mihi scripta notis*

Elogia 162: *quorum, haud incolumi est religionis jocus.*

Hiperkorektivnost bilježenja bilježenja glasa **i** kao **i/y** može se primijetiti u sljedećim primjerima:

Elogia 6: *aptior hęc etas edere, quam lacrymas*

Epigr. de nostratibus 26: *Quidnam agis? Hęc pinguis gallina, huic ocyus ergo*

Epigr. de nostratibus 65: *Dic hęmare istis visne bone in pedibus?*

Kod Ferića također primjećujemo nedosljednost kad je riječ o bilježenju aspiracije:

Epigr. IV.46: *Cujusdam pulerę cum Matronę in edibus*

Epigr. de nostratibus *Inde sepulcretum, quo corpora plebis humantur*

Elogia 25: *Falleris, ille docet pulchrum ut secteris amorem*

7.1.2. Jezik

U ovome ćemo dijelu izdvojiti specifičnosti Ferićeva jezika. Budući da su njegovi epigrami imaju dijelom antičku, a dijelom novovjekovnu arhitekturu, ta se činjenica ogleda i u jezičnoj kompoziciji. Najprije ćemo u nekoliko primjera demonstrirati da je Ferić sklon korištenju deminutiva:

Epigr. de nostratibus 30: *Cedo tibi, hędiculos tres dabis ipsa mihi*

Epigr. IV.24: *Quę sibi diminuit, credo meretriculę*

Elogia 9: *has scripsit miseri Gundula lacrymulas*

Epigr. II.61: *Dumque oculis manet infixis in pene puello*

Epigr. de nostratibus 6: *Hinc educebat strenuus, aut loculos*

Epigr. I.15: *Lectulus hospitibus geminis erat unus et idem*

Elogia 15: *ab his abstineas manum libellis*

Epigr. IV.84: *Dans illi dicta hęc: quis aselle putasset, amicos*

Temeljna karakteristika Ferićeve onomastike kad je riječ o antroponimima je dvojaka: on s jedne strane latinizira hrvatska imena i prezimena prema antičkim i humanističkim uzusima, dok s druge strane u izvornim epigramima preuzima vlastita imena iz antičke literature.

Treba reći kako Ferić nije dosljedan u tvorbi imena, za što je najbolji primjer prezime 'Gundulić' koje nekad pripada prvoj deklinaciji (*Gundulida*), a nekad trećoj (*Gundulides*); prema istom antičkom modelu tvori i Božidarevićevo prezime (*Bosdarides*). S druge strane, u slučaju preuzimanja biblijskih antroponima koji su izvorno *indeclinabilia* Ferić ih ipak deklinira kao što je slučaju *Elogia* 15:

Darscichii Abramides legerit vi carmina ad unguem (...)

U izvornim epigramima koristi uglavnom poznata rimska i grčka osobna imena: Gellia, Cristas, Galba, Lygdamus, Ollus, Fabullus, Glaucus, Rufus, Demophilus, Hermongenes, Pamphilus itd.

Ferićev leksik bogat i raznolik. Vidi se da je dobro poznao rimske pjesnike i to ne samo klasničnoga doba. U njegovim epigramima nalazimo i riječi koje se rijetko pojavljuju, npr. *lotium* (I.4.) u značenju 'mokraća', *intinctus,-us* (IV.32.) u značenju 'umak', premda je tu riječ Ferić dodatno talijanskim jezikom pojasnio na margini 'la salsa', zatim *equiso* (IV.72.) kao 'konjušar'.²⁵⁵ Osim toga, vidimo kod Ferića sklonost jezičnim i leksičkim inovacijama koje ćemo ilustrirati u nekoliko primjera:

Epigr. I.98. *The viridis, certo certius illa sequi*

Epigr. de nostratibus 1: *Pictis ludentes chartis Eleazarus eger*

Epigr. II.85: *Nec regem in mensa schacchide posse capi?*

Ferić uglavnom točno transkribira i deklinira grčke riječi, no i u tome mu se potkralo nekoliko pogriješaka, npr. *hemorroidis* (I.46.) umjesto *hēmorhoidis*, zatim *Batricomiomachia* (III.95. u bilješci) umjesto *Batrachomyomachia*, potom *hipocritam* (IV.9.) umjesto *hypocritam*.

²⁵⁵ Veljko Gortan. Izvorni latinski epigrami Đure Ferića. 167.

Gortanova opservacija da su u Ferićevim epigramima najčešće su pokazne zamjenice *hic* i *ille*, dok zamjenice *is* gotovo da ni nema, potpuno je ispravna i vrijedi za cijeli njegov rukopisni korpus. Nadalje, Ferić će često koristiti arhaičnu dubletu *olli* i to najčešće kao posljednji spondej u heksametru, ili na mjestu prije stanke u pentametru:²⁵⁶

Elogia 4: *Mentius hic queritur sic dulce, ut si audiat **olli***

Elogia 14: *ut possent **olli** dicere, stulte sile*

Elogia 21: *Nec furto doluit Phēbus, qui barbitum **olli***

Epigr. de nostratibus: ***Olli** Nikejus: certe promiserat Abram*

Još ćemo spomenuti nekoliko osobitosti kod korištenja glagolskih oblika, to jest da Ferić pribjegava korištenju arhaičnoga infinitiva pasivnoga prezenta:

Elogia 59: *hunc in Nasonem **vertier** Illyricum*

Elogia 72: *Spem dat posse novam **nascier** Iliadem*

Epigr. de nostratibus 79: *Natu aliis major, **fungier** officio*

Epigr. III.85: ***Conspicier** sine labe Deus tibi, Virgo, dat uni*

Isto tako, česti su primjeri stegnutih glagolskih oblika, prvenstveno kako bi metrička shema bila funkcionalna. U prvom redu radi se o oblicima perfektne osnove, npr. *effluxe* (I.41.) umjesto *effluxisse*; *vixes* (V.14.) umjesto *vixisses*; *junxem* (V.42.) umjesto *junxissem*; *abduxe* (V.64.) umjesto *abduxisse* i dr.

²⁵⁶ Veljko Gortan. Izvorni latinski epigrami Đure Ferića. 167.

VIII. POKUŠAJ VRJEDNOVANJA LATINSKE POEZIJE ĐURA FERIĆA

S obzirom na ostali dio Ferićeva opusa, prije svega onaj objavljen tiskom, ipak bismo se morali složiti da obrađene zbirke epigrama nadmašuju piščevu prvotnu intenciju i nadmašuju prigodničarsku produkciju onoga vremena. Stoga nisu bez razloga i drugi istraživači Ferićeva opusa već donijeli afirmativan sud o njegovim rukopisnim epigramima, premda ih nisu sagledali u cjelini. S druge strane, Ferića su još za života suvremenici cijenili kao uspješnog latinskog pjesnika, no zbog preporodne epohe koja je uslijedila nedugo nakon njegove smrti, fokus je bio uglavnom ostao na njegovim tiskanim djelima, i to napose onima koja tematiziraju narodne poslovice i basne.

Interes za Ferićev opus oživio je tek 60-ih godina 20. stoljeća s djelatnošću Ive Frangeša²⁵⁷ koji je započeo prikupljati rukopise do kojih je tada još uvijek bilo teško doći. Nakon što su Miroslav Pantić i Veljko Gortan objavili svoje studije o njegovim djelima, mogao se steći prvi uvid u količinu i sadržaj Ferićevih rukopisnih dijela, iako ni to nije bilo potpuno. U radu Ivana Kastropila²⁵⁸ saznalo se za Ferićev popis djela koja bi htio da budu tiskom objavljena (*Elenco delle opere mie da stamparsi*) za koji se smatra da ga je napisao sâm Ferić ili pak njegov baštinik Dominik Sokolović. Činjenica da se na spomenutom popisu nalaze i tri rukopisne zbirke epigrama *Elogia Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt*, *Epigrami miei*, *Epigrammata de nostratibus* ide u prilog činjenici da je Ferić ovaj segment svoje latinističke produkcije smatrao uspješnim i da ga je namijenio širem auditoriju.

Na temelju višegodišnjega istraživanja i proučavanja Ferićeva tiskanoga i rukopisnoga opusa možemo s pravom reći da svaka od predstavljenih zbirki ima svoju vrijednost. Sa zbirkom *Elogia Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt* Ferić se pridružuje kontingentu dubrovačkih autora koji su gotovo kataloški sastavljali književne kronike i leksikone pisaca, kao što su bili Serafin Marija Crijević (*Bibliotheca Ragusina*), Sebastijan Slade-Dolci (*Fasti litterario-Ragusini*) ili rukopisno djelo Vlaha Stullija *Memoriae nonnullorum Rhacusanorum et exterorum doctrina et virtute praestantium*. Uzmemo li u obzir da je u vremenu, koje je Feriću neposredno prethodilo, dubrovački republikanski etos bio

²⁵⁷ Željko Puratić. Đuro Ferić: 5.

²⁵⁸ Stjepan Kastropil. *Jedno do sada nepoznato djelo Đure Ferića na našem jeziku*. Anali historijskog instituta JAZU u Dubrovniku. 1956: IV-V.

iznimno nesklon individualiziranju i isticanju pojedinaca, utoliko su njegova *Elogia* važna iz dijakronijske optike. Budući da su impregnirana patriotizmom, *Elogia* su bez sumnje anticipirala književni niz Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti *Stari pisci hrvatski* koji je pokrenut 1869. godine i to nakon što je zaključeno da će Akademija „o svom trošku izdavati bogato blago hrvatskoga jezika i književnosti, koje se sačuvalo u djelih starih hrvatskih pisaca od 16. do 18. vieka“. S obzirom na kasniju ilirsku recepciju, jasno je da je Đuro Ferić bio važan medijator koji je inventurom književnoga i kulturnoga identiteta participirao u prednacionalnim gibanjima u Dubrovniku.

U zbirci *Epigrammata de nostratibus* Ferić odijeva ruho lokalnoga kroničara šaljivih anegdota o Dubrovčanima. Ova je zbirka bez ikakve sumnje ima veliku vrijednost u kontekstu dubrovačkoga društvenoga ambijenta krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Činjenica da su ovi Ferićevi epigrami adresirani stvarnim osoba, među kojima nisu svi poimence spomenuti, pruža priliku za uvid u dubrovački mikrokozmos koji je bio izložen političkim zavrzlamama. Iako je i sâm bio svećenik, Ferić se nije libio oštricu svojih epigrama usmjeriti prema dubrovačkim franjevcima i dominikancima progovarajući o njihovom materijalizmu i kršenju redovničkih regula. Epigrami su uglavnom satirični, podrugljivi i duhoviti, a lascivnih ne nalazimo. Ovo svojevrsno ogledalo društvenih prilika moglo bi se detaljnije rasvijetliti uz dodatna arhivska istraživanja, a na temelju ove zbirke je Pasko Antun Kazali izjavio da bi jedan razuman izbor iz Ferićevih epigrama više proslavio autora nego ona štampana djela, koja su, kako se može osjetiti, pomalo i dosadna.²⁵⁹

Opsegom najveća rukopisna zbirka *Epigrammi miei* nastala je kao rezultat Ferićeva literarnoga talenta. Pouzdano znamo da je epigrame pisao do 1816. godine.²⁶⁰ Neki enkomijastični epigrami očita su manifestacija Ferićeve načitanosti jer u njima nailazimo na reminiscenciju poznatih europskih autora. Neki su trivijalnoga sadržaja ali svejedno pokazuju Ferićev smisao za humor i jasnu poantu. Ferić je ovdje najviše naslonjen na antičku i humanističku produkciju, što vidimo i u izboru imena, ali i u adresatima koji su preuzeti uglavnom od Marcijala (liječnici, loši pjesnici itd.). Ono što Ferića razlikuje od ostalih dubrovačkih epigramatičara (R. Kunić, Đ. Hidža, B. Zamanja) je činjenica da su neki njegovi

²⁵⁹ Prema: Željko Puratić, *Đorđe Ferić*, str. 55.

²⁶⁰ Zaključujemo to iz jednog lista u petoj knjizi na kojem čitamo datum 23. 12. 1815. (okružnica vlade u Zadru). Usp. Željko Puratić, *Đorđe Ferić*, str. 46.

epigrami toliko dugi (neki imaju čak 50 stihova) da ih je teško precizno žanrovski determinirati kao epigrame, jer i formom i sadržajem više odgovaraju satiri. Unatoč svemu nabrojanome, Feriću se ne može zanijekati talent i znatna uspjelost pojedinih epigrama.

IX. ZALJUČAK

Nakon prikupljanja Ferićeve rukopisne epigramatske ostavštine, njegove smo epigrame transkribirali i izradili njihovo kritičko izdanje koje predstavlja *editio princeps* Ferićevih epigrama. Potom smo odabrane epigrame iz svake zbirke interpretirali nastojeći pritom staviti naglasak na antičke interpolacije i ono gdje Ferić donosi svoj književni *novum*.

Analiza odabranoga rukopisnoga korpusa potvrdila je određene tvrdnje dosadašnjih istraživanja. Ipak, čini se kako nije postojala jasna distinkcija između izvornih epigrama i parafraza, odnosno prepjeva, što je prema našem sudu bilo ključno za objektivnu valorizaciju. Za razliku od, primjerice, Erazmovih *Apophthegmata*, u kojoj je bio ograničen sadržajem, Ferić je svoje izvorne epigrame pisao slobodno. Izbor dubrovačkih pjesnika u zbirci *Elogia* rezultat je njegova skupljanja djela hrvatskih pisaca i ta je zbirka odraz nativističko-romantičarske faze njegova stvaralaštva. No, on za razliku od Serafina Marije Crijevića i Sebastijana Slade-Dolcija donosi pohvale u stihu, a ne tek prozne bilješke o autorima, za što mu se mora pripisati vještina i talent. Kvantiteta epigrama koje je adresirao određenim autorima pokazatelj su koliko su prijepisi njegovih djela fluktuirali Dubrovnikom. Osim toga, ako uzmemo u obzir i Ferićevu nastavničku djelatnost, možemo pretpostaviti da je ova zbirka imala i pedagošku intenciju u kontekstu fiziokratskoga pokreta, a ona bi bila poučavanje mladeži o povijesti dubrovačke književnosti. Ferić *explicite* navodi da je utrošio velik trud i vrijeme u prikupljanju i prepisivanju starih rukopisa dubrovačkih pisaca da se sačuvaju od zaborava, pa je onda u latinskim epigramima donio i njihovu valorizaciju u formi pohvale. U tom smislu, za Đuru Ferića možemo reći da je, poput Francesca Petrarce, bio *simul ante retroque prospiciens* ako uzmemo u obzir kasniju ilirsku recepciju njegova opusa. Nakon uvida u epigramatsku zbirku *Elogia* možemo se složiti da bi i ona, da je kojim slučajem bila objavljena, imala važnu ulogu u kulturnointegracijskim procesima nadolazeće preporodne epohe, napose ako uzmemo u obzir da su njegove tiskane *Fabule* već 1836. bile tematizirani u *Danici*.

Svojemu raznolikom i bogatom pjesničkom opusu Ferić je ubrojio stotine epigrama, među kojima zbirke *Epigrammata de nostratibus* i *Epigrammi miei* zauzimaju posebno mjesto. Njihovo objavljivanje upotpunjuje Ferićevu pjesničku fizionomiju i vještinu živopisnoga fabuliranja. Njegovi stihovi stilski zaostaju za onima kakve su pisali

Dubrovčanin s rimskom adresom Rajmund Kunić, kao i za Boškovićevim latinskim stihovima, no uzmemo li u obzir da je Ferić, izuzev školovanja u Loretu, cijeli vijek stvarao u Dubrovniku, njegovi nam epigrami bolje portretiraju njegove suvremenike i Dubrovnik s kraja 18. i početka 19. stoljeća. Stoga, smatramo da je Ferić nepravедno bio smatran tek pukim parafrazatorom drugih autora, Horacija, Erazma, Fedra, dok je njegov epigramatski opus ostao neadekvatno analiziran.

Spomenuta Ferićeva pjesnička fizionomija potpuno korespondira s uzusima novovjekovnoga latiniteta s mjestimičnim interpolacijama antičkih autora. Ona iz naše optike ne predstavlja estetski vrhunac zbog kojih bismo odlučili posegnuti za njegovim epigramima, no pokazani primjeri pokazuju da bi mogla imati nemalo društveno značenje za dubrovačku sredinu. To bi ujedno bila i Ferićeva *differentia specifica* u kontekstu epigramatske hiperprodukcije koja je obilježila drugu etapu dubrovačke latinističke književnosti 18. i prve polovine 19. stoljeća, a koja s dvojicom imenjaka – Đurom Hidžom i Đurom Ferićem – doživljava svoj vrhunac ali i zatvara horizonte. Stoga Ferić, čiji je opus obilježila Ovidijeva *et quod temptabam scribere versus erat*²⁶¹ može s pravom ubrojen među posljednje hrvatske latiniste iz Dubrovnika.²⁶²

²⁶¹ Ovid. *Trist.* IV. 26.

²⁶² Veljko Gortan. Posljednji hrvatski latinisti iz Dubrovnika. 326.

X. POPIS IZVORA I LITERATURE

10.1. Arhivski izvori

1. Čulić, Inocent. *Elenco dei nobili di Ragusa, Salamnesi e Sorbonesi e loro qualifiche*. Državni arhiv u Zadru, misc. 23. poz. 25.
2. Ferić, Đuro. *Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt elogium Latine exarata*. Zbirka Baltazara Bogišića ms. 29. (autograf)
3. Ferić Đuro. *Ragusinorum poetarum qui Illyrica lingua scripserunt elogium Latine exarata*. Državni arhiv u Dubrovniku, sign. 18/403.
4. Ferić Đuro. *Epigrammatum libri IV*. Zbirka Baltazara Bogišića ms. 30. (autograf).
5. Ferić Đuro. *Epigrammata de nostratibus*. Znanstvena knjižnica Dubrovnik rkp. 126. (autograf)

10.2. Objavljeni izvori

1. Bagarić, Jadranka. 2015. Poezija Đura Hidže na latinskom jeziku. Doktorski rad. Zagreb.
2. Bakija, Katja. 2002. Đuro Ferić između hrvatskog i latinskog jezika. *Studia Balcanica Bohemo-Slavica*, 5. Brno: 47-54
3. Bersa, Josip. 2002. *Dubrovačke slike i prilike 1800.–1880.* (pretisak). Hannover-Čakovec: Hrvatski zapisnik.
4. Bogdanović, David. 1933. *Pregled književnosti hrvatske i srpske*. 3. izdanje. Zagreb: Nadbiskupska tiskara.
5. Bratičević, Irena. 2021. „Mato Sorkočević i njegova pjesma o dolasku Francuza u Dubrovnik“ *Vjesnik dalmatinskih arhiva* 2, br. 1, str. 359-408.
6. Cesarotti, Melchior. 1810. *Discorso presso alla seconda edizione di Padova del 1772.* u: Macpherson, J. *Poesie di Ossiano figlio di Fingal antico poeta celtico* (ultimamente scoperte e tradotte in prosa inglese da Jacopo Macpherson e da quella trasportate in verso italiano dall' abate Melchior Cesarotti con varie annotazioni de' due traduttori). Bassano: nella tipografia Remondiniana, XI-XXIX

7. Čale, Frano. 1955. O Stjepanu Rajčeviću Dubrovčaninu. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu*. God. 3. Zagreb: 193-198.
8. Ćosić, Stjepan. 1999. *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.)*, Zavod za povijesne znanosti HAZU, Dubrovnik.
9. Ćosić, Stjepan. 2003. „Luko Stulli i dubrovačka književna baština.“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 41, str. 259-286.
10. Ćosić, Stjepan, Korade, Mijo. 2019. *Isusovci u Dubrovniku. Komentari Stephana Desiderija iz 1693*. Zagreb: Leykam International d.o.o.
11. Ćosić, Stjepan, Vekarić, Nenad. 2005. *Dubrovačka vlastela između roda i države: Salamankezi i Sorbonezi*. Zagreb, HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku.
12. Denis, Michaeli. 1801. *Literarischer Nachlass* (herausgegeben von Joseph Fridrich Freyherrn von Retzer), Wien: Anton Pichler
13. Du Cange, Caroli du Fresne. 1746. *Illyricum vetus & novum sive Histortia regnorum Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Bosnae, Serviae atque Bulgariae locupletissimis accessionibus aucta atque a primis temporibus usque ad nostram continuata aetatem*. Posonii: Typis haeredum Royerianorum
14. Ferić, Đuro. 1824. *Ad clarissimum virum Michaellem Denisium Vindelicum epistola*. Ragusii: Typis Antonii Martecchini.
15. Ferić, Đuro. 1803. *Periegesis orae Racusanae duobus libris comprehensa auctore Georgio Ferrich*. Rhacusii.
16. Foretić, Vinko. 2019. *Povijest Dubrovnika do 1808.*, knjiga druga. Zagreb: Fortuna.
17. Fortis, Alberto. 1771. *Saggio d'osservazioni sopra l'isola di Cherso ed Osero*. Venezia: Presso Gaspare Storti
18. Fortis, Alberto. 1774. *Viaggio in Dalmazia*. Vol. 1. Venezia: Presso Alvisa Milocco
19. Fortis, Alberto. 1774.a *Viaggio in Dalmazia*. Vol. 2. Venezia: Presso Alvisa Milocco
20. Frangeš, Ivo. 1953. “Rad na prikupljanju podataka o Đuri Feriću i njegovu radu oko naše narodne poezije”, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godine 1949-1950*. Knj. 57. Zagreb: 240-241
21. Frangeš, Ivo. 1987. *Povijest hrvatske književnosti*. Nakladni zavod Matice hrvatske – Cankarjeva založba. Zagreb – Ljubljana.

22. Franić Tomić, Viktorija, Prosperov Novak, Slobodan. 2022. *Književnost hrvatskog baroka. Ideje, osobe i mjesta književne proizvodnje* knj. VII. Zagreb: Fakultet hrvatskih studija.
23. Fusko, Paladije. 1990. *Opis obale Ilirika / Fusci, Palladii. De situ orae Illyrici.* (Priredila i prevela Bruna Kuntić-Makvić). Zagreb: Latina et Graeca.
24. Gortan, Veljko. 1970. „Đuro Ferić“, *Hrvatski latinisti*. knj. 2. Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 611-617.
25. Grisogono, Pietro Nutrizio. 1775. *Riflessioni sopra lo stato presente della Dalmazia.* Firenca.
26. Grubor, Đuro. 1909. „Ferić – Ilir iz Dubrovnika“. *Nastavni vijesnik, list za srednje škole*, ur. Krsto Pavletić, knj. XVII., sv. 10. Zagreb. Str. 722-749.
27. Hondl, Stanko. 2005. *Uvod prevodiočev*, u: Dominis, Markantun de. *Opera phisica = Radovi iz fizike.* Zagreb: HAZU, 2-3.
28. Janković, Mira. 1954. Ossian kao poticaj za sakupljanje narodnih pjesama kod južnih Slavena. *Zbornik za narodni život i običaje*, 38. Zagreb, 177-221.
29. Jelčić, Dubravko. 2004. *Povijest hrvatske književnosti*. 2. znatno prošireno izdanje. Zagreb: Pavičić.
30. Ježić, Slavko. 1993. *Hrvatska književnost od početka do danas 1100-1941*. 2. izd. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
31. Kasumović, Ivan. 1902. Dvije poslanice Đure Ferića – Poslanica Mihajlu Denisu, *Nastavni vjesnik*. 10. Zagreb: 573-577.
32. Kazali, Pasko Antun. 1841. *Giorgio Ferrich*. u: *Galleria di Ragusei illustri*. Ragusa: Pier-Francesco Martecchini.
33. Kaznačić, Antun. 1845. Životopisje nadhvala plemenitoj uspomeni D. Jurja Guozdenice ili Fericha Dubrovčanina. *Zora dalmatinska*. 2. Zadar, 193-195, 209-211, 218-219.
34. Kaznačić, Ivan Augustin. 1860. *Biblioteca di fra Innocenzo Ciulich nella libreris de' rr. pp. francescani di Ragusa*. Zara: Dalla tipografia governiale.
35. Knezović, Pavao, Ušković Croatia, Petar. 2019. Ferićeva vizija naše književnosti prema poslanici M. Denisu. U: *Dubrovnik u hrvatskoj povijesti. Zbornik radova u čast akademiku Nenadu Vekariću*, Mario Grčević i Nenad Vekarić (ur.) Zagreb: Sveučilište u Zagrebu-Hrvatski studiji.

36. Kombol, Mihovil. 1948. Pogovor, u: Lovrić, Ivan. 1948. *Bilješke o Putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa i život Stanislava Sočivice*. Zagreb: Izdavački zavod Jugoslavenske akademije.
37. Kombol, Mihovil. 1961. *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*. 2. izd. Zagreb: Matica hrvatska.
38. Krša, Tomo. 1824. *Della vita e delle opere di monsignore Giorgio Ferrich discorso*. Ragusa: Per Antonio Martecchini.
39. Letić, Branko. 1982. Rodoljublje u dubrovačkoj književnosti. Sarajevo: Svjetlost.
40. Lovrić, Ivan. 1776. *Osservazioni sopra diversi pezzi del Biaggio in Dalmazia sel signor abate Alberos Fortis coll'aggiunta della vita di Socivizca*. IN Venezia: Presso Francesco Sansoni.
41. Lovrić, Ivan. 1948. *Bilješke o Putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa i život Stanislava Sočivice*. Zagreb: Izdavački zavod Jugoslavenske akademije.
42. Lupić, Ivan, Bratičević, Irena. 2018. „Litterary Collectors as Litterary Scribes: The Case of Đuro Ferić (1739–1820)“. *Poznańskie Studia Slawistyczne* 14 (2018), str. 129-147.
43. Ljubić, Šime. 1856. *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*. Vienna – Zara: Rod. Lechner – Battera e Abelich, 130-131.
44. Ljubić, Šime. 1869. *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske na podučavanje mladeži*. knj. II. Riečki: Emidija Mohovića tiskarski kamen. zavod.
45. Muljačić, Žarko. 1968. Iz korespondencije A. Fortisa s J. S. Wyttenbachom. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*. 7. (Razdio lingvističko-filološki, 4). Zadar, 113-118.
46. Muljačić, Žarko. 2006. *Iz dubrovačke prošlosti*. Zagreb: Matica hrvatska.
47. Muljačić, Žarko. 1953. „Istraga protiv Jakobinaca 1797. god. u Dubrovniku.“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, vol. , br. 2, 1953, str. 235-252.
48. Novak, Slobodan Prosperov. 2003. *Povijest hrvatske književnosti od Bašćanske ploče do danas*. Zagreb: Golden marketing/ Novak, Slobodan Prosperov. 2004. *Povijest hrvatske književnosti: Raspeta domovina, svezak 1. od Bašćanske ploče do danas*. Zagreb: Marijan tisak
49. Pantić, Miroslav. 1979. Ferić Đuro. *Leksikon pisaca Jugoslavije*. 2. Novi Sad: Matica srpska, 115-116

50. Pederin, Ivan. 1983. Đuro Ferić kao pjesnik hrvatskih fiziokrata i jedan od začetnika hrvatskog narodnog preporoda. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku*. 21. (1983): 225-249
51. Pederin, Ivan. 1984. Fiziokratski pokret u Dalmaciji. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*. 10. (1984): 167-203.
52. Pederin, Ivan 2011. „Francuska, Napoleon i Hrvati“, *Croatica et Slavica Iadertina*, vol. 7/2, br. 7.,str. 423-441.
53. Perić Gavrančić, Sanja: *Ferićeve basne problem uspostave žanra u različitim jezičnim medijima (Doktorska disertacija)*, Zagreb, 2008.
54. Plejić Poje, Lahorka. 2018. „O rukopisnoj kulturi u ranonovjekovnom Dubrovniku“, *Poznańskie Studia Slawistyczne*, br. 14, str. 187-197.
55. D' Puppatti, Lorenzo. 1863. *Inni a Dio di tutti i tempi e delle principali nazioni antiche e moderne*, Castelfranco.
56. Puratić, Željko. 1980. Hrvatski latinist Đorđo (Đuro) Ferić (1739-1820) i neka njegova djela. *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu*, knj. IX-X (1976-80.), 184-210
57. Puratić, Željko. 1982. *Đorđe (Đuro) Ferić (život i djelo)*. Zagreb: SNL - Latina et Graeca.
58. Rajčević, Stjepan. 1788. *Osservazioni storiche naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia*. Napoli: Preso Gaetano Raimondi.
59. RZK, 1997. – *Rukopisi Znanstvene knjižnice Dubrovnik*. 2. promijenjeno i dopunjeno izdanje. Dubrovnik: Dubrovačke knjižnice.
60. Slade, Sebastijan. 1767. *Fasti litterario-Ragusini sive virorum litterarorum qui usque ad annum MDCCXLVI. in Ragusina claruerunt ditone prospectus*. Venetiis: Excudebat Gaspar Storti. (Prijevod: *Dubrovačka književna kronika*, Zagreb 2001.).
61. Stojanović, Ivan. 1900. *Dubrovačka književnost*. Dubrovnik: Srpska dubrovačka akademska omladina.
62. Stratiko, Ivan Dominik. 1789. *Memoria nella necessità e modi d'istruire i contadini nell'agricoltura*. Mleci: Società Georgica di Castelli di Traù.
63. Šonje, Šimun. 1998. *Ferić Gvozdenuca, Đuro*. u: *Hrvatski biografski leksikon*, 4. Zagreb: LZ Miroslav Krleža, 172-175.
64. Šurmin, Đuro. 1898. *Povjest književnosti hrvatske i srpske*. Zagreb: Lav. Hartman.
65. Vekić, Ivan. 2012. „Hrvatska percepcija Francuske revolucije“ *Rostra*, god. V, br. 5. Zadar. str. 170-208.
66. Vodnik, Branko. 1913. *Povijest hrvatske književnosti*. knj. 1. Zagreb: Matica hrvatska.

67. Vratović, Vladimir. 2011. *Horacije u dubrovačkom pjesništvu 18. i 19. stoljeća*. Zagreb: Biakova.
68. Wirtz, Gudrun. 2000. *Ferić, Đuro*. u: *Leksikon hrvatskih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga 215-216.
69. Zenić, Milivoj. 2002. *U pohvale od grada Šibenika*. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“.

10.3. Digitalizirane enciklopedijske, leksikonske i rječničke natuknice

1. „Enije, Kvint“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/enije-kvint>>. (6. prosinca 2024.)
2. „Hesperide“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/hesperide>>. (8. prosinca 2024.)
3. „Kastalija“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/kastalija>>.
4. (16. studenoga 2024.)
5. „Krističević, Marin“, *Hrvatski biografski leksikon (1983–2024), mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. <<https://hbl.lzmk.hr/clanak/kristicevic-marin>> (31. kolovoza 2024.)
6. „Lazzari, Grgur“, *Hrvatski biografski leksikon (1983–2024), mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. <<https://hbl.lzmk.hr/clanak/lazzari-grgur>>. (5. prosinca 2024.)
7. „Tassoni, Alessandro“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/tassoni-alessandro>>. (8. prosinca 2024.)

XI. KRITIČKO IZDANJE EPIGRAMA ĐURA FERIĆA

OZNAKE I KRATICE U LATINSKOM TEKSTU I KRITIČKOM APARATU

⟨...⟩ tekst koji je greškom izostavljen

{...} nečitak tekst uslijed oštećenja

add. (*addidit*) dodao

cancell. (*cancellavit*) precrtao

in marg. (*in margine*) na margini

linea redak

spat. vac. (*spatium vacuum*) bjelina

epigr. (*epigrammata*) epigram

in comm. (*in commentario*) u komentaru

in calce pag. (*in calce paginae*) na dnu stranice

Ragusinorum Poetarum qui Illyrica lingua scripserunt Elogia
a Georgia Ferrich Ragusino Latine exarata

Prospectus operis
Phaleucium ad lectorem

Claris hæc egoserta cur poetis²⁶³
quos Urbs pacifica Adrię inquieti
Musarum egregia artiumque cultrix
Racusa e gremio tulit beato,
Texo, intellige causam, amice Lector.
Quum raros manibus juvenulorum
Vates Illyricos feri viderem
et (quod tristius est acerbiusque)
quum multa eximia interire scripta
in dies magis ac magis dolerem,
quidlibet potui uspiam invenire
chartarum veterum recentiumque
descriptas volui bene arbitratus.
Tempus atque operam meam locasse
Hęc repagula si voracitati²⁶⁴
saltem opponere²⁶⁵ temporis valerem²⁶⁶
atque ut intuitu pateret uno,
quam quis carmine rem fuit sequutus,
laudes vatibus has ego disertis²⁶⁷
quos Ragusa e gremio tulit beato
texo: consule tu boni, valeque

²⁶³ poetis] Hęc ego Elogia aureis poetis *cancell.*

²⁶⁴ voracitati] voracitatem *corr.*

²⁶⁵ saltem opponere] *add. supra lineam* intercidere] *cancell.*

²⁶⁶ valerem] valerent *corr.*

²⁶⁷ disertis] quos Urbs pacifica Adrię inquieti / Musarum egregia artiumque cultrix *add. inter lineas.*

Ragusinorum poetarum elogia

I.

Andreę Cjubranovich

Virgilio fuerat quod Homerus, et Ennius, hoc est
noster hic Andreas vatibus Illyricis.²⁶⁸

2.

Quę fuerit Auctoris mens in Agyptia conscribenda
Phaleucium

Hęc Agyptia pręcinens²⁶⁹ Puellis
sortes, ingenium probat Poetę,
illud cum haud aliter sibi liceret²⁷⁰
qui dulci Domineę suos amores,
hac feliciter explicavit arte.

3

Vladislavi Hieronymi Mentii auctoris carminis quod inscribitur *Radogna*

Difficilius tecum si litiget uxor, habebis
quod dedit hoc scripto Mentius antidotum.

4.

Ejusdem de Zorka pastorali carmine

Mentius hic queritur sic dulce, ut si audiat olli

²⁶⁸ Vide aliud epigramata sub numero 164.

²⁶⁹ pręcinens] quę canit *cancell.*

²⁷⁰ illud cum haud aliter sibi liceret] *add. inter lineas*

qua nil suavius est Daulius invidet.²⁷¹

5

Ejusdem de Carmine quod inscribitur *Trubglja Slovinska*

Nulla vel eximii referunt nunc pręmia vates²⁷²

vix Męcenatum nomen inane manet.

Illyrica vix sine²⁷³ Tuba, hic²⁷⁴ tibi personat vates.

Das plenam asseribus munus habere ratem.²⁷⁵

6.

Joannis Sigismundi de Gundula de Torquati Tassi *Amynta* a se Illyrice verso

Gundula Radmillo nomen mutavit Amyntę

mutavit linguam, cętera conveniunt

Imo ita conveniunt, Tassi ut post funera mentem²⁷⁶

imo edisse putem pectore Gundulidę.

7

Ejusdem de drammate inscripto *Oton*

Vestra Domus fuit innumeros addcita per annos²⁷⁷

cum laude²⁷⁸ Austriacis, Gundula, Cęsaribus.

Nunc canitur tibi Cęsar Otho, sic barbiton ipsum

possumus addictum dicere Cęsaribus.²⁷⁹

²⁷¹ invidet] Alio modo: Mentius usque adeo dulce hic sonat ut Philomelam / quam cecinit, cantus {viceret} arte sui *add.*

²⁷² vates] Nil modo carminibus referunt (proh secula) vates *cancell.*

²⁷³ sine] rate *cancell.*

²⁷⁴ hic] *add. supra lineam*

²⁷⁵ ratem] Srine ratem plenam rettulit asseribus *cancell.*

²⁷⁶ mentem] manes *corr.*

²⁷⁷ annos] vel: Vestra fuit prima gens usque ab origine semper *add. infra lineas*

²⁷⁸ laude] addicta *add. infra lineam*

²⁷⁹ Cęsaribus] vel: Per te addicta potest nunc dici barbiton ipsum / Dum tragico canitur carmine Cęsar Otho *add. infra lineam*

8

Ejusdem de drammate *Suncjaniza*

Hęc est Gundulidę dumtaxat nomine, Solis
filia, sed magicum creditę carmen habet.

9

Ejusdem de *Radmilli lacrymis*

Quem nec adhuc juvenis, nec jam puer esset Amyntę
has scripsit miseri Gundula lacrymulas.
Scribentem laudo, miror quoque, namque cachinnos
aptior hęc ętas edere, quam lacrymas.

10

Marini Buressich de Catonis pęceptis Illyrice deditis

Si cupis ad Recte normam componere mores
disce quod Illyricus pęcipit iste Cato.

11

Stephani Marini de Georgiis de carmine Dervise

Ingeniosus amor loquitur quoque barbara verba
Barbara sed Domineę dulcia verba suę.
Dulcia Lectori num sint petis? Apta movere
sunt risum: ergo meo dulcia iudicio.

12

Ejusdem de Psalmis pęnitentialibus Illyrice redditis

Illyrico quotquot vates cum Davide flerunt,

quos pene innumeros alma Racusa tulit²⁸⁰
Tu, Stephane, exuperas omnes, sic fidus ubique²⁸¹
unum ut non demas jota nec adjicias²⁸².

13

Savini de Gozze dicti Bendevisceвич
de tragœdia Dalidę Ludovici Grotti Illyrice reddita (vulgo dicta Cieco d' Adria)

In Dalida Adriacus tibi Cęcus lampada pręfert
Plus Savine tuo lumine at illa micat.²⁸³

14

Ejusdem de *Ariadnes* drammate per iniuriam temporis ammisso vel dellitescente

Erraret cęco ne Theseus in Labirintho
ductu Arianęi staminis obtinuit.
Nunc aliter res est: Minoia Virgo per umbras
ambulat, heu quali stamine repperiam!

15

Marini Darscich auctoris dramatis de *Abrae sacrificacione*

Darscichii Abramides legerit vi carmina ad unguem²⁸⁴
hic me qualis eram diceret, exhibuit.

16

Ejusdem de comediis
phaleucium

²⁸⁰ tulit] quorum ingens nobis copia carminibus *cancell.*

²⁸¹ sic fidus ubique] namque illius unum *cancell.*

²⁸² adjicias] jota apicemque tibi vertere Relligio est *cancell.*

²⁸³ micat] Proh quantum Sarine micat tua Dalida! Cęcus / {...} facem pretulit Adriacus *cancell.*

²⁸⁴ Darscichii] {...} *cancell.*

Risus si quis amas solutiores²⁸⁵

Tirenam lege, Stantiique casus
sane perlepidos, Odonidemque.

Qui supercilio severiore es,
ab his abstineas manum libellis.

17

Ejusdem de drammate Domini nativitatis

Si quid committis scēnē, lex carminis esto,
ut personę habitus, verbaque convenient.

Mos hic Darscichii dio dat dia Puello²⁸⁶
verba rudis pastor rustica verba sonat²⁸⁷.

18

Junii Gerorgii de Palmotta de *Oedipo tyranno* drammate deperdito

Immiti vitam dulce est auferre tyranno,²⁸⁸
at²⁸⁹ Palmotta tuo reddere dulce foret.

19

Ejusdem de Descensu Eneę ad inferos ad Anchisem parentem

Eneęs per se manes descendit ad imos
ramum prę se ferens arboris auriferę.
Laurifera per eum tu cinctus tempora fronde
ad clivi ascendis culmina Pierii.

20

²⁸⁵ Risus si quis amas solutiores] *add. supra lineam*

²⁸⁶ puello] Darsichius facit hoc: Divino verba Puello *cancell.*

²⁸⁷ verba] Divina. agricolis rustica verba dedit *cancell.*

²⁸⁸ tyranno] Dulce fuit vita semper privare Tyrannum *cancell.*

²⁸⁹ at] huic *cancell.*

Ejusdem de *Pavlimiro et Zaptislava*

Nemo tibi in Patriam, Palmotta, fecundius a more est
 Quamvis multa manu, consilioque gerat.
Nam tu non tantum hanc illustras carmine docto,
 Libera quę Adriacis surgit aquis, Patriam.
Sed veterem, illam etiam manibus quę structa Quiritum²⁹⁰
 cujus vix restant rudera, stare jubes.²⁹¹

21

Ejusdem de Helena a Paride rapta

Raptam Helenam nemo (dicebat Junius) apte,
 ni rapiat lauros ex Helicone canet.
Dixit, et audaci scandens Heliconia gressu
 Culmina, fronde sacra tempora præpediit.
Nec furto doluit Phębus, qui barbitum olli
 dicitur ulterius suppeditasse suum.²⁹²

22

Ejusdem de *Certamine Ajaci et Ulyssis de Achillis armis*

Quod fuit Ajacem certamen et inter Ulysssem
 sic Palmotta acri carmine prosequeris,
Ut nisi iudicium tum Gręcia toto tulisset
 Pelides forret iudicio arma tuo.
Quid si quis vatium tecum contenderet? Et te
 victorem pariter diceret Illyria.

23

²⁹⁰ Quiritum] quam Romulidę posuere Coloni *cancel*.

²⁹¹ jubes] restituas *canell*.

²⁹² suum] Brevius: raptam Helenam scribit quoque Junius ex Helicone / Sic rapta lauru dat nova sibi *add. infra lineam*

Ejusdem de *Athlanta* ope aurei mali ab Hippomene in cursu superata drammate deperdito

Victa Athlanta fuit cursu, namque aurea mala
currenti iniecit callidus Hippomenes.
Tempus edax Palmotta tuam quoque vicit, avaras
incaute iniiciens (flenda rapina) manus.

24

Ejusdem de Achille in Lycomedis aula ab Ulysse deprehenso

Ut Laërthiades Lycomedis vidit in aula
femineis tectum vestibus Eaciden
Exue femineos vultus age, dixit, et arma
quę tibi conveniunt arma capesse manu.
Sic ego, Palmotte si quis sibi²⁹³ sumeret {...}
hęc quę de {Aiacida} carmina composuit.
Exue clamarem mentitum nomen, et hęc quę
haud tibi conveniunt, carmina redde Viro.

25

Ejusdem de Alcina ex {XVI} Torquati Tassi

Me ducit Palmotta alias ut secter amorem
nunc docet ut fugiam; discrepat ergo sibi.
Falleris, ille docet pulchrum ut secteris amorem
ut turpem fugias, convenit ergo sibi.

26

Ejusdem de diva Catharina Senensi

Ut cordis pertęsa sui Catharina petebat

²⁹³ sibi] *add. supra lineam*

cor, novum ubi²⁹⁴ carnis portio nulla foret.
Audiit Omnipotens, puroque ex ætheriis igne
Cor dedit, in medio suppoosuitque sinu
Junius hæc properans miracula scribere, succo
intinxit calamum, res nova , nectaro.
Et bene cepit opus, tanta dulcedine manant
Carmina, ut in Superis scripta reare plagis²⁹⁵.

27

Ejusdem de *Fama*

Tu, Palmotta, brevi cecinisti carmine Famam
te grata æternis vocibus illa canet.

28

Ejusdem de *Suevia* Alexandri Donati tragædia a se Illyrice versa et deperdita

Suevia Alexandri fuit et tua Suevia Juni,
nunc tantum illius, nam tua proh!²⁹⁶ periit.

29

Ejusdem de virulentissimo carmine quod *Govnaida* inscribitur

Hoc scriptum tenebris utinam latuisset in imis
turpari calamum stercore non decuit.

30

Ejusdem de *Christiade*

Bis genitum Palmotta tuo dum carmine legem
qua tibi monstrat iter Musa Latina, canis.

²⁹⁴ novum ubi] *add. supra lineam* neque cancell.

²⁹⁵ reare plagis] *add. supra lineam* fuisse putes cancell.

²⁹⁶ proh!] *add. supra lineam* dis cancell.

Ecce coronatum bis te, et Parnasside lauro,
Et quam dat Regnis Christus in æthereis.

31

Ejusdem de *Danizza* sive *Ariodante* ex Ariosto

Si, Ludovice, hujus debet tibi drammatibus ortum
Palmotta Illyricę Gloria prima Lyreę.
Cur non Ginevra hic, non Ariodantis amores,
cur hic Lurcanius, cur Polynesus abest.
In cute si videas, non absunt: nomina tantum
Illustris Patrię vertere jussit amor.

32

Ejusdem de *Hypsipile*

Quę passa viros propriis appellere regnis
Ragusii Hypsipile, dant ubi sceptrum viri?²⁹⁷
Ne stupeas: magico Palmottę carmine tracta est
ut linguę adsuescat Lemnias Illyricę.

33

Ejusdem de Lavinia

Causa necis, Palmotta, fuit Lavinia Turno,
causa tibi vitę nobilioris erit.

34

Ejusdem de XIII drammatibus

Scripta tibi tredecim (mentis labor) enthea jure
Drammata: Pol! superas Amphitrioniaden.

²⁹⁷ viri] Hypsipile hic, soli dant ubi sceptrum Viri *cancell.*

Domini Mauri Vertani abbatis Melitensis iudicium de ejus scriptis

Dum nimium ingenio indulget Vetranius artem
 negligit: hoc jungat, nemo secundus erit.
 At non despicias; gemmas nam fertur ab Enni
 collegisse bonus stercore Virgilius.

Aliud de Eodem

E scriptis, Vetrane, tuis pars vivida²⁹⁸ quædam est
 pars (hoc pace tua dixero) flaccidior.
 Multa tenent medium, tamen interspersa lepore
 omnia: Quid, sodes, hæc sibi monstra volunt?
 Ne mirere: puer, juvenis, vir plurima scripsi,
 imo senex lusi plurima decrepitis.

Ejusdem de drammate *Susanne*

Cur adeo hæc simplex prodit Susanna? Quod auctor
 latum unguem a sacra non abit historia.

Ejusdem de *Sacrificatione Abrahami*

Qui vel longa facit, vel falsa episodica, peccat,
 Maurus utroque licet peccet, utroque placet.
 Nam quidquid florum et fruticum fert Dædala tellus
 quidquid et in terris nascitur alituum

²⁹⁸ vivida] enthea cancell.

Ut Sarę imminuat curas, hoc monte locavit,
qui vir, quo soboles unica carpit iter.

39

Ejusdem de *Hecuba*

Vincla Neoptolemum cohibent Plutonia, sed si
Laomedontęo littore conspiceret
Queis pinxisti Hecubam, Vetrane, coloribus, illam
diceret, hoc video carmine qualis erat.

40

Ejusdem de carmine domino *Remetta*

Hic quędam fletu, quędam sunt digna cachinnis
Heraclito hęc saperent, illaque Democrito.

41

Dominici de Ragnina equitis sancti Stephani de carminibus Heroticis

Frigida vel scribunt, vel lamentantur amantes
Ragnina more Saphi tractat amoris opus.

42

Nicolai Nale de amatoriiis carminibus

Quęso doce, queruli cur nęnia semper amoris
auditur scriptis hic Nicolae tuis?
Qui petis hęc, video, rides in amore puellę
at me difficilis flere puella jubet.

43

Ejusdem de epistolis

Nalii epistolia, o Lector bonus excipe, namque hic
quod te delectet, quoque juvenis, habes.
Utile conseruit sic dulci, ut dicere possis
punctum in epistoliis Nalius omne tulit.

44

Michaëlis Bona dicti Babulina de *Jocasta* tragædia

Fraternas acies indigna in bella ruentes,
et Laii excisam per fera fata domum
Quam juvit cecinisse tibi Bona carmine docto
dum tibi tot vitam funera conciliant.

45

Francisco Luccari dicti Burrina de *Athamante* tragædia

Tam præit hic Athmas, quem tu canis ore deserto,
omnibus Illyricis, Luccare drammatibus.
Quam præit aut adamas reliquis fulgore lapillis
aut alios ignes Lucifer exuperat.

46

Ejusdem de Pastore fido a se Illyrice verso

Fidus ut hic Pastor formosæ Amaryllidi, sic tu
esse quoque auctori, Luccare, debueras.
Hoc potui, sed omissa mihi quod pauca, putavi
deberi hanc linguę syncopen Illyricę.

47

Ejusdem de psalmis David qui non supersunt

Heu! Quid non rapiat violenti temporis ætas!
Quę non dente suo marmora comminuat!

I nunc, et tanti repetas p̄donis ab angue
quę scripsit levibus Luccanii in foliis.
Tempus edax tua sint, habeo at solatia luctus
nulla quod in plectrum vis tibi Davidicum est.

48

Horatii Mascibradi de carminibus eroticis

Dispereram, si forte tuis quid desit, Horati,
Divus amor dictat quę tibi carminibus.
Ingenium, verbisque lepos, et splendidus ordo est,
atque ubi tu loqueris, nil mediocre sonat.
Talibus ornarit cum te divinus Apollo,
Vatibus Illyricis non coriphęus eris.

49

Georgii Darscichii

Forte mihi Aonides, sic dicere cępit Apollo
quę scripsit noster carmina Darscichius
Vix ea: Thespiades celeri per inane volatu
alta petunt alti męnia Ragusii.
At nihil inveniunt, proh dedecus! Omnia tempus
scripta viri, et fatum flebile sustulerant.
Delius ut novit meritas exarsit in iras,
mox ita deposita nube serenus, ait.
Aurea si nostri perierunt carmina mystę
at nomen truncis vivet in arboreis.
Dixit, et insculpto cognatis nomine lauris
Darscichio vitam restituisse ferunt.

50

Dominici Slatarichii de ejus scriptis

Nulla tuis umquam scriptis ęrgo nocebit,
namque ea sunt²⁹⁹, ut {jure}³⁰⁰ aurea Dominice.

51

Ejusdem de *Electra* tragędia Sophoclis

Dum legit Electram Sophocles, quam purius auro
Rerttulit in numeros Aurius Illyricos.
Obstupuit, tum sic dixit, ni lingua pręiret
Argolica Illyricę, quam prope victus eram!

52

Ejusdem de carminibus eroicis

Perpetuas in amore vices patiuntur amores
nunc tranquilli, alias turbine pręcipiti.
Convulsique actique velut furialibus austris
concussa in sęvo cymbula Carpathio.
Has tu dum pingis vere aureo carmine, monstras
Ingenio quo tu, quo tua erat domina³⁰¹.

53

Ejusdem de epitaphiis virorum illustrium

O cujus calamo diuturna in sęcula vivent
Inclyta tot patrię Dominice ingenia.
Da mihi, sicca tui qua corporis ossa quiescunt
hoc carmen solum atque unicum ut urna habeat.
Dominicus jacet hic: Gentem tibi dixerit aurum
„Quantus erat, Patavi urbs, dixerit, et patria.“

²⁹⁹ sunt] nam sunt illa quoque *cancell*.

³⁰⁰ {jure}] tu *cancell*.

³⁰¹ domina] virgo fuit *cancell*.

54

Nicolai Dimitri Hieronymi de ejus carminibus iudicium

Difficile est Vati scribere fortiter: erras
En pia Dimitrii carmina robur habent.

55

Ejusdem de expositione *Orationis Dominicę*

Qua prece quotidie Deus est in vota vocandus,
Christi erat humanum perdocuisse genus.
Nunc quod theologi fuerat, Dimitrius illam
Carmine pol docto fusius³⁰² exposuit.

56

Ejusdem de VII psalmis penitentibus a se uberius expositis

Quam tibi dulce fuit cum Davide fundere fletus
scripta hec indicio sunt Nicolae tua.
Nam non quod reliqui spatiis {...}
sed trahis in longas carmina circuitus.
Macte animo: in terris tua quo plus lumina flerunt
hoc majora Polo gaudia percipies.

57

Ejusdem de Proverbiis Scripturae Sacre a se expositis

Que canist Hebreę Salomon proverbia lingua
reddidit hec patrio carmine Dimitrius.
Felix! cui semper sacra, aut moralia mentem
abripiunt: que quis cogitat hec loquitur.

³⁰² fusius] {...} *cancell.*

58

Simeonis Slatarichii iudicium de ejus carminibus

Aureus es Simeon, nam te tulit aureus ille
cujus adhuc meminit Patria Dominicus.
Aureus obiiciat ni aliquis sed nomine solo
Quid si etiam talis moribus, ingenio?
Aureus his fueras, quid si aurea carmina scribas
nil video ad laudem crescere posse tuam.

59

Ejusdem de libro I. *Metamorphoseon* Ovidii a se Illyrice verso

Mutatas inter formas quas iste canebat
Aurati consors nominis atque lyre.
Hoc quoque, ni abstineat, vidisset Patria monstrum
hunc in Nasonem vertier Illyricum.

60

Vincentii de Pozza de *Sofronia*

Sofronie Puteus vitam dedit, illa vicissim,
ne male grata foret, restituit Puteo.

61

Antonii Sassi de comediis

Unicuique lepos suus est, et gratia lingue,
atque suas Veneras hec habet, illa suas.
Accius hinc salibus conspersit dicta Latinis,
conspersit salibus Safius Illyricis.

62

Savini Miscetich de *Aegyptia*

phaleucium

Hęc Aegyptia filia est prioris,
quam Ciubranus aurifex, at idem
pol et optimus edidit poeta,
quamque ipso magis expolivit auro.
At non hanc ideo estimates minoris
magno e flumine rivulum exeuntem
nemo qui bibit ęstimet minoris.

63

Stephani de Benessa de proverbii Illyricis a se collectis
phaleucium

Erasmi, Stephane, ęmulator audax,
qui proverbial Patrię loquele
ligasti numeris cedro linendis
tot debet hominum tibi, quot illa
usurpare solent: Ragusique
quum proverbial singulas in horas
(sic ut u numeris catus ligasti)
audiantur in ore singulorum,
singuli tibi debeant, oportet.

64

Michaelis Bobali dicti *Cuco* de Troia incensa

Si quis te obiiciant verbis scripsisse Maronis,
non Francisce tuis Pergamenum exitium,
dixerit hic verum: sin hoc damnaverit, edat
vel meliora tuis carmin, vel sileat.

65

Marini Mascibradi

Insequitur nostros fatum sic triste poetas,
ut vix ulla sinat vivere scripta diu.
Si quę forte manent, sic fęde immutat ut auctor
talía si videat, perneget esse sua.
Sic tecum Marine, actum, qui plurima postquam
scripseris, in pauca hęc multa rubigo venit.

66

De Valentini Valentini scriptis

Scripta Valentini nigro si felle carerent,
nil hoc vate foret, credite, amabilius.
Alea sed jacta est, calamum loligine nigra
per illaudato polluit Archilocho.

67

Incerti auctoris de *amoribus Macjuscii et Cjavalizę*

Non bene sentitur quid sit puerilibus annis,
attamen est etiam tunc fugiendus amor.
Nam sensim crescit sine sensu, exitque Gigas qui
exiguo intrarat corpore pumilio.

68

Michaelis Mentii vulgo dicti *Matufei*

Mentius hic aliis, aliis *Matuffius* audit,
at mihi Męcenás audiat ille novus.
Quis dubitet, si prima illi inscripsere libellos
Ingenia, et non quoscumque sed aureolos?

69

Michaelis Gradii de Stephonii *Crispo* a se Illyrice verso

Nec mihi Stephonii Crispus nec redditus a te
Illyrico, Michaël, carmine visus adhuc:
Et tamen egregie scriptum puto, avunculus almi
scribere Palmottę nil mediocre potest.

70

Joannis Seraphini de Bona Senioris *De Magdalę lacrymis*

Donec erunt terris lacrymę tua Magdala vivet,
et cum non fuerint Magdala vivet adhuc.

71

De scriptis deperditis querela

Dic mihi, doctrinę sitis hic est major, an auri?
Doctrinę, namque hanc quęrimus a pueris.
At cur divitias a fure tuemur avari,
Non scripta a damnis patria protegimus?³⁰³

72

Elogia Joannis Francisci de Gundula de poemate inscripto *Osman*

Osmani dum fata canit miseranda Tyranni
Gundula, quid valeat patria lingua docet.
Illyricis namque ausus epos tractare Camęnis,
Spem dat³⁰⁴ posse novam nascier³⁰⁵ Iliadem.

73

Ejusdem de VII psalmis pęnitentibus

³⁰³ protegimus] *add.* At cur scripta manent debent ubi nomina / egregiorum hominum scripta vorant tineę *cancell.*

³⁰⁴ Spem dat] *add.*

³⁰⁵ nascier] nasci *corr.* spem dedit *cancell.*

Quę sibi in Heroticis³⁰⁶ comissa piacula fletu
Davidis, atque suo Gundula persoluit.

74

Ejusdem de tribus drammatibus in epigramma

De tot Drammatibus, quę scripsit Gundula restant
Hęc, Ariadna, Hecate, raptaque Persephone.
Temporis haud potuit rapere hac iniuria quare?
Hęc Dea, et hęc, pręlo tuta Ariadna sat est.

75

Ejusdem de filio prodigo

Ut patrias prodegit opes hic, Gundula, natus,
quem tu adeo graphycis pignis imaginibus.
Redditus ad frugem patrii penetralia tecti
cum multis supplex fletibus ingreditur.
Et tu rem similem pręstas modo namque jocosa
mutasti sacris carmina carminibus.

76

Ejusdem de *Armida et Rinaldo* ex Torquatto Tasso

Ut te laurigeri Odrysius Rex ille corona
cujus fata canis tristia prępediit.
Sic te nunc alia ornaret Gotfredus, ab ovo
si pia Tassiaci carminis arma canas

77

Ejusdem de *Endymione et Diana*

³⁰⁶ Heroticis] *add. supra lineam* Si qua an amatoriis *cancel.*

Sufficit et digitus, valeas ut nosse Gigantem
Gundula, te ut noscam sufficit Endymion.

78

Ejusdem de Ferdinando Magno Etrurię duce

Ferdinande, tuos licet inclyta fama triumphos
In terras late sparserit Illyricas.
Ut tamen extaret monumentum firmitus ęre
Effecit patriis Gundula carminibus.

79

Ejusdem de amante pudibundo

Audax qui loquitur, timidus qui scribit amores,
utraque ab ingenio res aliena meo.
Si tamen alterutro peccandum, littera peccat,
dumodo Gundulicis sit mihi scripta notis.

80

Ejusdem in funere Marię Calandrię

Fęmina quam tanto plorasti pectoris ęstu
Gundula, ne doleas, integra non periit.
Quia hoc quod periit vel lucro apponere posset
nam pars quę fuerat lutea deposuit.

81

Joannis Hieronymi de Gozze de *Io* Latine et Illyrice a se conscripta

Quę per te loquitur geminas nunc Inachis, olim
Linguam unam haud potuit cum patre męsta loqui.

At licet indicium mutati triste peregit
Corporis, ut perhibent, littera dicta pede.
Attamen hoc melius potuisset munere fungi
si foret e linguis illa, vel illa tuis.

82

Blasi Vodopichii

A pota nomen, Blasi, tibi ducitur unda,
sed quam potasti Castalii unda fuit.

83

Georgii Palmotta de *Galatea et Acide*

Littere Trinacrio quis te Galatea tuumque
Acin ad hæc jussit littora ferre gradum?
Hic Palmotta fuit, cujus per carmina rursus
extincto lacrymis Acidi męsta dedi.

84

Ejusdem de *Herone et Leandro*

Haud magnum dicas, quod fleverit Hero, Leandri
Corpus ubi adspexit naufragum et exanimum.
Hic magnum Palmotta nihil qui vidit, amaras
sparsit ut in sponsi funere Lacrymulas.

85

Francisci Ghetaldi de *Dialogo inter*³⁰⁷ *Jesum cruci affixum et animam*

Hoc carmen, Francisce, tuum qui lumine sicco
perlegit in mediam pergito barbariem.

³⁰⁷ inter] *add. supra lineam.*

Jacobi Joannis de Palmotta dicti Dionorich de *Didone*

Didonem e scriptis hausit Palmotta Maronis:

Hoc sat, ut egregiam, lector amice putes.

Ejusdem de poemate *Ragusii renovati*

Palmotta exitium patrię crudele canebat,

mox renovata sui męnia Ragusii.

Quum mors, quę tantę fuerat pars maxima cladis,

quęque hominum damnis barbara perfruitur.

Permetuens, ne quid de se grave dicerit, ipsum

flebilis auctorem sustulit historię.

De quadam *Aegyptia*

Acephalum carmen licet est, et anonymus auctor,

at foret hęc digna Aegyptia Cjubranio.

Nicolai Joannis de Bona, qui pro patria in carcere Constantinopoli obiit³⁰⁸ de carmine {...}

sancti Joannis Baptistę

Quod cecinisti olim caput a cervice resectum,

quo nullum in terris sanctius extiterat.

Debuit in luctu tibi carceris ista profari

macte animo; ad Superos et tibi carcer iter.

³⁰⁸ qui pro patria in carcere Constantinopoli obiit] *add. supra lineam.*

Sigismundi Gundula de carmine nuptiali Catulli Manlii et Julij
phaleucium

Fertur Gundula nuptiale carmen
vertisse Illyrice Catullianum,
idque incredibili lepore lingue
haud hilum dubito; sed ut voluptas
nuptialibus³⁰⁹ est adesse major.
Testis, quam tibi si quis illa narret,
longe sic mihi dulcius fuisset
hoc, o Gundula, nuptiale carmen
legendum mihi si quis obtulisset,
quam subscribere Dulcio³¹⁰ loquenti.

Antonii Cancellarii Castratii de *Invectiva* in amores prophanos

Cur tibi, Castrati, jaculis minitantur, et arcu?
Cur urget profugum Cyprius ille puer?
Ille ego, qui puero male per mea carmina dixi,
hinc furor, et nostri sanguinis ista sitis.

Antonii Crivonosii de *Judicio Paridis*

Judicium Paridis, male quod dedit attulit ipsi
et patriis una menibus exitium.
Judicium Paridis, quod tu canis, et tibi laudem
Crivonosse, tuę contulit et Patrię.

³⁰⁹ nuptialibus] add. supra lineam major connubialibus] *cancell.*

³¹⁰ Dulcio] Fratre Sebastiano Dolci qui in *Fastis litterariis* de hoc locutus est *add. infra lineam*

93

Petri Canavelli de tragēdia mortis Christi

Qui legit hanc, tragico quam tu Canavelle cothurno
Divini scribis funeris historiam.
Ni gemit usquadeo ferus est, ut totius orbis
Interitum sicco lumine conspiceret.

94

Ejusdem de eadem

De Musis Canavelle tuis quid sentio quērunt,
Cecropium sunt mel, nectar, et ambrosia.
Si dulcis adeo, quid in isto carmine amaror?
Isacidum hoc rabies sanguinolenta facit.

95

Joannis Seraphi de Bona Junioris

Ingenii perpauca tui monumenta supersunt,
at licet hinc etiam discere quantus eras.

96

Paschalis Primo de *Eurydice*

Ismarii conjux hoc carmine lēta mariti est
nam vir habet rursus Tartara nec rapiunt.
At ni forte aliquis, reclamatione fabula, dicit:
scimus, sed vates ista licere putant.

97

Ejusdem de poemate incarnationis Divini Verbi

Dum canis humanos indutum Numen in artus

applicita et nostris pharmaca vulneribus.
Non e Pegaseo Aonides, sed Numen ab antro
hęc tibi dictabat carmina Bethlemio.

98

Bernardi Giorgi de collectione proverbiorum Illyricorum

O tu, quem patrię proverbialia cogere linguę
juvit et hęc numeris stringere ne fluerent.
Jam tibi pro tali debet Bernarde labore
Patria, cemento quam fabrefacta domus.

99

Domini Basilii Gradi Congregationis Melitensis

Quem scripsit Gradus de virginitate libellus,
par erat offeri non nisi virginibus.
Obtulit his, munusque illo non gratius ullum est
quodque dedit, poterant dicere jure suum.

100

Domini Bernardi Sorgo abbatis Melitensis de *Officio Beatę Marię Virginis*

Sorgo Melitei non ultima gloria cętus,
cujus virtutum non quoque spirat odor.
Dum petit, ut cupido Mater sibi Dia revelet,
quo colere hanc possit prę omnibus officio.
Illa tibi Officium fertur monstrasse simulque
dixisse, hoc cinctis gratius officium.

101

Domini Ignatii Georgii abbatis Melitensis³¹¹ de *Psalterio Davidico* a se Illyrice verso

³¹¹abbatis Melitensis] *add. supra lineam*

Quę David Hębręo pangebēt carmina plectro
aptare Illyrcia cęperat hic citharę.³¹²
Reddidit una sonum bene chorda bene altera verum
nonnihil a reliquis tertia discrepuit.
Terruit hęc vatem discordia jamque parabat
inceptis trepidas abstinuisse manus.
Deinde sibi faciens animos: quid stulte moveris
hinc, ait, hinc pretium si citharędus habet.
Nulla mora, in multos variat sua carmina rithmos,
quę magis Illyricis auribus inde placent.

102

Ejusdem de divę *Marię Magdalenę suspiriis*

Credideras nuper vatū de more Georgi
nil sine Appolineo numine posse cani.
Nunc tibi Magdalidos lacrymę pro flumine Cyrrhę
et pro Castalis Massilię antra specu.
Hinc tu traxisti pleno magis ubere venam,
et fers sarta tuis nobiliora comis.

103

Ejusdem de Infelicis amoris casibus

Esurie superatur amor, vel tempore, amoris
hic in amore ipso pharmacon invenies.
Hęc ne monstra tibi videantur, namque medelam
sic fert ipse suis scorpis vulneribus.

104

Ejusdem de eroticis

³¹² cęperat] ista fido *cancell*.

Hęc fortasse tibi poterunt lasciva videri
carmina, plena licet viribus ingeniis.
Quid facias, damnes? Noli, nam Ignatius auctor
hęc ego cum legi, clamat, ephębus eram.

105

Ejusdem de *{Orlandi}*³¹³ Ariosti Illyrice reddito

Quid lecto Ludovice doles, dic, carmine, num te
Vatis habet, tua quod vertent, invidia?
Nulla equidem: doleo magis haud me redditum ab illo
Illyrico totum carmine, major eram.

106

Ejusdem de Libro I. *Aeneidis* Vergili Illyrice verso

Queę panni facies, qui staminis ordo colorque
hoc et ab exiguo fragmine nosse licet.
Qualem scripsisses patriis Eņeida verbis
possumus a primis discere lineolis.

107

Ejusdem de 7 eclogis

Sic bene pastorum mores, normamque loquendi
Exprimis, Ignati, ut proxima Virgilio.
Sit, qua lusisti tua fistula, si quis abibit
Inficias, dicam pol furere hunc hominem furere³¹⁴.

108

³¹³ de] *spat vacc.* 3 cm.

³¹⁴ pol furere hunc hominem furere] *add. supra lineam*

hunc pol ego {...}] *cancell.*

Ejusdem de *Marunko*

Ingenium mirare viri, cantantur amores
unius; at Melitę est totius historia.

109

Patris Francisci Archangeli Gozze Ordinis Prędicatorum de Rosario Beatę Marię Virginis
{Nois} Jesu

Ingressos *biferi* fert fama *rosaria Pęsti*³¹⁵
pene efflasse animas, tam pręacutus ador.
Ingredere in Gozzei divina Rosaria, certe
non hic exhales, sed recrees animam.

110

Patris Francisci Ignatii Aquilini Ordinis Prędicatorum
de Officio defunctorum Illyrice verso

Jure tibi debent Manes, Aqiline, piorum
qui sic rite pio functus es officio.³¹⁶

111

Patris Ignatii de Tudisio Societatis Jesu
Senioris

O decus Ignati, Patrię cętusque tuorum
dilectum Musis³¹⁷ o capus, et Sophię!
Per partes alii celebrent te carmine longo
singula ego verbis quattuor expediam.

³¹⁵ Verg. *Georg.* IV., 119

³¹⁶ officio] Vide numerum 124 *add. infra lineam*

³¹⁷ Musis] Aonisin *cancell.*

Palmotta³¹⁸, et Gradius³¹⁹ debent tibi quidquid uterque
possidet ambo tuas e Gymnade discipuli.

112

Bartholomei Beterra de *Oronta Cypria*

Hostes dum videat crudeli morte peremptos³²⁰
Cypria nil fatum curat Oronta suum.
Arma sibi deerant: quid inermis femina speret?
Aagna quid Odrysiis undique cincta lupis?
Haud mora fumantem piceo rapit unguine tēdam,
pulveris et Pyrii qua latet arca³²¹ jacit.
Protinus ignivomo ratis est distracta Vesevo
et parvum in cineres Hilon ecce volat.

113

Ejusdem de Psalmis piaculis Davidicii

Quē quondam posita regali e fronte corona
indutus sacco, squallidus ora fame.
Carmina fundebat lacrymans Jeseia proles
ut fieret lēsi mitior ira Dei,
Illyricis sic tu vertis Beterra Camēnis,
ut de te merito dicere jure queam.
Est Davidico tam proxima dextera plectro,
quam mens Davidico dissita flagitio³²².

114

³¹⁸ Palmotta] Stephanus Gradius agens de vita, ingenio et studiis Junii Patmotta hęc habet: Ad humanitatem et cęteras ingenuas artes doctores ex professo habuit Camillum Gorium Senensem et Ignatium Tudisium consanguineum suum Societatis Jesu sacerdotes, viros non minus vitę sanctitate qum litterarum laude pęstantes *add. in nota*

³¹⁹ Gradius] Eosdem habuit Michael Gradius de qui numero 69 *add. in nota*

³²⁰ peremptos] Dum pereant secum damnis crudelibus hostes *cancell.*

³²¹ arca] urna *cancell.*

³²² Illyricis...flagitio] *add. alia manu*

Vincentii Petrovichii de Poemate Tassi Il Goffredo a se
Illyrice verso

Eripuit Christi tumulum Goffredus ab hoste,
Hunc iterum at fera gens occupat illa sibi.³²³
Et tu Petroide cecinisti hec Tassius alter
Sed fera nescia que dextera suripuit: proh! rapuit.³²⁴

115

Josephi Vincentii Bettondi
de tragedia Christus Judex a se Illyrice reddito

Tuccius hec scene cum carmina traderet, *Urbem*
*terrui*³²⁵, at quota pars horrida pompa metus?
Carmina Bettondi licet haud commissa theatro,
at quicumque legit, ni trepidat, lapis est.

116

Ejudem de epistolis Heroidis Publii Ovidii Nasonis
a se Illyrice redditis

Hec dum scripta legit redivivus Ovidius, ecquis
ille est, qui nostrum sic bene vertit opus.³²⁶
Ut nomen dixere tuum, Bettonde, simulque
quod Ragusa tibi patria, sic doluit.
Me miserum! cur non vates in tempora vixit
hic mea, Roma virum maxima nec genuit?
Namque aut sic fando flexisset Cesaris iram,
vel mihi fecisset mitius exilium.

³²³ sibi] barbara sed rursus hunc occupat ingluvies *cancel.*

³²⁴ rapuit] cuncta sed invidet temporis ingluvies *cancel.*

³²⁵ Hor. *Od.* I, 2.

³²⁶ opus] nostrum, ait, in melius vertere opus valuit? *cancel.*

117

Ejusdem de Tarquiniio et Lucretia ex Nasone

Tarquiniū facinus quod nulla obliteret ętas
sic bene Bettondus carmine prosequitur.
Ut quam sacrilegum p̄donem odisse poetam
tam cogare probum diligere ex animo.

118

Ejusdem effigies

Bettondum paucis pingo: fuit ille columba
moribus, arguto carmine dulcis reor.³²⁷

119

Annę Boscovich de ecloga Nativitatis Domini

Quum puer hic soboles sit Virginis ipseque virgo
qum bene virginea voce canendus erat.

120

Auctoris incerti de Lydia et Ariosto

Quicumque Illyrico cecinit te Lydia versu
sic Ariostęo concolor est calamo.
Ut qui nativos scit linguę utriusque lapores,
ambigat, in cujus carmine suavior es.

121

Dominici Slatarichi de *Gljubimir* sive *Amynta* Torquati Tassi a
se reddito versibus solutis, hoc est quibus finalis syllaba non desinit similiter

³²⁷ reor] moribus et cicens carmine suaviloquus *cancel*.

Lex est ut versus respondeat alter, et alter
cur hic scribentis desinit arbitrio?
Aurius (en causam) putat in certamine Circi
vincere quem frēni non removentur equum.³²⁸

122

Seraphini Joannis de Bona Senioris
de Carminibus in laudem sanctę Rosę Limne et sanctę Catharinę virginis et martyris et de
Psalmō Davidis {...} in numeros concinnatis

Quam sequeris, Seraphine, petunt, in carmine Musam
nullam, nam Rosa dux, et Catharina mihi est.
Plectra tamen gestas: num sunt hęc munera Phębi?
Haudquaquam: a magno Davide et illa tuli.

123

Bernardini Liberalis Ricciardi poesi Latina, Illyrica et Italica satis clari
phaleucium

Quam tecum tua Musa liberalis
Bernardine fuit, liquet vel inde,
lingua triplice quod satis venuste
Dedit scribere Patria, Latina,
Nec non Italica: tribus fuissent
satis vatibus ista, quę dat uni.

124

Patris Francisci Ignatii Aquilini Ordinis Prędicatorum
de Officio Beatę Marię Virginis Illyricis versibus a se exposito

Qui legit hęc facili quę quondam Ignatius ęstro
Illyricę aptavit carmina sancta Lyrae,

³²⁸ equum] qui fręnis destituatur equum *cancel*.

Hinc facile agnoscat, quali flagrauerit igne,
Et quę Virgo illum fovent in gremio.

125

Petri Canavelli de Libro Tobię a se Illyrice verso

Qui scripturę adimit jota unum, aut adijcit, ille
corruptor sacri dicitur elogii.
Tobiam Illyrice dum tu das, Petre, leporem
addis, et es Sacrę consonus Historię.
Quanam hęc eveniunt, quęrent, ratione? Fidelis
ipse quod in textu, in carmine liberior.

126

Dominici Slatarichii de Pyrami et Thisbes amoribus

Pyramus et Thisbe tibi dum cantantur, amoris
Ipse tui prębes magnificum indicium.
Te tamen ut damnem longe absum, nam mulieres
Dominice, egregias omnis honestus amat.

127

Simeonis Slatarichii de Carmine inscripto *Starra Babba* seu *Vila Ustarana*

Nescio quam vetulam Chrisęi quęrito Nympham,
urbe sed in tota non reperire mihi est.
Attamen a multis audivi hic degere: si hoc est
Asirię certe hęc alitis instar anus.
Si quęram ulterius, metuo, mihi jure senecta
ne prius occurrat, quam Simeonis anus.

128

Dominici de Ragnina Equitis sancti Stephani

Magnus equo te donat, Aranea, Cosmus, et una³²⁹

Pierides donant Bellerophontis equo.

Illo regali fulsisti vivus in aula

Hoc post fata novum fidus in Urbe tua est.

129

Ejusdem de iis quę ex Gręcis Illyrica fecit

Tanta est Illyricę gravitas, et copia lingue

Argolico ut possis dicere fonte satam.

Philemon redeat, redeat quoque Moschus et ambo

quę scripsere olim carmina versa legant.

Hoc ego dicturus credo: Lingua hic potuisset

Egregie nostra scribere, nosque sua.

130

Ejusdem de carminibus sacris

Quum versus lego, quos magno de Numine scribit

Ragnina, terrę fastidia me capiunt.

Dicere quin cogor: quum scripsit Araneus isthęc

Certe illi haud fuerat³³⁰ Livia³³¹ delictum.

131

Ejusdem de moralibus carminibus

Nil miror, quod sic de moribus iste loquatur:

Natura hinc hominem instruxerat uberius.

132

Ejusdem de iis quę ex Latinis Illyrica fecit

³²⁹et una] Cosmus equo Stephani te Ragnina donat et seria *cancel*.

³³⁰fuerat] Haud fuit ut quondam *corr*.

³³¹Livia] Hoc nominis erat femine, quam Florentię deperibat Araneus *add. in nota*

phaleucium

Sua promere de penu paratus
quidquid collibeat sibi, solebat
tamen Ragnina identidem Latinos
Vates vertere, culta nunc Tibulli
sequens carmina, nunc Propertiique,
nec non et tua sæpe Martialis.
Sunt qui hoc ingenii putant pusilli
opus, desidiamque sic foveri.
Putent, ast ego pluris estimabo
illos, qui bene verterint, ut Iste
qui vel archetypum præit, vel equat.

133

Petri Gradii qui vixit ad annum 1590.

Quamvis nulla tuę superent monumenta Camęę
(Nam quid non rapiat temporis invidia?)
Jure tamen nostris te Petre accenseo Fastis
aut primo, aut certe nobiliore loco.
Non hæc Marte meo fingo; at Probalius auctor:
Hic Pręco laudis vir fuit ante tuę.³³²

134

Nicolai Nalii de 7 comediis deperditis

Fama volat septem prætextas te bone Nali
scripsisse, at quarum ne unica nunc superent.
Magna Ragusini certe hæc jactura theatri est,
nulla tui, nam quis sis, aliunde patet.

³³² tuę] Hic vir hic elogium texuit ante tibi *cancell*.

Patris Gabrielis Tamparizza Ordinis Minorum in Cęsaria Capella Musicę moderatoris

Dogmate quod per te lucem videre Catonis
 quę dedit Illyrico carmine Buresius,
 Gloria par utrique venit: quod nobile carmen³³³
 dat nato auctoris, gloria tota tua est.

Stephani Marini Giorgi de Psalmis Piacularibus Davidicis

Ragusii quondam fuerit quę copia vatum
 Collige et hinc, geminos nomine quod Stephanos.
 Quod³³⁴ magis at mirere³³⁵ agnomine Gentis eodem
 novimus in lacrymis scribere Davidicas.
 Omnia sunt similes, nisi quod fuit ille Jacobi,
 Marini fuit hic inclyta progenies.

Andreę Franchi de Sorgo Illyrica et Italica poesi clari

Vatibus e nostris quo quisque antiquior ęvo
 hic aliis etiam laude pręire solet.
 De genere hoc Franchus, namque olii a carmine scripto
 Bina, atque ulterius sęcula prętereunt.
 At pretium chartis (dices) haud arguat ęvum
 do, sed Phębeo qui calet igne nego.

³³³ carmen] Sic autem se habet illud carmen: Sarejnao prim ove, kijem noch nach priliku/Pjesanze Catove u jascem jasiku./kojeti Chjaehko tvoj gljubescjliv, i blaghi/Prikasa Frano moj Brattucede draghi/Toreijh na pamet do svarhe nauci./soc Cato dobat savjett, i nauk naj uccij,/ Po komu odi hoch clovicjam ti bitti/A po tom hochjesc moch na Nebo usiti *add. in nota*

³³⁴ quod] quodque *corr.*

³³⁵ at mirere] stupeas *cancell.*

Michaelis Bona dicti Bubulina de quodam carmine, quo prosecutus est præterita, quibus
tempus deperdidit

Haud pudet Erravi sapientem dicere: nam quis
usque adeo est sanctis moribus, ut vitii
Deceptum numquam se possit imagineblanda
dicere, et obliquas non tenuisse vias?
Sic Bona dum memoras, te vana fuisse secutum,
Verba per hæc ipso plus sapiente sapis.

139

Sigismundi Mentii cognomine Vlahovich

Actum agerem, si te post sena³³⁶ epigrammata Vatis
Quo majorem unquam non tulit hæc Patria,
Pro modulo laudare meo Sismunde molestus
aggrederer, corvo cyncus et occinerem.

140

Marini Cristichjevich antiqui poetę

Musa micat, Marine, tua inter carmina Mensi,
auro inclusa velut gemmula barbarico.
Interiere alia: at carmen breve mi satis ut te
Eximii vatem nominis esse putem.

141

Marini Orbini, qui fuit Raguseo Senatui a secretis

Triplice te lingua doctum, Marine, Poetam
novium, atque ut erant tempora perlepidum.
O utinam data prælo essent quęcumque per Urbem

³³⁶ sena] videlicet Dominici Aranei *add. infra epigr.*

accurrunt passim nomine scripta tuo!
Nam metus exitii minor impendentis adesset
opposito hoc chartis aggere ne pereant.

142

Petri Bogascinii de *Viennę obsidione*

Austrię obsidio cui non audita Viennę?
Hujus ubi belli non tuba percrepuit?
Quidlibet hic gestum, patrio tu carmine scribis
Petre, bonus vates, et bonus historicus.

143

Petri Nicolai Boscovich de profanis carminibus

Quam bene Penelope, bene quam Rhodopeja Phillis
de Musis meritum te facit Illyricis!
Quam tibi Cornelii Ciddus quoque debitor esset,
ni pede te propero mors, Petre, corripiat!

144

Ejusdem de sacris carminibus seu de contionibus ad Sacrum Missionum usum inservientibus

Parva mole Liber Petri est, sed ab ubere fructu
quem Populi capiunt, maximum, Illyrici.
Hunc certe e terris Cacodęmon aptet ademptum
usque adeo ille Liber noxius est Erebo!

145

Francisci Hieronymi Petri de Sorigo de *Merope* Marchionis Maffei a se
Illyrice versa

Ausonii quod sit Merope Regina Theatri

Decisum hoc quondam est³³⁷ iudice Melpomene.
Quo spatio distet numeris nunc reddita nostris
quęrunť, et pretium num mereatur idem?
Si linguam spectes, toto illa est dissita Cęlo,
si vim, si speciem carminis, est eadem.

146

Ejusdem de Drammate patris Nicolai Ptolomei Societatis Jesu quod inscribitur *La
Vocazione di S. Luigi Gonzaga a se Illyrice reddito*

Carmina quum caneret Franciscus sepe profana,
Vox audita sibi dicere, Sacra cane.
Nec mora: te Lodoix divina voce vocatum
aggreditur sacco nobiliore sequi.
Respexere Virum contracta fronte sorores,
Una sed ex illis risit ei Uranie.

147

Marini Gagljazovich Ordinis Minorum *De recta hominis ad pietatem institutione*

Insignem pietate virum te dicere fas est
Marine, aut Superum moribus adsimilem.
Prima tibi vixisse pie nam cura, secunda
scribere qui possit quilibet esse pius.

148

Francisci Lallich de Carmine inscripto *Bestuscjanstvo* sive *Apathia* Grece, Latine
Indolentia

Scriptor Apathię quid nam docet, innue sodes,
ut nihil in terris afficiare docet.

³³⁷ Decisum hoc quondam est] *corr.*

149³³⁸

Anne Boscovich de *Via Crucis*

Tota est Calvarii horrificis via consita dumis
Conspersa et guttis undique sanguineis.
Anna sed ambrosia multum dulcedine cantus
temperat, et partem tollit amaritię.

150

Jacobi Natali

Illyricis et te mea Musa Jacobe poetis
ascenset: merito, de meliore nota es.

151

Lucę Michaęlis de Bona de IV. libro *Aeneidos* a se in Illyricum carmen translato

Undenos similes tibi si Ragusa tulisset
Vates, Virgilii qui sequerentur opus;
Quę nunc particula est divinę Eneidos, esset
Integer Illyrico carmine Virgilius.
Quid loquor? Unus eras operi satis ipse, superque
ad se alię at citharam res rapuere tuam.³³⁹

152

Ejusdem de variis carminibus

Qualis quę primo graditur cum sole puella
In pratum, et flores pollice virgineo
demetit, hic violam pallentem, candidula illic

³³⁸ [49] 148 *corr.*

³³⁹ ABB precrtan posljenji stih

Lilia, Narcissum, puniceamque Rosam;
Serta deinc textens gaudet miscere colores
Et florum series sic variata plaet.
Talis et hic vario pertentans carmine mentem
Lectori prębet pabula grata suo.

153

Ejusdem de *Matamorphosi Arethuse Nymphę in Montem Sergium* et Arionis in Flumen,
quod vulgo dicitur d' Ombla

Mons Arethusa tuo, Bona, carmine, et amnis Arion
Dum fiunt, Pind(i)es, tu quoque factus Olor.

154

Ejusdem de nonnullis *Sermonibus* seu *Satyris* Horatianis in Illyricos versus redactis

Primus hic induxit voces te, Flacce, loquentem,
Et bene, prę digitis nam te habet, Illyricas.
Optima mens utrique fuit: quę forte requiris?
Parcere personis, scribere de vitiis.

155

Andreę Pauli

Nascentem facili, Andrea, te lumine vidit
Euterpe, an potius dixero Terpsicore?
Namque tuo semper jocus est in carmine, numquam
visa comes lateri Musa severa tuo.

156

Antonii Gleghjevich de drammate Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi

Hunc miror sermone pedestri scribere Nato
Grandius eloquium suppeditante Deo.

Ne mirere: rudi vult hęc contexere versu,
ut prodesse rudi Musa queat populo.

157

Ejusdem de *Hermione et Zorislavo* drammatibus Illyrico carmine concinnatis

Scripta huic Hermione est, scripta est quarum Zorislavo
Illa sapit Gręcis, hęc pleceret Illyricis.
Ne te conturbet populi sententia discsors
nam Gens queęque suis fontibus hausta probat.

158

Martolizze seu Marci Aranei

Illyricę si Marce, Chelis tua dextera chordas
pulsasset doctis crebrius articulis
Queę fuit ingenii tibi vis, queę gratia lingueę
Dominico³⁴⁰ poteras proximus esse tuo.

159

Vladislavi Nicolai de Menze qui in legatione Constantinopolitana obiit

Vladislae tibi raptum si funere mergum
deflevit vatum quidquid in Urbe fuit.
Quid fecere iidem quum vox pervenit ad aures
te Byzantino fata subire solo?
Attoniti hic illum spectabant, nam dolor ingens
hoc habet, ut lacrymas obstruat, intus agat. /36v/

160

Nicolai Joannis de Bona, et Barthe Bettera de Terręmotu Ragusano anno 1667.

³⁴⁰ Dominico] Nempe Dominico Araneo magni nominis poetę et consanguineo suo *add. infra epigr.*

Triste Bona exitium Patrię, Bettheraque scribunt:

Quis melius pingit? Qui miserabilius.

161

Petri Canavelli in idem argumentum

Quamvis exitium Patrię mea tempora longe

precessit; tibi quod, Petre, videre fuit.

Attamen in luctu heu! videor miseroque tumultu

versari quoties hec tua scripta lego.

Quin loquor attonitus; post flebile funus eodem

haud trepidant Cives ponere tecta solo?

162

Paschalis Primo de scriptis ludicris seu macaronicis

Plurima Paschalis lusit macaronica, quarum

Est preteritum, risum nam sine felle movent.

Hos tu risores fugias cane pejus, et angue

quorum, haud incolumi est religione jocus.

163

Joannis Hieronymi de Gozze de Tragedia Leonis a P. Giattino Societatis Jesu suo olim

in Theologia Preceptore Latine conscripta et a se in numeros Illyricos versa

Phaleucium

Dicunt nescio quam tui Magistri

te vertisse Tragędiam Latine

Ille nomine quam dedit Leonis

O factum bene! O suo Magistro

Dignum discipulum! Sed heu! modo ille

It Leo per iter tenebricosum,

Et desiderium sui relinquit.

Francisci Petri de Sorgo de Psyche Molerii fabula, quam ex Gallico in Illyricum
concinnavit Carmen

Dum Veneris soboles Psychen vehementius urit,
Juppiter in Superos rettulit ecce Deas
Hos bene carminibus retulit quod Sorgus amores
Phębus eum vatū cętibus inseruit.

Integro Cjubranii claros si carmina vates
Haud puduit numeris inseruisse suis.
Ennius haud alter non hic mihi, carmine cujus
novimus in magno sepe Marone legi?

Conclusio Operis
Hendecasyllabi

Hi sunt, quos ego Dulcium sequutus
In album retuli meum; tametsi
Complures alii viri supersunt,
Quibus jus fuit in meum Libellum.
At quis dicere singulos valebat,
Qui vel Carminibus, vel eleganti
Apud nos celebres fuere prosa?
Me vox deficeret prius profesto,
Et prius numerum Lybissę arenę
Possem dicere, quam suas cuique
Apto carmine comparare laudes.
Non ego Andriasum, Tudisiumque
Aptum consiliis Virum, Cabogam
Non dixi Marium, Ortographięque
Zamagnam Illyricę Ducem, ac Magistrum.

Non Antizza mihi, facetiarum
Plenas qui populo dabat frequenti
Fabulas, neque Darsius Joannes
Laudatus, neque junior Bbbali,
Mattheique duo, silentioque
Et te maxime Maure³⁴¹ præterivi,
Sexcentosque alios, Poëtriasque
Ausas Illyricum movere plectrum.
At nemo merito dolebit horum,
Quos omisimus, arbitror, Virorum;
Nam etsi Nominas non legantur, illis
Jun tamen fuit in meum Libellum.

³⁴¹ Maure] Maurum Orbinium hic innuit *add. infra epigr.*

*Elogia nonnulorum civium Ragusinorum qui soluta numeris oratione
Illyrice scripserunt*

1

Hyacinthi Ceminii Ordinis Prędicatorum de Libro Tobię et Jobi Illirice versis.

Illyrice Jobum Ceminus, atque Tobiam
vertiti; quem melius poscis? Utrumque bene.

2

Dionysii Gigli Ordinis Minorum de volumine concionum Illyricarum

Dum dare deproperat pręlo Dionysius illa,
quę prius e rostris dixerat egregio,
Ne per scripta Viri minor orcum pręda maneret,
mors vitam Aucotri livida pręripuit.

3

Vincentii Gozze Ord. Pręd. De Panegyricis et Sac. Concionibus.

Si te Vincenti traxissent Palladis artes
favisset clarius Cęsia Virgo tuo.
non tamen ambitio te nominis ista fatigat,
nec periturus honos vellicat ingenius.
Utilitas Patrię tenuit te sola, duoque
huc tua collimant scripta opera egregie.

4

Michaelis Pozza rerum ascetiarum Scriptoris uberrimo.

Omnis in hoc fuerat Michael ut scripta Latine
quę sunt in patrium verteret illa melos.
At quod scriptorum fuit hoc genus inquis? In uno

qui posuere suas numine delicias.
Nos amat, hos sequitur; si quos videt esse sequotos
res alias, longe hos expuit ex animo.

5

Bernardi Zuzzeri Societatis Jesu eximii lingua Illirica concionatoris

O utinam volvenda dies hoc afferat olim,
Illa tua ut videam multiplicata typis³⁴²
Quę nunc ceu folium volutant dispersa Sybillę
alloquia e sacris eruta codicibus!
Hęc licet eveniant; tamen ut demissa per aures
plus quam quę incertis subdita sunt oculis.
Irritant, Bernarde, animos, vel forte et tunc³⁴³
pars desiderii multa relictā tui.

6

Georgii Bassich Societatis Jesu eximii concionatoris

Hunc quoque Divini Pręconem dicere Verbi
me juvat, e cujus, sępius eloquio
Pendebam, et largos fundebam lumina fletus
humanis usque adeo cordis erat Dominus.
Neve putes, me plus ęquo laudasse, legatur
mortuus et vivus quid fuit inde scias.

7

Stephani abbatis Rosa de Vita Christi et Beatę Marię Virginis

Illyricę o cultor Linguę Rosa, si breve carmen
haud dedigneris, quod mea Musa canis,

³⁴² nondum erant edita; quę postea in licem prodierunt anno {...} Racuse] *add. in comm.*

³⁴³ vel forte et tunc] *add. super lineam.*

Te dicam scripsisse pie a vulgoque remotis
vocibus; usque adeo pura loquela tua est.

8

Georgii Grisichii Stagnensium antistitum vicarii perpetui

Pontifices Stagni lustris Grisichius octo
quotquot erant, juvit consilio, atque opera.
Et Populum Stagni lustris Grisichius octo
Divino pavit sedulus Eloquio.
Et pueros Stagni lustris Grisichius octo
Doctrina, et Sanctis moribus erudiit.
Mox obiit sed quę lustris Grisichius octo
conscripsit, vincent tempotis invidiam.

9

Innocentii Garghich Ordinis Minorum de Doctrina Christi Illyrice conscripta

Nomen Seraphicę ut dedit Cohorti
Innocentius, auspicante Cęlo,
Utilem Patrię suę laborem
suscepisse volens, rudes docere
cępit Dogmata Christiana turbas
non tantum eloquio, sed et libellis
quos sic melliflua locutione,
sic pulcro ordine scripsit, ut secundum
nil in hoc genere invenire possis.

10

Petri Palicuchii de Vita sancti Caroli Boromei Illyrice scripta et Fabio Tempestivo
Archiepiscopo Ragusino dicata
Phaleucium

Vitam Pontificum optimi Libello
conclisit Palicuchius diserto:
Atque ut omnibus absolutus esset
Libellus numeris, eum Raguse
Presuli Fabio optimo dicavit.

11

Dominici Brianchi de Opere cui titulus *Od gliubavi Jesusove* a se Illyrice verso
cujus auctor P. Franciscus Nepuen Societatis Jesu

Ut Divinus smor terras pervaderet omnes
Adriaco a fluctu Caspium ad usque sinum.
Isto animo incumbuit Brianchus, tua scripta
In patrium vertens o Nepuęe sonum.
Illa legens si quis Divum non sentit amorem
ęre rigent illi pectora tergemino.

12

P. Simonis Chmucljevich Ordinis Predicatorum insignis theologi

Hujus secli homines in morte relinquere gaudent
quarum non simul est noxius usus, opes.
Tu melius Simon, nam docta volumina linguis,
unde salus amini non peritura fuit.

13

P. Ignatii Gradi Soc. Jesu, qui Libros
Ven. Marię de Agrada Illirice est interpretatus.

Quę volumina Sanctimonialis
scripsit Fęmina nomine Agradensis
Hęc Ignatius, insequente morbo
pertinaciter, absoluta tandem
vidit, et facere illa destinabat
juris publici, ut Illyris laboris
sui perciperet beata frectum.
At mors dum videt ista molientem
primum lumine conspicata torvo
stetit, mox celerem tetendit arctum,
et cor cuspide sauciavit atra.

14

Matthęi Cliasci Can(noni)ci Ragusini qui Opus Pauli Segneri Societatis Jesu
inscriptum *Ii Cristiano istruito nella sua Legge* Illyrice vertit

Pauli opus egregium, quo vix habet Itala tellus,
(nam Christi legem vindicat) utilius
Cliascius Illyricum fecit sua mente rudes ut
perlegerent, quorumque est copia Christiadeę
Deinde, malus si quis de Reggigione loquatur,
ut possent olli dicere, stulte sile.

15

P. Joannis Maria Matthęi Societatis Jesu de plurimis Libellis asceticis Illyrica lingua
scriptis ac pęlo donatis

Matthęi Illyricę scriptor cultissime linguę
Si quę scripta tibi laudibus extulero
Displicuisse tibi videor, sed pęstat, ut olli
displiceam, tantum quam siluisse Virum.

Sigismunsi Georgii de Libro, cui titulus *Orazioni d' un Penitente contrito raccolte dai VII
Salmi Penitentiali di Davide* quem etiam Illyrice vertit

Pluribus hic mos est Auctores vertere, sed non
Auctorum mentem quilibet adsequitur.
Turba legit docti scriptorem furfuris hujus
ostensi e manibus protinus abiiciunt.
Si facerent ut tu qui Sigismunde Libellum
ipse tuum vertis, bis legeretur Opus.

P. Marini Gundula Societatis Jesu
Phaleucium

Laudes Gundula prosequutus olim
Ferdinande³⁴⁴, tuas fuit Joannes,
Atque auctor potuit tibi probari,
Si modestia non secus juberet.
Nunc linguę Illyrice optimus Magister
Alter Gundula fit, triennioque

Ferdinandum³⁴⁵ alium docet, profecto
Hęc sors Gundulidum, ut vel Magistri
vel ut Principibus Domus Etruscę
Pręcones fuerint celebriores.

Domini Ignatii Georgii abbatis Melitensis de Vita S. Benedicti elegantissime
ab eo conscripta

³⁴⁴ Ferdinande] Ferdinandus II. Magnus Etr. dux *add. infra epigr.*

³⁴⁵ Ferdinandum] Ferdinandus III. *add. infra epigr.*

Sic pulchre, o Ignati, Benedicti scribere vitam
Mirantur quidam te potuisse tui.
Pace tua, non miror ego, vir maxime, namque
Natorum est vitam rite referre Patris.

Epigrammata de nostratibus

1

Pictis ludentes chartis Eleazarus³⁴⁶ eger
Dum spectat somno lumine vita dedit,
Inque duas alte rhoncos cum duceret horas,
Hęc quidam e sociis ludicra proposuit.
Lumine restincto simulemus ludere, fiat.
Tum vocum strepitus, bis velut orta foret.
Excitus hic clamore patet de lumine: cui nos:
Quid garris? non hęc cerea lampas adest?
Quin poscendus erit, ludi ipse peritior hujus
Judicio ut dirimat jurgia nostra suo.
Verpa miser tum se, cęcum evasisse putabit
Nos hominis tristem commiserare vocem.
His gestis abeunt, ancillam ille advocat, ac dum
Huic vult ęrumnam significare suam.
Conscripta ardenti, quam gestat lampade, noscens
Inventum id fuerat quod jaculare, tacet.

2

Vectus equo, agricola pęeunte redibat in urbem
Proculus³⁴⁷ autumni tempore frigiduli,
ilicet alvus Faecale in terra ponere cogit onus³⁴⁸
Laxior in terram ponere ventis onus.
Hęc dum agit, atque rigens deflactit virgula vestem
In peram insueto tramite stercus iit.
Prodigium hic ingens, nam stercus cernere nusquam est,
Ejecti quamvis conscius ipse sibi.
Dumque aciem explorans fert undique, villicus olli,

³⁴⁶ Mandolf(s)sus - in margine; Patria Ragus(anus).

³⁴⁷ Vir e patriciis familiis Racusinis, quę extincta *in marg.*

³⁴⁸ Haud multum spatii processerat alvus adegit

Mitte manum in peram, nam tibi stercus ibi³⁴⁹.

3

Gundulidę certamen, agrum quo stercoret, emptum
Ut fuit, inventa hęc cornua multa boum.
Illa volunt lanii sumere, at obstiti alter,
Clamosoque fuit lis agitata thoro.
Exorsus sic ille: fimum hunc cum mī aere paravi,
Absque ulla id factum conditione fuit.
Cornua non illi diversa in ponte locabant,
Semper at in nostrum jacta fuere fimum.
Jure ergo mea sunt, tollemque ut propria: quidam his
Pars queat adversa opponere non video.
Tum sulit horum unus, sicque inquit: hęc sua dixit,
Quę sunt mixta fimo cornua Gundulides.
Ast ea Nicolei sunt Divi, a tempore longo
Patronum noster quem sibi cętus habet.
Quid fuerit semper his decisum nescio, risus
Fregere inmodici ast ilia iudicibus.

4

Vir³⁵⁰ fuit hoc quidam vitiosus, ut inter eundum
Cornua colligeret, quę reperisset humi.
Ergo illi in pera modo sex, modo plura latebant,
Ut pueris multa cum nuce pera tumet..
Hunc vicinus (erat prętor namque Hyllidis³⁵¹ ipse)
Corpore prętor visere sepe venit³⁵².
Dum quondam in sicca pariter gradiuntur arena,
Vir Venetus, cornu in flexile qui inciderat,
Sic nostro: ecce tui stemma, inquit, Principis urbem

³⁴⁹ nam ibi stercus habet in marg.

³⁵⁰ De familia Ghetalda.

³⁵¹ Sabioncello.

³⁵² solet. in corr. venit in margine

Sic tenuem, et parvas despiciebat opes,
Noster, plura tenet qui in promptu, verba remittens
Hinc sua pro cornu simplice quina dedit.
Qui verbis alios sine causa admordet amaris,
Audiri a læsis asperiora solet.

5

Sublimi e tichila dulces feruntur ut uvas,
Obscura socii se duo³⁵³ nocte ferunt.
Hic sursum ascendens prompte decerpere utraque
Ad se demissas excipere ille manu.
Italia dum fiunt, is qui carpebat adactus
Forte fuit subito ponere ventris onus.
Ergo ubi festinans femoralia solvit, adeo dum
Sic comiti, magnum nunc tibi mitto, tene.
Verba hæc de magno dum botro intelligit alter,
Nulla mora in me, inquit, proiice, tendo manus.
Ast ubi trans frondes missum cubitale recepit
In manibus stercus quidnam, ait, hocce rei?
Istud ego, de me ne forte queraris, amice,
Additamenti instar largior ecce tibi.

6

Ubi magis atque magis caveat a furibus, astus
Proderit hoc etiam perdidicisse denus.
In peram quoties dextram infert Aulus³⁵⁴ amicis
Clam tenet hac cornu capreoli exiguum.
Si nil sentibas, thecam tibi linteolumve
Hinc educebat strenuus, aut loculos.
At si imisise manum quis forte sagacior intus
Senserat, hæc ridens iillico verba dabat.

³⁵³ Unus erat Joseph Betinelli dictus Gobbo, alterius nomen memoria excidit.

³⁵⁴ Hic erat quidam dictus vulgo cescgliavuna..., quem Presbyterum fuisse dicunt, et in morte quæ furatus fuerat restituisset.

Ob jocum ego in peram volui hoc tibi mittere cornu,
At te ad fallendum non satis artis erat.

7

Pharmacopolę³⁵⁵ assuetus stylus³⁵⁶ intrare tabernam
Quotidie, inque horas tres ibi perpetuo
Garire insulsis usque ad fastidia dictis,
Et bilem domino sepe movere loci,
Ut quondam accessit subsellia cuncta, suisque
Dimota aspexit plurima vasa locis
Quid queso hæc novitas? petiit. Mihi viperę abana
Diffugere omnes, pharmacopola refert.
Viperę ab arca omnes? Gressum cum voce retraxit,
Et num captę omnes eminus hunc petiit.
Tres desunt. Celer hinc abiit, cum hæc audiit: utque
Cras sese huc retulit, ceperit hasne petit,
Cepi unam, binę capiendę sed quoque vertant
Rursus ad hæc retulit se trepidante gradu,
Pharmacopola eadem repetens et luce sequente,
Perque alios multos quii subiere dies,
Sic hominem tali commento exterruit, illuc
Ut numquam gressus amplius iintulerit,

8

Pileum ad artificem³⁵⁷ tulit Hernias³⁵⁸, cumque fuisset
Amplior, et tolli nonnihil esset opus,
Monstrabat quantum præcideret hinc sibi: id alter
Non probat, atque minus dum resecare parat,
Ne facias, ait ille, et quantum monstro, recide;
Hunc tibi sed pessum, si hæc faciam, hercle, dabo.

³⁵⁵ Petri Aquila dicti Orlich.

³⁵⁶ Quidam de familia Clasci.

³⁵⁷ Michael canonicus Menge dictus Tempesta.

³⁵⁸ Ioannes no {men}.

Tu reseca. Ast illum perdam tibi mercule rursus
Inquio. – Quid garris? Ut volo, tu reseca.
At me post factum inculpes ne forte, lapillo
Duc age candenti tutemet ipse notam.
Hanc postquam apposuit, confestim forfice capta
Hernia qua signum fecerat, ille secat.
Quid vero? Ut circum sectus fuit undique, seque
Pileus in molem vertaerat exiguam,
Protinus indignans illi Hernia, pol mihi pessum
Ipse dedisti, inquit. Ad illa furor
Verba Betinello (artifici sic nomen) in imo
Pectore se accendit, promicuitque foras.
Non id de tuo ego eventurum pileo, ad hæc si
Vota tua accessem, vaticinatus eram?
Hernia in artificem cum nullam intendere litem
Aeque sentiret jure licere sibi,
Pileolo accepto mestus discessit, et uni
Adscribit damnum quod tulit ipse sibi.

9

Cum thecam ex auro, sibi que prolapsa, Senator³⁵⁹
Perdidit, ob damnum non leve mestus erat.
Alter ubi audierat longo sibi cognitus usu
Afflicto dictis erigit his animum:
In nostra amise crebro reperier urbe
Res suescunt dominis restituique suis,
Per fora, perque vias mendicus clamitet ergo
Digna repertori premia pollicitus.
Tu mihi consilium pulchrum das, inquit, et hujus
Spem mihi reddende dulcis amice, facis.
Nolim at theologus reperisset forte quis illam,
Nam titulum cur non reddat, hic inveniet.

³⁵⁹ Andreas de Pauli, patritius Ragusinus.

10

Cum matrona virum tristem se ferre videret,

Et causam vellet discere tristitię,

O bona, ne afflicto penas, ait, adde petendo:

Dic tamen oro, levem si mala forte tibi.

Tune leves? Mala sunt patrię communia – quęnam

Dicta, num pestis proxima, numne fames?

Nil horum. – Quidnam ergo? – Alme qui pręsidet Urbi

Nos contra iratus jam movet arma Pater.

Aspiciens torve illa virum, vos causa, quid illum

Vestra, inquit³⁶⁰, fecit curia Pontificem?

11

Marmora ab Illyris quidam³⁶¹ cum secta fodinis

Vir bonus, at simplex simplicis instar aque

Fecisset poni in trivio prope freta ili tecta, parabat

Aedes namque sibi construere ipse novas,

Cum plueret, dum gressum effert e limine, scurra

Aspiciens paulum substitit, ac loquitur,

Quisnam ille inspiciens, isthęc qui marmora ad imbrem

Liquit, ut evadant torta? movetque caput.

Ille quidem hęc audit, vera et quia dicta putabat,

Dicere se dominum suppedet, atque tacet.

Recta it at in plateam, multusque adductus ab illo,

Qui in siccum ferret, bajulus ecce venit

Eminus ast alter cuncta hęc aspectat agentem,

Secreto plaudens nequitię ipse suę.

12

Marcum Urbis Venetę patronum Epidauria dici

³⁶⁰ Vestra, inquit] eligit, ait *in marg.*

³⁶¹ Dictus Stjepiscja e familia Clasci.

Evangelistam femina ut audierat,
Patritium petiti illa virum, num et Blasius esset
Qui Racusanae praesidet? ille negat.
Per vestra ergo illum suffragia vos quoque talem,
Hoc no exsuperet ne Veneta urbs, facite.

13

Forte die Martis qui Bacchanalia claudit
Cum magna ecisset silva apud Andegaviam,
Factum hoc, vox Galli lapsa ore hec putida, nobis
Ut lux sat cinerum crastina suppeditet.
Noster homo³⁶² melius, nec miscens sacra profanis
Ut grando vites horrida contuderat,
Colligiet hanc, servis dat talia justa, levamen
In luctus saltem frigida vina bibam.

14

Docto homini³⁶³ ut Bassus³⁶⁴ de Punico opuscula bello
(De quo at non meminit) scripta legenda tulit.
Te volo aristarco, sic illi, in talibus ari,
Nec tu atramento parce, ubicumque vides
Delendum esse aliquid: patiens legit ille supremam
Usque ad pagellam codicis exigui.
Ut vidit nihil esse boni, vis ergo, petivit
Praesentem Bassum, corrigam ut ista tibi?
Pol volo. Hic imbutam succo atro spongiam ab aerea
Ut theca summis extulerat digitis,
Illinere hac chartas cepit. Stupefactus at illi,
Quidnam agis? inquit. – Opus corrigo Bassi tuum.

³⁶² Quidam dictus Findella, cui cineas in agro Bosantę.

³⁶³ Fr. Sebastiano Dolci minorite.

³⁶⁴ Mathęus Bassich.

15

Cum duplici „l“ vocem Aprilis cum Bucchia³⁶⁵ scripsti?

Corrigo, ait, facile, tertiam et apparuit.³⁶⁶

16

Donati noviter cum quidam nobilitare

In Racusana de populo urbe forent,

Unus ab hoc numero senior jam factus acerbe

Sic queritur, quo nos usque vocare novos

Nobilium perget vetus ordo? Huic Sorgus³⁶⁷, ego, inquit

Vos, dum obriti eritis, semper habebo novos.

Vox utriusque superba: Ecquę mage? Nescio, vera

Nobilitas animi est, hec mihi sola placet.

17

Quendam herus³⁶⁸ agricolam rudiozem adducere secum,

Cui prius haud umquam visa Racusa, volens,

Ut conscendit equum, sese pcedere jussit,

Et quedam ut ferrer tradidit apta vie.

Postquam ad Vergati culmen venere, pcaltis

Urbs unde assurgens menibus aspicitur,

Ille alia haud noscens nisi tecta agrestia tantum,

Et jumentorum quadrupedum stabula,

Quam stabulum immane aspicio domine, inquit. In illo

O quam etiam immanes est opus esse boves!

18

Abbas Gleghus³⁶⁹ erit Melite, sic nescio quisnam

Cum Melite homini dixit, hic attonitis

³⁶⁵ Secundus Bucchia Balthassaris filius patricii Ragusini.

³⁶⁶ Vel: „L“ gemino vocem Aprilis male Bucchia scripsti/Quidam illi. – Bene ais, tertium et apposuit.

³⁶⁷ Unus e vetribus familiis.

³⁶⁸ Petrus Balletini.

³⁶⁹ D. Benedictus Glegh e presbytero monachus Benedictinus factus.

Aspectans oculis Melitę abbas ille erit? Anus³⁷⁰

Cum mihi claudetur, tunc reor illud erit.

19

Dum medici duo de variis regionibus orbis

verba inter sese litigiosa serunt,

Junius³⁷¹ hos audit, morti jam proximum, et quę

Sub Iodice fuit fert in aperta manum.

Moxque duos tollens digitos ceu in cornua, vobis

Circinus en, quo lis hęc dirimatur, ait.

20

Cuinam ego Racusę aliquid magnum esse putabam,

Bulgarus³⁷² aiebat talia Bosdarides,

Concilioque Jovis rebar similem esse, popinę

Ille mihi at multum visus habere locus.

Ex quo tu admissus non inter, curia (salse

Sic illi quidam) facta popina fuit.

21

Finibus a patrię ut possint avertere pestem,

Racusę patres anxia cura tenet.

Dum multos mittunt hac illac, nescio qualem

In pagum Nichetus³⁷³ tendere jussus erat.

Sarcinulis propere arreptis, comitanteque serva

(Nam jussa urgebant) se dedit ergo vię.

At cum aberat passus mille, in portumque Gravosę

Venerat, unde mari continuanda via,

Forte hoc acciderat, sibi lapsum, pectore ut esset

Nomen, debebat quo residere loci.

³⁷⁰ Illyrice sic enuntiavit: Todje bit kad meni saraste sadgniza. Ille quidem rem sordidule nervosius ast hoc rusticus abnormis dicere quid poterat

³⁷¹ Patritius de familia Restia, vulgo dictus Gionia.

³⁷² Martoliza Bosdari vulgo dictus Bugarin.

³⁷³ Joannes. Niketich, pater illius imbecillis Joannis, qui dictus Giovo.

Ergo urbem rediit Patres petiturus, at illi
Hoc mala ab immemori dum graviora timent,
Ne te dimoveas, dixere huic, amplius et quo
Missus eras hinc te jam rediise puta.

22

Quendam³⁷⁴ in latrina dum pluribus assidet horis
(Durum et cum magno namque labore cacat)
Ut quidam³⁷⁵ irrisor juvenis, vesanus et idem
Plusquam horę spatio sensit eo esse loci,
Ad latrinę aliud sese mora nulla foramen,
Parvus quod paries separat ipse tulit,
Amotaque manu quo claudebatur aperto
Quos tulerat secum proiicit huc lapides.
Ille sonum eieci credens hunc stercoris, o te
Felicem, exclamat, qui ictu oculi ista facis!
Nisu ego at Herculeo hic nitens tres demoror horas,
Dum stercus ligno siccius eiiciam.

23

Poscebant Melitęum hominem quot millia passum
Sit Melitę distans insula Racusio (Distabat Melites)
Ille catus gnarusque vię men' poscitis, inquit,
Remis an velis vos prius ipse peto?

24

Cum motu horrendo quateretur terra, genuque
Omnes submisso pectora percuterent,
Sorgius³⁷⁶ adspiciens e proximioribus unum
Recta adiens dictis talibus aggreditur.
Cui Chtisti affertur, dic ęgro corpus? Ut audit

³⁷⁴ Hic erat Joannes Antonius Marichievich monorita, avunculus Marci Milli Boscovich.

³⁷⁵ Vincentius Volanti, Francisci Filius, cerebri parum felix.

³⁷⁶ Antonius Manni de Sorgo, patritius Ragusinus.

Ille hoc, ten' sana mente, ait, ipse putem?
Non sentis terram tremere, et deposcere flexo
Quemque suis veniam poplite flagitiis?
Terra tremit? Non sensi equidem, et ni talia dices,
Hæreret menti mî meus error adhuc.

25

Patricii puer³⁷⁷ improbus cum sueret honestum
Sutorem³⁷⁸ dictis turpibus impetere,
Atque hominem labor exercet dum strenuus has nunc
nunc in vultum illas mittere quisquilias,
Non semel admonuit, ludo illi ut parcere vellet,
At nil admonitu proficit ille bono.
Ut quondam arripuit, clausa mora nulla taberna
Terga bovis loro conscidit, ac latera.
Ad patrem accurrit flens filius, et male qui se
Plectere sic ausus nominat artificem.
Res ad iudicium deducitur, ipseque sutor
Tantę auctor noxę, jussus adesse fuit.
In puerum ingenuum tune, o vilissime, es ausus
Sic illi iudex, iniicere ergo manus?
In puerum, ingenuum ipse manus? A merista nefanda
Avertant Superi facta, obeamque prius.
Cui male verberibus proscidi ego terga merenti,
Patritia haud soboles, plebs erat ille puer.
Commentum id felix iudex videt esse: quid autem?
Nil dum aliud constat, liberum abire sinit.

26

Tudisium³⁷⁹ in causa sibi vellet ut esse patronus
Oratum quidam venerat agricola.

³⁷⁷ Natalis Natalis de Saraca.

³⁷⁸ Marcum Ivich.

³⁷⁹ Michaelem.

Ille videns contectum hominem rudiore lacerna
Parvaeque sperari posse inde lucra,
Sese excusa, nam cum esset plurima causa
Præ manibus, non se posse onerare novis.
Uxor quæ hic aderat, cuique hic bene notus agrestis,
Italice tali voce virum admonuit.
Quidnam agis? Hæc pinguis gallina, huic ocyus ergo
Tu promitte tui vim bonus eloquii.
Ille homini similis somno qui excussus ab alto est
Quid tibi causæ, inquit, fors erit ut facere
Pro te etiam mihi verba vacet. Sed coniugis ille
Ante intellexit qui bene verba suæ,
Mitte, ait, hæc, tibi quando cliens est plurimus, ipse
Patronum inveniam, iste cui turba minor.

27

Qua se alii artifices oblectant jure, magistri
Sinizæ³⁸⁰, fuerat vox odiosa nimis.
Sic vocitare hominem summa est iniuria, quamvis
Arti id, quam exercet, convenit aurificis.
Lascivi hinc pueri, norunt qui talia, mordent,
Ille opus abrumpens currit, ut arripiat.
Væ! si agrestum aliquis quid mereatur, ita illum
Nominet, hic alapham pro officio hercle feret.
Si quidam³⁸¹ ut fixit nugacior ante tabernæ
Ostia, et admorat lucida vitra oculis
Suspiciens, simulansque aliquid se cernere scriptum
Litterulas cepit jungere litterulis.
Sic ut prima illi vox ore emissa magister,
Dein simili Lucas altera lecta modo.
Ille opere abiecto simul audit currere. Sed quid

³⁸⁰ Lucæ Stagnensi.

³⁸¹ D. Michael Campanelli presbyter.

Profuit? Hic se instar fulminis eripuit.

28

Virginis ante aram Conceptę poplite felxo
Orat dum plangens pectora Patritius³⁸²
Sic quędam³⁸³ quę audibat anus pauperula, mentis
Et quę pręterea non bene compos erat.
Hic tibi multa, inquit, loquitur bona Virgo, tu at illi,
Omnia mentitur nam tibi, crede nihil.
Quidam ibi: si pueri atque amentes vaticinantur,
Hanc ego pol! Stultam dicere vera puto.

29

Tudisius³⁸⁴ moriens Mystę³⁸⁵ hęc, qui proximus adstat,
Tristia sollicito pectore verba dabat.
Quamvis pęniteat scelerum me, Marce, meorum,
Res animi minuit spem temen una mei.
Quęnam hęc, da sodes, Marine? Insontibus eheu!
Infamem affixi, pluribus ipse notam.
Qui reparem his famę dispendia? Et ista timori
Res tibi, deque tua spe facit excidere?
Quin te animo jubeo esse bono, nam nullus in urbe est,
Qui, Marine, tuis credidit alloquiis.

30

Ut tres patricii³⁸⁶ fierent mala fabula in urbe,
Accipe, quali usus Gozzus³⁸⁷ arte fuit.
Tenellam, ad vicina gregem quę pascua ducit,
Ad sese accitam talibus alloquitur:

³⁸² Savinus Luciani de Pozza.

³⁸³ Aniza vulgo dicta Lordocussa.

³⁸⁴ Marinus.

³⁸⁵ D. Mario Casilari presbytero.

³⁸⁶ Savinus Luciani de Pozza, Marcus Ioannis de Sorgo, Mattheus de Sorgo.

³⁸⁷ Mattheus Lucę de Gozze.

Vin mihi tres capros pascendos sumere? Lanam
Cedo tibi, hęc diculos tres dabis ipsa mihi.
Hęc postquam annuerat, mora nulla ergo, inquit, eamus
Restam emere, ut vinctos ad tua tecta trahas.
Quantum opus est chordę? Tres ulnę sunt satis. Empta
Hac ergo, atque illiprotinus exhibita
Dic ubi sunt, petit illa, capri, hos ut tollere possim.
Me sequere, ille inquit, corripuitque gradum.
Vix urbe egressi, se fert ubi forte. sedebant
Tres, augusta operit quos terga, patricii.
Tum se ad femellam vertens, hosque indice signans
En capros, inquit, reste liga, atque trahe.
Ludere ut illa hominem vidit voluisse lucello
Donatę restis lęta domum repetiit.
Lętor hic multo, quod sic feliciter olli
Ex insperato cesserit ille jocus.

31

Tudisius³⁸⁸ multam in noctem cum luderet, auros
Bis centum Venetos sors sibi lęva tulit.
Utque erat unus de septem³⁸⁹ qui et rustica et urbis
Multa brevi tractant expediuntque manu.
Sic (qui suetus honos) ibant Jani ante Calendas
Symphoniam ut canerent illius ante fores.
Immemor hic quid erat, męrorque ut carpere somnos
Haud sivit, hęc secum tristia verba dabat.
Pol! isti veniunt mę sic illudere, cui auri
Perdita sic mosere copia tanta fuit.

32

Externe captus Morginus³⁹⁰ amore puellę

³⁸⁸ Marinus, de quo in Epigr. 29.

³⁸⁹ Septem viri Racuse Consilium minus componebant. Majus vero e 45 constabat patriciis.

³⁹⁰ Quidam homo facinorosus satis notus, qui in carceribus Racuse obiit.

Sponsam ardet secum ducere Racusium.
Illa negat, nam ignotus homo, mox annuit ut tres
Ille sibi in patria dixerat esse domos.
Ut ventum huc, mi ostende domos, huic sponsa. Cui ille
Sat facio votis protinus ecce tuis.
Ingressusque viam in cauponę limina sese
Intulit, hęc dictus est mea prima domus.
Me sequere, ostendamque aliam, in qua rusticor, et mox
Carceris hanc tętri duxit ad usque fores.
Inde sepulcretum, quo corpora plebis humanantur,
Monstrans, hęc, ait, est tertia nostra domus.

33

Cęnobio egrediens monachus³⁹¹ se adversus euntem³⁹²
Dum quemdam³⁹³ magnus qui hellus, forte videt,
Tu mī, ait, officium quoddam pręstare valebis,
Et redeo, ut possim significare tibi.
Sorbendum interea permittas dem tibi parvum
Vasculum ut Arabicę quę modo tosta fabę.
Dixit, et arripiens prunam ex ardente camino
Fumantem cucumam desuper apposuit.
Tum cępit: mihi Parthenope hoc me....petenda
Cumque illa degat frater in urbe tuus,
Me tua quęso illi commendet epistola, pręsto ut
Sit mihi in hic, quorum fors eguisse queam.
Huic alter, facerem animo hęc gaudente sed illum
Hoc cum militibus tempore Sora tenet.
Sorę ergo, non Parthenope nunc frater? Ita hercle,
Audito hoc cucumam tolit ab igne citus.
Guttare sico abiens hinc hellus, quid ni ego sum inquit
Mentitus? Nocuit dicere vera mihi.

³⁹¹ Dom Benedictus Gozze.

³⁹² se adversus euntem] dum praetereuntem *in corr.*

³⁹³ Georgius Ostoich dictus vulgo Valentini, seu Caraoffa.

Quis gravius peccavit, avarus an hellus? queris.

Hellus, nam culpę duplicis ille reus.

Ecquis sordidius? Monachus certe ille, perire

Qui modicum calidę non sibi passus aque.

34

Racuse infestus consul Prevotius urbi,

Gravosii Grullus cum periisset homo,

In capsula jubet ut vespillo cadaver acerna

Ponat: cymba agilis triste vehebat onus.

In puppi ipse preces recitat, Remedellius amplo

Ventre hinc, Idussus flet tremulo hinc capiteo.

Littus ad oppositum ut delati, ubi corpus humandum,

Capsula illa in tumulum, qui arctior, ingredier

Haud poterat culpa artificis, qui haud ora sepulcri

Dimensus, prius hanc quam fabricasset, erat.

Consul ibi irascens nec vivos barbara, dixit,

Excipit hęc Gallos terra, nec exanimos.

35

Cui perparva fuit Stagneo vinea in agro,

Dum de illa loquitur Junius³⁹⁴ amplifice,

Hęc illi quidam³⁹⁵, pulcre hunc qui norat agellum,

Salsa dedit coram verba facetus homo.

Nostro ęvo Nenius si viveret ille Philippus,

Cui, dum sacra facit, largius in calicem

Mos erat infudisse merum, pol pignora tecum

Que tibi cumque lubet deposuisse velim,

Luce illa haustum, Christus quo venit in orbem,

Illic que nata in triplice vina Sacro.

³⁹⁴ Junius Savini de Ragnina.

³⁹⁵ Gaspar Marich Stagnensis.

36

Patricius³⁹⁶ quidam a patria cum noster abesset,
Vidissetque oculis, haud animo Italiam
Venit ad hospitium quoddam, in quo forte repertus
Nobilis s Scythica vir regione sibi.
Hic nostrum Latia ut lingua quis et unde petivit.
Sum Racusanę, reddidit urbis equus.
Subridens ille hęc ad verba, tibi ergo relictı
Dic duo ubi reliqui quęso fuere pedes?
Dicere eques volui tunc ille. – Ita mercule, nam te
Littera quadrupedem fecerat illa prior.

37

Servitio addictus mihi quidam est clericus³⁹⁷ (urbis
Stagneę hęc pęsul³⁹⁸ verba jocosa dabat)
Deditus usqueadeo ventri, canis instar ut escam,
Quo sit clausa loco noscere odore queat.
Hic mihi dum inservit peragenti Sacra, oculisque
Inspectat cupidis quam sacro ego Cererem,
Ne mihi ab ara illam timeo subducat, et ipse
Inveniar vacua, cum mihi edenda, manu.

38

Patritio cętu cum quemdam³⁹⁹ Epidauria pubes
Incumbens remiis proximam in urbem ageret,
Horrida tempestas subito excita, palluitque ille
Turbato hęc nautis pectore verba loquens:
Nunc omnes ingenium viresque expromite vesteras,
Ut me vesanis eripiatis aquis.
Nam si fluctisono sinitis me gurgite mergi,

³⁹⁶ Nicolaus Ioannis de Bona.

³⁹⁷ Michael Sinizza Stagnensis.

³⁹⁸ F. Hyacinthus Mighovich Ordinis Praedicatorum.

³⁹⁹ Antonium de Cerva Orsati filium.

Per Superos claudam cercere vosmet ego.
Mentis an hic compos, petis: haud mirere, minari
Cui vult, haud aliis vocibus ille solet.

39

Mutua cum a patruo crebro puer ęra petisset,
Spargebat rapidis irrita verba notis.
Tandem adiit, tectamque ferens sub veste securim
Attuli, ait, pignus quo super ęra peto.
Dixerit, atque novum genus dum pignoris esset,
Factum audax, juvenis, patruus extimuit.
Mox illi, tolle ista, dabo sine pignore, et arę
Clavibus acceptis aurea dena dedit.

40

Pellita indutus cum veste Ruinus⁴⁰⁰ iret,
Dum Racusana sevit in urbe calor,
Quam debes immanem ęstum, sic plurimus olli.
Sentire, hac artus veste tegente tibi!
O bone deciperis, cuivis ast ille, per istam
Vestem namque levem, quę tibi membra tegit.
Insinuat facile sese calor, hanc ita crassam
Non adeo facile permeet hercle mihi.

41

Quina est Tudisio soboles suscepta visilis,
Et simili pene est indole quodque capiet
Si non Staltitiatii affine at nescio quiddam
Detegere in vultu fas oculisque fuit.
Tres monachi tunicam induerunt, toga sumpta duobus
Patritia, et ducta est uxor utrique domum.

⁴⁰⁰ Paulus Roini, comarum adscititarum effictor vulgo parucchiere.

Sic quidam⁴⁰¹ hos lepide solitus descendere fratres
Naris homo emunctę, sub cute multa videris.
Hisce togam subter prodit pes sive cuprinus
Sive cucullam extra cornua prosiluerat.

42

Simonem qui luscus erat de gente Ghetalda,
Turpicula et facie, perque pusillus homo
Vidit ubi primum Visinus intradicentem
Cum socio⁴⁰² Otmanię clara domus,
Non habuere Patres, hec illi verba severo
Dat vultu indignatus, te meliorem alium
Huc quem legarent e civibus? Hercle habuere
Centum alios, ne qui merete, opibus, facie
Longis anteeunt spatiis, verum ipse rogavi
Enixis precibus terque quaterque Patres
Ad Bizantinam legatus mitterer aulam,
Vectigalque meę ferrem ut ego Patrię
Illi nempre solo possem dare ut oscula, gressus
Qua res defigit maximus Otmanidum.
Hoc delectatus responso Coclitii heros
Mitius aspiciens lenia verba dedit.

43

Electus⁴⁰³ nostra Gusmani Patris in urbe
Consilio, regeret qui sapiente domum
Sese in Consilium⁴⁰⁴ tulerat minus atque ibi verba
De more ad patres officiosa dabat.
O reverende pater, cepit tum Rector⁴⁰⁵ (ad illum
Mutua spectabat reddere nam officia)

⁴⁰¹ Natalis Boscovich, frater Rogerii et Bartholomei

⁴⁰² Nicolao Gozzio Pauli filio, vulgo dicto Tabakin

⁴⁰³ Vicarius Congregationis Fratrum Dominicanorum

⁴⁰⁴ Curię Racusanę locus, ubi magistratus sedet e septem viris compositus cum rectore Reipublicę

⁴⁰⁵ Lucas Vladislai de Sorgo dictus Debov

O reverende pater, pater o reverende, sequentum
At vocum nullam dum meminisse potest,
Quî mi, ait, accidit hoc? Certe omnia rite sciebam
Verba ego, et hērebant alte animo illa meo.
At quando haud memini, pauca hęc Pater accipe noster
Es tu, nosque sumus tempus in omne tui.

44

Pręconem sacri quod in urbis principe templo
Eligere eloquii me voluere Patres,
Mî plaudit tota urbs, frater⁴⁰⁶ sic dicere fratri,
Verbaque dant cives officiosa satis.
Non mihi grataris tu solus: causane tristis,
Quę te secreto macerat, invidia?
Ille, parum felix speratur cui exitus, et qui
Sermones fratris legerat ante sui,
Gratabor tibi, dixit, ego germane, secundo
Cum te illi ut facias sacra ibi verba, legent.

45

Aureę ego sum clavis eques, qua cuncta recludo,
Vanus homo aiebat talia Gundulides⁴⁰⁷.
Quid juvat? Huic quidam, recludi hac clausa Senatus
Qua sine nil eris hęc, si tibi porta nequit.

46

Cur adeo duro vestris cum agrestibus uti,
Racuse, o proceres, vos vides eloquio?
Lojole e cętu quidam qui nuper ab oris
Venerat huc Italis talia cum peteret
Sic agimus, nam blanda nihil per verba queamus

⁴⁰⁶ Frater Angelus Dolci minorita fratri Sebastiano

⁴⁰⁷ Sigismundus, in quo Gundulorum extincta nobilis familia, dictus vulgo *Bucko*

Cum genere hoc hominum proficere, unus ait.
 Nil ais? Haud equidem sic sentio, mosque videtur
 Hic mihi vicinis tractus ab Otmanidis.
 His placide date verba dehinc, et dura facessant
 Imperia, eque aderunt, queque jubetis agent.
 Tum quidam hec coram: mihi cras tu queso Menalca
 Cum gemina venias vertere prole solum.
 Tu mihi cras pinguem procerum tunc incipit alter,
 Hediculum Lycida fer bone queso domum.
 Deinc alii alia haud aliter mandata dabantur,
 Ut se contentum dicent esse pater.
 Ast ubi cognosvit nec cras venisse Menalcam,
 Nec Lycidam hediculum ad tecta tulisse sibi,
 Nilque alios prorsus dominis fecisse benigne
 Hesterna jussum quod fuit hisce die,
 Vos facere ad morem vestrum, inquit, pergite, nam auctor
 Vobis consilii deterioris eram.

47

Vir⁴⁰⁸ pius et multis fulgens virtutibus eum
 Cetu in Francisci quique operosus agit,
 Sub dio quondam Brenensi in rure frequentem
 Strenuus ad populum dum sacra verba facit,
 Patritii audiebant juvenes duo, nec mora fletus
 Cerepe ex oculis fundere largifluos;
 Eloquioque licet non multum pollerat, at quod
 Hec prior ipse, alios flere subinde facit.
 Hos duo cum lacrymas videre effundere fratres,
 Queis vite ratio pessima, Sabraili⁴⁰⁹,
 Que loquitur, dixere, vir iste pol! omnia debent
 Vera esse, hi dum flent ad sua dicta canes.

⁴⁰⁸ Frater Hyacinthus Oerdinis Minorum sancti Francisci vulgo dictus *Allemagna*.

⁴⁰⁹ Formidandi ipse momine Sabraili/Quos metuit Thrace proxima, sabraili.

48

Haud pote Tudisio⁴¹⁰ lotium dum exire, doloris

Verticę immanes et laterum excruciant.

Hoc tollendus erat paucis morbo ille diebus,

Nec vitę sibi spes ulterioris erat.

Mysta⁴¹¹ illum ferat ut patiens hortatur, Jobum

Ante oculos repetens tu tibi pone tuos.

Ulceribus corpus plenum illi, et fragmine testę

Radebat saniem, qua coopertus erat.

Hęc ego cuncta, pater, pulcre novi, inquit, et olim

Lecta mihi, Jobus mingere sed poterat.

49

Falsam habet in oculis deceptor Cinna monetam,

Quam tibi pro veris non daret ille decem.

Quippe macellum aidens vitulinę octo sibi libras

A lanio vel plus postulat ille dari.

Hic secat, ille numisma suum prompte exhibet, utque

Aeris det reliquum quod venit inde, petit.

Inspiciens lanius falsum hoc, ait, hercle, numisma est,

Cedo aliud. - Non est me penes, ast homini

A quo habui reddam, me expecta, haud deera. Tuas

Res age, cum huc alias veneris, ęra dabis.

Hoc panis vinumque olli, tum cętera multa

Queis laute cęnat parta fuere modo

Neve doli pateant, hos vitat aditque tabernas

Interea ille alias fallat ut arte pari.

Deprendi at tandem (nam parva urbs) debuit, olli

Sed victum in mensem falsa moneta dedit.

⁴¹⁰ Blasio Stephani filio vulgo dicto Scjulinovich.

⁴¹¹ Idem aula magna de quo supra.

50

Patricii ancillam quidam quod amant ephebus,
Perque diem non fas his foret esse simul.
Illa assignavit noctis qua accederet homo
In thalamis dominus qua solet esse suus.
Forte erat in muro, qui hortum circumundique claudit,
Parva fenestra, per hanc strenuus ille subit.
Ingressum sensit dominus, nam contigit illa
Cesserit ex oculis ut sibi nocte sopor.
Ergo illum arripiens portę usque ad limina duxit
Et crebro feriens posteriora pede
In mea, sic olli, juvenis, temerarie tecta
Per portam intrari, non aliunde scias.

51

Iniustus quorundam odiis vexatus in urbe
Dum Blancus⁴¹² linquit męnnia Racusii
Illud aliquod caput expectat regale, procaci
Pre hęc Tudisius⁴¹³ verba superba dabat.
Quę tamen irridens effutiit ille maligno
Tunc animo, ac si esset vaticinatus homo,
Illa brevi eveniunt, clarum nam Pęonis arte
Magna sibi hunc medicum seligit Amalia⁴¹⁴.

52

His ad avaritiam vix matris ab ubere raptum
Filiolum⁴¹⁵ dictis excutiat Aletius⁴¹⁶.
Quem do nate tibi, numus est argenteus illum
Non mihi, non matri, non da inopi, at retine.
Experior, da nate mihi. Pater, accipe. Quidnam

⁴¹² Petrus Bianchi Ragusinus

⁴¹³ Franciscus videlicet

⁴¹⁴ Imperatrix vidua Leopoldi imperatoris

⁴¹⁵ Ioannem

⁴¹⁶ Antonius

Huic pater irascens immemor, inquit, agis?
Non dare debueram poscenti? Non bone, tuque
Ad documenta puer cautior esto mea.
Ergo iterum experiar: pauper stat ad ostia, nummi
Partem elargiri dic rogovisne tui?
Non dare sit melius totum? - Quidnam audio? Tecum
Perdo oleum, fili degener, atque operam.
Monstrum hominis similem vitioso qui ut sibi reddat,
Semina virtutis destruit in puero.

53

Cur qui non credit Christo furatur ebur nam,
Stayade⁴¹⁷ Aletius⁴¹⁸, dic minor ille crucem⁴¹⁹?
Anne opus egregium frustoque a simplice factum,
Se penes ut servet cautus, eripuit.
Non id, at in Christo Judas quod fecit avarus,
In Christi ipse etiam vult facere effigie.

54

Aurius⁴²⁰, auctores Latii qui legerat omnes,
Cuique erat in manibus semper et ore Maro,
Ut me quem tantum noscebat nomine, versus
Scribere (quo infelix ipsemet), audierat
Doctum⁴²¹ hominem, mihi amicus erat bonus ille, rogavit
Me sibi et a facie noscere ut ipse daret.
Hoc facile, tibi cras hominem monstrabo, viaque
Dum quadam gradior solus, hic, inquit, homo est.
Ille oculo lustrans, quod scribat credo, poetę
Sed certe faciem non habet ille mihi.
Tunc ego narranti hęc: poteras petere, ora poetis

⁴¹⁷ Joanni Stay avunculo suo

⁴¹⁸ Petrus

⁴¹⁹ Ex ebore factum

⁴²⁰ Marius Slatarichius senior vulgo dictus *Macjak*, cujus cognominis in sequente Epigrammate ratio assignatur

⁴²¹ Didacum Arboscilli cancellarium Reipublicę Racusanę

Qualia deberent iudicio esse suo.

55

Cur *Feles* dictus fuit Aurius ille, poetas
Cui sola a facie noscere posse datum?
An quia sultus erat par illi bellus? Acuta
An potius quod vox fantis ab ore fluat?
Nil horum: ancillas amat Aurius utque potiri
Illarum in nocte amplexibus ipse queat,
Felis more levi pede se per summa domorum
Fert tecta adrepens leviter ad thalamos.
Utque opus exegit, sua post vestigia eodem
Calle suam repetit nocte silente domum.

56

Vineam habet quidam⁴²² propeque est via publica ducens
Aspera Vergati per juga Racusium.
Quotidie e terris Chulmensibus huc venientes
Cum variis homines mercibus illa videt.
Has simulac vendunt, sal illi ex ere recepto
A nostris coemunt, hoc onerantur equi.
Funa horum hic metuens muris circumdedit altis
Vinetum, satque id, si sapuisset, erat.
At quondam dum verba facit cum agrestibus illis
Per vos quod pereat jurem, ait, uva mihi.
Quid blateras? Facile non murum est scandere feles
An sumus, ut nobis hac sit adire datum?
Non vos clitellas clitellis additis et sic
Illuc ceu gradibus scanditis alipedes?
Hi nihil, at cum abiit, quod adhuc non fecimus, aiunt,
En facilem docuit nos stupor iste viam.

⁴²² Georgius Sivrich

57

Cęsarie abjecta veteri ad spectacula iturus
Fecisset fieri cum sibi Cinna⁴²³ novam,
Iamque illam capiti imposuisset, fixa tenebat
Illius in vultu lumina servus ibi.
Hic, ut acutus homo, nec frustra id senserat esse,
Hęc illi attolens grande supercilium,
Quid pręter solitum in me hodie sic lumina figis?
Dic age: cui servus, nil here, mitte jocos.
Et tamen est aliquid, Cinna illi rursus, et istud
Quid sit, scire volo, dic, metuasque nihil.
Cui servus, quando omnino vis scire, coma, inquit,
Ficta isthęc hominis dat stupidi ora tibi.
Porrige mę speculum: simulac se inspexit in illo,
Vera, ais, atque adduc mę propere artificem.
Coram ille ut venit, mę istam nam iudice servo
Dat mę, ait, os stupidi, quęso refinge comam.

58

Sese apud invitat nonnullos Cinna⁴²⁴ sodales,
Ut plectris conflent dulcisonam harmoniam.
Hoc dum agitant ex his ignavo lumine quidam⁴²⁵
Percurrens aliquot chromata pręteriit.
Desierat postquam symphonia, age accipe scopas,
Dicere sic servo cęperat ille suo.
Quid tibi nunc istis opus est, dic obsecro, sordes
Nullę hoc apparent, quisquilięque loco.
Porro ita, Sabonio at plectrum non rite moventi
His tu verre aliquas quę cecidere notas.

⁴²³ Vincentius Volanti prior ai Lazzaretti

⁴²⁴ Idem Volanti qui supra

⁴²⁵ Nomen musici hujus erat Gullelmus Sabonius e regione Rhętorum

59

Milcovio⁴²⁶, cui natus erat puer, incola parvę
Contigęque domus supplicat Aghichius⁴²⁷,
Ut pueri cunas a pariete lectulus hęret
Cui suus, hinc alio longius amoveat.
Nam totam in noctem cunas nutrice movente
Claudere nequaquam se potuisse oculos.
Rusticior precibus negat hic se reddere justis,
Nam fas cuique suę cuncta agere esse domi.
Nil ille, ast adiens confestim pharmacopolam⁴²⁸
Tu mihi amygdala, ait, plurima mitte precor.
Hęc ego nam gratis tibi tundam: hic misit at ille
Ad murum noctu frangere malleolo.
Sic nox acta prior, sic altera Milcoviusque
De strepitu coram venerat ipse queri.
Aghichius tum prompte illi sua verba remisit,
Cuncta suę cuivis fas agere esse domi.

60

Cum Racusani duo, quos haud nomino vellent
Juncti una Italiam visere patricii,
Ut primam advenere urbem, se protinus ambo
Illusis auro vestibibus induerunt.
Aureus haud deerat lateri ensis, quisque sequatur
Conductus pretio servus utrique fuit.
Hoc stultis visum satis est, ut totiens urbis
Attonita ad se unos lumina pertraherent.
At se ubi nec quemquam spectare sibique salutem
Ferre vident, tales ore dedere sonos.
Pulcra quidem tellus est Itala multaque passim

⁴²⁶ Lucę Mikovich mercatori

⁴²⁷ Nicolaus Aghich

⁴²⁸ Christophorum Budi

Urbibus in claris rara videre licet.

Quid tamen hec prosunt, nemo hic nos si estimat hili?

Ad patriam, ad patriam, nos ubi regna manent.

61

Ut facere impune, et sibi dicere cuncta liceret

Patricius mentis non bene compos homo⁴²⁹

Sic plebeio homini⁴³⁰ generosum pectus habenti

Austreo incussit tetricus ore minas.

Scin' dormire tribus me in noctem haud amplius horis

Tu tribus? Ast unam vix ego, sepe nihil.đ

62

Cui puero⁴³¹ preceptor eram, suadente Diaulo⁴³²,

Hunc pater ignotos misit ad Helvetios.

Lausonii hic primum, mox Berne discit, et Angli

Gottinga urbs regis docta coronat opus.

Racusam ut rediit, mihi talia patruus⁴³³: isto

Quid tibi de puero queso videtur? Ait.

Pol! doctum invenio. – Non hoc peto, sentiat at quid

De fide? – Eum Christi dogma tenere puto.

Nam quedam exterius signa exhibet. – At moderatum

Atheum ego potius credo, movetque caput.

At Jesuvis sententia laxior omnis

Quod placet, hanc etiam patruus iste probat?

63

Gregorium⁴³⁴ Zamagna⁴³⁵ furens idemque malignus

Fungentem in patria presulis officio,

⁴²⁹ Matthæus Lucæ de Gozze

⁴³⁰ Carolo Jesti vulgo dicti Carolo Marcjer, id est Mercjajo

⁴³¹ Thomæ Baselio Jacobi filio

⁴³² Alberto Fortis

⁴³³ Pater Joannes Baselius Societatis Jesu

⁴³⁴ Lazzari archiepiscopum Racusanum

⁴³⁵ Dictus Maroje Petri Zamagna filius et frater Bernardi

Pręclare agrorum quod cultum callet et arte
Hac ille ingentes cęnobio auxit opes,
Pręmisto textu dum vult laudare, Maronis
Arripuit verba hęc: *Arma, virumque cano.*
Tum primam vocem vesano percitus ęstro
Rhetoris in morem talibus amplificat⁴³⁶
Vomer at arti *arma, arma* ligones, sarculi et *arma,*
Marę *arma,* et crates, *armaque* falciculę.
Deinde *virum* exponit: nimirum hic ille, cucullum
Addita cui ad monachi sacra thiara fuit.
Hic ille ęre suo geminas qui sustulit aras
Racusę in templo principe marmoreas.
Hic ille, egregie qui prudens presulis implet
Officia: O! sospes nos regat ille diu.

64

Plaude Antoni⁴³⁷ alius⁴³⁸ tibi nascitur indole prorsus
Primo illi absimilis blandulus ecce puer.
Rem tibi, quam nescis, nam me pręsente peracta est,
Festivam narro, quę placitura tibi.
Quadrimum nummum cum tu illi ex ęre dedistis,
Hinc pruna et cerasos ut sibi nempe paret
Nutrici ille suę dedit hunc ut ferret utrumque,
Festinoque tulit protinus illa gradu.
Hęc puer accipiens nummum petit insuper. – Ecquem
Vis nummum? ille habuit, qui dedit ista tibi.
Si tibi vis illum, vendenti hęc reddere oportet,
Flens ille, haud satis ostendere dixit, erat?
O monstrum pueri non ullotempore visum,
Qui vult et nummum, res et habere sibi!

⁴³⁶ amplificat] exposuit *in marg.*

⁴³⁷ Vide epigr. 52

⁴³⁸ Petrus Aleti secundogenitus

65

Turca videns gracili Zamagnam⁴³⁹ crure petebat,
Dic hyemare istis visne bone in pedibus?

66

Haud nostra monachus de gente, haud pręsbiter ullus
Per tot secla fuit, quidam ita patricius⁴⁴⁰
Se jactat, non ulla domus sacra claustra subivit
Addita virgineis nostra puella choris.
Huic salsus quidam: hec eadem jactare Memetes
Quę vertis laudi tu tibi Turca potest.

67

Tres Blasii effigies positu cur dispare cerno?
Hic⁴⁴¹ sedet, illic stat, genua flectit ibi.
Sic quidam⁴⁴² exposuit feliciter. Ille sedendo,
Racuseę populo cum pia vita fuit,
Paucaque peccabant cives, a numine quidquid
Pro gente hac petiit, protinus obtinuit.
Cępere at postquam gravius delinquere, stando
Orat, sed precibus sepe repulsa venit.
Crimina criminibus sed cum addita poplite plexo
Orat, nilque humili proficit ille prece.

68

Sorgideę soboles⁴⁴³ Marci imbecillis et excors
Magnum ad lustralis vas ubi venit aqueę,
Illuc immittens dextram ut de more piorum
Muniret signo se crucis, extimuit.

⁴³⁹ Lucam Mathęi filium

⁴⁴⁰ Antonius Luęę de Sorgo senior

⁴⁴¹ In muro civitatis, ubi moniales S. Clarae ad se recreandum solatio sedebant, saxea D. Blasii sedentis aspicitur effigies; altera stans aspicitur non longe hinc super Pillarum portam; tertia erat genuflexa depicta in tabula, quę in Consilio Majori olim erat posita (a Gallis postea hinc amota) ante Christumcruci affixum suppliciter orans

⁴⁴² Nicolaus Nikolich vulgo dictus *Allamagna*, frater Hyacinthi minoritę de quo supra

⁴⁴³ Joannes Marcii de Sorgo

Quid metuis? poscunt socii, quis ille, natare
Vos docti, ipse horum nescius hinc timeo.

69

Adveniet tempus, nec longe distat
Nos apud aiebat talia naris homo⁴⁴⁴
Cum sparo armatus cogetur quisque camino
Ollam, dum fervet, mille tueri oculis.
Ne sibi subducat quis furax. Hic sibi quodam⁴⁴⁵
Vicino ad Pillas⁴⁴⁶ edificante domum
Artificem hęc petiit de molli ut vellet homullum,
Qui sparum teneat composuisse luto.
Huncque camino addat sublimem a tramite quivis
Ut facile possit cernere preteriens.
Hic hominis voto indulsit: tunc indice parvam
Ille hancostendens omnibus effigiem,
Venimus en illuc, inquit, cumhaud tuta camino
Olla est, armatus servat hic ecce suam.

70

Nummos patrono Capitoni⁴⁴⁷ mittere centum
Aureos pro causa debeo, Metrodore.
Commoda ab argento lancem mihi, qua suoper ut sit
Muneris hinc major gratia, serva ferat.
Cajo Metrodorus sic reddidit: hanc dabo, at ante
In lance aurifici pensa sit illa precor.
Quidnam opus? Illa tibi reddetur protinus. At si
Hanc quoque patronus vindicet ille sibi
Cum nummis censes donatum? – Haud talia credam.
Credo at ego, hic melius nam mihi notus homo.

⁴⁴⁴ Nicolaus Nikolich dictus *Allamagna*, de quo supra

⁴⁴⁵ Petrus Sei hic erat vulgo dictus *Sgbrlola*.

⁴⁴⁶ Suburbium a parte occidi Racuse sic dictum

⁴⁴⁷ In hoc epigrammate nomina sunt ficta, sed res non ficta.

Fert ancilla, effrens retinet patronus utrumque,
Cajus pro damno Metrodoro ęs numerat.

71

Racusanę urbis sic quidam e gente togata
Ridiculum in cives jactitat imperium.
Nos facere haud cuiquam bene possumus, utpote parvi,
At regum ut primi vitam homini eripimus.
Advena id excipiens, in vestro principe, dixit,⁴⁴⁸
Pol! agnosco mali Dęmonis ingenium.

72

Cur ego sic tristem vultu gemitusque trahentem,
In me cum figis lumina te video?
Turca gerens barbam impexam in pectusque cadentem
Stagneo aiebat talia Bandurio⁴⁴⁹.
Anne tuorum aliquis periit tibi? dic rogo, tristis
Decoxit segetes anne prima tibi?
Nil horum, ad dum specto tuam barbam ipse recordor
Capro heu! qui periit, par cui barba tuę.
Heę dicens cursu fugit alite Turca sed impos
Ast nequier mordet preę rabie ora sibi.

73

Cum foret in cętum mystarum Cinna⁴⁵⁰ receptus
Psallentum in templo principe Racusii,
Quodam forte die pater⁴⁵¹ hunc impingere multos
Audit in errores dum sacra verba legit.
Heę propter puduit, reducemque in tecta petivit,
Que trahat e tali lucra ministerio.

⁴⁴⁸ dixit] vel: Advena ut audit id, in vestris magnatibus, inquit

⁴⁴⁹ Mattheo Bandur celebri scurre in ea civitate

⁴⁵⁰ Nicolaus Bona canonicus metropolitanę ecclesię S. Marię Majoris Racuse

⁴⁵¹ Michael Lucę de Bona

Ille decem nummos sese aureos inde quotannis
Precipere ingenua simplicitate refert.
Tum pater, ipse tibi numerabo hos, inquit, in annum,
Hoc sit jure statim cede sacerdotii.

74

De Francesco Maria Sorgo Bobali episcopo Stagnensi homine longissimo

Nixa est egregie te pręsule vinea Christi,
Nam fulcire velut pertica longa potes.

75

Duo hęc, Iambo quę efferre libuit pede,
(Nulla namque elegis ratione includi queunt,)
Lingua, quam recte haud calles, ne utaris, vetant⁴⁵²
Qui pręsidebat Blasii templo Dragus⁴⁵³
Sese ad oliviseram cum tulisset Taundem
Moram per aliquot illic facturum dies,
Hoc illi rumor attulit, Rachigium⁴⁵⁴,
Ab illo lectus fuerat qui adjutor sibi,
E pueris unum illic inservientibus
Mediocrem ob culpam castigasse immanius
Ad hęc irascens illi epistolam Dragus
Confestim scribit, increpatque acerrime,
In puerum ętatis tenerę quod distrinxerit
Flagellum horribile, scutica qui dignus fuit.
Huc usque recte doctrinę ast expers homo
Latinam afferre vellet cum sententiam,
Est rebus in modis ita illam epistolam
Concludit, urbis factus ipse fabula.

⁴⁵² vetant] manent

⁴⁵³ Christophorus Draghi plebanus ecclesię collegiatę S. Blasii in civitate Racusana

⁴⁵⁴ Vincentius Rachigia presbyter

76

Cum per Clementem edicto prodisset truci
Jesuitarum Romę *abolitio* patrum,
De hac quisque, ut sentit, loquitur; cumque et nos apud
Iniectus esset sermo, quid Ghetaldius⁴⁵⁵
Homo litterarumplane rudis, at cui suam
Proferre licet in curia sententiam?
Ut multi multa dixerant, pauca et ego, ait,
De *ablutione* Jesuitarum eloquar.
Quam visum fuerit per se quisque intellegit.

77

Construxisse apta qui dolia noverat arte
Ajebat Plackus⁴⁵⁶ talia Muratio⁴⁵⁷.
Mutua dena mihi da centum argentea pium
Tempore cum quęstu, vis si ita restituam.
Durior ille negat, rursus hic enixius urget,
Verba tamen rapidis sparsa fuere notis.
Ast hoc Muratio cras accidit, e vitioso
Doliolo vinum cęperit effluere.
Ancilla ad Plackum confestim mititur, hoc ut
Tantum illi damnum avertere deproperet.
Ille domum linquens manibus post terga reflexis
Hac illac lento se pede circumagit.
Uxor ut aspexit quidnam hic agis? inquit. Avarum,
Si nescis, *crucio*⁴⁵⁸ sic ego Murantium.
Tandem iit, at sero: cum hęc ille doleret, et ipse
Huic Plackus, dolui cum ęra negata mihi.

78

⁴⁵⁵ Nicholaus Ghetaldi dictus vulgo *Hajducich* et *Seleneo*

⁴⁵⁶ Georgius nomen artificis

⁴⁵⁷ Domino Marino Muratti presbytero

⁴⁵⁸ Hoc longe lepidius Illyrice sonat: plageram D. Marina

Fabrum⁴⁵⁹ opera e ferro sibi qui non pauca paravit,
Sese apud hoc animo Puteus⁴⁶⁰ accierat,
Ut tenui hunc aliquo donans munusculo avarus
De pretio huic aliquid carpere potest homo.
Sectum ergo peponem cum longa in frusta tulisset,
Desissetque faber vescier, exiguum
Huic lēva cyathum proferet ut nectare dalii
Ipsemet hunc plena repleate phiala.
Tun' mihi patricius plebeo ut vina ministres?
Haud equidem hoc umquam dedecus ipse feram.
Hęc dicens phialam invito quam dextera habebat,
Frustra obluctanti fornior eripuit,
Admotoque ore. bibere incipit. Ille perire
Sic misere vinum dum videt omne sibi,
Quidnam agis? Exclamat, vino obruta mens tibi certe
Corruet, hincque gradu te titubante feres.
Nil curans sua verba faber tum reddidit, omnis
Cum phialailla fuit jam vacuata sibi.
Sic quod de pretio artificii detraxerat ille,
Tantundem e vino quod bibit hic retulit.

79

Omnigenis cui rebus erat plenissima semper
Cella domi (exigua hęc namque lucella placent)
In platea crudos perones cum sibi vellet
Olim idem a laniis Puteus⁴⁶¹ hic emere
Forte hoc acciderat luce illa, ut rector in ēdem
Legitimus minime quiverit ire sacram.
Ergo hunc, de pretio faceret cum verba, quod esset
Natu aliis major, fungier officio
Illius ut veniat, p̄reco vocat: impiger ille

⁴⁵⁹ Antonium Dordelli faber Aloysii Dordelli vulgo *Muscjolois*

⁴⁶⁰ Puteus] *adnotatio omissa*

⁴⁶¹ De quo supra *add. in marg.*

It se purpureis⁴⁶² vestibus induere.
Cumque urbem totam peragrarent supplice cantu,
De more et rector se ultimus ipse ageret,
Præteriens laniis signum dedit, addere primum
Nummos sese alios quatuor ad pretium.
Hi capitis nutu assensere, ast ille peractis
Omnibus hucrediens abstulit ęre dato.

80

Pillarum quoties e portis Puteus⁴⁶³ exit
Vectus, quem recte flectere nescit, equo
Non procul hinc residens quidam cerebrosus⁴⁶⁴, eandem
Quam mittit cuculus vocem imitatur homo.
Audit ut ille, irridet, ait, me nescio quisnam,
Et tacitus vertit terque quaterque caput.
At nullum post se nugantem ut talia vidit,
Ille aliam in partem lumina prompta movet.
Quid vero? aspectat dum hac ille, hic occinit illac,
Missa nec unde venit vox ea scire licet.

81

Vasculum ut afferri nugator⁴⁶⁵ in urbe facetus
Ad se Cinna fabę juserat Arabicę,
Hęc infundenti laticem dat verba puellę⁴⁶⁶,
Certe emisisti Gellia tu crepitum.
Hęc excandescens apage, inquit, et abiice nugas,
Ad quas haud animum sentio dispositum.
Ille autem patulis captans tum naribus auras
Huic iterum pergīt dicere dicta prius.
Quid blattras? huic illa, emota hunc sede sonorem.

⁴⁶² purpureis] It sese rubeis *add. in marg.*

⁴⁶³ Qui supra *add. in marg.*

⁴⁶⁴ D. Nicolaus Boscovich dictus *Kognina*, presbyter Popoviensis *add. infra epigr.*

⁴⁶⁵ Christophorus Bassicti *add. in calce pag.*

⁴⁶⁶ Catherine nomine ministranti in caffeteria Pauli Olivieri *add. infra epigr.*

Fors tu fecisti vel mea ego solea.
Contra ille: excusas tu frustra, nam auribus atque
Hercle pepedisti naribus ipsa meis.

82

Duxit ut uxorem Nikejus⁴⁶⁷ dote recepta
Cum sponsa in thalamis concubuitque sua,
Exoriente die stratis dum corripit artus
Affatus sociam sic fuit ille thori.
Dic age, quis braccas nostrum induit? – Ipse profecto
Qui vir, quorsum illas femina ego induerem?
Ergo alte hec animis que dicam percipe, qui hasnam
Induit, ille domi jura daturus erit.

83

Cuidam patritio⁴⁶⁸ inconsulta coniuge⁴⁶⁹ spondet
Nikejus sese velle locare domum.
Haud hoc uxori placuit, que rectius illo
Patritii horridulum noverat ingenium.
Hinc rogat, in thalamis ne talia transigat, ipsi
Mox tecta accipiant illa habitanda sibi.
Patritium ergo adiens sese excusabat at ille
Non mihi pollicitus dic precor ipse domum?
Olli Nikejus: certe promiserat Abram,
At non contenta est hanc dare Sara tibi.

84

Obtuso calamo Nikejus utitur, egris
Prescribit propina pharmaca signa manu,
Exigueque super mox tantum spargit arene,
Charte ut inherescens plurima promineat.

⁴⁶⁷ Lucas Nikei medicę professor Racusii *add. infra epigr.*

⁴⁶⁸ Marinno Francisco de Tudisio *add. in calce pag.*

⁴⁶⁹ Nicolaci, que supra *add. in calce pag.*

Illuc Cotta⁴⁷⁰ ferens digitos, sine lumine, dixit
Ad tactum possunt talia nocte legi.

85

Coniugis in pago cum quodam corpus humandum
Per salebras ferrent et loca septa rubis,
Forte illi lacerans spina arripit aspera vultum,
Motaque pars vitę signa repente dedit.
Qui vidit mystes nunc frigida membra fovere,
Nunc corpus gelida spargere jussit aqua.
Illa oculos aperit vitę jam reddita, moxque
Adducunt alacres restituuntque viro.
At non illa diu lętata hoc munere namque
Post annum haud dubię mortis adivit iter.
Cum corpus tecto efferrent, hac voce maritus
Admonuit feretro qui subiere viros.
Ferte via vos illam alia, ne forte recurat⁴⁷¹
Neve iterum huic pungens sauciet ora rubus.

86

Ad mysten vitreo clausas in vase locustas,
Ut fuget adjurans, rusticus attulerat.
Turca illic qui forte aderat, num talia possint
Confieri illorum religione petit.
Ne dubita, possunt. – Quoque has abscedere coges,
Dic quęso, hoc etiam discere quippe velim.
Hos apud, ore quibus numquam perjuria cedunt,
Quos furta et fraudes et malefacta juvant.
Si vera hęc, Turca exclamans hac ergo locustis
Nocte apud Oscleas⁴⁷² certe erit hospitium.

⁴⁷⁰ Joseph Mazzani Mediolanensis apud Racusanos artem gnomonicam exercens.

⁴⁷¹ recurat] revivat *add. in marg.*

⁴⁷² Pagus Racusani territorii malis hominibus fęcundus *add. infra epigr.*

87

Plura Capito⁴⁷³ qui nos apud incola traxit
Lustra moram templi conditor eximii
Nostrate a cive, ingenium cui pingue rogatus
Hoc puerili olim simplicitate fuit,
Ut Divi effigiem nocuis qui a muribus eodem
Protegat, in promptu si sibi forte daret.
Ille subirascens tibi felem acquire domique
Claude, ait, in mures hic tibi Divus erit.

88

Qui sat dives erat cum plus ditescere vellet
Barlamo⁴⁷⁴ junctus decoquit, esque perit.
Quis petis, hic? Vulgo Vlaichius audit, ab illo
Rectius eventu Josaphat ipse voco.

89

Annxia dum mater poscit, quibus orbis in oris
Filius et quali navigat ille rate,
Ut Racusana vehi eum dixere carina,
Incolumem Ostendę jamque (subisse) sinus,
Nomen ad hoc manibus dedit has ad pectora junctis
Ostende a clemens, o pia Virgo, preces.

90

Milslavum⁴⁷⁵ tecto nunc hic, nunc ille carentem
Quotquot eunt noctes excipit hospitio.
Quidam⁴⁷⁶ ultro hunc pariter motus pietate recepit,
Cenamque ac lectum splendidus exhibuit.

⁴⁷³ P. Simon Capitozzi Romanus Societatis Jesu, architecturę peritissimus, templum S. Ignatii in Racusana urbe ex fundamentis erexit *add. infra epigr.*

⁴⁷⁴ Petrus Barlami Venetus societatem in menatura cum (...) Christophoro Vlaichi iniens postea decoxit *add. infra epigr.*

⁴⁷⁵ Michaellem Miloslavich vulgo dictum *Miko Zarni* o il pazzo del Castello *add. infra epigr.*

⁴⁷⁶ Stephanus Givanovich dictus *Herzegh* *add. infra epigr.*

Garrulum at agnoscens, morosum atque indole prava
Mallet in hoc operam non posuisse suam.
Cras hominem ut vidit seri sub vesperis horam
Cujusnam nocte hac dic, ait, hospes eris?
Hac quoque nocte tuus sum, dixit, at ille, meus tu
Non eris, id magnum per tibi juro Jovem. (hiperbaton perjuro)

91

A quodam⁴⁷⁷, cui ignota omnia doctrina petitus
Martellini⁴⁷⁸ olim filius ista fuit.
Dic, quid te, puerumque meum docet, oro, magister?
Nunc de corporum, ait, nos gravitate docet.
Recte: et te nostri a Secretis filium et illum
Patriciam sobolem convenit esse graves.

92

Nobilibus cum presbyteris sacra munia quorum est
Defungi in magnę Virginis ęde sacra.
Nescio quam litrem apprime vir⁴⁷⁹ doctus habebat,
Cęnobii preęses qui Melitensis erat.
Dum videt hic cunctis vitiosum in corpore quiddam
(Luscus enim hic fuerat, claudus at ille pede⁴⁸⁰
Naribus hic uncis, humeris prostantibus alter)
Hęc illis solitus dicere verba joco.
Uno ego vos possem nummo aureo perdere, tantum
Si pictos Romam misero Pontifici.

93

Cui patria Ascrivium se Gregorina⁴⁸¹ Racusam,
Ut logicen posset discere contulerat.

⁴⁷⁷ Is est Nicolaus Vladislai de Sorgo vulgo dictus *Niccola Debov* add. *infra epigr.*

⁴⁷⁸ Marinus Michaelis filius, qui erat a secretis Reipublicę Racusanę add. *infra epigr.*

⁴⁷⁹ P. Ignatius Giorgi benedictinus. add. *in calce pag.*

⁴⁸⁰ pede] claudicat add. *in marg.*

⁴⁸¹ Joseph presbyter postea Catarensis add. *infra epigr.*

Strenuus obtigerat juveni p̄ceptor⁴⁸², in urbe
Quo tunc haud nostra doctior alter erat.
Quam tibi discipulus, tum quidam, hic proficit! Unum
Si tibi narraro, protinus inde scies.
Huic ego cum dicto *ut*, jubeoque *ut* scribere, scribit
Tu, cum dicto *tu*, scribit *ut* ille stupror.

94

Nicca mihi soror est, aiebat Sylvius⁴⁸³, at nunc
Juncta viro nostros deserit ecce Lares.
Anxius hic subito petiit, mihi Niccane perget,
An post connubium desinet esse soror?
Sic fatua ecquonam est nata cucurbita in horto?
F̄tus ita insipiens est Calamotta tuus.

95

Multa inter quę insanus homo⁴⁸⁴ sibi somnia fingit
Pars quoque stultitię non levis illa fuit,
Ut delegatas sibi diceret a Patre summo
Christiadum partes muneris esse sui.
Hunc Dragus⁴⁸⁵ irridet plenoque exsibilat ore;
Intonat at sevas alter ab ore minas.
Scin' jus esse mihi te obsecro ut carcere possim
Claudere Romani nominne Pontificis?
Hic iterum irridet. Mihi jus scin' esse, Piorum
Arcere a cętu te? Ridet ut ante Dragus.
Scin' tum ille accedenspropius, me munere functum
Pontificis te alaphis cędere posse quoque?
Quid Dragus? intentantem alaphas sibi ut audit, ire
Hinc alio taciti sanius esse putat.

⁴⁸² P. franciscanus Sebastianus Dolci minorita *add. infra epigr.*

⁴⁸³ Vincentius Besjediza qui postea fuit presbyter *add. infra epigr.*

⁴⁸⁴ Vincentius Volanti il pazzo, de quo supra *add. in calce pag.*

⁴⁸⁵ Christophorus Dragi plebanus *add. in calce pag.*

96

Reginę superum gemmata monilia vestrę,
Dominici fratres, vultis habere domi.
Id dabo, sed comitum Christi, quo argentea bis sex⁴⁸⁶
Sese illa abdiderunt signa docete prius.
Haud responsa datis: causam assequor. Illa vorastis,
Addere et hęc vestram vultis ad ingluviem?
Nil facitis: sacrum templi penetrale⁴⁸⁷ reposita
Continet hisque latent tutius in tenebris.

97

Ragniadem⁴⁸⁸ dejecit equus, cui ob talia multis
Uretra dux lotii clausa diebus erat.
Sed per et insomnes medicorum denique curas,
Apta per et morbo pharmaca convaluit.
Quid tamen? ut credant equitem, non prorsus amorem
Ille equitandi omnes pectore deposuit.
Quidnam illi eveniet? Credo hoc ut rursus eundem
Qui vehi equus videant, mente carere putent.
Quippe redire illuc, ubi damnum acceperis ante
Vel cęcus furor est, stultitięve genus.

98

Si proavus⁴⁸⁹ meus ille⁴⁹⁰ per urbes inclyta fama
Quem magnę Ausonię mille per ora canit,
A magno (qui rarus honos et gloria) Cosmo
Factus eques fuerat, nomen et inde virgo est.
Non me imitari illum, nostrę est qui gentis oportet,
Meque ita non illi degenerem esse probem?

⁴⁸⁶ duodecim apostoli *add. in marg.*

⁴⁸⁷ locus in cathedrali ubi SS. Reliq. *add. in marg.*

⁴⁸⁸ Orsatum minorem de Ragnina vulgo dictum *Cicuta add. infra epigr.*

⁴⁸⁹ Dominicus de Ragnina eques S. Stephani in Abruscia *add. in calce pag.*

⁴⁹⁰ ille] *add. supra lineam*

Falleris, hoc uno si evectum ad culmina honoris
Esse putas atque hinc nomen in orbe viro.
Conspicua et virtus, doctrinę et multa supellex
Fecere ut tanti principis esset amor.
Tu vis, te ut tantum quadrupes commendet et ille
Strenuus accipiter, qui tibi captat aves?
Atque ita te clarum speras post fata futurum,
Cum vivo jam sit mortua vita tibi.
Mortua vita mihi? Nescis ergo, Invide, mī omnem
Vitam in clamoso pene abiisse foro?

99

Plures sustinui causas ego, quam tibi lectę,
Multaque mī forti est victa patrocínio.
Vis loquar ingenue? Sic mne vicisse puderet,
Namque cavillando vincis et arte mala.
Oratoris abest tibi vis et gestus et ipsa
Vox quoque nilque tuo siccus eloquio,
Judicibus dum per certas imponere formas,
Logica quas docuit te vetus illa, studes.
Talis et illa tuo quę in stemmate aranea telam
Prętexit muscis insidiosa suam.
Ille ille orator, qui e rostris fulmina torquet,
Judicis et quo vult mentem animumque trahit.

100

Vini ast acescentis navarcho⁴⁹¹ vendere cuidam
Ragniades⁴⁹² posset bis duo, sexque cados,
Hos mittam ad navim tibi, dixerat. Ille (parata
Copia pro sociis multa quod ante sibi)
Non mī, ait, his opus, et se excusat; at alter adurgens

⁴⁹¹ Balthassar Lucich *add. in calce pag.*

⁴⁹² Idem qui supra *add. in calce pag.*

Omnino accipiens, nec mihi deeris, ait.
Navarcho ad talos fluere imos studor, inivit
Cum plebeio aliam tunc homine ille viam.
An nescis, me unum e conscriptis patribus et mî
Triste *Cicutę* uni nomen in urbe dari?
O belle! Hęc possis tritum illud dicere: *Facto*
Cuius ovem pudit se capra jactat olens.
Quis petis eventus? Navarchus carbasa tendit,
Hocce veneno illi nam putat antidotum.

101

Presbytero indoctum quem noverat esse
Hęc quidam ajebat verba facetus homo⁴⁹³.
Scisne, quis ille vir est, qui divite tectus amictu
Servorum et multa pone sequente manu
Incedit magnam cum majestate? Vocari
Principem eum audivi nomine Radzivilum.
Porro ita: ut immensum est dives sic ubere egenos,
Pręcipue at mystas sublevat ille stipe.
Accede, et te illi commenda, haud deerit: ut ille
Persuasus gressum moverat, hic revocat.
Hęc illi adiiciens at lingua huic fare Latina,
Quod te oblitus eram commonuisse modo.
Verba Latina illi ut faciam? Nil amysilius, inquit,
Jam volo, mî lingua hęc numquam in amore fuit.

102

Qua sibicumque licet seponit et Aureus⁴⁹⁴ ęra,
Parcius et vivens congregat usque magis.
Qua mente hęc faciat, poscis? Capitolia ut alta
Et veterum visat Romulidum patriam.

⁴⁹³ Bertus Vitagliani *add. infra epigr.*

⁴⁹⁴ Idem ille Marinus Slatarichius de quo in superioribus epigrammatis *add. infra epigr.*

Consilium certe laudabile, at alia quondam
Dum pernox illi luditur in patria,
Illa omnis misero est ammissa pecunia, pictis
Et Roma in chartis sic sibi visa fuit.

(Alibi ponantur 4 sequentia epigrammata)

103

Hęc p̄cepta aliis nostrę ditissimus urbis⁴⁹⁵
In victu ut servant Bundius⁴⁹⁶ ille dabat.
Si tu hodie, quantum tua fert fortuna, parasti
Prandium honestum, ait, et quale sat esse queat⁴⁹⁷.
Egrediensque foras⁴⁹⁸ perdricum acquirere possis
Par obolo, tailla si sapis haud emis⁴⁹⁹.
Ecquid enim eveniet? Non cras servabis, at⁵⁰⁰ ęre
Sic modico⁵⁰¹ quia stant tu et comedes hodie.
Majora et justo dans ventri pabula, sensim
In victu fines transgrediēre tuo.
Ista tibi poterunt mediocria forte⁵⁰² videri,
Sic tamen est opulens Bundia facta domus.

104

Cum cickoream oleo conditam ac melle, paratum
Quę cęņę ad reliquum quotidiana venit⁵⁰³,
Semper ibi intactam vidisset Bunda relinqui,
Quorsum, si comedit nemo, feratur, ait?
Hanc ne emeret, data jussa coquo: cum labitur annus,
Vas ex argento fert quadrilibre novum,

⁴⁹⁵ urbis] quo nostra haud ditior urbe *add. in marg.*

⁴⁹⁶ Joannes Bonda patricius Racusanus plurimis fortunę bonis et Racusę et Anconę abundans *add. in calce pag.*

⁴⁹⁷ queat] inquit, quo satianda domus *add. supra lineam*

⁴⁹⁸ foras] domo *cancell.*

⁴⁹⁹ emis] noli, si sapis, has emere *cancell.* haud emito si sapis hanc tibi *add. supra lineam*

⁵⁰⁰ at] illas *cancell.*

⁵⁰¹ modico] parvo *cancell.*

⁵⁰² forte] Hęc tibi parva licet possint fortasse *cancell.*

⁵⁰³ quotidiana venit] *add. in marg.*

Tum mensę superimponens, argentea nostris
 Queis patera est nummis ista parata mihi?
Ex his qui impensi cickorę in fercla fuissent,
 Huc mihisi apponi continuata foret.

105

Quę modo eunt post terga, preibant tempore avorum
 Racusii ancillę, dum gradiuntur, heras.
Cur ita? Consilio sane prudente ne in illas
 Bajulus irrueret, dum grave gestat⁵⁰⁴ onus.
Ast hunc ut rapide serva aut deflecteret ictum
 Aut⁵⁰⁵ prius illa suo corpore ut exciperet
Finibus elidi ferro candente jubebat
 Racusano olim in codice lex oculos.
Lex austera nimis dices fortasse sed apta,
 Furari ut posthac scilicet haud videant⁵⁰⁶.

106

Pervanus⁵⁰⁷ medica sic credit in arte peritum
 Florum⁵⁰⁸ esse, hac ipsum vincatut Hippocratem.
Florus id haud nescit, de se at sentire modeste
 Assuetus crebro talia verba dabat.
Pauca scio, at felix, si scirem tantum ego scire
 Quantum Pervanus me putat ille bonus.
Noli aliis cum te laudant, tu credere, sed te
 Judicio expendas tutemet ipse tuo.

107

⁵⁰⁴ gestat] portat *add. supra lineam*.

⁵⁰⁵ Aut] Illa suo *cancel.*

⁵⁰⁶ videant] vel: nempe ut haud posthac furta patrare queant / haud nulla ut possint furta patrare dehinc *add. in calce pag.*

⁵⁰⁷ Nicolaus Pervani unus e barbitonsoribus qui medicorum ministri apud nos sunt qui et plebotomiam et elisteres tractant *add. infra epigr.*

⁵⁰⁸ Marcus Flori medicus sui temporis eximius et morum suavitate omnibus probatissimus *add. infra epigr.*

In Gozzeum⁵⁰⁹ currens dum forte impingit asellus

Hic vocem attollens⁵¹⁰ talibus increpuit.

Savino fratri ego natu ob rem ita inurbanam

Majori de te protinus ibo queri.

108

Cenobio egrediens monachus⁵¹¹ dum prętereuntem

Quendam⁵¹² magnum erat qui helluo forte videt,

Tu mī, ait, officium quoddam pręstare valebis,

Et redeo ut possim significare tibi.

Sorbendum interea permittas dem tibi parvum

Vasculum ut Arabicę quę modo tosta fabę.

Dixit et arripiens prunam ex ardente camino

Fumantem cucumam desuper apposuit.

Tum cępit: mihi Parthenopem est mens visere et illa

Germanus⁵¹³ quoniam degit in urbe tuus,

Quęso illi tua me commendet epistola, pręsto ut

Sit mihi in his, quorum fors eguisse queam.

Huic ille: hęc animo facerem gaudente, sed illum

Hoccum militibus tempore Sora tenet.

Sorę ego, non Parthenope est num frater? – Ita hercle,

Audito hoc cucumam tollit ab igne citus.

Gutture sicco abiens hinc belluo, quid ni ego sum, inquit,

Mentitus? Nocuit dicere vera mihi.

⁵⁰⁹ Vide epigr. 30 *add. infra epigr.*

⁵¹⁰ attollens] Hic sese obvertens *cancell.*

⁵¹¹ Don Benedictus Gozzeus Ordinis s. Benedicti *add. in calce pag.*

⁵¹² Georgium Valentini vulgo dictum *Caraffa* pictorem *add. in calce pag.*

⁵¹³ Petrus Valentini *add. in calce pag.*

Epigrammatum Libri Quattuor

Liber I.

1
Iuppiter Antiopes amplexibus ut frueretur,
 Capripedem sese verterat in Satyrum.
Europam ut raperet, pulchri sub pelle iuveni
 Sub Cygno, ut Ledam deciperet latuit.
In pretium versus pluvio quoque lapsus in auro est,
 Inclusam ad Danaen ut sibi straret iter.
Sic ego nunc statuo: placuisset si qua puella
 Pulchra Jovi, indulgem at nimis illa mero,
Vertisset Chii in plenam se credo lagenam,
 Tu sibi ut amplextum crebrius illa daret.⁵¹⁴

2
Quod vulgo sapiens vult credi Faustus emebat
 Lecturus numquam quo derat ipse, libros.
Aes ubi defecit, vaccas quoque vendit, ut esset
 Sic sibi librorum copia major adhuc.
Hęc quidam adspiciens facientem ita lusit fac edes
 Orph {...} urbanas squallida rura facit⁵¹⁵

3
Uno oculo captus, quam duxit Cinna, puellę
 Virginæi ut sensit floris abesse decus,
Multa queri super his. Cui femina, qui tibi duci
 Integra ego potui, si minor et tu oculo?
Hoc mi inimicus homo fecit, dum jurgia miscet:

⁵¹⁴ daret]Ut si amplectum crebrius acciperet ut suo *corr.*

⁵¹⁵ Orph {...} urbanas squallida rura facit] *corr.*

At mî id, dum loquitur mollia, amicus homo.

4

Qua primum indutus prodis, sic Bliteo Arisbas,

Vix nosci vestis te dedit ista mihi.

Dum verba alternis faciunt, canis ecce nitentem

A tergo mingens palluit huic chlamydem.

Tum Bliteus, nec me iste canis bene norat, Arisba

Nam lotum credens me ratus est medicum.

(epigrami 5 i 6 nečitki)

7

Cum longum ductaret equum, macerumque Palenon,

Quanti culnam vendis? Labeo scurra petit.

Ille manu tollens caudam in sublime, tabernam

Ingredere, et facile conveniemus, ait.

8

Cui latum mentum est (in quadam Cinna legebat

Codice) hic est vecors, parcus et ingenii.

Num sibi tales {...} dignosceres, librum

Claudit, et admoto lumine adit sepulchrum.

Sed dum Cinna parum cavet, arsit barba, sui que

Sic menti spatium quale erat edidicit.

Mox ait, expertum hoc habeo, atque in margine signat

Stultitiæ præbens sic documenta suæ.

9

Dulcem absente viro Marcus visebat amicam,

Quæ ruri agrestes inter agebat opes.

Hęc illi pecoris capita ostendebat equini

Plurima, centum asninos, setigenosque sues,

Admirans Marcus, tanto in grege cur ego nullum

Jumentum petiit cornigenum aspicio?
Cum vir, qui peregre est, meus huic remeant habebo
Illo etiam discit plurima de genere {...}
Verborum Marcus sensum intellexit et illud
Carpsit ubi quo nil dulcius, hinc abiit.

10

Navita equum ut teneat monitus sine lege ruentem,
Qui possum⁵¹⁶, clamat, si mihi calcar abest?

11

Hęc proficiscenti mandabat Galla marito.
Tu mihi calceolos affer ab urbe novos
Attulit ille rediens, pedibusque accomendat uxor
Laudata memoris sedulitate viri.
More domo ut egressum jam noverat esse maritum,
Conscendit thalamos, cum pueroque coit.
Vir, qui hęc per rimam fęda aspicit, o bona, tu istos
Sero, ait, absumes, et si ita, calceos.

12

Advena laxatis dum fręnis tendit in urbem,
Labitur, et lapsum fęmina risit equo.
Ille animi iratus, non res, ait, hęc nova, semper
Id meus aspecta pellice praestat equus.
Si verum hoc, ne nostram equitans fer te, inquit, in urbem,
Profecto elidet nam tibi guttur equus.

13

Cęna olim communis erant natoque, patrique
Non sine diluto, quatuor ova mero.
De numero natus contendere cępit, et illic

⁵¹⁶ possum] teneam *cancell.*

Septem esse absurda garrulitate docet.
Irridet pater, ille sophismate mordicus urget,
Inclusa in quatuor quod tria nempe forent.
Ova pater capiens, mihi quatuor, incipit, edenda
Sumo hæc, inclusis vescitor ipse tribus.
Sic totam absumpsit patris indignatio cęnam,
Dormitum sicco corpore natus iit.

14

Ne Perpenna canes sibi rursus linquat alendos
Cum it peregre, hac fecit Roscius arte vafer
Canem {...} læva dextraque latente
Post fercum baculo {...} inde fugat.
{...}ibas hærebant: viso hoc Perpenna notavit
Indecorem, ut vidiit, Roscii avaritiem.
Macronis causam ille canes referebat in ipsos,
Quod vesci haud vellent qaum dabat ipse dape.
Utque daret facti specimen, Cererem abstulit, ille
Dum fustem metuunt, arripuere fugam.

15

Lectulus hospitibus geminis erat unus et idem,
Aestu cum nimio Sin arora coquit.
Quodque erat angustus, socium hinc, ut Ciroza moveret,
Accipe commetus quid vaser ille doli est.
Scalpere dextra artus cępit, lævaque: quid esset
Quęsitus, scabies me mala veccat, ait.
Dira reformidans fędi hic contagia morbi
Maluit in nuda sternere corpus humo.

16

In arcto, quam juncus obit, trullam Aulus habebat,
In cujus fundo spongia cęca latet.
Hanc, cum opus est oleo, fert secum: ut venditor implet

Ex omni abrosum parte numisma dabat.
Venditor accipiens, aliud prome, inquit - Apud me
Haud habeo - In concham funde oleum ergo mihi.
Hoc facit ille; at libram olei, jam spongia furax,
Condimentum emptis piscibus, ebiberat.

19

Dum⁵¹⁷ sacer Orator contenderet omnia rerum
Artifici egregie facta fuisse Deo,
Objiciens humeros prostrantes Gibbus, ohe, inquit,
Tun' me etiam factum dixeris esse bene?
Et dubitas? Huic ille, ut gibbo nil tibi sane
Deest, et per Superos gibbus es egregius.

18

In cętu puerum salse, arguteque loquentem
Austero carpit sic gravis ore senex.
Deficit hęc plenumque, ubi plenior advenit ętas,
Quę pueris precox gratia inesse solet.
Temni ille impatiens sic ait, faris, opinor,
Quod sal debueras tu puer esse merum.

19

Quod Siculis capiatur aquis anguilla decempes,
Mendaci narrat garrulus eloquio.
Salsius alter ibi: factum non fabula, namque
De pede exuta cingula fert Siculus.

20

Męvius in scęna referens Agamemnona magnum
Summis se digitis altius extulerat.
Quidnam agis? Huic quidam spectantum. Sic ego Atridem

⁵¹⁷ ili CUM, ali ipak se čini kao D jer je podebljano

Majorem melius conor ut exhibeam.
Stultam hominis vocem dense risere coronę,
Prodit qui hoc animam gestu Agamemnoniam.

21

Matronę ad lectum medicus cum accederet egrę,
Et vellet fidam consulere arteriam,
Hęc pudibunda velut nudam ne tangeret offert
Induto obtectam parte manum medico.
Ille suam limbo contexit pennulę, et hęc mox,
Ad telę arteriam panni, ait, en medicum.

22

Nauta bonus clavam regere, ac laxare rudentes,
Et quasvis pelago callidus ire vias,
Cum primo hunc veheret retractans quem neque virga,
Nec subigens calcar sollicitabat, equus,
Linteolo educto morę, ait, mihi cognita causa est,
Ventus ab adversa parte resistit equo.

23

Tygris habens formam decimo mihi mense Salillum,
Quod vix sperabam, Pontice, restituis.
Nunc quod audi aliud testudinis instar, in usum
Ne tibi concedam, dum petis, ipse mones.
Nam si tam sero rediit rapidissima tygris,
Testudo haud umquam tarda domum repetet.

24

Fluctibus in tumidis navim mergente procella
Nauta sale aspersi crus corredebat apri.
Increpitant socii, quid ventri hęc proderit esca?
Nec tibi, ne hoc Demens consulis exitio?
Consului, cosca {satigito namque} {...}

Proh Superi mihi mox, quanta bibetur aqua!

25

Par ovium Hermogenes dixit cęnasee Cratino,
Tantalea plecti fercula digna siti.
Digna quidem, stomacho vere hęc si ingesta fuissent,
Quattuor athletic quę satis eese queant.
At vitio peccasse gulę quis crederet ovum
Qui geminum in cęna sorbuit, Hermogenem?

26

Rhetore sub docto sex evolvisse per annos
Se Critias jactat grande Maronis opus.
Omnia cum nosset, dubium res una tenebat,
Masculum Aeneas, feminaumque genus.
Et Critias de se dubium nunc mī injicit. Ecquod?
En stupor ad nostrum pertinet iste genus?

27

Auribus in statua quod Galbam specto minorem,
Hoc furtum omnivori temporis esse scio.
Quod te, Albi, video mutilum dextra, atque sinistra,
Hocne ego dem furto temporis, anne tui?

28

Qui jacet hic totum vivens absumpserat assem,
Urnamque hanc liquit saxeam agens animam.
Cineres vult ille suos, atque ossa reponi,
Post fata hunc ne hęres possideat lapidem.

29

Scripsit inęquales elegos bene Lygdamus, idem
Hexametris infelix carmine: claudus erat.

30

In cultum barbę sesstertia quatuor ęris
Jactitat in mensem expendere se Artigenes.
Res pulcre in sumptum! Sed tandem barba caveto
Ne tota sit pulcra, quam caput Artigene.

31

Quę regio tulit Aligenum deserta Leonem?
Cęsareus venetum carpere sic hominem.
Quaę biceps vobis aquila est dic edita silva?
Cęsareo Venetus sic homini exposuit.

32

Namque ubi nulla diu sibi vox succurrerat, alta
E cathedra exscendit, velat et ora pudor.
Talia at oblitus cum se, mox ille juberet
Pictori egregio reddier in fabula;
Hanc quidam aspiciens probi quantum, ait, instar in ipso est!
Jurarem ad populum verba sacra hunc facere.

33

A geminis vinum ut bibitur potpribus, unus
Mî fernum sapiit, mî conum alter ait.
Jura ambo, nam caupo merum cum vendidit omne
Et bene doliolum fęcibus eluerat,
Ferreę, cornquę quę npn assuta lovineę
Cum latice hinc clavis prodiit exigua

34

Quam fuit hoc apte impositum tibi nominis Olle!
Ni faceres ollas nomen inane foret.

35

Magnum aliquid tandem te acturum, Nevole, dicis,

Vera fides dictis, magnum agere est animam.

36 (Ex Phędro)

Vir medię etatis geminas sedet inter amicas,
 Quę cupido hunc pariter pectore depereunt.
Huic anus explorare nigros, ac vellere, crines,
 Contra albos juvenis sedulitate pari.
Crine sibi similem vult dum utraque ridderi, quid sit?
 Haud illi est ullus jam pilus in capite.

37

Dicebam nuper nostrum frigere Fabullum,
 Nunc firigere nego, nam calet ille mero.

38

Conglecisse brevi fabulam se tempore jactat,
 Et sibi ob id laudem poscit Andro dari.
Credo equidem, huic quidam qui callidus respicit artis,
 Tuque licet sileas, nos fabula ipsa docet.

39

Natura exiguo designans corpore Glaucum
 Gibbam, ne dici posset avara, dedit.

40

Ad magnos sors, Rufe, brevi te evexit honores,
 Sic fungum naxi nox facit una putrem.

41

Cinna bibax subito periit, qui sanus agebat,
 Res letho causam quędam inopina dedit.
Quidni, si numor tristissimo attulit olli,
 Effluxit in cellis quod fluit {...}

42

Sollicitus reputat secum noctisque diesque,
Mecenati elegos cui dicet Umbro suos.
Multos ille petit, cum tandem et memet, ad unguem
Qui sua noscebam carmina, consuluit.
Illi ego, claudum elegi cum sint opus, hos bene, dixit,
Tardipedi possis Umbro dicare Deo.

43

Obscuris tēdam dextra fert cęcus in umbris,
Lęva urnam capiti sustinet impositam.
Scire velim cęco tibi fax quem prębeat usum,
Sic olli occurrens dicere Demophilus.
In me ne inpignas forte imprudenter eundo,
Hanc tibi, dixit, qgo non mihi gesto facem.

44

Virginis ante fores tres lasciva cinędi
Carmina cantarent, perstreperentque lyra,
Gellia quę impuri flammam aversatur amoris
Audaces saxis appetiit juvenes.
Tum quidam invidens, Orpheę saxa trahentis
Par citharę hoc versum quid neget esse melos?

45

Raptus equo eyreni quonam iret Cinna rogatus,
Quo placet isti, inquit, qui sine lege rapit.

46

(Virginis?)In pulcreę labro funiculus hęret, Ptyellę
Hinc verba, et risus pareius illa movet.
Prompta malo huic habes, tum Cępio, pharmaca. - Quęnam
Dic age. - Si offensis suavia dem labiis.

Frigide ad hęc, iramque premens sic illa: fugandis
Serva hemorrhoidis pharmacon hocce tuum.

47

Ut juvenem in cętu senior mala verba loquentem
Ornatum egregiis vestibus audierat,
Vel voces profer similes tu vestibus, inquit,
Vel vestes verbis induc tu similes.

48

Uxorem adverso quęrebat flumine Scaurus,
Talibus ut mersam fama ferebat aquis.
Cui quidam: ecquid agis? Prono amni quęre cadaver,
Nam certe inferius detulit unda fluens.
O bone deciperis, tunc illi Scaurus, et isto
Haud umquam pacto repperienda foret.
Nam vivens morosa adeo fuit atque reluctans,
Mortua ut adversis illa⁵¹⁸ feratur aquis.

49

Lęvo oculo ut captus sensit Quintilla maritum,
Tunc, inquit, conjux optime es unoculus?
O belle! Hoc primum, modo sentis? - Pol! Ita, solas,
Queis⁵¹⁹ mihi dona dabas, cernere sueta manus.

50

Imbrice percussum trux quem appula misit ad Orcum
Dignus eras alia, Pyrrhe, perire manus.
Post te alem Stygiam tranaverit illa paludem,
Eumenidum dices en mihi quarta venit.

⁵¹⁸ illa] hercle *add. in marg.*

⁵¹⁹ queis] quę *corr.*

51

Mome, indigna putas mea carmina luce. Tenebris
Parcius ista mihi tu sale Cymmeriis.

52

Nocte dieque meo fluitavit corpore Bacchus,
Quam numquam biberam, cur tulit unda neçem?

53

Plenius orasti causas Cicerone, Luperce,
Nam tu ubi multiloquax, hisceret ille nihil.

54

Arma virumque cano ni audisses ante Maronis,
arma pia haud dixes, Tasse, ducemque cano.

55

Quis putet Elysiis preçtare Acherontia regna?
Heç tamen in Dantis carmine vera vide.

56

Cur Superum rector mendacia ridet amantum?
Mugiit in falso quod bove et ipse prius.

57

Virgilius gemmas Ennii de stercore fecit,
Tu quod erant gemme, stercora, Crispe, facis.

58

Maromoreum ad pontem sitiens cum venit Iberus,
Sub quo omnem nimius sorpserat eçtus aquam,
Quam melius, si pontem, inquit, Rex venderet, atque hoc
Aere emeret nobis, quam biberemus, aquam!

59

Quam structam bene retro videt, putat esse puellam

Ante etiam, at falsum comperit Hermogenes.

Tum temere hec juveni: tibi basia ferre parabam,

Posticę parti par si erat anteriori.

Quin age, ne careant effectum vota, mi in illa,

Qua sum pulcra, potes basia parte dare.

60

Vir consultabat cum conjuge, quale magistro

Filioli munus mittere conveniat.

His puer, aureum illi, quo mejat, mittere dono

Vas, ne usque in clunes ille mihi hoc faciat.

61

Cum tibi defuerit titulo res digna sepulchri,

Quam bene scriptum, Olle, in marmori: nil jacet hęc!

62

Dum mala querebat Celadon per carmina Famam,

Quam non quęsierat, repperit ante famem.

63

Miraculum triplex Nicias in paupere ficto

Haud vi patravit Numinis, at baculo.

Nam qui curtus erat pede currit, et ora resolvit

Mutus, jamque audit, qui modo surdus erat.

Virtutem o miram fustis! Si talia prestatas

Virę ego Mosaicę te predico similem.⁵²⁰

64

Quam sumum immani discrimine juris amici!

⁵²⁰ similem] Virę ego te Moysis non rear se parem *add. in marg.*

Mi subtile placet jus, tibi pingue, Conon.

65

Esse quid hoc dicam⁵²¹, nullas umquam ivisse sub umbras

Uxorem, Stygias poteat ut orba⁵²² virum.

Orci an clausa via est? Non hoc, sed conjuge rapto

Damnum alio reparant, hæc via prona⁵²³ magis.

66

Quattuor absimili Gentes ratione molestum

Cura non relevant, cum grave pressit onus.

Germanus potu, cantando carmina Gallus,

Fletu Iber, at somno luctum abigunt Itali.

67

Cur tumulo hoc calicem incidunt? Jacet hicne Sacerdos?

Hic jacet, at Christi nomine, re Bromii.

68

Sabbato an acciperes nummos, dic verpe, petebant.

His ille: haud nummi hic, Sabbataque haud hodie.

69

{...} a Rufo se adverso in pariete stantem,

Prætori venit Gellia męstaque queri.

Qui quęso, huic Prætor, longe si tu altior illo?

At me demisi nonnihil, ut faceret.

Cui judex, alia hoc tibi si via fecerit, et te haud

Demittas, Rufus, tum cruce dignus erit.

70

⁵²¹ dicam] quęsitura *cancel.*

⁵²² orba] inde *add. in marg.*

⁵²³ plana] *add. inter lineas*

Usqueadeo Baccho se opplerat Ponticus, omni
 Ut sensu ammisso pene anima effugeret.
Qui hic adeernt, sacrum propere adduxere ministrum,
 Ut consultum animę, qua licet, esset ope.
Hic ubi convulsumque videt, neque posse profari,
 Tes saltem, inclamat, pectore pēniteat.
Ille recollecto sensu, haud me pēnitet, inquit,
 Nam liquor ille nota de meliore fuit.

71

Dives egenum hominem, quo vivat, poscit; at ille,
 Me pete, quo morior, subjiciamque, fame.

72

Patrono hęc Graulus, dum vox prope deficit olli;
 Ut repares damnum, frigida mulsa bibe.
Hiic ille: omnino perdant, si id fecero; cui alter,
 Perdatur potius, quam reus, illa tibi.

73

Scribit epistolium absenti dum Cajus amico,
 Conjicit in chartam lumina Demophilus.
Hic ubi persensit, sic scribere pergit, amice,
 Secreto vellem scribere plura tibi.
A tergo impendens quę scribo at perlegit alter;
 Sensim hic se retrahens, nil, ait, ipse lego.
Si nihil ipse legis, quid talia compulit ergo
 Ut nam insulse tu mihi verba dares?

74 *Ex Aesopo*

Rusticus assaltat cochleas: fit stridor; at ille,
 Vos conitio, mala striges, igne cremante domos?

75

Ambiguum ignostus Satyram conscripserat auctor,

Nec facile sciri, quis peteretur, erat.

Tum quidem, hic gladiator, ait, pol percutit apte,

Vagina incluso percutit at gladio.

76

Quem commendo tibi, scribebat talia Quintus,

Dignus amicitia vir, Thelesine, tua est.

Nam sic Virgilius menti illius integer h̄ret,

Ut queat in lucem reddere, si pereat.

Sicce ira rescripsit Thelesinus: talia laudo,

Virgilii at codex et mihi, Quinte, domi est.

77

Propinas dum multam aliis plena ore salutem,

Quidnam erit? Ammittes tu Fabiane tuam.

78

Çena tibi est vitulus, mihi Pamphile, çena vitellus,

Unica discrimen syllaba quale facit.

79

Magna ictus Christi effigie jam Ergastus obibat

Sacrilega in superos scommata ab ore vomens.

Pr̄terit̄e ut doleat commissa piacula vit̄e,

Et veniam poscat, dum favet hora monent.

Hic negat: ut durum cor multa emoliat olli,

Exiguam Christi detulit effigiem.

Affaturque: vides, quam parvus in hac cruce Christus,

Quamque illi dispar, qui tibi damna tulit.

Parvus, ait, nunc ille, quidem, at cum creverat, illo

Pejor, qui nocuit, crede, futurus erit.

80

Cum dominus peteret famulo comitante theatrum,
 Quem sibi tum primum servitio addiderat,
Fallente in terram pede labitur: ille cachinnum,
 Rebus in his ultro qui venit, ore premit.
Cum minime hæc domino gravitas simulata placeret⁵²⁴
 Servitio actutum jussit abire suo.
Quo, petit, hic, abigis me crimine? Quod modo, cum te
 Risorem volui, serius, inquit, eras.

81

Ut monachi loculos, vidit multo ęre tumentes
 Presbyter, urgebat quem mala pauperies,
Hercle ego, tuque bonum juncti una, Regula qualem
 Francisci asseclam vult, faceremus, ait.
Nam quam pollicitus verbis solemnibus ipse es,
 Sed quam exlex violas, servo ego pauperiem.

82

Cum Rupellę altam Lodoix intrasset in urbem,
 Hęc populi orator nomine dicta dabat.
Te viso, rex magne, tenet nos tanta voluptas,
 Utque diu haud subiit vox alia, obticuit.
Periodum explevit sic aulicus: hisce voluptas
 Tanta tui, ut verbis dicere non valeant.

83

Cauponi petulans absumpserat helluo lautas
 Aere sibi in loculis deficiente dapes.
Hunc comes aspiciens cędi a caupone, quid hocce
 Est, petit? Huic effons sic parasitus ait.

⁵²⁴ placeret] gravitatis larva placeret *add. in marg.*

Triste vides mihi fuste dolari terqus, onustus
At mihi quam venter sit dape cerne quoque.

84

Conscriptum Italice librum sibi p̄mia sperans
Ampla hinc, Pontifice⁵²⁵ Chymicus obtulerat.
Certa auri ratio faciendi, in fronte libelli
Grandibus hoc p̄fert pagina prima notis.
Pontifici ut lectus titulus fuit iste, crumenam
Pulcro opere auctori, sed vacuum ęre dedit.
Talia deinde, tibi facere aurum qui bene nosti,
In quam conjicias, accipe, ait, loculum.

97

Cęcum ducere per vias solebat,
Et per compita civitatis Aulus,
Extra męnia cum gradum tulissent,
Cęcus quęrere, quorsum iter tenerent?
Pergimus modo collis ad cacumen,
Ductos reddidit. Hoc ubi, in retortum
Impegit, pede cespitem, solaque
Cęcus labitur, inquinatque fędo
Vultum stercore, tum liturus Aulo,
Tu me ducere collis ad cacumen
Dixisti modo, cum te ego petebam, at
Dixes rectius ad cacata collis.

98

Gallus homo Batavum consederat inter, et Anglum,
Sors quippe hos unum duxit in hospitium.
Immanes Batavus cępit prior edere ructus
Pro facto veniam liberiore petens.

⁵²⁵ Pontifice] decimus hujus nominis *add. in marg.*

Nam matutinis quoties sibi sumitur horis
The (sic!) viridis, certo certius illa sequi.
Vix ea, cum similis Anglo venere boatus
Hosque fabę latici dat calido Arabicę.
Gallus ubi in geminos Epicuri de grege porcos
Se videt illapsum, podice dat crepitus.
Mox illis, faciles ignoscite, dixit, amici,
Hoc, quo prolutus sum, cocolatus agit.

99

Ovum surripiens Monachus, ne furta paterent,
Privatim in cella vescier approperat.
Nox erat, et crasso longo es fulgebat olivo,
Ad cujus flammam decoquit arte nova.
Depreſsum Antistis dicti objurgat acerbis
Hoc super invento, quod gula perdocuit.
Hic dum se excusat capitum Cacodęmonis astu
Talia se suasu facta patrasse suo.
Apparet res mina, Satan dicto ocyus, atque
Immani huic colacho percutiens faciem.
Me suasisse tibi, mentiris dixit: ego a te
Ova ita nunc primum posse coqui edidici.
Si facti suspecta fides, disce inde malorum
Non quos culpamus, nosmet at esse fabros.

100

Egregie novit qui ridere sed Macometis
Sectę homini monachus de grege Lignipedum
Tonsuram renova mihi dixerat: Ille loquentis
Discere non poterat quid sibi verba velint.
Cui monachus: mi rade comam sartaginis instar,
Nam simile est illi in vertice quod gerimus.
Thrax facit: hic tactu explorans, quid quęso rotundo
Pars ex orbe comę in surrupunt hęc refugit?

Nonne tibi ut facerem dixti sartaginis instar?

Quam loqui, manubrii pars gerit ergo vicem.

Liber II.

1

Turca Macometis sycophantis castra secutus⁵²⁶

Venerat ad Christi transfuga militiam.

Ante Novembris erat jejunia prima Kalendas,

Unica pro cętu Cęlicolum omnigeno.

Esu ergo pingui abstinuit, virum altera postquam

Dicto pro Andrea indicta fuere sibi.

Queęso, ait, quales concesserat iste latebras,

Omnium erat nobis cum vigilata dies?

2

Causam agit egregie quidam dum iudice coram,

Effugit crepitus podicis e latebra.

Nil hominem hic casus turbat: caput ergo retorquens,

Si vis, anui, ait, tu loqui, ego taceo.

3

Mortem instare videns ęgro Leonilla marito

Flet, lacerat crines, unguibus ossa ferit.

Ut pater adspexit, metuens ne in flore juventę

Opprimeret natę pactora męsta dolor,

Ne fle, ait, o mea lux, nam si fata impia sponsum

Hunc rapient, alium cui sociere dabo.

De nullo, tum nata dolens, mihi verba marito

Fac pater, et solo sim vidua usque thoro.

Nam nova proponis mihi cum connubia, dictis

His mihi, ceu diro confodis ense sinum.

⁵²⁶ secutus] dogmata secutus *corr.*

Vix tamen hic obiit, dic sponsus ubi ille, mihi quem
Pollicitus? Patri talia dicta dedit.

4

Cauponi mandans cęnam dum plurima garrit
Germanus linguę incallidus Italicę,
Huic caupo, peream male, si de vocibus, inquit,
Intellecta tuis vel fuit una mihi.
Ille sibi irascens pictam cum fronte columbam,
Quę Sancti fuerat Pneumatis effigies.
In tabela aspexerit, petiit, qua voce vocarent:
Cui caupo: hanc Sanctum Pneuma vocamus avem.
Ergo mihi in cęnam duo Pneumata Sancta parabis,
Sic illi et voce et gestibus explicuit.
Caupo columbarum lento par torruit igni,
Cumque mero quantum sat tribus apposuit.

5

Ad Christi cum Turca fidem conversus edendum
Luce, id quam vetitum, decoquere bipedem,
Christiadę dictis hunc increpuere severis,
Excelse quod tanto viveret opprobrio.
Queis ille haud propere sic me damnetis, amici,
At momenta mei expendite consilii.
Ante ego, fonte sacro quam latus, Alia vocabar,
Nunc meliore vocor nomine Gregorius.
Hic fit idem: hunc bipedem, qui Capo est ante vocatus,
Ollam ego in undantem mergo, Scarumque voco.

6

In quodam pago verrem qui forte necasset,
Vicinis partem mittere moris erat.
Displicuit Cajo mos hic, cui porcus obesus;
Consilium ast illi tale dat Hermagoras.

Clam de luce suem cras macta, et mane sequenti
Hunc tibi dic fures nocte tulisse malos.
Consilium Cajo placuit, tamen abstulit illa
nocte suem ipse auctor consilii Hermagoras.
Vix exorta dies furtum ut detexit aperte,
In Caii ingressa est pectora męstities.
Currit ad Hermagoram, subitoque his vocibus hiscit,
Hac, heu, surreptus sus mihi nocte fuit.
Hermagoras laudat: pulcre, bene, rectius hercle,
Si tibi surreptus, non simulare queas.
Non simulo, heu! periit vere mihi. - Sic agre, cunctos
Falle, tuo partem sed dabit Hermagorę.
Infremit hic, juratque simul nec proficit hilum,
Dicere nam perget semper idem Hermagoras.

7

Cum verba de templo de Manibus omne per ignem
Queis vitium eximitur, Christiadumque preces
Orator faceret lepidissimus, aptaque causę
Momenta afferret multa suę ad populum,
Opposuit sic ipse sibi: bene at acta, pieque
Patribus est vestris vita, Deumque vident.
Dein sic oppositum solvit: non abnuo vestris
Moribus, et vita insonte fuisse patres.
Illud at est vobis statuendum e corpore Manes
Cum semel exierint, esse pares merebis.
Has ubi tu implumes jam feceris, attamen illis
Lanugo semper tenuior illa manet.
Quam penitus digitis nequeas evellere: sola hanc,
Per quam traducis, tollere flamma potest.

8

Mos hic apud Valachos, fausta ut sibi multa precentur,
Cum Nati adveniunt annua festa Dei.

Nunc tibi queis peragant hæc ritibus eloquar: unam
De sacco e multis, quæ obvia prima, nucem
Accipiunt: tum sic Senior: sint omnia nobis
Sit plena ut nunc est quam teneo in digits.
Horrea frumento sic plena, ac dolia Baccho,
Natis plena domus, turba precatur idem.
Verum ubi nux perfracta medulam ostendit inanem,
Omnes turbato pectore conciderunt.
Ne facias rata vota Deus vox omnibus una,
Inque alia ritus instituere nuce.
O quities homines sibi quæ nocitura præcantur,
Quamque forent miseri, si daret illa Deus!

9

Christi ad militiam quemdam traducere amicum
Quod servi verpam discupiebat herus,
Hiuc momento, quibus contra nil dicere possit,
Detque manus victas verpulus, insinuat.
Ille adit, exorat precibus, suadetque, docetque,
Omne in eo ast oleum perdidit, atque operam.
Ut reedit, huic dominus: cito dic, num læta reportas?
Ille autem: infecta re venio huc, domine.
Cur non pressisti? - Pressi, at quas attulit ipse,
Non rationum adeo furile pondus erat.
Tum ille hæc salse: Christi ut cultor cresceret unus
Quam abfuit, Hebræos ut facerem ipse duos!

10

Dum clarum indigetem, Patavii qui protegit urbem,
Ad populum orator laudat in aede sacra,
Omnibus hanc longe Superis, summæque vel ipsi
(Horrendum auditu) prætulerat Triari.
Dicta retractaret sic impia jussus, eundem
Ponit post omnes inferiore loco.

Mirari dixit quin se se oracula Romę
 adiecisse illum Cęlitum ordinibus.
Hisce piorum aures offenseę rursus, et isthęc
 Ut revocet jussus, talibus ille facit.
De Divo hoc vobis feci bis verba, et utraque
 Quę dixi, vobis sunt reprobata vice.
Laudavi uberius, male factum dicitis, egi
 Parcius, et factum dicitis esse male.
Nunc demum dico, me nec bene nec male posthac
 verba hoc facturum, de indigene ad populum.

11

Claudum hominem dejecit equus: qui talia cernunt
 Laturi accurrunt auxilium Helvetii,
Utque pedem mortum aspiciunt, tunc esse putabant
 Id factum, atque loco restituisse student.
At quid? In adversam dum instant inflectere partem,
 Huic {...} comminuere pedem.
Ne facite? Ille miser clamabat, sic ego natus,
 At gens Illyricę linguę erat illa rudis.
Sic cui pene mali lapsus nil attulit ipse,
 Post paucos lethum fert medicina dies.

12

Impegit monacho colaphum male femina rixans,
 Malam ille ut cedat prebuit huic aliam.
Hęc petulans primo graviorem huic intulit ictum
 Invenisse hominem sic sine felle stupens.
Tum monachus, qui totam intus collegerat iram,
 Talia pacata pectore verba dedit:
En quod Christocoli mansueti Sancta Magistri
 Lex jubet, impletum jam fuit omne mihi.
At non explicuit textus, post talia facta
 Quę percussori res metuenda quoque est.

Dixit, et arreptam media prostravit rena
Cum multo illi ictus fēnore restituens.

13

Filius hęc patri, quid fles? ajebat, at ille
Damnato potius convenit an canere?

14

Elixum dum panem ęgris pęscribit et ovum
De lecto ad lectum progrediens medicus,
Venit ad extremum, facies cui stragula operta est,
Cui, pęscripta aliis tu quoque, dixit, ede.
Verum hic interiit nocte hac, huic turba ministrans,
Nil horum huic igitur, condite sed tumulo.

15

Ut fuerat⁵²⁷ multis irato a conjuge secta
Ingenium ob petulans Delia verberibus,
Corruit, atque immota solo, ceu extincta jacebat,
Ante hac si posset fallere forte virum
Ille auctori: quoniam interiit mala bestia tandem,
Nam illi pellem detrahere aggrediar.
Hęc ait adque pedes strictum tulit illico cultrum
Excoriaturus non secus ac pecudere.
Illa autem uti novit sibi talia dira parari,
mortua non sum, inquit, sequens fuga eripuit.

16

Quęrebant, Christus cum sese a morte resurgens
Visendum primo Magdalidi obtulerit.
A multis ubi multa, parum sed idonea dicta,
Conclusit lepido sic quoque scurra sale.

⁵²⁷ Ut fuerat] verberibus *corr.*

Ut cito se Solymis dispanderet undique rumor,
Se Christum ad vitam vi revocasse sua,
Hoc voluit primo mulierem scire, sonore
Taliaque rite vulget ubique tube.

17

Ceperit in ludo violenta percitus ira
Cum quadam medicus jurgia conserere,
Quin se illi vitam erepturum intentat; at alter
Non metuo hoc, nam te non medico utar, ait.

18

Orator quidam in rostris cum hac iret et illac
Perpetuo excurrens nec foret ulla quies,
Dicendi ut finem jam fecit, dic age, passum
Quot declamasti milia, Cinna petit.

19

Ad pastum que ducit oves formosa puella
Sub dio ventris cum possuisset onus,
Post tergum sese obvertit de more cacantum,
Nimirum ut feces corporis inspiceret,
Tres juvenes cedere, unusque, quid inspicio? inquit,
Ex ano stercus bellulum an exierit?
Non hoc, illa ait, ast oculo dimetior illud,
Si vobis, quantum est, sat tribus esse queat.

20

Spargente semen fures hec verba colono:
Tu seris, at nostra in commoda mennis erit.
Queis ille, hoc facile everturum credo, quia apte
Smına ego sparsi cannabis ad laqueos.

21

Aegro ut pictori raperet mors impia vitam,
Ad sua se gressu præpete tecta tulit.
At geminos similes ut vultus viderat illic
(Depictus facie nam morientis erat)
Quem feriat, dubia est, tabulę tandem intulit ictum,
Sic pictor vitam, quam dedit error, habet.

22

Luculli ritu te jactas sæpe epulatum,
Corbulo, et hic morbos sæpe tulisse graves.
Credo equidem, lautę nam successere culinę
Paupertas, et, quę defuit ante, salus.

23

Conscribuit persępe suis male nomina rebus,
Commodus imperio quam grave nomen erat.

24

Qui longum vixit torquendis funibus ęvum
Vix potuit longa effundere morte animam.
Quid causę est? Non Parca suo de stamine vitam,
Cannasse de duro necat at ipse sibi.

25

Quod numerosa parum dixi tua carmina, Lolli,
Cum sint scripta tibi millia multa, fremis.
Dico iterum, atque iterum, numerum nam in carmine, Lolli
Non ego arithmeticę quęso, sed harmonię.

26

Mancipion est populi quicumque est utilis urbi,
Utilis est nulli, liber es ergo, Lyce.

27

Servus herum ut vidit furantem, ita pectore securi:

Heus facis hoc tu aliis, quod facio ipse tibi.

28

Delicias cum ridet anus, facit, Attale, morti

Hinc tua flens semper Delia non moritur.

29

In cęna inscriptus quidam, quod multa voraret,

Dic mi, ait, hoc aliis, nunc caret aure gula.

30

Per sex lustra domi retinet sua carmina Rufus,

Tempore namque putat sic meliora fore.

31

Tyndaris Iliadem conscribere fecit Homero,

Fecit Odysseam scribere Penelope.

Ommissa humano generi bona cunctaque terris

Missa mala ut caneret Miltonus, Eva dedit.

32

Coniuncti casu Francisci hinc assecla, et illinc

Assecla Gusmani quam tunica alba tegit,

Ad fluvium ut veniunt, hic erat quod mollior illo,

Prae me muneris petiis tollere visne tuis?

Hic alte attollens tunicam volo, dixit, et unos

Supponit latos impiger huic humeros.

Cum fuit in medio jam flumine, an ęris haberet

Secum aliquid, petiit. - Quantum opus est, habeo.

Cur non ante mihi tu dixisti talia? Nummos

Mi Francisci inopis Regula ferre vetat.

Dixit, et ex humeris rapidas projecit in undas,

Mox illi loculos abstulit exanimi.

34

Quod major natu male se gerit, huic pater aufert,
Datque minori agros, atque domum soboli.
Ad frugem mox ille bonam se deddidit, et fit
Moribus egregiis, qui improbus ante fuit.
Hęc ubi germanus minos intellexit, eidem
Hoc breve confestim scribit epistolium.
Mitto tibi instrumenta, pater per quę arva domosque
Quę tua debuerant esse, dat illa mihi.
Hanc si etenim vitę cursum portraxet ad horam,
Hoc testaturus non erat hercle modo.

35

Ad Sacra fer dextram, sic iudex Aulo, ubi lęva
Vult facere. Ille autem, juro ego utraque manu.

36

Latro ad supplicium raptus, laqueoque necandus
Defixis oculi in cruce sic loquitur:
Multa ego te contra, Christe, ausus, tu modo at unum
Reddis, quod gravius, quam mea cuncta, mihi.

37

Prętereunte obolum poscens a divite pauper,
Da bone, et orabo pro te ego Numen, ait.
Immo duos, locuple illi, tibi largior, ora
At pro te potius, quam mala tanta premunt.

38

Dum quidam petulans cum virgine fatur honesta,
Multaque nequitię dat documenta suę,
Hęc quoque discedens, multum mihi displicet, inquit,
Me membrum in membro non posuisse tuo.

Cui virgo, hoc poteras. - Quo sensu dic bona. - Nasum

Tu natibus poteras inseruisse meis.

39

Peditum et invitis crebro effugit Aulus accernam

Ut sellam adstantes increpuisse putent,

Hac cepit mordere solum, namque illa priori

Ut similem sonitum, si pote, forte daret.

Nil agis, huic quidam nasutior, Illaque numquam

Sic apte crepitum, culus ut ante, dabit.

40

Quod sibi non sobolem plures peperisset in annos,

Uxor ab irato conjuge deseritur.

Hanc pater increpuit, quod non et adultera prolem

Ex alieno etiam semine feta daret.

Cui nata, increpitas male me, pater, inquit, olenti

Nam coii, at frustra terque, quaterque coquo.

41

Ut rude donavit servum bene munere functum,

Utilis huic dominus, qua licet, esse studet.

Ergo ad sutorem, a quo artem perdiscere posset,

Egregium adducit, conveniuntque cito.

De spatio discordant temporis: hic vult

Pro quinque hunc annis, pro tribus ille locat.

Cui tandem sutor: quoniam sic mordicus urges,

Scito animi quam sim, propositique tenax.

Si soboles Galli velit unica discere Regis

Artem hanc, nil illi a tempore diminuam.

42

Rusticus accedens rudis, ut mercetur asellum,

Querebat vitii bellua num quid habet.
Usque adeo bonus est, huic jurans venditor, usquam
Ut meliorem illo non reperire queas.
Si verum narras, huic ille haud dulcis amici
Ille loco tantum, sed mihi fratris erit.

43

Ampla veste viros quod fallant femine, amicam
Sic lepide carpit Lelius Aemiliam.
Si tibi tot plexus, et vana volumina tollas,
Vix pars quinta tuum, sextave corpus erit.
Quin mare vos nobis imponitis, illa reponist,
Braccis rem qui amplas clauditis exiguam.

44

Barbam abrasurus subiit vix Cinna tabernam,
Tonsor cum in mediis mingere parietibus.
Cur hec feda facis? Quia cras discedere meus est.
Audit ut hic, braccas solvit, et ipse cacat.
Cur ita? et huic tonsor. - Quia cum mihi radere barbam
Deseris, meme hinc illicet eripiam.

45

Cum baculis duo ceci adstant ad limina templi
Mestis poscentis vocibus era stipis.
Accedens scurra, en vobis denarius, inquit,
Dividite, hunc simulans se dare, nilque dedit.
Vix ea, quinque asses horum sibi postulat unus,
Aera fuisse illi tradita namque putat.
Hic contra, tu cedo mihi, namque ipse recepsti,
Non ego, verba putas ten dare pauca mihi?
Ille autem, mentiris, ait, tibi tradidit ille,
Summe et dimidium protinus ipse volo.
Quid plura? A verbis ventum est ad verbera, proque

Aerę quid est nillum, pŕęlia vera gerunt.

46

Dum petit exiguę stipis ęra a divite pauper,
Duro homini haud umquam nummulus exciderat.
Quid vero? ut sibi fote pedem vitiavit eundo,
Nec potis ire foras, asidet in foribus.
Tum vero ille stipem dans ultro ajebat egenti
Pro me ora, ut possim hinc me ocyus eripere.
Cui pauper: contra orabo, cum evaseris in me
Sic quis, hoc serves limen ut ipse diu.

47

Qua sese gradiens ostentat Cinna per urbem
E tenui senum vellere fert tunucam.
At quod inops erat, haud totam sic fecerat hujus
Pars facta e crasso gausape posterior.
Hunc quodam ęstivo ad cęnam cum forte vocasset
Tempore, festa dies nam(quod) sibi, dives homo.
Ecce togam, quod factum aliis ne incommodet ęstus,
Occurrunt celeris exuere huic famuli.
Hic renuit, majori illi contendere visu,
Donec ab invitis sustulerans humeris.
Spectaclum ad tunicę se risus in omnibus ingens
Exuit, at Cinnę contegit ora pudor.

48

Naris homo emunctę cuidam quęsitus inepto,
Cur flaret, gemina dum lavat ora manu,
Ne tu, inquit, ultrum dum lymphā abstergo, pudenda,
Aut culum credas me abluere, id facio.

49

Philosopho augustum Rex templum monstrat, et addit:

Post pugnam ex vota condidit hoc genitor.
Tunc illi Sophus: hoc templum votumque parentis
Signa, inquit, patrii sunt manifesta metus.

50

Quod veteres homini Deus est homo, dicere sueti
Aptius hoc nulli, quam medico attributus.
Quam Deus est homini largitus namque salutem,
Ammissam medicus reddere sepe solet.

51

Frigidus, et causus orator ineptus agendis
Dum petit, an quemquam emoverit eloquio.
Argute quidam sic illi: Mercule nemo est,
Quamvis in populo saxea corda vigent.
Usque adeo durus, quem non commoveris ipse,
Totus sermo tibi sic miserandus erat.

52

Cum duo certarent, uter in re paracior esset,
unus ita, hoc factis exhibeamus, ait.
Se penes in tenebris sine luce hic excipit illum,
Comparsumque sibi sic oleum esse docet.
Ille quoque in tenebris cras hunc sine lumine. Vici
Tum prior ille, novi nam nihil addis, ait.
Falleris, excipio nam te et femorabilis absque,
Ne mi in supposita sede terantur, ait.
Utque fidem adjiceret dictis, barbam arripit olli,
Attactoque illa podice dat crepitum.

53

Dum coram domino petulans scurrilia servus
Jactat verba, nates huic pede pulsat herus.
Vix bene percussit crepitum dedit ille tonantem,

Pesti hic inursum devovet, atque cruci.
Ast illi servus: quando hæc tibi janua pulsa est,
Non dare responsum res inhonesta foret.

54

Celebs et senior juveni suadebat amico,
Se in socii ut vellet jungere vincla thori.
Huic juvenis, faciam, dixit, sed quæso tuarum
Da natarum unam, quæ magis apta viro.

55

In platea nudis pedibus quam vidit euntem,
Irridet dictis talibus Hermagoras.
Qui pannus tibi crura tegit, cum attriveris usu,
Huic similem gratis largiar ipse tibi.
Nil opus, hic inquit, nam braccæ panno ab eodem
Per duo jam durant lustra quinque mihi,
Unum in queis est (sic pollet textura) foramen,
Quid tibi servatur tempus in omne patens.

56 *In tumultum Bonifacii cujusdam*

Hic Facius jacet, ast aliquid de nomine demptum est,
Dixem cuncta, boni si quid haberet homo.

57

A domino servus submissus usque loquente
Ut semel hanc alte tolleret, obtinuit.
Cum luce quadam dominus mandata dedisset,
Ut fabrum ad se aliquem duceret ille bonum,
Quid struit? Artifici loquere altius, o here, dixit,
Nam surdus, tum eadem de domino artificii.
Credita res ambobus erat: clamoribus ergo
Intempestivis hic strepit, ille strepit.
Tunc herus artificii, num quod tu surdus es, inquit,

Par vitium censes auribus esse meis?
Moxque faber, tantum ne quæso attollito vocis,
Nam bene purgatis auribus utor, ait.
Hic patuit servi nequitia, at illico pēnas
A domino vulsis auribus ille dedit.

58

Anxyr(?) ubi a Turcis obsessum milite multo est
In misero hæc civis vota tulere metu.
Mille tibi anguillas dabimus, Benedicte, quotannis
Præsentem miseris fer modo dexter opem.
Evasere hostes, persolvit annua vota,
Anguillæ en faciunt mica quod ante salis.

59

Regem in venatu crebro qui pavit agrestis
Immanem ut rapam forte solo eruerat,
Ecce meo munus dignum, inquit, rege, tulitque
Nec rex offensus simplicitate viri est.
Quin centum donat nummis hunc insuper aureis,
Quos agreste tulit lætus ad hospitium.
Aulicus audivit cum talia, et ipse superbo
Donat equo, hinc sperant munera magna sibi.
Nam secum ajebat, si illi hæc pro munere vili,
Rex mihi pro magno quanta daturus erit?
De more ad regem cras se ille ut contulit, et rex
Laudavit multis quam sibi misit equum,
Quid tibi, ait, rarum pro munere largior? En hanc
Fer rapam, magno nam stetit illa mihi.

60

Egregii ingenium vatis rex Anglus avarum
In sese laudis dum nimis esse dolet,
Tradamus melius non argumenta poetæ

Ficta, ait, in venis languida turba sumus.

61

Mejet obesus homo: puer adspicit, attonitusque

Miratur molem corporis Herculeam.

Dumque oculis manet infixis in pene puello

Ille hæc mixta dedit verba jocosa sale.

Certe inque lutem illi fer nomine, per sex

Nam me tantas adeps lustra videre vetat.

62

Munera Alexandri quondam urbes, atque talenta,

Munera nunc regum gratia, verba, nihil.

63

Nescio quid causę est, quod te meus oderit unum

Psittacus hic, hominum, cui genus omne placet.

An quod es hirsutis adopertus, Lygdame, setis

Non te avis hæc hominem, sed putat esse feram.

64

Plus quam octoginta natus Demetrius annos

Uritur, inque senis pectore serpit amor.

Nunc crines, modo labra, superciliumque colorat,

Nunc faciem nitido consulit in speculo.

Quos corde in juvenum Veneris puer exciet ęstus,

Talia si in lustris ille bis octo facit?

65

Udenos absens post gesta negotia menses

Currit ad uxorem protinus Umbro suam.

Ut vidit (pariebat enim) decumbere, quęrit,

An vere fructus seminis ille sui.

O belle! obstetrix olli, si tamdiu aselleę

Portant, et conjux has imitata tua est.

66

Te fidam semper, Cynara inquis, vixit marito,
Conjugii sanctam nec violasse fiam.
Credo equidem, et mihi si jures contraria, vultus
Iste tuus falsi te, Cynara, argueret.

67

Obscurę notis per tempora somniat Aulus
Aurum in deserto se reperisse loco.
Ut cras inveniam, tignabo stercore, dixit,
Et ventrem in somniis illicet exonerat.
Mane sed evigilans, repetit dum somnia noctis,
Inventi causam stercoris assequitur⁵²⁸.

68

Ebrius, et multis dapibus saturatus Opheltis,
Dum querit lectum, forte iit in stabulum.
Hic alte dum sternit, hiantique ore supinus,
Laxato in buccam ventre cacavit equus.
Ille experectus, quidquid mihi porrigis, hospes,
Ingratum nimis est, aspice, cuncta vomo.

69

Quidquid peccavit, somno se excusat Homeri
Roscius, et nevis quod caret, inquit, opus?
Do tibi, ast in toto dum dormis ipse libello,
Ad somnum allicies qui tua scripta legent.

70

Forte sua in trivio cum conjuge, dum coit Alcmon,

⁵²⁸ assequitur] Aulus habet *add. in marg.*

Præteriens Theramon, quid, scelus, inquit, agis?
Nunc, ait, ignoro, decimo at tibi mense licebit
Dicere, num facta est femina, masne mihi.

71

Quæ struitur Regina domum (comitatur euntem
Aulicus) it visum, cum mage fervet opus.
Artificum princeps rite indicat omnia, mentis
Quæ suæ ad archetypum mox facienda sibi.
Hic scæl hic postes, hic ingens porticus, illi
Surget ad ornatum fons salientis aquæ.
Vix ea, deforme inter cætera saxa ubi saxum
Aulicus adspexit, quis petit, usus erit?
His ratus et dictis hebetem, crasseque Minervæ,
Hunc ego latrinæ destino, ait, lapidem.
Ille obturatis tum naribus, hoc erat, inquit,
Quod mihi putebat luridus iste lapis.

72

Quam bene pellacem norat Villarius⁵²⁹ aulam,
Cum dabat hæc regi libera verba suo!
En ego purgo tuos bellum committere in hostes,
Teque hostes inter, Rex, ego linquo meos.

73

Quis post Quintinum⁵³⁰ Hesperidum mirabitur hortos,
Lumine servabat quos draco pervigili?
Usque adeo alliciunt si quam tamen aurea mala
Ille mihi insulso insulsior est olere.

74

⁵²⁹ Villarius] Marsciallus de Villars *add. in marg.*

⁵³⁰ Quintinium] La Quintinie rusticorum rerum scriptor egregius *add in marg.*

Vatum Ceva decus sacrorum, et gloria Pindi,

O quam festivi carminis⁵³¹ auctor ades!

Virgineo a partu Syncero⁵³² ut gloria crevit,

A Puero crescet sic tibi Nazareo.

Sed tu illum vincis tantum me iudice, quantum

Parthenis a puero vincitur ipsa suo.

75

Si quod apud superos vitę genus egimus, hoc fas

Exercere locis esset in Elyiis,

Te comitem, Aule, sibi Rhadamantus et Alacus addant,

Judicis officio qui bene functus sbis.

76

Racinium⁵³³ terras vulgabit fama per omnes,

Donec erunt terris Gratia, Religio.

77

Cętera si pereant Maffęi scripta, superstes

Unaque sit Merope, nil erit ille minor.

78

Urbem ne credas unam, licet aspicias unam,

Sub Roma Roma est, urbsque sub urbe jacet.

79

Grandiloquo persępe tonat Lactantius ore,

Verborum interdum lactea vena fluit.

At moneo lege cautus, habet sub lacte venenum,

Hoc si secernas, cętera tuta manent.

⁵³¹ carminis] Puer Jesus inscripti *add. in marg.*

⁵³² Syncero] Sannazario *add. in marg.*

⁵³³ Racinium] Scripsit egregie duo poematia Gallice *La religion et la Grace add. infra. epigr.*

80

Rapta Helene causam cantus Suffecit Homero,
Tassono causam Situla rapta dedit.

81

Mythologis si danda fides, in saxa coibant
Tenigenę quoties visa Medusa foret.
Inque Abrahę sobolem tu Massilone (potenti
Sic sermone tonas) vertere saxa potes.

82

Selimum ad regem accurrit muliercula questum
Nocturnum furem cuncta tulisse sibi.
Nec tu hęc sensisti? Pol! te sopor altus habebat:
Porro ita, nam rebar te vigilare mihi.

83

Quod tua rejicio judex dicebat avito
Munera {...} facilem redderit {...}
Causa est quod timeo, ne ingratus sim, vel iniquus,
Utraque ab ingenio res aliena meo.

84

Cum domanda foret matrona venefica flammis
(Urere nam quondam mos erat igne sagas)
Quęrebat judex, magico quonam usa fuisset
Carmine, vel qua vi mira tot efficeret.
Non vi alia, hęc olli, nisi quę (si culpa) pusillas
In mentes animis fortibus esse solet.

85

Intrepide innumeros dum rex Ludovicus in hostes
Irruit, et stricto fulminat ense ferox,

Occupat hunc miles ferro, et mox intonat, huc o
Huc socii, captus rex, properate citi.
Cui rex: captus ego? Nescis temerarie, nescis,
Nec regem in mensa schacchide posse capi?
Dixit, et horribili clamantem percutit ictu,
Proque sua hæc missa est vitior Orco anima.

86

Talibus affari dictis Aloysia neptem
Cæperat: Etrusco nupserat illa Duci.
Tu modo in Ausoniis regina morabere tergis,
Sed peregrinam illic te esse revolve animo.
In Thusca genitam tum te regione putato,
Cum debis hæredem regia sponsa viro.

87

Lustrali dum spargit aqua sacer ova minister,
Huc quædam accessit femina callidior,
Quæ sibi ut oviparam gallinam aspergeret unda
Lustrali mysten suppliciter petiit.
Ille animum agnoscens femellæ hunc esse dehinceps (sic!)
Ne partim ex ovis sumeret ipse suis.
Nolo, inquit, fieret nimium nam corpore pingui,
Sic illa, et posthac non daret ova tibi.

88

{...}Protinus huic alter, teque hunc haud dispudet, inquit,
Dum vino obruitur mens hominis, arguere?

89

O serum Veneris donum mea sola voluptas,
O desiderium nunc mihi triste, Puer.
Non te febris edax, non exitiale colostrum,
Non boa, non tussis, Variolæve necant.

Inde minus timui, vitam tibi lactis egena.

Ubera dum nutrix admovet, eripuit.

Huic ego quid monstro dignum precer? A sitiente

Aeternum ut fugiat proximus ore liquor.

90

Sertum intexturus Damon, quod destinat Aegli,

Mane ibat flores carpere roscidulas.

Dum legit, et calathoque sunt meliora reponit,

Sors tulit, in ventos totus ut iret amor.

Namque rosam carpens inter vepreta latentem

Illicet in terram cuncta cadunt folia.

Tum Damon: quas ore rosas demiror in Agles,

Rubri de spuma fors facit illa vitri.

Dixit, et ex animo tales ejecit amores,

Celibris et vitę pectora cepit amor.

91

Hebat, ubi meretrix discedere vidit amantem,

Altera flere videns, vude, ait, hęc lacrymę?

Quod modo quam potui illi tollere, quamque dedisset,

Pennula, qua tegitur, non mihi adempta, fleo.

92

Porta ingens Urbis quos clausa, subire minorem

Pręsul prępingui corpore adactus erat.

Dum dubitat tamen, ob molem num corporis amplam

Hac se agat, a quodam prętereunte petit.

Ille autem: et te poste puto pervadare, nam nunc

Plaustrum illac geminno cum bove pręteriit.

93

Ad Venetos Patres gravibus de rebus Iberi

Orator regis nomine missus erat.

Magno illum, ut fas, excipiebat honore Senatus
Monstrans egregium quidquid in urbe sua.
Ingens duodena quod servabatur in arca
Præcipue illi aurum astendere cura fuit.
Hic se demittens partem ut despexit in imam,
Radices auri non, ait, hic video.

94

Rufi ad gymnasium pueros ne mittere, patres,
Nil præter verba, ac verbera rhetor habet.

95

Esurie, modo longa, Crates curabat amantes.
Tempore præterea, ni foret iila satis.
At cui nil geminum juvisset pharmacon, olli hæc,
Quo te suspendas, tu laqueum, inquit, eme.

96

Quidam ad Romanos decorat quos purpura patres
Cum jam accessisset verba sacra ut faceret.
Talia apostolicis ex actis dicta salutat
Vos Lucas medicus, sumpserat ille sibi.
Cumque ter, atque quater textum repetisset eundem,
Et vox oblito deforet usque sequens,
Unus, adesse ibi quem {...} tuque salutem
Nomine redde meo Lucæ ait, atque abiit.

97

Quid sub paliolo fers, Rufum Cinna petebat,
Consulto texti, ne videatur, ait.

98

Fallimur et libri titulo, sic ille⁵³⁴, libellum
Pastoris fidi qui ratus esse pium,
Codicibus sacris hunc adnumerabit, in illo
Scripta boni credens præsulis officia.

99

Deformem duxit, multa sed dote puellam
Chrispus, id est manibus ducere, non oculis.
Post paucos nova nupta dies fit adultera, crimen
Per rimam uxoris conspiciente viro.
Tunc illi, quid me tanto stulta ęre petisti,
Deformem gratis si te, ait, hic subigit?

100

Cur habuit Romę templum Dea februa quęris?
Ut cum bacchatur, sit minus illa nocens.

Liber III.

1

Quęcumque invita mihi carmina scripta, Minerva,
Diverso, Lector, nosse colore potes.
Ergo mala obiciens, quę sunt bona, sola relinquere,
Sic tibi contractum forte placebit opus.

2

Quem venis, tener est, Lausus dicebat agresti,
Et nondum emisit cornua hic hędiculus.
Rusticus empturo, nondum est uxorius, inquit,
Namque ea cum surgent, tunc erit hircus olens.

3

⁵³⁴ ille] Auberrus dela Mire *add. in marg.*

En quantus perit juvenem in Melithone colossus!

Si vixet, Rhodii molem habiturus peret.

4

Cinna sub hoc saxo silet, æternumque silebit,

Qui fons insulse garrulitatis erat.

Commodus ille modo est, sed non tam commodus, olim

Quam gravis in vita, cum loqueretur, erat.

5

Multo Hennesbergam Conradus⁵³⁵ milite septam

Dum premit Bavarus⁵³⁶ dux timet ipse sibi,

Femine ab urbe hominem mittunt, qui talia poscat,

Utque ferre queant, hæc sibi habere sinat.

Ille sciens, sextum imbellem non plurima rerum

Posse efferre foras, que petiere dedit.

Induperatorem stupor at quis perculit, omnis

Visa illi ut conjux conjuge onusta suo!

Solvit se in lacrymas, meritisque ad sidera sponsas.

Laudibus attollens his dat habere viros.

Ipsum deinde Ducem blando excipit (resedit,)

Namque ira et fido jungit amore sivit.

6

O te felicem! Dicebat mysta latroni,

Qui laqueo injecto jam perimendus erat.

O te felicem! cui Paschatis offeret agnum

Extracta Angelicis cœna ministeriis.

At me nulla cupido tenet, pater optime, edendi,

Teque libens mittam pro me ego, ut hunc comedas.

Fili, irem at Francisci hodie mihi regula Patris

⁵³⁵ Conradus] III. huius nominis imperator *add. in marg.*

⁵³⁶ Bavarus] Guelphus *add. in marg.*

Pręcipit ad pingues ne admoveam ora cibos.

6

Assecla Francisci populum dum dogmata Christi,

Et fidei pueros prima elementa edocet,

Pictilli, vitium fuerat queis ludere, chaste

E tunice manica nescio qui exciderunt.

Utque hac, atque illac sparse in tellure jacebant,

Ac si sponte sibi talia facta forent,

E pueris nunc hunc, nunc illum poscere cepit,

Huic chartę, atque illi nominis ecquid erat.

Cum respondissent rite illi ad singula, vocem

Tunc ille attollens acriter increpuit.

Sicne ego que doceo vos estis discere tardi,

Cogitis et me eadem terque quaterque loqui?

In vestris penitus vana hec dum mentibus herent

nomina, que vitiis pabula suppeditant.

7

Depictis juvenes nonnullos ludere chartis

In via ut adspexit presbyter, ore truci

Sicne nec increpitat, bene nostis, scisciter at si

Quot Dii, haud possitis reddere forte mihi.

Unum esse ex illis sic quidam audacior olli,

Atque coli a vobis {...} male, sciamus, ait.

8

Esse nimis pinguem morbi esse genus, hoc bene sensit,

Et super hoc medicos Tubero consuluit.

Pręmia proponit, centum aureos, si sibi tantus

Corporis arte aliqua diminuatur adeps.

Postquam ut tentata sumpta sibi tot pharmaca, et omnia frustra,

E medicis melior talia proposuit.

Quo vis ipse modo sanari, et tempore quanto,

Scire velim, tibi opem nam dabo forsā ego.
Quo tibi cumque modo lubet, olli pinguis, et intra
Tres menses ut sit cura peracta tibi.
Ergo domum tendamus, ait, nam vestibus absque
Est opus, ut nudo corpore te adspiciam.
Vestibus abjectis ut vorte hunc vidit ab omni,
O bone, suspirans, nil mihi agetur, ait.
E signis etenim, quę haud fallunt, nosco quibusdam,
Te non victurum mensibus esse tribus.
His dictis abiit: miser ille egrotare vere
Cępit, et ante oculos mors volat nam suos.
Anxia cura animum premit usque, haud appetit escam,
Prorsus et ex oculis jam sibi somnus abit.
Ille ad sensum oculi sese extenuabat in horas,
Et mense exacto jam macilentus erat.
Tum vero ex illis dum nulla incommoda sentit,
Plurima prepinguis quę tulit ille prius,
Intra se medicum ridebat, qui sibi mortem
Vicinam falso vaticinatus erat.
Justo habitu ille videns hunc corporis, en te ego, dixit,
Sanavi, ergo fidem tu modo solve tuam.
Tu me sanasti, monstrum execabile? Quin me
Pene occidisti voce minisque tuis. (tristibus ipse minis)
Ergo pacta negas mihi premia reddere? visque,
Ingrate, ut tecum litigionis agam?
In jus conveniunt: medici facunda suasit,
Cuncta suo exposuit cumordine iudicibus,
Consulto incussisse metum illi exortis id unum
Nam plus, quam quęvis pharmaca posse videt.
Hinc fuit unanimi lata hęc sententia vato,
Solveret ut medico quę dare pactus erat.

9

Vipera fecundis dum cuique tumescere ab ovis

Creditur, huic ventrem rusticus exsecuit.
At postquam exsecta patuit mus luridus alvo,
Rescindeo: o murem nunc quaque ridiculum
Vis redere magis? Cultrum projecit agrestis,
Dirum ex attactu nam putat, atque sacrum.

10

Exiguus quamquam sis corpore diceris Atlas
Nomen ab officio quod reor esse tibi.
Sustines astiferos Atlas Maurusius axes,
Impositumque humeris tu quoque pondus habes.
Ergo pares estis: modo signifer ille sit Atlas
Major, Atlas tu sis gibbifer, atque minor.

11

Non mihi tam visa trepidaret Erynnide pictus,
Totus ad aspectus quam horreo Galla tui,
Tu cave nativam videas ne in fonte figuram,
Narcissi fatum ne patiaris idem.
Ille sui vultus periit male captus amore,
Tu pones odis, Galla, perire tui.

12

Scimus plebeo te sanguine, Pamphile, cretum,
Et duxisse patrem scimus in arva Boves.
Nunc tibi nobilitas emitur, nunc clarus ab auro es,
Solis ita ad radios stercora feda micant.

13

Effracta nummos quod fur tibi sustulit arca,
Exanimare tuis desine me lacrymis.
Vix est quod doleas, et habet solatia luctus,
Namque amisisti, Ceciliane, nihil.
Cellabas nummos, celata pecunia nunc est,

Usus nullus erat, nunc quoque nullus erit.

14

Fabula, Threciens vatem jusisse canendo

Nativam lapidor ponere duritiem.

At tu, Massilione, sacri (nec fabula) mollis

Saxea corda hominum viribus eloquii.

15

Quod strepitu superes cornos vanasque palustres,

Quodque tua socios garrulitate neces,

Hoc vitium, quantum potui cognoscere, Lolli,

Provenit ex fati conditione tui.

Nam tantam natura dedit tibi prodiga buccam,

Posset tertia pars ut satis esse tibi.

16

Nescio quo casu clivo delapsus ab alto

In foveam effracto corpore Faustus iit.

Protinus en Boreas magno flans impete multum

Pulveris injecit desuper exanimem.

Quo properas Vespillo? tibi hic nil restat agendum,

Jam Fausto inferias Polus ipse tulit.

17

Lazarus in lucem Bonamicus prodere nil vult,

Illi aliena satis carpere scripta fuit.

Hinc homine argute sic sollicitabat Erasmus⁵³⁷

Prodi qui dormis Lazare de tumulo.

18

Hanc Laurum tibi Mopsus inops dat, Viro tuoque

⁵³⁷ Erasmus] Rotherodamus *add. in marg.*

Nomine quod scalpsit, nobilis arbor erit.
Qualiter illa tibi dederō cum in munera bacca
Tu Rubri ac si essent equoris excipies.

19

Sciri tua quę, Ardeli⁵³⁸, laus est mixi maxima? Linguam
Quod nos ipse doces Appulus Illyriam.

20

Elinguem puerum, et vagitu multa petentem
Quam bene materni vis capit ingenii.

21

Quem nullus menimisse potest vidisse silentem,
Pręque manu qui aliquid semper habebat opus,
Hic tandem silet, hiv tandem Nicophon requiescit,
Hoc uno posthac nil loco aget Nicophon.

22

Semina qui frustra spargunt genitalia molles
Quam bene plectebas, Justiniane viros!
Abscindi ferro coleos his namque jubebas,
Corporis ut labem quam meruere ferant.
Temporibus nostris talis si pęna resurgat,
Unum naturę mentula nosset iter.

23

Sic causas morborum omnes bene norat Opheltes,
Ut vidisse putes sub cute quę lateant.
Vir tamen hic Stygias it inexpectatus ad undas,
In cute conspicuum dum sibi vulnus hiat.

⁵³⁸ Ardeli] p. Ardelius Delabella SJ, Illyricum Lexicon compilavit *add. in marg.*

24

Pręlia post Varņę primo comitante ministro
Christiadum victor castra Amurathes obit:
Dumque oculis tot cęsa cadavera, nulla hoc
Cut barba in numero cernitur alba petit.
Ille catas dicta ad regis, sic debuit, inquit,
Esse, nam ibi cano si capite unus erat,
Non id consilii cępissent, credo, minores
Illi ut nos numero, et viribus impeterent.

25

Et fortem et juvenem, nihil et sibi tale timentem
Mors hominem e latebris insidiosa petit.
Haud aliter stupuit, quam qui sit fulmine tactus,
Nil terrę, aut cęli, nil memor ipse sui.
Quidquid erat, sensim dum febris acuta necabat,
Temporis, ad Stygios se stupet ire lacus.

26

Triticeam lętis segetem messurus in agris
Dum falcem obtusam rustivus exacuit,
Nescio quo casu eos decidit axe remisso,
Confregitque homini tanta ruina pedem.
Mors sine falce veni, tibi jam devota paratum,
Quo jugules, ferrum victima suppeditat.

27

Per steriles dedit ire parens tibi, Rivule, arenas,
Scrupeaque innocuo lambere saxa pede.
Nunc nimiis violentus aquis ceu regius amnis
Obstrepit et vasto gurgite mergis agros.
Obstrepe, at exiguo sic te bacchabere ad horam,
Moxque mihi in dulo trajiciere pede.

28

Omnia Democritus risit, flevitque Heraclitus,
 Quis melius? poscis: Mercule Democritus.
Nam cur me in lacrymas aliena insania solvat?
 Non satis est propriis casibus ingemere?

29

Vim sibi ne inferret Phębus, Peneia virgo
 Currebat nimis pallida, multa metu.
Ut Deus a cursu revocaret, talia clamans,
 Quem fugis? ajebat, siste puella, precor.
Pulso ego dulce chelyn, jam siste, malisque medelam
 Omnigenis hominum prębeo, siste pedem.
Ocyius illa fugit, Deus hęc at rursum: ego vatum
 Sum pater, illa volat prępetis instar avis.
Dixerat at si auri se patrem, forsitan auri
 Audito Daphne nomine substiterat.

30

Patricius juvenis geminos in tecta vocavit
 Judeos, aliquid dum jocularare parat.
Namque uni, hic alvus exonera tu protinus, inquit,
 Ni facias, feriam nunc latus ense tibi.
Hic se ob rem fędam excusare, at nil facit, audax,
 Stricto nam gladio duplicat ille minas.
Huic socius: pol ego at facerem, si jussa darentur
 Hęc mihi, voxque satis Patricii una foret.
Ecquid agat? Multo tandem conamine fęces
 Reddidit, et tetro sepsit odore locum.
Vix ea, cum hęc alii, nunc his tu vescere, dixit,
 Ni facias, gladio transfodiare mihi.
Ille ut pręcepto se se graviore ligari
 Sensit, agi secum perviolenter ait.
Cui socius, pol ego at facerem, si jussa darentur

Hęc mihi, voxque satis Patricii una foret.
Sic miser, insons juvenis ne sanciet ense,
Immunda alterius vescitur illuvie.

31

An rex Persarum, an Medorum pulcrior esset,
Cyrum mater adhuc cum puerum hęc peteret,
(alter ei genitor, fuit alter avunculus) ille hęc
Arguto retulit verba referta sale.
Forme omnes Persas pater anteit, avunculus omnes
At Medos specie corporis exsuperat.

32

Dum longa Solymos premit obsidione Robertus
Icta Illi sevo vulnere dextra cadit.
Utque sagitta fuit presente imbusta veneno,
Fistula se cento prodidit indicio.
Una sed optatę poterat spes esse salutis,
Admoto siquis sugeret ore frequens.
Rex vetat ad tales quemquam descendere curas,
Conjugis officium num prohibere potest?
Dum res sopitur somno, lethale venenum
Ebibit ignaro regia sponsa viro.
O amor! O pietas! modo sponsum a faucibus Orni
Eripere ut liceat, non timet ipsa mori.

33

Dum Lybię vastas peragrat mercator arenas,
Querit et ardenti Sole perustus opes,
Faucibus exarsit sitis implacata, sed auro
Permutat modicam non bene potus aquam.
Huic tulit hausta necem, tulit illi vendita certe
Ille parum lymphę dum bibit ille nihil.
O auri scelerata sitis, tu cogis utrumque,

Ad tenebras Orci migeret ut ante diem.

34

Quid video in tabula hac? Natum pater immolat et jam

 Stricto, ni aligeni vox vetat, ense ferit.

Truxne adeo factum Deus imperat? Impie disce,

 Tentatam patris talibus esse fidem.

35

Neque, semper agas, ut agendo tempora fallas,

 Nam facere addisces nil faciendo, male.

36

Felix, qui novit, dum tempus postulat, et res

 Nunc meditata loqui, nunc reticere catus.

Difficile utrumque est, nec non sapientis utrumque,

 Inventio tu usque hęc ordine Cinna facit.

37

Publica dum belli, pacisque negotia gessi,

 Regnaque consiliis dum viguere meis

Tristibus invidię jaculis nec bene dignus eram.

 Invidię jaculis nec bene dignus eram.

Nunc fruor, et tecti tuta statione receptus

 Sum vestra, Civis, dignior invidia.

38

In pueris iram quid plectis, inepte magister?

 Ira index nullus certior ingenii.

39

Hęc merito in regum domibus sculpenda tyranno

 Dicta dabat sapiens armiger Adrysio.

„Qui summos imis, valet imos vertere summis,

Regali in solio dignus hic ut sedeat.“

Usque adeo hæc regi placuit sententia, ut ipsum

Auctorem dignum dixerit imperio.

Ergo regenda illi provincia traditur ingens,

Sic ex imo hominem scandere in alta jubet.

40

Quærenti qualis fimus est magis utilis agris

Quam bene responsum, gressus euntis heri!

41

Plurima pauperibus, sed avaris omnia desunt,

Si verum hoc, Crasso ditior Irus erat.

42

Cur si turpe aliis est raptò vivere, solis

Gloria sit raptò vivere militibus?

43

Cur habet exiguam domus hæc satis ampla culinam?

Quod magnam extruxit parva culina domum.

44

Si pictura aliud nihil est, nisi muta poesis,

Et pictura loquens ergo poesis erit.

45

Et moritur primo mihi vespere Delia mater,

Nascitur et primo pulcra puella die.

Non hæc eveniunt Divum sine numine, verum

Lucinam timeo, quam Libitina præit.

46

Zaleucus turpi violatam crimine⁵³⁹ nati

Ut iudex legem vindicat, utque pater.

Unum namque sibi lumen lex suadet amoris,

Nato aliud suadet demere legis amor.

47 *In idem argumentum*

Rex nato lęvum, dextrum sibi lumen ademit,

Et poterat nato demere utrumque parens.

Ingeniosus amor pęnam divisit, ut esset

Supplicio iudex, et pietate pater.

48 *De alphabeto digitorum*

Per chorda digiti interdum cum voce loquuntur,

At nunc incipiunt et sine voce loqui.

49

Castigare jubes decies me carmen ad unguem,

Displicet hac, Lolli, conditione legi.

Nam me sic limę labor urit, ut omnia malim

Perdere, quam incudi reddere scripta semel.

50

Alte animo hoc monitum Reges defigite: prosunt

Nil foris arma, domi sit nisi consilium.

51

Phylli, quid algiduli pendes in margine viri?

Ut quę ovis species nunciet unda mihi.

Non sinit hoc, rapido qui volvitur impete fluctus,

Non cęlum, nubes quod nigra textit, abi.

Non abis? ergo mane, te rivulus iste docebit,

⁵³⁹ crimine] adulterii *add. in marg.*

Quod tua sic species sit velut unda fugax.

52 *Ad amicum a morbillis deformatum. Hendecasyllabus.*

Deformissimus omnium fuisse
Fertur corpore fabulator ille,
Cujus ingenio fere loquuntur,
Nec sermo arboribus negatur ipsis.
Illo at cultior extitisse nullus
Doctrina quoque prædicatur, atque
Sanctis moribus. Ergo proferendum
(Morbilli modo quod tulere tristis)
Hoc oris vitium tibi haud moleste
Prædito sapientia, optimisque
Insignito animi bonis, amice
Quæ nullo poterunt perire seculo.

53

Cum quidam Sacra sermonem Orator in eade
Partitus bisex esset in articulos,
Pileolum educens e pera Fronto, cubandum
Mî, video, est ait, hîc, apperuitque caput.

54

Quæ nullis hominum parcunt, cur dicere Parcas
Antiquis libuit? Credo per antiphrasim.
Sic lucum, quia luce caret, dixere, sed esset
Commodius rebus nomina vera dari.

55

Dum gemini spectant fulgentia sidera fratres,
Majori hæc cepit dicere verba minor.
O mea si caperent totidem præsepia tauros,
Quot se dant oculis astra videnda meis!
O ego, major ait, tantum telluris aratrum,

Quantum se tractus porrigit ętherius!
Stulta ubi vota animi patefecit uterque, petivit
Major, ubi numerus posceret ille boum?
Cui minor: ista tui pręberent pabula saltus,
Qua vestit viridans lętior herba solum.
Nil sinerem tibi tale. Inferrem vim ipse mariumque,
Jamque ingens super his dissidium exoritur,
Usque adeo ut multo confossi vulnere tandem
Alter in alterius sanguine conciderint.

56

Verborum prodest lusus, modo desit abusus De Aonio Paleario.

Si fuit a paleis tibi nomen, ab igne timendum,
Quo te damnarunt, Aoni, jure fuit.

57

Accipe nunc causam, quare sit dictus adulter,
Corpus ad alterius quod mulieris eat.

58

Ethymon unde putas nomen fluxisse negotij?
Otia nimirum quod neget inde reor.

59

Cur agrum dici fundum voluere priores?
Quod domino fundit, si bene cultus, opes.

60

Decertant geminę matres, quę in limina tecti
Cęsarei ex illis inferat ante pedem.
Ludonem pompa interea dissenter ipsa
Decisa hęc donec rixa molesta foret.

It labor in ventos, cum litem Carolus⁵⁴⁰ ipse
Acri ridiculam sic secat ingenio.
Jura mihi inter vos, matres, paria esse videntur,
Par prixe et vobis nobilitatis honos.
Sed vestrum illa prior nostram succedito in Aulam,
Cui levius cerebrum, iudicii que minus.
Aemula tum geminas tenuit sapientia matres,
Et parili libeat lumen adire gradu.

61

Triste ascensus tabulatum Morus⁵⁴¹, ut olli
Languida ob instantem membra fuere necem,
Haud mortem metuens e proximioribus uni
Talia constanti pectore verba dedit.
Da pius, ad tabulata queam ut conscendere, dextram,
Mi prodes censu non opus hujus erit.

62

Quidam e purpureis patribus cum sepe rogaret
Duro nescio quid pectore Pontificem⁵⁴²,
Hanc quoque, ut inflectat, multis rationibus addit,
Voto se factum Pontificem esse suo.
Si me Pontificem fecisti, huic ille, sine ergo
Libere uti fungar munere Pontificis.

63

Quesitus quidam, spurium, quem fama ferebat,
E qua stirpe suum duceret ille genus,
Dat sacra tres, huic ille, Noemo, pagvia natos,
A quo ex his orior nescio, at inde genus.

⁵⁴⁰ Carolus] V. hujus nominis imperator *add. in marg.*

⁵⁴¹ Morus] Thomas Morus, Henr(ici) VIII. Anglię regis magnus cancellarius *add. in marg.*

⁵⁴² Pontificem] Paulum III. *add. in marg.*

64

Pontificis conclave Thomas, cui patria Aquinus,
 Ingens summa auri dum numeratur, adit.
Res ea sanctum hominem ne offenderet illico Christi
 Nomine qui regnat, talia verba Theyns.
Dicere non hæc nunc ceu primo Eulciiclo
 Argentum, atque aurum non nisi verba potest.
Hæc dicta Thomas confestim reddidit, ast hoc
 Tempore nec claudio dicere Surge potest.

65

Septimium ob longas dum ridet Sextius aures,
 Illi perlepide talia Septimius.
Utor ego longis, ut homo, nimi auribus, ast tu
 Plus equo curtas, Sexti, ut asellus, habes.

66

De regno Augusti dispar sententia amicis,
 Mutua dum faciunt verba, duobus erat.
Quinquaginta annos, sexque hic regnasse ferebat
 Romæ, hoc de numero detrahit ille duos.
Huic primus facile quod cessit, quidam ibi, sentis
 Tu melius, victas das ita et ipse manus?
Huic ille: et pro annis me Augusti rere duobus
 Velle decennem hominis perdere amicitiam?

67

Sculptori quidam sic inprudential artis:
 Signa perexiguo cur tua sunt numero.
Hic hominem facito perlustrans lumine, quidnam
 Exerces artis dic mî, ait, ipse, quoque.
Pharmaca ego compono catus: tum Sculptor, an idem
 Et statutam facere est, et cataplasma labor?

68

Sacra luce Deus qua pro mortalibus equis
 In duro vitam stipite deposuit,
Quidam, cui nimia mentum a pinguedine triplex,
 Luctus signa, atram mysta togam induxerat.
Plus aliis, huic salsus homo, tu, credo, dolebis,
 Cui pars obvenit tripla patrimonii.

69

Plus quam conditio sua fert, se fecerat Idmon
 Vanus homo pulcra pinguier in tabula.
Ornabant humeros trabeę, velataque circum
 Fulgebant sermo tempora populeo.
Carpebant cuncti artificem, queis unus acute:
 At mihi pol! punctum pictor hic omne tulit.
Nam dum plus merito dedit illi in imagine honoris,
 Mire hominis vani pinxit ita ingenium.

70

Pro victu Regi quodam prebente Libellum,
 Quali fungatur munere, Rex petiit.
In castris provisor ego sum, dixit, apud me
 Et oleum, panis, vinum, alieque dapes.
Resque tot ad victum non sat tibi? Nil sed eorum
 Ex meum, at illa tuis dido ego militibus.
Et tu hinc, rex olli subridens, accipe partem,
 Istud nam fanum non ego plecto genus.

71

Cinna haud legitimis genitoribus ortus amaras
 Postquam de spuriis audiit historias,
Hos contra ore ferox, oculisque minantibus arsit,
 A quibus injectus sermo erat ille procax.

Tum quidam e turba, cur hic irascitur hercle
Haud video, nam homini mater honesta fuit.

72

Concilio in Procerum placuit sententia Volsei⁵⁴³

Forti hanc sed Morus⁵⁴⁴ rejicit eloquio.

Tum Volseus: non te pudet unum, More, quod omnes

Laudavere, meum spernere consilium?

Morus ad hęc: flexo Superis age poplite grates,

Unum me tanto deripere im numero.

73

Cum Moro Volseus minime sua dicta probanti

Hęc Avore daret verba referta malo:

O utinam te tunc habuisset Roma, Britanno

Patronum dederat (attribuit) cum Anglia te populo!

Avide ad hęc Morus: recte inquis, quippe fuisset

Totius Urbs orbis tunc mihi visa caput.

74

Ut natum occidit sibi quidam in flore iuventę,

Prę nimio emoritur pene dolore pater.

Mox subeunte ira, secum decernere ferro

Ut veniat, seꝑum provocat ille virum.

Magnum erat ętatis discrimen at inter eosdem,

Bis lustra hic octo, quatuor alter habet.

Siste gradum miser, hęc fuerat vox omnibus una,

Stulte congrederis cum juvene ipse senex.

Quin sapienter ago, contra illius aurea centum

Nam mihi sic obolus ponitur exiguus.

⁵⁴³ Volsei] Cardinalis *add. in marg.*

⁵⁴⁴ Morus] idem, qui supra *add. in marg.*

75 *nečitak*

76

{...}

Pro Rege hęc, Regis tertia pro sobole,
Hęc in propatulo egrediens sic linquit, ut ipsa
Lumina non possent hospitis effugere.
Ex voto postquam res illi cesserat, hospes
Ad Prętozem Urbis protinus illa tulit.
Hunc jubet ille capi, et comitante satellite currum
Instruit, atque illis sufficit apta vię.
Lutetiam ut ventum, tantusque vir agnitus urbi
Ut fuit, attonitus crimine quisque fremit.
Illius at postquam a medicis per plurima pulvis
Compertus minime et experimenta nocens,
Res versa in risum est: at si hęc quis vilior ausus,
Illi supplicium tetra triremis erat.

77

In speculo videat sese ebrius: una valebit
Mutati hunc vultus corrigere effigies.

78

Me petis, an veris, falsisne utaris amicis?
Prospera si tibi sors avolet, Aule, scies.

79

O clara Adriacas urbs quę das scepra per undas,
Quam Sannazari nobile lemma canit.
Si pretio mercalis adhuc pręconia vatum
Dulcia, lemma tibi verius ipse canam.
Mille meretrices inter quod tu unica virgo es,
Hoc tibi grande decus, non posuisse Deos.

80 i 81 nečitki

82

Qualis Holofoernis caput a cervice resectum
Non ultra obsessę ad męnia Bethulię
Clamores inter populi, plaususque ferebat
Ornatu Judith corporis egregio,
Lętitię pręsens causam omnibus insperatę
Assyrioque Duci gaudia pręcipiens,
Flumineo ante tubam qui jam omnibus eripibat
Vitam ense excurrens castra per Isacidum,
Talis in hoste suo Jesseia Parthenis, ipsi
Quę luctum, at nobis gaudia parturiit.

83

Tempestat cum sęva Patrem rapuisset in undis,
Et Notus hac illac spargeret exanimem,
Mox eadem et prolem longo post tempore natam
Tentavit validis mergere turbinibus.
Illa Patris fluitans subito amplexata cadaver
Enavit sospes per mare navifragum.
Effigies te, Virgo, refert, quę filia primi
Patris ab impuro stipite pura nites.

84 Phaleucium

Cui dico similem novam Puellam
Cęlesti modo Gratia irrigatam,
Deique artificis manu potente
Sic fictam, ut nihil huic abesse possit?
Gemmis contulerim, lapillulisque,
Siderumne patri, recentibusque
Prati floribus? At nitoris hilum
Nec gemmę retinent, lapillulique,
Si has cum Virgine comparem, vel illos;

Siderumque pater tenebricosa
Squallet lampade, floribusque prati
Pulcritudo fugit, fugit venustas,
Si cum Parthenidis decore certent.
Nulli ergo similem tu ais Puellam?
Immo Numinis instar esse dico.
Nam ne nos male devoraret Orcus
Ob primi facinus Parentis audax,
Illud est tribus assecuta verbis
Plenis obsequio, modestiaque,
Numen quis uterum in suum advocavit.

85

Conspicier sine labe Deus tibi, Virgo, dat uni,
Tu nobis unum da sine labe mori.

86

Mittere Cęsarem magnis de rebus ad aulam
Legatos Vęneti constituere Patres.
Huc duo cum juvenes missi, imberbesque fuissent,
Hanc animo Cęsar rem graviore tulit.
Deque his dum coram queritur, carpitque Senatum,
Hęc juvenes salso dicta dedere joco.
Si tua vota prius potuissent noscere Patres,
Hircos misissent, barbigerasque capras.

87

Austriacę cum stemma Domus Alemannus⁵⁴⁵ ad astra
Tolleret, et laudes laudibus aggereret,
Carolus⁵⁴⁶ ad nimia irascens pęconia dictis
In medio abruptit talibus eloquio.

⁵⁴⁵ Alamanus] Aloysius Alamanni in quodam ita suo Epigrammate (vulgo Sonetto) hęc habet: „ E l' aquila grifagna / Che per piu divorar due becchi porta. Quod memo illi Imperator objecit.“*add. in marg.*

⁵⁴⁶ Carolus] Carolus V. Imperator *add. in marg.*

Prędatrixque aquila (objiciens sua verba loquenti)

Quę plus ut pręde sit, duo rostra gerit.

88

Terdenos annos Fabiam⁵⁴⁷ haud excedere ut inquit,

Tullius hęc lepide, sic facio ipse fidem.

Semper ab hinc lustris hęc fęmina quinque peractis

Sic audita (est) mihi (sic) dicere, cum petii.

89 *Epigrammata Enconiastica ad Lectorem*

Dulce acroama domus nunc auribus: hęc quoque, Lector,

Accipe, et ingenio mitis adesto meo.

Si bene laudavi, sequitur sua gloria dignos,

Si male, ab ingenio torqueor ipse meo.

90

Salve o Antipodum detector prime Columbe,

Quem fama altisonans mille per ora canit.

Haud deerunt qui longa tibi pręconia texant,

Te mea laudabit carmine musa brevi.

Non tibi Alexander contendere, non tibi Cęsar

Audeat, et laudi cedat uterque tuę.

Ignotum tu namque prior mortalibus orbem

Detegis, hi notum cędibus obruerunt.

91

Dignus eras, amice, Novus te ut noxeret Orbis,

Ut ferret nomen dignus et ille tuum.

92

Etruscos Bacchus colles amat, o bone Bedi,

⁵⁴⁷ Fabia Dolabella.

Teque suum vatem Bacchus Etruscus amat.
Donec erit felix Etruria consita Baccho,
Etrusco Bacchi carmine clarus eris.

93

Egregio Tullii inspexit in codice labes,
Quas inferre hominum inscita sepe solet.
Detenere quidem multi, tu maxima sonas,
Victori⁵⁴⁸ medica vulnera solus ope.
Per te ergo nitidus legitur, qualisque tonabat
Romani e rostris hic pater eloquii.

94

Mos est historias doctis inscribere chartis,
Spectandam in tabula dat Rufus⁵⁴⁹ historiam.

95

Certantes ranas⁵⁵⁰ cum muribus, absit Homerium
Esse putem, id calami deterioris opus.

96

Persius in Satyra me iudice longior una,
Quam fuit in tota Aeneide Virgilius.

97

Commendat Tacitum brevitatis succosa loquendi,
Abstrusa at tenebris sunt ibi multa quoque.
Incidet in Scyllam qui vult vitare Charybdis,
Obsanus fiet, qui studet esse brevis.

⁵⁴⁸ Victori]Petrus Victorius codice Mediceo plurima in Ciceronis emendavit operibus *add. in marg.*

⁵⁴⁹ Rufus] Sextus Rufus Festus *add. in marg.*

⁵⁵⁰ ranas]Batricomiomachia *add. in marg.*

98

Inclyta Parthenope magni tenet ossa Maronis,
 Qui triplici æternum carmine clarus erit.
Partheniumque⁵⁵¹ eadem vitales fudit in auras,
 Aemula quem celebrant Aetia, Bella, Rates.
Alternum in alterius manes migrasse putarem,
 Credere at id vera relligione vector.

99 *Palinodia*

Hoc ego iudicium de te, Giannetasi, quondam,
 Cum vestras calui, vana Lyçea, scholas.
Nunc mihi mens alia est triplici de carmine, teque
 Vix umbram magni censeo Virgilii.

100

Ficte obit in scena Mollerius: ut videt id mors,
 Lusorem vero corripit interitu.

Liber IV.

1

Aulicus ingenti Regine⁵⁵² accensus amore
 Haud audet flammam huic aperire suas.
Signo aliquo id sensit Regina atque imperat olli,
 Ut suam amat ad sese mitteret effigiem.
Ecquid agit? Parvum huic speculum cras misit, amore.
 Ut se correptum discedet esse sui.

2 *Ad sacerdotem Phyllidis exomologesim audientem*

Que⁵⁵² arcanam loquitur tibi, fide minister, ad aurem,
 Queque tuos supplex ingemit ante pedes,

⁵⁵¹ Partheniumque] Nicolaus Parthenius Giannetasius S. Jesu scripsit Eclogas Piscatorias, et duo Poemata, ars nautica et ars bellica *add. in marg.*

⁵⁵² Regine] Hispanidorum *add. in marg.*

Non bene tu a culpis mendacem Phyllida solves,
 Ni pia mî reddat, quod scelerata tulit.
Aures illa malas siluit tibi mille, dolosque,
 Mî quibus a misero pectore cor rapuit.
Non siluit, quin fama quoque est id criminis, at cor,
 Igne quod absumptum reddere posse negat.
Reddere posse negat? Superest modus alter amanti,
 Cor mihi pro exusto corde det ipsa suum.

3

Cur induta adeo tibi spurca subucula? Romę
 Sic Pasquinum olim Marforius petiit.
Quod quę mî pannos purgat germana Peretti⁵⁵³
 Pontificis curru femina clara sedet.

4

Ut Flaccum Marmurra, penes quem cęnitat, ictum
 In femore aspexit vulnere lethifero,
Ajebat męstis hęc vocibus: in femore ille,
 In ventre heu! pariter saucius ipse fui.

5

In campo steterant, dum fit vindemia, matres,
 Cum meat incanis crinibus agricola.
Quidnam hoc? Canitiem senis hęc videre volentes,
 Iam montana super culmina nix cecidit?
Certe ita, vicinis quoniam (sic salsius ille)
 In campum vaccę desiliere jugis.

6

Dux Genuę se ferre Lutetię adactus in urbem,
 Quo Galli regis jussa superba trahunt.

⁵⁵³ Peretti] Sixti V. *add. in marg.*

Cum præclara viro monstrarent plurima in urbe,
Ranus et quidquid, magnificumque magis,
Dic age, sic Procerum quidam, quid rarius e tot
Tu rebus reperis? Me hîc Genuę esse Ducem.

7

Et sedet ad mensas alienas Cęcilianus,
Et male de quovis dicere semper amat,
Hęc quidam argute illi: tu numquam nisi damno
Os alieno aperis Cęciliane tuum.

8

Pontificum quidam thesaurum exhauserat omnem,
Atque hoc magnificas struxit in Urbe domos.
Deficiente annona inopes tum tollere questus,
Depelli hoc poterat nempe quod ęre fames.
Tum domum in portis satyra hęc apparuit: Isti⁵⁵⁴
Dic lapides fiant nos alitura Ceres.

9

In fratrem hipocritam quidam hęc: meus hercule! ferate
Fit jam ad sensum oculi Religiosus homo.
Huic alter, perbelle, inquit, te intelligo: cum quis
Spectat, tum assiduo murmure labra movet.

10

Formosam, ast inopem vesano ardore puellam
Divis, et illustri sanguine cretus amat.
Principio huic voluit vale dicere prorsus amori,
Sanus et ut fieret se pergere ille tulit,
Nil juvat: hoc iterum, atque iterum facit, acrior usque
Sed tamen ejusdem femineę amator erat.

⁵⁵⁴ Isti] Dic ut lapideis te panes fiant. Math Cap. *add. in marg.*

Desinat hic ut amor, tandem mihi, dixit, oportet
Hanc mî in legitimi jungere vincla thori.

11

Algida Sequanicas flacies cum stringeret undas,
Lubrice: amat juvenem cirrere multa manus.
Henricus⁵⁵⁵ vult ipse, at Bassomperius⁵⁵⁶ obstat,
Cui Rex: hec alios non facere ipse vides?
Et video atque illos sectantes ludicra ludo
Plusquam alii sed tu ponderis, inquit, habes.

12

Tres ex argento phialas in munera Moro⁵⁵⁷,
Fautor ut in causa sit sibi, mittit homo.
Integer hic Themidis cultor meliore repleri,
Quod se apud est jussit protinus hasce mero.
Moxque per ipsum hominem, dicat qui talia, misit
Cellę illi arbitrium totius esse suę.

13

De morbo Mureti (audibat et ipse loquentes)
Dum medici faciunt verba Latina duo,
Haud hominem doctum esse rati post plurima dicta
Pharmacon hęc quoddam proposuere novum.
Hoc ubi sic unus, primum hoc tentaminis ergo
Nos in vili anima nunc faciamus, ait.
Tunc ille in genua exurgens, vilem ergone dicis,
Pro qua ultro voluit Dinstus obire, animam?

14

Gibbus ut audierat dejectum protinus iri

⁵⁵⁵ Henricus] Henricus IV. *add. in marg.*

⁵⁵⁶ Bassomperius] Marech. de Bassompieri *add. in marg.*

⁵⁵⁷ Moro] Thomę Moro cancellario *add. in marg.*

Projecturam omnem, quantulacumque foret,
Domina suis metuens humeris gressu alite, liquit,
In qua nil habuit, mēnia Lutetię.

15

Voce mea quandocumque libet facio ipse, locutus
In turba pauper sic jocularis erat.
Alter ut audierat, vestes ergo ilicet, inquit,
Nam laceres, facito tu tibi voce novas.

16

Bibliopoleę innixus abacum super, o bone, quidnam
Dic rerum vendis, dixerat agricola.
Ille petentem acriter collustrans lumine plebi
Vendo asinina, inquit, rusticę ego capita.
Pol! tibi venditio facta horum maxima, prompte
Rusticus huic, unum nam tibi restat, ait.

17

Cuidam, qui dextro pede claudicat, atque sinistro
Nescio quis dixit talia verba joco.
Heus tu, qui in partem te fers utramque quid affers
Dic agetum nobis e regione novi?
Hic gibbum monstrans, qui se tum forte ferebat,
Hunc, inquit, vidulum fert qui humeris, pertio.

18

In cruce pendenti Christi cum vendere cellet
Sculptor mille aureis ex ebore effigiem,
Quidnam ais? huic quidam, nummis si vendidit ipsum
Christum ter denis Iscariota malus?
Sic factum, huic lepide Sculptor, wuia tempore talia
Non ea merx recte cognita, amice, fuit.

19

Quidam⁵⁵⁸ e purpureis Patribus Rabeleus ad urbem,

Pontificem⁵⁵⁹ ut posset nosse secutus erat.

Osculum hic admovi crepidę: propere alter abivit

Visa hoc, mox causam cum peteretur, ait.

Cum tu, vir, Princeps, Romano inclytus ostro

Mi aspectus fueras oscula ferre pedi,

Hic mihi summus honos erat expectandus ab illo,

Ut sineres culo me oscula ferre suo.

20 *nečítak*

21

Assecla Francisci adjurat dum {...} pubis

Quę e sacro fuerant codice sumpta sibi

Nomine concepta tandem labe absque Puellę,

Atque a Dei Matre preęipit inde fugam.

Vocem ille obsesso anser hanc e corpore reddit,

O bone nil facies, namque Thomisseo ego.

22

Aeger Athenigoras morti cum proximus esset,

Ad se hominum jusserat hocce genus,

Causidicum, rerum Curatoremque suarum,

Sartorem, et Cereris qui sibi grana molit,

Dein loquitur: binos inter tu Christe latrones

Mortuus es, morior quattuor inter ego.

23

Qui fuerat cocles, lecturus iudice coram

Quę ad causam faciunt Cinna patronus erat.

⁵⁵⁸ Quidam] Card. de Lotaringiae. *add. in marg.*

⁵⁵⁹ Pontificem] Gregorius XIV. *add. in marg.*

Sic ergo incēpit: cuncta ipse superflua tollam,
Citraque erant oculos tunc geminas ante suos.
Cui lepide iudex, dum fatur talia vitnom
E conspicillis unum adime ergo tuis.

24

Convivē de Mundi ēvo dum forse loquuntur,
Sensuque inter se dispare multa crepant,
Ast ego eum similem veteri (hęc Volterius) annos
Quę sibi diminuit, credo meretriculę.

25

Quod generandi esset Cinna inops, nescio quisnam
Hoc illi vitio dedecorique dabat.
Quid vero? Hic magna quondam dulcedine lętus
His derisorem vocibus alloquitur.
Quid modo ais? Conjux uterum mea jam gerit: Ajo
Ullum de esxore id non dubitasse tua.

26

Doctus homo, at pauper cum in templo oraret, eodem
In nitidis quidam vestibus ingreditur.
Utque genu flexit, clam dextram extendit, ab illo
Poscens, quam fuerat dignus habere, stipem.
Alter ad hoc olli: tibi pol! facturus id ipsum,
Hoc ni fecisses tu mihi, et ipse fui.

27

Ut sese edicto revocatum Retzius⁵⁶⁰ audit,
Haud mora se Regis⁵⁶¹ projicit ante pedes.
Hic relevans quidnam hoc, inquit? Tu albente capillo,

⁵⁶⁰ Retzius] Cardinalis de Retz. *add in marg.*

⁵⁶¹ Regis] Gallorum *add. in marg.*

Ex quo abes, huc remeas, o venerande pater?
Ne stupeas, cani huic veniant prospere, inquit, oportet,
Qui tibi, Rex, potuit displicuisse semel.

28

Quę addicta Hispani fuit aulę femina regis
Dat neci amatorem, qui male fidus erat.
Hęc capta, et propere ad regem deducta, negotj
Cum juvene hoc fuerat quid sibi, fassa fuit.
Rex mussa faciens te plus amor, inquit, adurit,
Quam tecum ut ratio possit habere locum.

29

Confecto cursu studiorum Libo tuenda
Pleraque cum Fidei dogmata susciperet,
Ad cęlatorem, Tabulam qui cuderet olli,
Seu typicam effigiem se tulit egregium.
Ille suę faciem natę sub imagine pictę
Virgini impressam noviter exhibuit.
Huic oris fuerat species pulcherrima, amoret
At de illa ab quosdam fama pudica parum.
Solvere ob hanc operam multum ille huic facerat ęris,
Magno at avarities hęc stetit ipsa sibi.
Namque Thesis voluit sic ille inscribere: Matri
Virgini, et exponit, verba quid illa sonent.

30 *Jambicum*

Podex est omnium jaculator pessimus
Nam talis huic scencus et interim nares ferit.

31 *Phaleucium*

Parva filia dum manum osculatur
Parenti, illa gravim asperoque vultu
Dat vitę huic monita: at palam malignus

Prę se fert oculos teneri et ipsam
Tricis implicitam libidinosi.
Illi ergo: hęc tua me severiora
Terrens dogmata, mater, ast ab omnia
Liberat tua me timore vita.

32

In Lauretana cum obsessa Dęmone quędam
Adjuraretur pulcra puella Domo,
Compulsus Mystę per verba potentia Dęmon
Dixerat, ex illo corpore si exierit
Inde in quemdam rimam aer podicis intraterum
Qui Gallo indutus more sedebat ibi.
Ille has ad voces exterritus haud mora gressu
Pilam ad lustralis prępete tendit aquę
Et super adsiliens sedet intus talia clamans,
Fer te huc, intinctus⁵⁶² nam tuus ecce tibi.

33

In digito magnam Coleta pedissequa gemmam,
Quam cupide adspectat Barbeiracus, habet.
Eucharis adstabat domina hęc, illumque volebat
Excisum Eois e fodinis lapidem.
Barbeiracus ad hęc, ob honorem quęso puellę
Gemę hoc credamus falsę, ait, esse genus.
Nam si adamas vere in digito nitet Indicus olli,
Euchari, nil isthęc crede puella valet.

34

Romanus quęcumque sua visuntur in Urbe
Rara mage Hismano sensim homini ut numerat,
Nos apud hęc etiam studio male captus inanis

⁵⁶² intinctus] La salsa *add. in marg.*

Gloriole huic astur repperinuntur, ait.
Vocem audire Italus tandem ut pertesus eandem
(Mentiri hunc quamvis sepius ille sciat,)
Nostra Maronis habet coleos Urbs, inquit, et ambo
Nos penes, hinc vobis nil reliqui esse potest.
Talibus auditis obmutuit ore, suumque
Coram Italis laudat parcius ille solum.

35

Parte libri in quadam matronas Meunius⁵⁶³ omnes
Laserat, has contra libera multa loquens.
Ulcisci statuunt, et dum minus ille timebat,
Apprendunt, mensque est cedere membra flagris.
Vestibus expoliant jam verbera ferre parate,
At tali exarmat callidus ille dolo.
Unum oro, matres concedite, ut inferat ictum
Mi prior e vobis, que sit honesta minus.
Attonite alternis se spectant, atque flagella
Omnibus invita jam cecidere manu.

36

Dum quidam imprudens aliquid de rege Philippo⁵⁶⁴,
Deque sua loquitur conjuge liberius,
{...} in carceris antrum
Rex jubet, emblema hoc appositumque fuit.
Cochlea se referens in testam pingitur, atque hec,
Carcere refronat cornua scripta super.

37

Quendam cum Parochum sibi notum inviseret olim
Retzius⁵⁶⁵, utque fuit mutua dicta solus,

⁵⁶³ Meunius] Joannes de Meun in opere inscripto Le Roman della Rose *add. infra epigr.*

⁵⁶⁴ Philippo] II rege Hispanorum *add. in marg.*

⁵⁶⁵ Retzius] Card. de Retz. *add. in marg.*

Illustris pro morte viri talem ęra dedere

Pulsa sonum, ut non fas jam dare verba foret.

An sonus iste tibi gravis est? huic Retzius: apte hic,

Tantum hęc ęra valent, quantum, ait, illa sonant.

38

Sexaginta annos natus sic Cinna puellę,

Oscula quin pecces, tu mihi ferre potes.

Quippe joco id facies: subridens illa maligne,

Quin causę hoc ipsum est, nolo quod illa dare.

39

Ut adduxerat arguendo Textum

Aulus Concilii, hunc negavit ille,

Cum quo disputat, in loco inveniri,

quem citaverat. Inetatus ira

Aulus ob similem negationem

Librum ipsum attulit, ille Textus in quo,

Ut adduxerat, integer repertus

Se excusans alius statim reponit.

Toma vidi alia, ille Textus in queis

Non fuit (genere usus ille neutro

Cum pro masculineo esset) hęc facete

Quidam nescio verba dixit Aulo

Vidisti quia, Thoma credidisti.

40

Filiolum ob curę defectum amiserat uxor,

Cui vir dicebat talia verba redux.

Natonum major caperet te cura, labore

Si sciero, quanto hos procreo, Galla, tibi.

41

Cum Duce dum ludit rex Bassompende, mononi

Huic aurei in terram nescio quî exciderant.
Hos dextra, se se dum deprimit, ille legebat,
Lęva at acervum auri furta timens operit.
Hęc ludi ut sensit socius, dextra atque sinistra
De mensa plena projicit ęra manu.
Accurrunt famuli mora nulla huc prępete gressu,
Permissa utque fuit copia, quisque legit.
Regia tum conjux: tu Bassomperide Regis
Personam gesti, gessit at ille tuam.

42

Fluminea in ripa magnus qua Sequana currit,
Dum lecta incedit sex {...} ab utroque cohors,
Pręfectum ad classis (Veromandi⁵⁶⁶ hic Dux erat agri,
Unus in hoc numero quique futurus erat)
Qui moneat, misere virum, concta esse parata,
Jamque ratem huic monstrat, quam subiturus erat.
Tum quidam; eja agedum, Pręfecte, ascende carinam,
Et quantum valeas fac videamus, ait.
Hic excusabat se se experientia abunde
In rebus partam talibus esse sibi.
Ut prope Menagius venit, Pręfectus, amici,
Haud hic est noster flumine, inquit, aque.

48

Menagio perdocto homini sic Retzius, eja
Cognita fac mihi sit quešo poesis, ait,
Ut saltem super his, ad me qui sepe feruntur,
Ipse bonus iudex versibus esse queam.
Huic ille: hoc esset tibi longum ostendere, nec tu,
Ut recte addiscas talia, tempus habes.
Sed quoties versus tibi quis leget, ilico tu dic

⁵⁶⁶ Veromandi] Le duc de Vermandois *add. in marg.*

Esse malos, raro decipieris, ait.

44

Bruni unam e tabulis monstrabant Chisio⁵⁶⁷, in illa

Qui fuerat iudex callidus arte satis.

Darium, uxoresque, et natas poplite Regis

Ad Macetum flexas exhibet illa pedes.

Judicium ferat ille petunt: Raphaelis hic una

Parte, alia Pauli⁵⁶⁸ cum tabulam aspiceret,

Certe, inquit, pulcra et laudari est digna, duos sed

Credite, vicinos hic habet illa malos.

45

Ceperat ut quoddam castellum Adretius, intus

Qui sunt hoc voluit plectere supplicio,

Ipsi ut per rigidas cautes, atque aspera saxa

Ex alta in præceps corpora turre (sic!) darent.

Miles ad extremam bis quidam advenerat oram,

Et bis retrorsum rettulit inde pedem.

Huic ille, hinc demitte audax te te ilico, namque

Tertia, ait, gressum si vice retro feras,

Multa prius te horrenda pati tormenta jubebo,

Dein vi detrudi, tu nisi sponte ruas.

Huic miles, quando hæc facilis sic esse videtur

Res tibi, tu ut facias, quartum, ait, addo vicem.

Vox placuit sic illa Duci, licet efferus ille,

Militi ut in donum vita, relicta foret.

46 *Jambicum*

Cujusdam pulcræ cum Matronæ in ædibus

Complures docti olim convenissent viri,

⁵⁶⁷ Chisio] Cardinali *add. in marg.*

⁵⁶⁸ Pauli] Veronensis *add. in marg.*

Sic aciem ingenii quisque exercebat suam,
Duas ut inter propositas discriminis
Quidnam res esset, luculente ostenderet.
Sic illa cepit, me quid inter dicite,
Differet, et Gnomonem. Unus ibi quod indicat
Hic horas, horas at te apud obliscimur.

47

Destruat ut medicus morbum a radicibus iste,
Quid facit? Aegrotum destruit ille prius.

48

Pauca inter bona, quæ sobolis cult Roscius esse,
Et geminos moriens liquerat accipitres,
Talibus affatus verbis: unum ipse teneto,
Nate tibi, vendes alterum, ut e pretio
Sacra meis Mystes faciat pro Manibus: hæc ut
Dixerat, effæto e corpore vita fugit.
Filius accipitres dum fert, horum unus avitam
Bivus in silvam non rediturus abit.
Ille sequens oculis, patriis pro manibus esto
Ille, ait, accipitrem servo alium ipse mihi.

49

Quæ sunt dicta aliis subtiliter, atque facere
Immutans leviter ceu sua Cinna dabat.
Huic ego: sic fures paterarum, ne sua nosci
Furta queant, ansas dant alias pateris.

50

Ostendens Aulus terram exclamaverat, o tu
Juppiter! o tellus! Sustuleratque manum.
Tum lepide quidam ex adstantibus haud, ait, ore,
Sed Solæcimum tu facis, Aule, manu.

51

Quînam conjugium felix, citraque querelas

Esse queat, crebro me Fabiane petis.

Sic puto, si surda faciat sese aure maritus,

Si conjux cęco lumine se simulet.

52

Me petit Antigenes, a queis mea carmina nolim,

Scriptave que mihi sunt qualiacumque legi.

Huic ego, nec nimis indoctos, et cuncta probantes

Esse homines, doctos nec nimis esse velim.

Nam nil percipiunt tardo illi pectore, plus hi

At sapiunt, qum illis sat facere ipse queam.

53

Quî mea ego patior facile mala, Posthume? Ferre

Hostes aspicias si graviora tuos.

54

Quid faciem fucare studes, ceu femina? Honestis

Fauste, animum studiis excole, pulcher eris.

55

Tres Osco phialas vini ut donarat avitus,

Hic numerus mî impar non placet Oscus ait.

Quartam adjecturum sibi nam post talia dicta

Sperabat contra hoc accidit ast avido.

Abstulit e phialis unam ille, duasque relinquens

En, inquit, numerus qui placet, Osce tibi.

56

Gręce homo dum sectę nimium rudis, et malus idem

Mystę aperit culpas et malefacta suo,

Demum ita, furatus sum quinque alvearia, dixit,
At tu pro undenis me, Pater, absolvas.
Cur sic? Ille petit. Quoniam quæ sena reliqui,
Tollere mens primo tempore et illa mihi.
Huc ne ergo redeam, atque tibi mea furta renarrem,
Rectius est una composuisse vice.

57

Arietem ut a Mysta pagi est furatus agrestis,
Peccata huic ipsi mox aperire venit.
Ille audit tacitus culpas, animoque revolvit,
Applicet ut noxis apta pila suis.
Arietis ad furtum sed postquam est denique ventum,
Mysta interpellans talibus, ille aries,
Si nescis, meus, inquit, erat. – Novi optime, ob idque
Flagitium accuso te penes hocce meum.
Non culpam accusare satis, rem at reddere oportet,
Quis precor, est si esus jam mihi cum sociis?
Cum potero reddam, fecisseque penitet, et nil
Me deinceps facturum juro ego tale tibi.
At neque tu possis, aiebat talia secum,
Mystes, namque alius non superest aries.
Quid faciat? Mutare nefas, arcana Sigilli
Ne violenter, quod fas absoluisse negat.

58

Sumpsit aquam manibus pauperculus, atque ita potat,
Hoc viso abiecit Diogenes cyathum.
Multa auget stultus, sapiens sibi plurima demit,
Felix, contentus qui minimo esse potest!

59

Crede, voluptates non recte a fronte videri,
A tergo apparent rectius, Evagora.

Cum veniunt, specie fucata dulcia spondent
Gaudia, lætitiā parturiuntque brevem.
At cum abeunt, tristes invadunt pectora curę,
Tędiaque et sęvus permeat ossa dolor.

61

Cur hi, qui sculpunt e marmore signa laborant
Omni ope, ut evadat saxum homini adsimile?
Cum de animo res est, nulla his in pectore curas,
Bruto ipsi evadant ne lapidi adsimile?

62

Quod pęnam evasti sono, plaudis Pontice, culpę.
Nilque cicatricem quod geris esse putas?

63

Plus prodesse patrem, leude et plus prędico dignum,
Qui sobolem ingenui artibus instituit,
Quam qui progenuit tantum, {non} hic vivere solum.
Alter recte etiam vivere dat puero.

64

Si pugnant homines patrię pro męnibus, arma
Recte et pro patriis legibus acciperet.
Quippe urbs inculumis constitere legibus absque
Nulla potest, muris stare sed absque potest.

65

Multa oratori dare sueta Tragędia cum sit,
Hanc matrem Eloquii dixerat Hermogenes.
Sic ego at Hermogeni: tragicis cum prosit Homerus
Vatibus, hunc ajo iustus esse potrem.

66

Dum podagrę sectus gemit acri Cinna dolore,

Quidam afferre operam venerat ecce suam,

Pollicitus certum sibi pharmacon esse, ligatis

Humor quo tristis cedat ab articulis.

Jamque fomum ingressus servo ille hęc indicat, isque

Rem mora nulla suo significavit hero.

Cinna petit, pedes isne venit, vectusne quadrigis?

Cui servus, pedibus venit ad usque domum.

Tum dominus: sycophantam istum hinc tu ejice, namque

Si contra podagram (quod tibi vaniloquis

Se verbis jactat) certum illi pharmacon esset,

Quadrijugo dudum curru ageretur homo.

67

Ut Monachum adspexit lacerum malus et pede nudo.

Sic illi, si mors omnia finit, ait

Quam tua conditio misera est pater! Hercle ita, fili,

Ast tua res est {...} foret.

68 i 69 nečitki

70

Cum deformem hominem peterent: tibi quęso quid isthęc

Est mulier? Cognata, an soror illa tibi?

Neutrum, ast uxor, ait. Tibi at ore simillima cum sit,

Germanam certe credideram esse tuam.

71

Huic quid abest, nisi res, et virtus? Talia laudis

De Sorde in speciem dixerat Hermagoras.

Hoc si laudari est, poterat quid acerbius ille

Dicere, si fierat vituperandus homo?

Illa etenim, in terris quę Maxima, cui quo desunt,

Paupertas illi, et sola manent vitia.

72

Quid pinguem mage reddat equum, quæsitus equiso,
Est oculus, dixit, sæpe videntis heri.

73

Te pius Aeneas imisa, Dido, reliquit:
Credo minus, miseram, ni foret ille pius.

74

Ostendi medicis olim ægri urina solebat,
Morbi hanc indicium dum dare posse putant.
Hanc quæ patris erat; curru quia lapsus, in urbem
Ipsemet ad medicum filius attulerat.
Inspicit hic, casuque sciens quid contigit ex hac
Lapsus e cisio, ait, patrem ego disco tuum.
Falleris: e curru cecidit miser ille quattente
Cui rite. Ad hæc medicus, dic bone et illud, ait.
Urinamne omnem patris hoc in vase tulisti?
Pars aliqua sed trullas dum fero lapsas solo.
At si omnem ut ferres tibi cura fuit et in illa
Curnem ego vidissem, quatuor atque rotus.

75

Cum sibi speratis multo inferiora tulisset
Timotheus cantor præmia ab Archelao,
Vindictam ut capiat, partem hanc immiscuit apte
In cantu, et modulans indicat hunc digito.
Argentum et laudas tu terræ filium? At ipse hoc
Me petis? huic prompte succinit Archelaus.

76

Quid sapientem, et stultum interdiscriminis esset,

Nescio quis juvenis Diogenem petiit.
Unum hoc, quod stultus quę cogitat, omnia profert,
At contra sapiens seligit, ac loquitur.

77

Tendebant Proceres Lodoici regis in aulam,
Annua namque ornem lex erat illis sui.
Sese in conspicuis horum dum quisque videndum
(Hoc nam uno certant) vestibus obtulerat,
Ipse suę Amboisus⁵⁶⁹ formę confisus, et ori
Hos se inter tectus simplice veste tulit.
At servos post se chlajde auro divite tecta
Indutos, quonam copia magna, trahit.
Quali hoc successu quęris? Se lumina in unum
Convertere aulę totius Amboisum.
Nemo alios spectat, ceu sint famuli illius, unum
Eximiique putant hunc meriti esse virum.

78

Aetheriam haud poteris magis {...} linquere lucem.
Quam sua quo et Soli est, Lyce, adempta die.
Nam te, par illi ornabat quem splendida virtus,
Ammisum extincta luce flet in tenebris.

79

O bone, dum redeo, mī plenum hunc lacte catinum
Serva, hęc agricolę dixerat Aulus inops.
Tollere cum venit vacuum dedit iste, voratum
A muscis quod lac dixeret innumeris.
Quid garris? huic ille – Loquor tibi seria – Nec mi ad
Reddere vis? in jus protinus ergo veni.
Ut lac restituat, damnatur rusticus, esum

⁵⁶⁹ Amboisus] Busty Tamboise. *add. in marg.*

At cum ille a muscis pergeret usque loqui,
Quidni occidisti? huic iudex – Occidere muscas
Fas ne ergo est? – Fas est – Idque ubicumque loci?
Plane ubicumque loci. Vix hæc vox missa sedentem
Unam sum in mala iudicis adspiceret,
Huc propere accedens palma ut percusserat, et tu es
Improbula ex illis lac cui suctus, ait.
Quid iudex? Tulit id, nam quidnam opponere fas sit,
Per sua si dixit verba licere prius?

80

{...}
abruit huic rex et nullam spem linquit, at ille
Continuo grates egit, et hinc abiit,
Rex ratus haud hominem recte intellexi, quid ...
Dixerit, hunc revocans, o bone, Selime, petit,
Quæ dederim responsa tibi? – Novi optime, et illa,
A te quæ petii, mihi esse negata scio.
Quid grates mihi egisti ergo? Prompte ipse negasti
Quod mihi, quin pecus spe mihi vana aferes.
Regi adeo placuit vox hæc, ut et illud munus
Collocant id dent, stipisque et advecta viro.

81

Insignis lurge per partes omnia vendit
Dum bona, et hinc exolet lautius ingluviem,
Uxorem merere videns, quid pene supellex
Asportata suis quædibus omnis erat,
{...} olatur præstat, comedamus ut ipsi
Hæc bona, quam ut lictor regius illa voret.

82

Cum iudex tyro furem damnasset, ut unam
Huic {...}

Quam petiit reus? Hic quęsitum implexus ad illud

83

Visuris dominus cum isset in urbem,
Ingressusque suam jusu ferre ille domum,
Formosis plenum reperit conlare puellis,
Quo viso retro se pudibundus agit, ultra
Tunc una ex illis festivior, hic ades
Icque fer, haud nostrum te aliaperabit, ait.
Ille oculis se demissis fert retro sed illa,
Accede huc, clamat, nilque {...} habeo,
Nam nec calce peto, nec mordeo. Si hoc {...}
Belluam, ait, succullum habere sibi.

84

Carne suilla asinum, cum matutinus onustum....
Prieripem ad urbem ageret {...} agricola
Belua se in cętlim in..., fuste ille saligno
Cędit, ut inde pedes ocyus eripiat.
Aulicus occurrens sponte pudet, inquit atroci
Sęvire in miserum pectore sic animal?
Ni obsistis, tibi fuste tuo frangam ossa: silescit
Rusticus, et nudat non sinit honore caput.
At cum se nullis hinc passibus ille reporat,
Verbera rursus asinus ensus ingeminat.
Dans illi dicta hęc: quis aselle putasset, amicos
Te addictos aulę Regis habere viros?

85

Furi ut erant jussu regendę judicis aures,
Turba ad spectaculum plurima tale ruit.
Queis ille: haud properate adeo, nec currite densi,
Nam decepti eritis, vertite retro gradum.
Quippe ea, quę cupitis non forent hercle videre,

{...} quo loquitur, se magis hi agglomerant.
Ut venere locum, quo res peragenda, manuque
Raptus carnificis pileus a capite,
Nusquam aures, tunc ille: alias creditis, opinor,
Vos mihi non dixi hoc quæso ter, atque quater,
Ante pingo finxit quæ sibi quisque suo?

86 nečitak

87
Cur ego te mestum video? Sic Cajus avito
Quod mihi nil potuit tristius accedere.
Quid quæso illud? – Amicum habui, quo haud carior alter,
At enectum heti pro dolor! est laqueo.
Quidnam egit, dic ille? – Quod egissemus uterque,
Restim legit homo, quem gradiens reperit.
Quidnam ais? attonitus tunc ille, appensis ob istum
Restim est? rem narras tu mihi terribilem.
Vere ita, Avitus ait, sed scito fuisse ligatum
Ad funem hunc etiam qui sibi tractus, equum,
Impositique super fisci multo quæ repleti,
Aere, quod exactam nomine regis erat.

88

Cauponi, agrestes anates sibi ut asset, amicis
Nam dare vult cenam, præcipit Hermogenes.
Non harum, huic Caupo, est tempus, nondumque videre est,
Ter mihi octo at visæ quatuor ante dies.
Has ego te vidisse dabo per inane volantes,
Capta sed illa haud est, quæ volat, inquit, avis.

89

Dum medico aegro quadrupes mora nulla vocari
Ad se hominem jussit qui medicatur equis.

Potum hic composuit quemdam {...}
Per quę presentem bellua {...} opem.
Ad se ille acciri jubet quod debeo, poscit,
Ob curam, nostro quę bene legit equo?
Nil prorsum, ille inquit, quoniam nil operi ab illis,
Ars exercetur queis eadem, accipio.

90

In quo Divinę laudes rectantur {...}
Orbis Inscriptus nomine qui est nomine
Hunc simplex animi librum mereata Lycoris,
Cuncta pias, quę hęc sunt, credidit esse preces.
Hinc Cruce se signant legit hęc: Conceditur uni
Imprimire hunc magis per duo lustra librum,
Continuans usque ad finem. Mox altera, ut olli
Inversa est digito pagina pone sequens,
Signo iterum munita Crucis sic supplice vultu,
“Mensis, qui a Jani nomine nomen habet
“Ter denos habet iste dies, atque amplius unum,
“Triginta at tantum vult sibi Luna dies.
Dein sequitur: „Festum cum circumcisis Jesus,
Mox posita hec quę sunt ordine cuncta legens,
Cujusque ad nomen, faciles sibi habet ut omnes,
Ora pro nobis addidit Indigetis.
Mensibus in reliquis eadem a temploque recessit
Sat contenta suas sic recitasse preces.

91

Dux Venetum cupiens se ad magnam ferre triremem
Cuncta illi ut fuerant ordine visa suo,
Damnatę accedens ad longa sedilia turmę
Unum acri vocine quo postulat extet ibi.
Nullo, ait, attinxit mihi... turpissima quędam,
Huc me perjurus compulit, inquit, homo.

Tuque mali quidnam patrasti? hæc alteri. Ego insons
A consanguineis, qui bona mi ut raperint,
Huc sum actus: sic ille alios, cunctique sine ullo,
Crimine se esse illic asseruere Duci.
Tandem unum, cujus vultus satis indicat ipse uidebat,
Qualis homo, ob quod tu crimen es hîc, patit?
Ob multa, hîc sum, inquit, meumque est mitius actum,
In cruce nam corvos pascere dignus eram.
Rectorem ad sese appellans tunc ille triremis
Hunc sceleratum, inquit, protinus hinc abige.
Longius ille etenim si hæc defere perget, honestos
Corrumperet certe hos, innocuosque viros.

92

Ut magnæ portas fur viderat ædis apertas,
Se gressu audaci protinus intus agit.
Obuius haud illi quisquam; et si occurreret, ille
Qui dicat, pulchre præmeditatis erat.
In sella ante fores conclavis serica staret
Cum chalmys, hanc tollit, applicque tegit.
At dum inde egreditur, dominus subit, utque videbat
Ferre aliquid tectum, quid foret id, petiit.
Hanc tua vult, inquit, vestem sibi sponsa refingi,
Ille putans verum dicere, ferre sinit.

93

Lis hæc stulta fuit Gallum inter et inter Iberum,
Gens ultra plus cælo miserit Indigetum.
Sic Iber: hoc notum lippus quoque, nos apud esse
Plus Divûm numerat quam mea barba pilos.
Nos apud at plures, sic olli Gallus, habemus
Divûm, quam mea habet barba, caputque pilos,
Teque ut convincam, tibi vin', quam dixero, nostri
Vellam ego barbæ unum nomen ad omne pilum,

Tuque eadem ad Vestri facias mihi? Ad ista libenter
 Subscribo, accedo illi inquit vincere certus Iber.
Gallus ita exorsus: Divus Dionysius, unum
 Evelletque pilum, qui mage longus erat.
Nil cunctatus Iber: Divus Lojola, pilumque
 Vellit: Martinus Divus, at alter ait.
Xaverum Hispanus profert: ut plurima damno
Barbarum alterna nomina dicta vice,
 Comas, et Damianus Iber sic deinde secutus,
Et geminos vellit pro gemino Indigete.
 Gallus tantillum quia senserat inde doloris,
Vindictam ut de illo sumeret horribilem.
 Ursula cum undenis Divas, inquit, millibus, et jam eximiam
Non unum, aut geminos, quidquid at in supera

Slijedeća folija s 93, 94, 95, 96, 97 nečitka

98

Inserto in laqueo cervice obiisse parentem,
 Ut procul a patria filius audierat,
Vestibus induitur pullis, lethoque ut honestam
 Plus causam quam quę vere erat, ille daret, adstrueret
Aera sacerdoti dedit, ut solemnia sacra
 Et suetas faceret funeris exequias.
Cum tumulum hic autem lustrali aspergeret unda,
 Quem vacuum soboles fecerat erigier,
Altius, o Pater, illi ajebat filius, oro
 Altius his quidnam vas tibi mysta petit.
In sublimi, inquit, mi obiit pater, et nisi sursum
 Spargas, nulla ad eum guttula perveniet.

99

A populo Orator faceret qui verba creatus
 Parvę urbi dum infert ser Lodoicus, erat.

Rex primo hunc audire negat quo hæc volatinit.
Deinde trevis multum sit mede sermo sinit:
Hæc oratori cum significata fuissent,
Haud deero, ille inquit, pollicitisque stetit.
Namque in conspectum magni vix Regis ut ille
Pone magistratu se comitante tulit,
Sic animum Regis præsentia perculit ut vix
Dicere ter, Rexo, quiverit, atque quater.
Tum Rex: idne omnes est, mihi quod vis dicere? Cui ille,
Majestas tua me reddidit attonitum
Premare, olli Rex, sermo acceptissimus hercle / mî fuit hic, grates
mî fuit hic grates, vir bone, reddo tibi.

100

Gonella audierat quartane pharmacon esse
Si qui habet hanc, subito exhorreat ille metu.
Hanc ut Atestimo, quo non sibi carior ullus,
Possit et ipse Duci tollere, tentat idem.
Quo febris caret ille die, protectus ab umbra
Populea ad ripas ambular Eridani.
Huc ergo accedens in flumen projicit (trudit) illinc at illinc
Ut subito traherent, cuncta parata peius.
Nil mali ab hoc jactu, quin contra incommoda liquit
Hunc febris, inque artus amplius haud rediit.
Quo facta hæc animo, Dux rite videbat, ut illi
Pro metu at alternis reddat et ipse metum,
Ut caput abscissum sit acinace damnat ob audax
Factum hæc secreto jussa se clte dedit,
ne ferro abscindat (resecet) caput illi totror aquii
ast urnam effundat turgida colla super.
Præstitit hoc: sed lymphæ eheu! id facit urna quod ensis
Feniscet, vere, quippe misellus obit.

XII. ŽIVOTOPIS AUTORA S POPISOM OBJAVLJENIH RADOVA

Petar Ušković Croata rođen je 24. rujna 1992. godine u Đakovu gdje je pohađao Osnovnu školu Ivan Goran Kovačić. Ispit zrelosti polaže u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji s pravom javnosti u Zagrebu, nakon čega upisuje studij filozofije i latinskoga jezika na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove (danas Fakultet filozofije i religijskih znanosti) i Hrvatskim studijima (danas Fakultet hrvatskih studija) Sveučilišta u Zagrebu. Akademsku godinu 2012/2013. provodi kao stipendist Akademije *Vivarium Novum* u Rimu gdje studira latinski i grčki jezik s književnostima te antičku filozofiju i književnost humanizma i renesanse. Diplomirao je latinski jezik i hrvatski latinitet na Fakultetu hrvatskih studija s temom diplomskoga rada o epigramima latinista Đura Ferića. Rad je u potpunosti napisao na latinskom jeziku. Dobitnik je Nagrade voditelja Hrvatskih studija za najboljega studenta na diplomskom studiju hrvatskoga latiniteta.

Nakon diplomiranja kratko je radio je kao nastavnik latinskoga jezika na zamjeni u nekoliko osnovnih i srednjih škola u Zagrebu, a od ožujka 2019. godine zaposlen je kao asistent na Odsjeku za kroatologiju na Fakultetu hrvatskih studija, gdje je član Znanstveno-nastavnoga vijeća Hrvatskih studija i kasnije Fakultetskoga vijeća na istom fakultetu. Za prijevod djela Samuel Budina: *Historia Sigethi 1568.* dobio je Zlatnu povelju Matice hrvatske 2019. godine.

Osim objavljivanja znanstvenih i stručnih radova, sudjelovanja na tuzemnim i inozemnim znanstvenim skupovima, plodan je prevoditelj s latinskoga jezika i priređivač kritičkih izdanja o čemu svjedoči nekoliko zapaženih prijevoda koji su objavljeni kako samostalna izdanja s opsežnim studijama. Pored znanstvenoga rada, aktivno se bavi popularizacijom latinskoga jezika kroz sudjelovanje u brojnim radioemisijama i tribinama na kojima nastoji afirmirati latinski jezik i hrvatski latinitet kao sastavni dio hrvatske književnosti i kulture. S tim je ciljem 2021. godine pokrenuo Ljetnu školu latinskoga jezika i kulture. Znanstveni interes su mu hrvatska latinistička hagiografija, epigram u hrvatskom latinitetu i crkveni latinski narativni izvori (kronike i spomenice). Član je Matice hrvatske, Društva hrvatskih književnih prevodilaca, Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije *Tkalčić* i International Association for Neo-Latin Studies (Leuven, Belgija).

POPIS OBJAVLJENIH RADOVA

Autorske knjige

1. Ušković Croata, Petar: *Vita et martyrium beati Vladimiri Croatiae regis* / Život i mučeništvo svetoga Vladimira, hrvatskoga kralja. Zagreb: Biakova, 2015.
2. Nagy, Božidar; Ušković Croata, Petar: Pavao Kolarić – Velikan na glasu svetosti. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 2022.

Uredničke knjige

1. Budina, Samuel: Povijest opsade i obrane Sigeta 1566. Alojz, Jembrih (ur.), s latinskoga preveo i bilješke dodao Petar Ušković Croata. Ozalj-Zagreb: Ogranak Matice hrvatske u Ozlju, Pučko otvoreno učilište Katarina Zrinska – Ozalj, 2021.
2. *Kronika franjevačkog samostana u Vukovaru 1781.-1826.* Ušković Croata, Petar (ur.) Vukovar: Državni arhiv u Vukovaru, Franjevački samostan Vukovar: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, 2022.
3. Gregur Kapucin i njegovo djelo. Jembrih, Alojz, Šimić, Juro, Ušković Croata Petar (prir.) Zagreb: Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2024.

Poglavlja u knjigama

1. Ušković Croata, Petar: *Latinske posvete i aprobacije u Hrani duhovnoj Štefana Zagrebca*. Zbornik radova Štefan Zagrebec i njegovo djelo / Jembrih, Alojz (ur.). Zagreb: Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2020. str. 57-89.
2. Ušković Croata, Petar: *Kralj Vladimir kao književni motiv u hrvatskoj latinističkoj historiografiji*. Zbornik radova Pavao Ritter Vitezović i njegovo doba (1652-1713), Jembrih, Alojz (ur.). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu-Hrvatski studiji, 2016. str. 165-179.

3. Knezović, Pavao, Ušković Croata, Petar: Ferićeva vizija naše književnosti (prema poslanici M. Denisu). Zbornik radova Dubrovnik u hrvatskoj prošlosti, Mario Grčević, Nenad Vekarić (ur.) Zagreb: Sveučilište u Zagrebu-Hrvatski studiji, 2019. str. 265-287.

Obrazovni materijali

1. Ušković Croata, Petar: *Florilegium ex scriptoribus antiquis, patribus Christianis et auctoribus Croaticis qui lingua Latina scripserunt*/ Antologija klasičnih pisaca, crkvenih otaca i hrvatskih latinista. Zagreb: Dominović, 2021

Radovi u časopisima

1. Ušković Croata, Petar: „*Civis Tarsaticensis* – Teze Mate Suića o rodnom mjestu svetoga Jeronima“ *Kroatologija* (13) br. 3, 2022., str. 91-106.

2. Ušković Croata, Petar: „Uz 280. obljetnicu rođenja i 200. obljetnicu smrti Đura Ferića“ *Dubrovnik* god. 31, br. 3-4, 2020. str. 20-30.

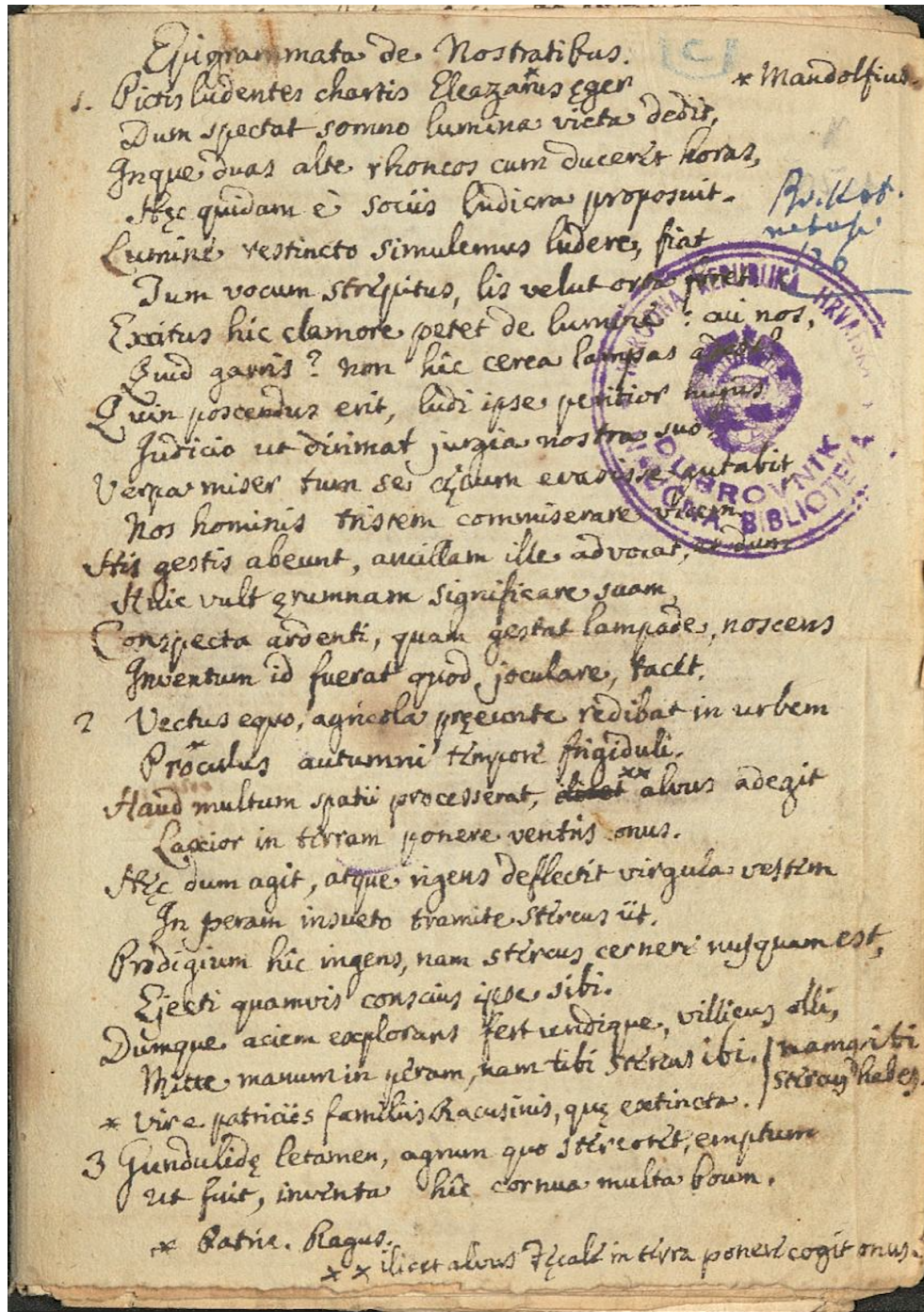
Stručni radovi

1. Ušković Croata, Petar: „*Latinitas*“ *Antuna Slavka Kalenića*. Zbornik radova Antun Slavko Kalenić – filozof i filolog iz Štitara / Pavelić, Ante (ur.). Štitar: Općina Štitar, 2021. str. 97-110.

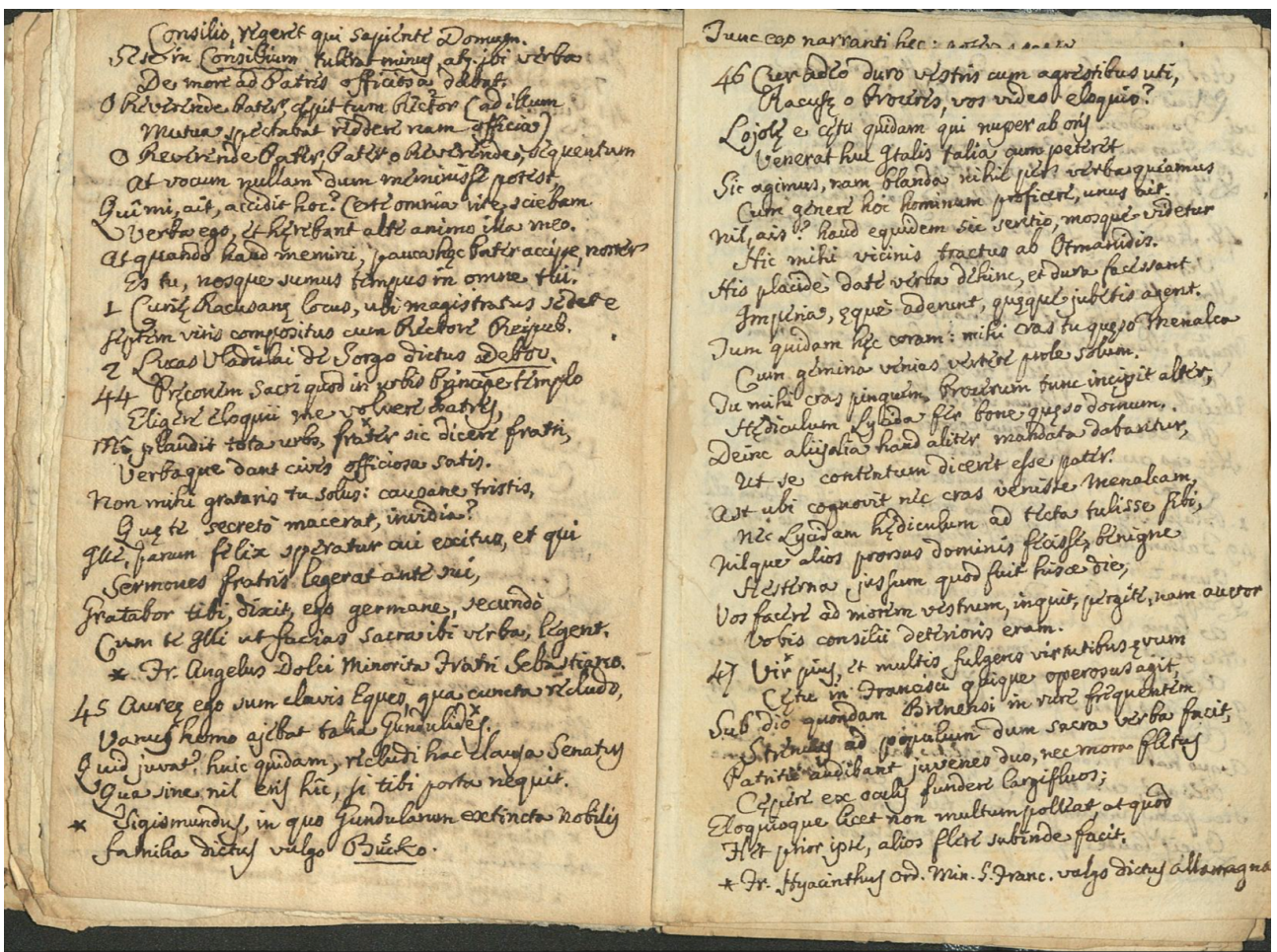
Sudjelovanja na znanstvenim skupovima

Redn i broj	Naziv skupa	Organizator	Vrijeme održavanja	Mjesto održavanja
1	Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu	Hrvatsko filozofsko društvo	25.-28. rujna 2019.	Cres
2	Antun Slavko Kalenić - filozof i filolog iz Štitara	Općina Štitar	28. rujna 2019.	Štitar
3	Štefan Zagrebec i njegovo djelo	Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića i Hrvatski studiji	25. listopada 2019.	Zagreb
4	Adam Filipović i njegovo doba	KBF Đakovo i Fakultet hrvatskih studija	16. studeni 2021.	Đakovo
5	Stipan Konzul i njegovo nasljeđe u hrvatskom reformacijskom razdoblju	Fakultet hrvatskih studija i Sveučilišni centar za protestantsku teologiju Matija Vlačić Ilirik	25. studeni 2021.	Zagreb
6	XVIII TH International congress of the International Association for Neo-Latin Studies – Half a Century of Neo-Latin Studies		31. 7. - 5. 8. 2022.	Leuven
7	Sv. Jeronim u hrvatskoj povijesti, kulturi i tradiciji	Fakultet hrvatskih studija	21. prosinca 2020.	Zagreb
8	Biografija, hagiografija i karizma	Fakultet hrvatskih studija	21.-22. svibnja 2021	Zagreb
9	Gorjani – mjesto, ljudi, identitet, baština	Općina Gorjani	19.-21. listopada 2022.	Gorjani
10	Milivoj Šrepel i njegovo djelo	Ogranak Matice hrvatske Ozalj	8. studenoga 2022.	Ozalj
11	Transmitting a Heritage: The Teaching of Ancient Languages from Antiquity to the 21st Century	Polis Institute	16.-18. travnja 2018.	Jeruzalem

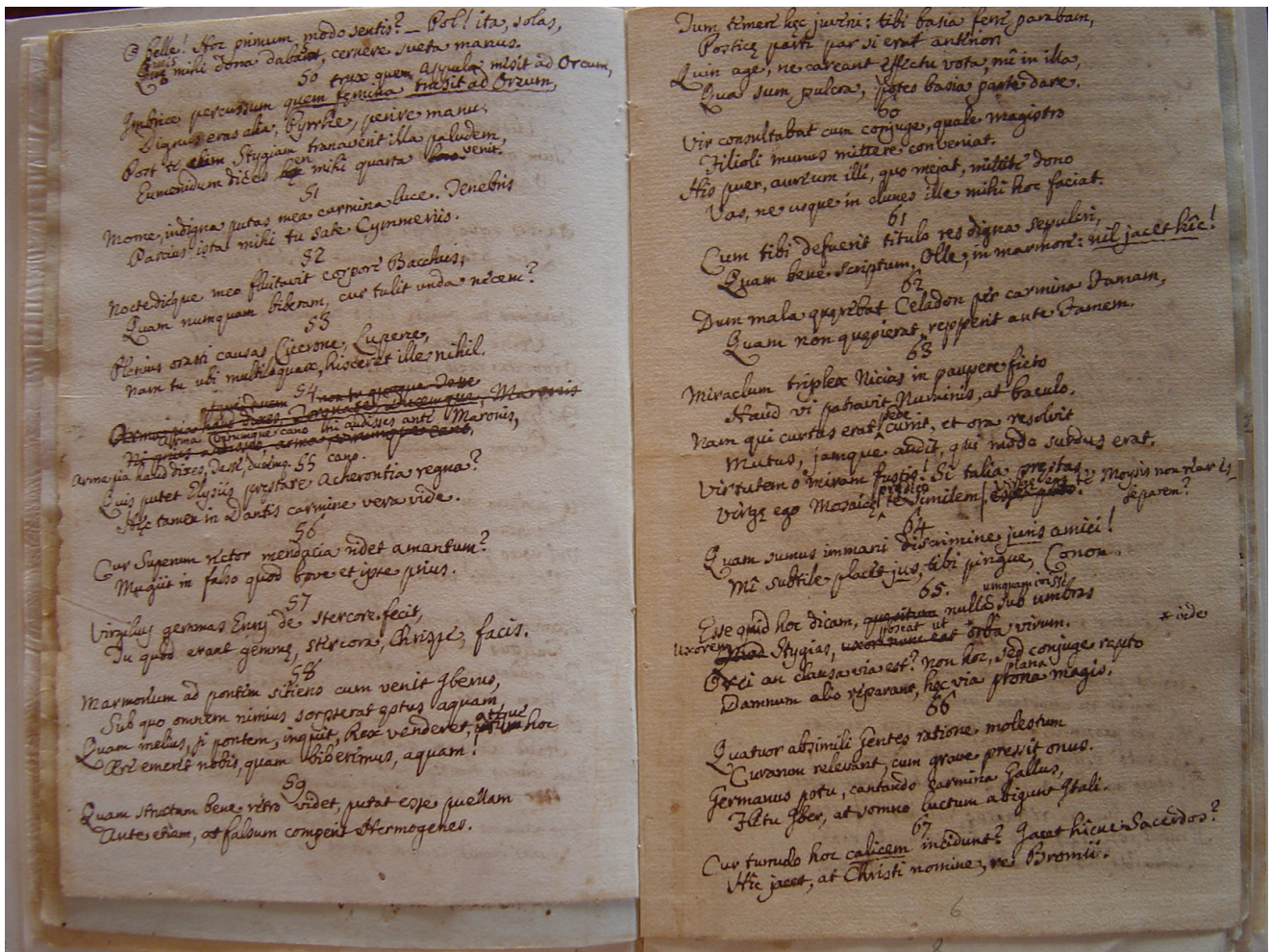
XIII. ILUSTRACIJE

Slika br. 1. Epigrammata de nostratibus; Znanstvena knjižnica Dubrovnik, rkp. 126.

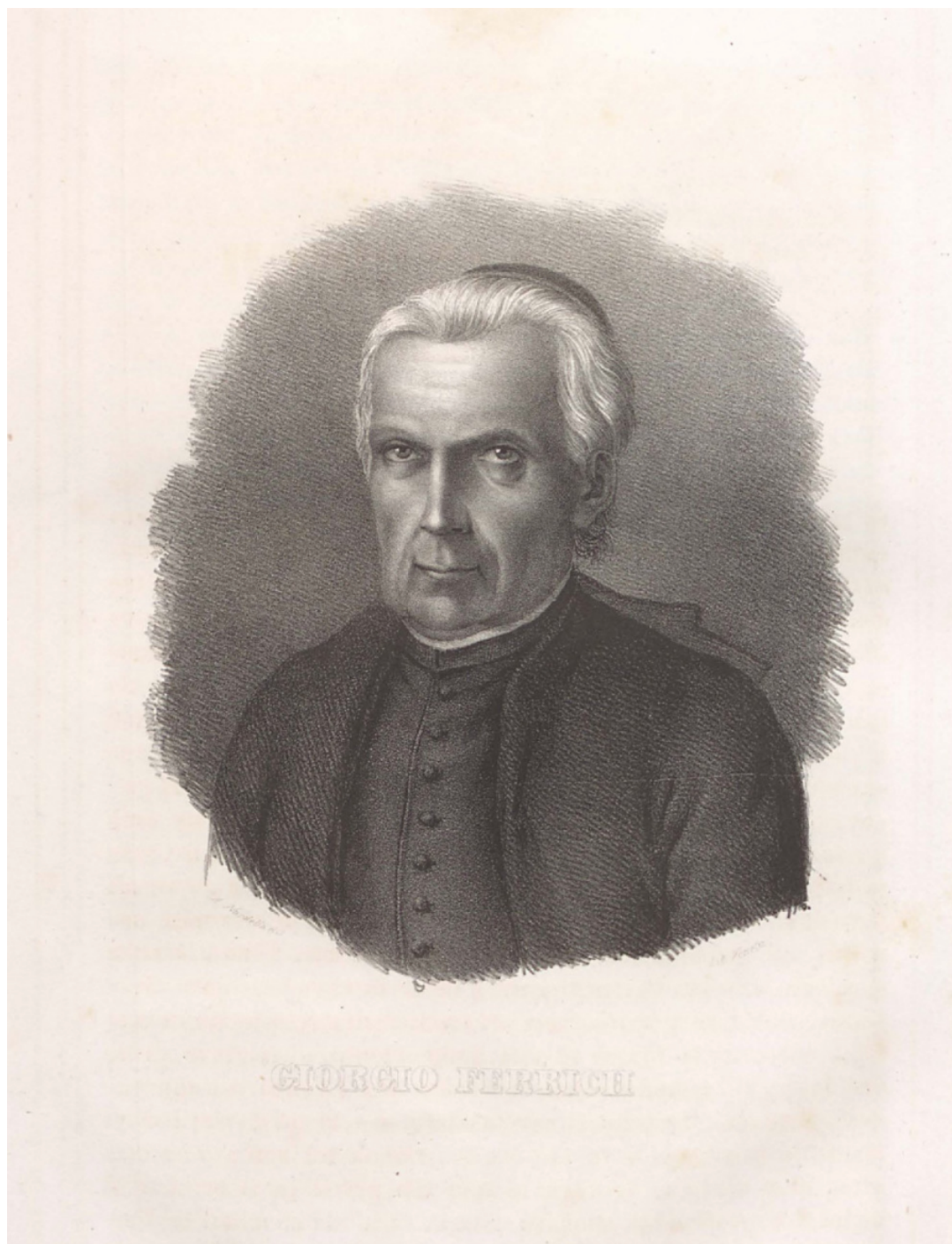
Slika br. 2. Epigrammata de nostratibus; Znanstvena knjižnica Dubrovnik, rkp. 126.

Slika br. 3. Epigrammi miei; Zbirka Baltazara Bogišića sign. 30.

Nome	Stato	Lughe	Professione	Nome	Stato	Confidenza	Posizione	Vincoli	Impiego	Attaccamento	Relazioni	Annessioni	
Corno di Ragusa													
Archievovato vacante per la morte recente di Monsignore Bani													
Don Giorgia Ferrich	d'amico circa con un fratello e un quattro	Ra Gusa	abate monaco con fratello confessione di padre	stato nel chiaro di Ragusa e un fratello nella confessione di padre	quello confi suo confessione di padre	comoda ex pro suo confessione di padre				Canonico abate con fratello confessione di padre	in comune confessione di padre fratello confessione di padre	Ha padre relazioni fratello confessione di padre	quello confi suo confessione di padre
Don Giorgio	d'amico circa con un fratello e un quattro	Ra Gusa	abate monaco con fratello confessione di padre	stato nel chiaro di Ragusa e un fratello nella confessione di padre	quello confi suo confessione di padre	comoda ex pro suo confessione di padre				Canonico abate con fratello confessione di padre	in comune confessione di padre fratello confessione di padre	Ha padre relazioni fratello confessione di padre	quello confi suo confessione di padre

Slika br. 5. Inocent Čulić. *Elenco dei nobili di Ragusa, Salamnesi e Sorbonesi e loro qualifche*. Državni arhiiv u Zadru, misc. 23. (u prvom retku vide se bilješke o Đuri Feriću)

Slika br. 6. Portret Đura Ferića. Galleria di Ragusei illustri, Ragusa, Pier-Francesco Martecchini, 1841. Zbirka rijetkost NSK, signatura RIIG-4°-12